

HAMZA GÁBOR: Az Amerikai Egyesült Államok (USA) alkotmányának sajátosságai

LONTAI MÁRTON – PAMZSAV HOROLMA – PETRÉTEI DÁVID: Mesterséges intelligencia a törvényszéki tudományokban. Revolúció vagy invázió? II. rész

VIGH KATINKA ROZANNA: Nem az a kérdés, hogy az emlék téves-e, hanem hogy mennyire. Az emlékezés jelentősége az igazságszolgáltatással összefüggésben

MÁTÉ SZILVESZTER: Mesterséges intelligencia és a rendészetelmélet

VESZPRÉMY LÁSZLÓ BERNÁT: Lángok a sötétben. Elhibázott népbírói eljárások az 1943. április 29-i doroscsi kórháztűz kapcsán

ANDRÁS HUNOR LEHEL: A helyi közbiztonság megteremtésének részesei, a vagyonvédelmi alapítványok

HEGYESI ZOLTÁN: A közigazgatás szervezési elvei a területi közigazgatás vizsgálatának szemszögéből

FLIEGAUF GERGELY – VÁRNAI DÓRA ESZTER: Kriminogén rizikófaktorok az önmérgező serdülők szuicid szándékának alakulásában. Hipotézisek felvetése pszichiatrai konzíliumi munka alapján

GÁBOR HAMZA: Characteristic Features of the Constitution of the United States of America

MÁRTON LONTAI – HOROLMA PAMJAV – DÁVID PETRÉTEI: Artificial Intelligence in Forensic Sciences. Revolution or Invasion? Part II

KÖNYVISMERTETŐ: A Módszertani kézikönyv a kreatív tanuláshoz című szakkönyv könyvismertetője

INTERJÚ: „Történelmi időszak részese lehettem” Interjú Túrós András ny. rendőr altábornaggyal

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

72. ÉVFOLYAM

2024/8. SZÁM

BELÜGYI SZEMLE

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

ELNÖK TITKÁR TAGOK

Dr. Felkai László, közigazgatási államtitkár, Belügyminisztérium
Prof. dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, egyetemi magántanár
Prof. dr. Finszter Géza, a Magyar Tudományos Akadémia doktora
Prof. dr. Gál István László, tanszékvezető egyetemi tanár
Prof. dr. Haller József, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
Prof. Dr. Hamza Gábor, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, egyetemi tanár
Prof. dr. Herke Csongor, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
Prof. dr. Kecskés László, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
Prof. dr. Kerezi Klára, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, egyetemi tanár
Prof. dr. Koltay András, a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság és a Médiatechnikai Intézet elnöke, egyetemi tanár
Prof. dr. Korinek László, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
Prof. dr. Maróth Miklós, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
Prof. dr. Mezey Barna, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
Prof. dr. Patyi András, alkotmánybíró, egyetemi tanár
Prof. dr. Polt Péter, legfőbb ügyész, egyetemi tanár
Prof. dr. Sándor István, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
Prof. dr. Tóth Mihály, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár

NEMZETKÖZI SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Dr. h.c. Detlef Schröder, az Európai Unió Rendészeti Képzési Ügynökségének korábbi ügyvezető igazgatója (Németország)
Prof. Dr. Lam Kwok Yan, Nanyang Műszaki Egyetem (Szingapúr)
Dr. Ludek Michalek, a Cseh Rendőrákadémia tagja, egyetemi tanár (Csehország)
Prof. Dr. Mathieu Deflem, Dél-Karolinai Egyetem, egyetemi tanár (Amerikai Egyesült Államok)
Dr. habil. Philipp Fluri ügyvezető, Genfi Biztonságpolitikai Központ (Svájc)
Prof. Dr. Wei Changdong, Kelet-Kínai Állam- és Jogtudományi Egyetem, Shanghai, egyetemi tanár (Kína)

SZAKMAI TANÁCSADÓ TESTÜLET

Dr. Bakai Kristóf Péter PhD, püör. dandártábornok, Nemzeti Adó- és Vámhivatal Vámszakmai és Nemzetközi elnökhelyettese
Dr. Balogh János r. altábornagy, az Országos Rendőr-főkapitányság vezetője
Dr. Bolcsik Zoltán r. altábornagy, a Belügyminisztérium rendészeti államtitkára
Scott Donovan, a budapesti Nemzetközi Rendészeti Akadémia (ILEA) igazgatója

Dr. Góra Zoltán t. altábornagy, az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság vezetője
Dr. Gömbös Sándor r. dandártábornok, az Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság főigazgatója
Hajdu János r. altábornagy, a Terrorelhárítási Központ főigazgatója
Dr. Hatala József ny. r. altábornagy, a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács elnöke
Dr. Hegyaljai Máttyás, a Belügyminisztérium európai uniós és nemzetközi helyettes államtitkára
Dr. Thomas Herko, az Osztrák Szövetségi Belügyminisztérium belügyi attaséja
Prof. dr. Janza Frigyes ny. r. vezérőrnagy, c. egyetemi tanár, a Belügyminisztérium oktatási főszemlézője
Prof. dr. Kovács Gábor r. vezérőrnagy, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar dékánja, tanszékvezető egyetemi tanár
Láng István, az Országos Vízügyi Főigazgatóság vezetője
Prof. dr. Sallai János r. ezredes, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, tanszékvezető egyetemi tanár
Dr. Szabó Marcel alkotmánybíró, nemzetközi jogász
Dr. Tomin Szilvia r. vezérőrnagy, a Nemzeti Védelmi Szolgálat főigazgatója
Dr. Tóth Tamás bv. altábornagy, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság vezetője
Dr. Túrós András ny. r. altábornagy, az Országos Polgárőr Szövetség elnöke

SZERKESZTŐSÉG

FŐSZERKESZTŐ
FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES
MB. FELELŐS SZERKESZTŐ
OLVASÓSZERKESZTŐ
IDEGENNYELVISZAKLEKTOR

FŐMUNKATÁRS
MUNKATÁRS
SZERKESZTŐSÉG

ISSN

FELELŐS KIADÓ

NYOMDA
FELELŐS VEZETŐ

Prof. dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, egyetemi magántanár
Dr. Szabó Csaba PhD r. alezredes, egyetemi docens
Fazekas-Pátyodi Szandra
Végh Zsuzsanna
Prof. dr. Boda József ny. nb. vezérőrnagy, c. egyetemi tanár
Dr. Németh Viktor PhD
Luda Henrietta
2090 Remeteszőlős, Nagykovácsi út 3.
Telefonszám: +36 (26) 795-922; BM: 24-626
<https://belugyiszemlejournal.org>
ISSN 2062-9494 (Nyomtatott)
ISSN 2677-1632 (Online)
LXXII. évfolyam
Belügyminisztérium
www.kormany.hu/hu/belugyminiszterium
1051 Budapest, József Attila utca 2-4.
Duna-Mix Kft.
Nemecz Attila bv. alezredes, ügyvezető
Megjelenik havonta

TARTALOM

	Előszó	1333
<hr/> TANULMÁNYOK <hr/>		
HAMZA GÁBOR	Az Amerikai Egyesült Államok (USA) alkotmányának sajátosságai	1335
LONTAI MÁRTON – PAMZSAV HOROLMA – PETRÉTEI DÁVID	Mesterséges intelligencia a törvényszéki tudományokban. Revolúció vagy invázió? II. rész	1355
VIGH KATINKA ROZANNA	Nem az a kérdés, hogy az emlék téves-e, hanem hogy mennyire. Az emlékezés jelentősége az igazságszolgáltatással összefüggésben	1371
MÁTÉ SZILVESZTER	Mesterséges intelligencia és a rendészetelmélet	1387
VESZPRÉMY LÁSZLÓ BERNÁT	Lángok a sötétben. Elhibázott népbírói eljárások az 1943. április 29-i dorosicsi kórháztűz kapcsán	1405
ANDRÁS HUNOR LEHEL	A helyi közbiztonság megteremtésének részesei, a vagyonvédelmi alapítványok	1427
HEGYESI ZOLTÁN	A közigazgatás szervezési elvei a területi közigazgatás vizsgálatának szemszögéből	1447
FLIEGAUF GERGELY – VÁRNAI DÓRA ESZTER	Kriminogén rizikófaktorok az önmérgező serdülők szuicid szándékának alakulásában. Hipotézisek felvetése pszichiátriai konzíliumi munka alapján	1471
GÁBOR HAMZA	Characteristic Features of the Constitution of the United States of America	1495
MÁRTON LONTAI – HOROLMA PAMZSAV – DÁVID PETRÉTEI	Artificial Intelligence in Forensic Sciences. Revolution or Invasion? Part II	1513
<hr/> KÖNYVISMERTETŐ <hr/>		
KORPICS MÁRTA – PAKSI-PETRÓ CSILLA	A Módszertani kézikönyv a kreatív tanuláshoz című szakkönyv könyvismertetője	1527
<hr/> INTERJÚ <hr/>		
FAZEKAS-PÁTYODI SZANDRA	„Történelmi időszak részese lehettem” Interjú Túrós András ny. rendőr altábornaggyal	1535

ELŐSZÓ

Kedves Olvasó!

*„A múltat nem tudjuk megváltoztatni, de meg tudjuk ismerni.
A jövőt meg tudjuk változtatni, de nem tudjuk megismerni.”*

Teller Ede

Augusztusi lapszámunkban a tanulmányok széles spektruma – az Amerikai Egyesült Államok alkotmányának sajátosságaitól a mesterséges intelligencia rendszertelméletben betöltött szerepéig – bemutatja, hogyan próbálunk megérteni és alakítani a világot, amelyben élünk. E havi közleményeink mind azt a célt szolgálják, hogy mélyebb megértést nyerjünk történelmi, jogi és társadalmi jelenségekről, valamint hogy feltárjuk a modern technológia és tudomány hatásait mindennapi életünkre.

Az Amerikai Egyesült Államok alkotmánya történelmi kontextusának és jelenkori relevanciájának vizsgálata szerint az alkotmány, mely az „alapító atyák” által megfogalmazott elvekre épül, a hatalmi ágak elválasztásának és egyensúlyának jogi alapjait biztosítja, bemutatva, hogyan változott annak értelmezése a gazdasági, politikai és társadalmi körülmények függvényében.

Napjaink igen aktuális kérdését, a mesterséges intelligencia lehetőségeit elemzi szerzőnk a bűncselekmények rekonstrukciójában és a prediktív rendszet terén. A technológia gyors fejlődése új kihívásokat és lehetőségeket hoz a forenzikus tudományokba, ahol a gépi tanulás és az adatbázisok kezelése egyre fontosabb szerepet kap.

Az igazságszolgáltatás résztvevőinek eljárásuk során szem előtt kell tartaniuk az emberi emlékezet összetettségét, törékenységét és befolyásolhatóságát, továbbá alkalmazniuk kell a megfelelő emlékezőt elősegítő kihallgatási módszereket és kérdezői technikákat ahhoz, hogy ne szülessenek téves döntések az igazságszolgáltatásban.

Szerzőink a ChatGPT használhatóságát vizsgálják a rendszertelméletben, bemutatva, hogy a mesterséges intelligencia milyen módon járulhat hozzá a tudományos kutatásokhoz és az oktatáshoz. Az AI forradalomszerű térnyerése új perspektívákat nyit meg, de egyben figyelmeztet is a jelenlegi korlátokra és a jövőbeli fejlődés lehetséges kockázataira.

Végül egy olyan történeti esemény, mint az 1943-as dorosicsi kórháztűz büntetőeljárásának részletes elemzése rámutat a történelmi igazság megismerésének nehézségeire és a háborús atrocitások feldolgozásának komplexitására. A helyi közbiztonság megteremtésének példái és a kriminogén rizikófaktorok vizsgálata további mélyreható betekintést nyújtanak a jog és a társadalom összefüggéseibe.

E tanulmányok nemcsak a múlt megértésében segítenek, hanem irányt mutatnak a jövő alakításában is, emlékeztetve minket arra, hogy bár a múlt változtathatatlan, megismerése elengedhetetlen ahhoz, hogy a jövőt tudatosan és felelősséggel formáljuk.

Reméljük sikerült felkeltenünk olvasóink érdeklődését augusztusi lapszámunk cikkei iránt, amelyekhez jó olvasást kívánunk!

Szerkesztőség

Az Amerikai Egyesült Államok (USA) alkotmányának sajátosságai

Characteristic Features of the Constitution of the United States of America

Hamza Gábor

Dr. DDR. h. c., professor emeritus, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
Eötvös Loránd Tudományegyetem,
Állam- és Jogtudományi Kar
Nemzeti Közszerológiai Egyetem,
Rendészettudományi Kar
gabor.hamza@ajk.elte.hu

Absztrakt

Cél: A tanulmány célja egyrészt az Amerikai Egyesült Államok alkotmánya sajátosságainak áttekintése, tekintettel megszületésének történelmi körülményeire, és aktualitása. A szerző hangsúlyozza, hogy az USA alkotmánya és annak értelmezése a változó gazdasági, politikai és társadalmi körülményekre tekintettel változott.

Módszertan: A tanulmány szerzője a történelmi és összehasonlító módszert alkalmazta a munka megírása során. Tekintettel volt arra, hogy az Egyesült Államokon kívül – vonatkozik ez különösen az európai államokra – milyen módon és mértékben került és kerül napjainkban is figyelembevételre ez az alkotmány.

Megállapítások: Az Amerikai Egyesült Államok alkotmányának megfogalmazói, az „alapító atyák” között egyetértés volt abban a vonatkozásban, hogy az alkotmánynak biztosítania, azaz garantálnia kell a hatalmi ágak elválasztásának és egyensúlyának jogi alapjait. A hatalmi ágak egymástól való elválasztásának biztosítékát jelentő elv azt jelenti, hogy három elkülönített, egymással egyenrangú, a hatalom gyakorlásában szerephez jutó intézményt hoztak létre. Az alkotmányban rögzített „fékek és egyensúlyok” révén biztosított a kiegyensúlyozott hatalomgyakorlás. A szerző szerint a széles körű elnöki hatalom mellett a Legfelső Bíróság kiemelkedő szerepe az Amerikai Egyesült Államok alkotmány rendszerének legsajátosabb vonása.

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás: 2024. 04. 15. Átdolgozás: 2024. 07. 04.
Elfogadás: 2024. 07. 08.

Érték: Hazánkban ez a tanulmány mutatja be komplex módon az Amerikai Egyesült Államok alkotmányát. Vonatkozik ez az alkotmány forrásaira, az alkotmány eredeti szövegére, valamint annak kiegészítéseire.

Kulcsszavak: alkotmányozó gyűlés, föderális állami struktúra, Függetlenségi Nyilatkozat, Legfelsőbb Bíróság

Abstract

Aim: The aim of this study is to review the specific features of the Constitution of the United States of America, in view of the historical circumstances of its creation, and its topicality. The author stresses that the US Constitution and its interpretation have changed in the light of changing economic, political and social circumstances.

Methodology: The author of the study has used the historical and comparative method in writing the paper. It has been considered how and to what extent this constitution has been and is being taken into account today outside the United States, particularly in European countries.

Findings: The authors, the 'Founding Fathers' of the Constitution of the United States of America agreed that the Constitution should provide the legal basis i.e. the guarantee of the separation and balance of powers. The principle of separation of powers implies the creation of three separate institutions of equal importance in the exercise of power. The checks and balances enshrined in the Constitution ensure balanced exercise of power. In addition to widespread presidential power, the preeminent role of the Supreme Court is according to our view the most distinctive feature of the constitutional system of the United States of America.

Value: In Hungary, this study provides a complex introduction to the Constitution of the United States of America. This includes the sources of the Constitution, the original text of the Constitution and its Amendments.

Keywords: Constitutional Convention, federal state structure, Declaration of Independence, Supreme Court

Bevezetés

1. Ebben a tanulmányban az Amerikai Egyesült Államok (USA) alkotmányának sajátosságairól szeretnénk áttekintést adni, különös tekintettel a történeti vonatkozásokra. Az Amerikai Egyesült Államok alkotmányának elfogadására és hatályba lépésére több mint kétszáz esztendővel ezelőtt került sor. Ennek ellenére ez az alkotmány, bár módosításokkal, kiegészítésekkel a 21. század első felében sem

vesztette el hatályát. A kontinuitás, feltéve, hogy az állam működésének alapjául szolgáló társadalmi, gazdasági és politikai feltételek lényegüket tekintve nem változtak, az állam, tegyük hozzá a „jó állam” működésének lényeges eleme.

A kontinuitás mellett az Amerikai Egyesült Államok alkotmányának vonatkozásában még két lényeges sajátosságot kell nézetünk szerint megemlíteni. Hangsúlyoznunk szükséges egyrészt azt, hogy az USA alkotmányának előkészítése során az alkotmányozó, az „alapító atyák” építettek tartalmi vonatkozásban az alkotmányozás évszázados, sőt, eszmetörténeti vonatkozásban évezredek hagyományaira. Másrészt kiemelendő az, hogy az alkotmányozók tekintettel voltak a brit alkotmányozás, pontosabban alkotmányjogi gondolkodás sajátosságaira, függetlenül attól, hogy az Egyesült Királyság nem rendelkezett és ma sem rendelkezik írott alkotmánnyal.

Erre tekintettel, nézetünk szerint az Amerikai Egyesült Államok alkotmánya organikus írott alkotmánynak tekinthető, amelyről reális képet elsősorban a szövetségi, föderális Legfelsőbb Bíróság (Supreme Court) koronként, nem egyszer évtizedenként változó, módosuló értelmezése tükrében nyerhetünk.

2. Utalni kívánunk arra, hogy Európában csupán két ma is hatályos írott¹ alkotmány, az 1814-es norvég² és az 1868-ban elfogadott luxemburgi alkotmány³ tekinthet vissza jóval több mint száz esztendő megvalósuló múltjára. Az Amerikai Egyesült Államok 1787-ben elfogadott alkotmánya több mint kétszáz esztendő óta szinte változatlan formában hatályos, eltekintve néhány olyan döntő jelentőségűnek nem tekinthető módosítástól, mint például a szenátorok közvetlen választása.

A 19. század kiemelkedő brit államférfija, William Ewart Gladstone (1809–1898) nem alap nélkül nevezte 1878-ban az amerikai alkotmányt – a brit íratlan alkotmánnyal összevetve, azzal összehasonlítva – a „*legcsodálatosabb műnek, amelyet az emberi elme és szándék valaha is alkotott*”.⁴

1 Az írott alkotmánnyal nem rendelkező Anglia esetében Cromwell 1653-ból származó *Instrument of Government*-je tekinthető az írott alkotmány megalkotására tett kísérletnek. Lásd Jellinek, 1922.

2 Az 1814-ben elfogadott, azóta többször módosított norvég alkotmány (*Grunnlav*) az ország függetlenségét proklamálta, s az abszolutizmus, az abszolút monarchia eltörléséről rendelkezett. A még ugyanezen évben Norvégia és Svédország közt létrejött, 1905-ig tartó perszónálunió fenntartotta hatályában az alkotmányt. Vö. Herlitz, 1969.

3 A luxemburgi alkotmány elfogadására, mely Luxemburg 1815. június 9-én elnyert függetlenségét erősítette meg, az 1867. május 11-én aláírt Londoni Szerződést követő évben került sor. Hasonlóan Norvégiához, a Luxemburgi Nagyhercegség 1890. november 13-án megszűnt perszónáluniója a Holland (Németalföldi) Királysággal az alkotmányt nem érintette, annak módosítására nem került sor.

4 William Ewart Gladstone (1809–1898) a brit alkotmány s az amerikai alkotmány összehasonlítása során fogalmaz így: „*As the British Constitution is the most subtle organism which has proceeded from progressive history so the American Constitution is the most wonderful work ever struck off at a given time by the brain and purpose of man.*” (Gladstone, 1861).

Gladstone gyakran idézett értékelése ugyanakkor azt a téves képzetet kelti, mintha az USA alkotmánya Pallasz Athéné módjára teljes vértetben pattant volna elő az amerikai nép fejéből. Az alkotmány, hasonlóan a brit íratlan alkotmányhoz, lassú, átgondolt és sokszor fájdalmas fejlődés eredménye volt, amire James Madison utalt hosszú évekkal azt követően, hogy elfogadták az alkotmányt (lásd Beck, 1924).

A ma is joggal mély tisztelettel érdemlő törvénymű előzményei között kimagasló jelentőséget foglal el a Függetlenségi Nyilatkozat (Declaration of Independence). Az 1776. július 4-én, Philadelphiában tartott II. Kontinentális Kongresszuson elfogadott Függetlenségi Nyilatkozat megfogalmazásában kiemelkedő szerepet vállaló Thomas Jefferson szónoki és jogi vonatkozásban egyaránt mesterművet alkotott.⁵ A természetjogban gyökerező elveket, így az emberek közötti egyenlőséget, az élethez való jogot, a szabadsághoz való jogot, az új kormány létrehozásához való jogot, továbbá az olyan kormány ellen való felkeléshez való jogot, amely nem tartja tiszteletben az alapvető jogokat – a preambulum szövege a „self-evident truth”, azaz a nyilvánvaló igazság kifejezést használja – tartalmazó Függetlenségi Nyilatkozat szerzői a természetjogot (ius naturale vagy ius naturae) a tételes, pozitív joggal összevetve „magasabbrendű jognak” tekintik (Corwin, 1928; Morton White, 1978).

A függetlenségi háborút lezáró, az USA szuverenitását elismerő, az Anglia és az USA, továbbá az utóbbival 1778 óta szövetségi kapcsolatban lévő Franciaország⁶ és Anglia között 1783-ban Párizsban kötött békét követően sürgős feladat volt a szilárd alapokon nyugvó belső állami rend kiépítése. A 13 korábbi gyarmat belső kormányzati rendszere nem csekély mértékben különbözött egymástól.

Connecticut és Rhode Island autonómiával rendelkező gyarmatként a gyarmatosítási oklevél (colonial charter) értelmében maga választhatta meg kormányzóját és a kormányzó mellett működő tanácsot. Maryland és Pennsylvania gyarmatok viszont az angol király adománybirtokai voltak. Ezért a kormányzót, továbbá a kormányzó mellett működő tanács tagjait és a közigazgatás főbb posztjai élén állókat a tulajdonosok választották.

A kilenc királyi gyarmaton az uralkodó, a szuverén monarcha nevezte ki a kormányzót és a legfontosabb állami intézmények élén álló személyeket. Közös

5 A Függetlenségi Nyilatkozatot megszővegező, a Kontinentális Kongresszus által kijelölt bizottságnak Jefferson mellett tagja volt még John Adams, Benjamin Franklin, Roger Sherman és Robert R. Livingston. Az előzményekhez tartozik, hogy Virginia állam nevében Richard Henry Lee 1776. június 7-én három határozati javaslatot terjesztett a Kontinentális Kongresszus elé. Az első javaslat leszögezte, hogy a szövetséges gyarmatok „szabad és független államokat” alkotnak. A függetlenség kinyilvánítását jelentő határozatot a Kontinentális Kongresszus július 2-án fogadta el. Ennek a határozatnak az alapján került sor a Függetlenségi Nyilatkozat megfogalmazását előkészíteni hivatott bizottság felállítására.

6 A 13 amerikai gyarmat és Franciaország kapcsolatáról ad alapos áttekintést Corwin, 1916.

vonása volt a gyarmatok állami-kormányzati rendszerének, hogy rendelkeztek a brit alsóháznak (House of Commons) gyarmatonként eltérő vagyoni cenzus alapján választott törvényhozó szervével.

Az 1776. október 4-én elfogadott, az USA első alkotmányának tekintett Konföderációs Cikkelyek (Articles of Confederation) a 13 független államot egy laza államszövetségben egyesítették. Ez a ligának tekintett államszövetség is csak jóval később, az okmány éveken át húzódó ratifikálását követően, 1781-ben jött ténylegesen létre.

A Konföderációs Cikkelyek azonban nem biztosították egy olyan állam alkotmányos alapját, amely a gazdaság területén, a pénzügyek vonatkozásában, valamint a külügyek terén eredményesen tudott volna működni, és amely biztosítani tudta volna a törvénykezés, azaz a jogszolgáltatás (bíráskodás, ítélezés) egységét. A Konföderációs Cikkelyek alapján lényegében kormánynak tekintett Kongresszus ténylegesen nem hozhatott törvényeket.

A Kongresszus csupán ajánlásokat szavazott meg, és nem volt módja az elfogadott határozatok végrehajtására. A Konföderációs Cikkelyek legcsekélyebb mértékű módosításaira, változtatásaira, kizárólag valamennyi állam beleegyezésével volt mód. Egyre égetőbb feladattá vált egy új, föderális állami struktúra alkotmányos alapjainak lefektetése.

Történeti áttekintés

3. Több hónap elteltével, 1787 májusában végül Philadelphiában összeült az alkotmányozó gyűlés (Constitutional Convention), amelynek munkájában – Rhode Island küldöttei kivételével – valamennyi tagállam delegáltjai, szám szerint 55-en, vettek részt. A philadelphiai gyűlés elnöke George Washington volt. Bár a Kongresszustól kapott felhatalmazás értelmében megbízásuk csupán a Konföderációs Cikkelyek átdolgozására terjedt ki, a küldöttek négy hónapon át tartó igen intenzív és konstruktív munkával megfogalmazták az új alkotmányt.

Az élethez, a szabadsághoz és a boldogság kereséséhez⁷ fűződő jogot a természetjog alapján (Hözlze, 1931; Grimm, 1970) alapvető emberi jogként deklaráló, a kolóniáknak a brit uralkodótól elszenvedett sérelmeit felsoroló és az USA Angliától elszakadását kinyilvánító Függetlenségi Nyilatkozathoz hasonlóan az alkotmány nem egy ember, hanem – James Madison megfogalmazása

7 A boldogság kereséséhez fűződő jog szoros kapcsolatban áll a tulajdonfelfogással. E kapcsolat alakulását az amerikai gondolkodóknál elemzi Scott (1977).

szerint – „számos fej és kéz műve”.⁸ Az alapító atyák között voltak természetesen olyanok, így George Washington, Alexander Hamilton, Benjamin Franklin és különösen James Madison, akik döntő szerepet játszottak az alkotmány szerkesztésében és szövegezésében.

Az alapító atyák jól ismerték az antik és az újkori Európa politikai gondolkodóinak, állambölcselelőinek, így Platónnak, Arisztotelésznek, Marcus Tullius Cicerónak, Sallustiusnak, Tacitusnak, Plutarkhosznak, Edward Coke-nak, James Harringtonnak, Algernon Sidneynek, John Miltonnak, John Locke-nak, Johannes Althusiusnak, Hugo Grotiusnak, Samuel Pufendorfnek, Christian Wolffnak, William Blackstone-nak, Jean Jacques Burlamaqui-nak, Emer de Vattelnek és különösen Montesquieu-nek munkáit.

Lényeges szerepet játszottak az alkotmány előkészítésében az amerikai forradalom szellemi előkészítői is. Benjamin Franklin még 1754-ben javasolta, hogy a gyarmatok rendelkezzenek képvisellettal a brit parlamentben. James Wilson, a *Considerations on the Nature and Extent of the Legislative Authority of the British Parliament* (1774) című munka szerzője viszont már tagadja azt, hogy a Londoni Parlament a gyarmatokon akárcsak a legcsekélyebb hatalommal is rendelkezhetnék. A „no taxation without representation” elv megfogalmazásával elutasítja annak lehetőségét, hogy a Brit Parlament a gyarmatokra vonatkozó törvényeket hozzon. Wilson ugyanakkor nem vonja kétségbe azt, hogy közjogi kapcsolat áll fenn a brit monarchia és a gyarmatok között. Alexander Hamilton, az *A Full Vindication of the Measures of Congress* (1774) és a *The Farmer Refuted* (1775) szerzője Wilson nézeteit osztja, azaz a parlament törvényhozási jogát tagadva a király iránti abszolút lojalitás híve.

Kiemelkedő szerepet tölt be az alkotmány előkészítésében és jogi – tegyük hozzá, természetjogi – megalapozásában John Adams, az USA első alelnöke és második elnöke. Utalni szeretnénk arra, hogy John Adamsnek az alkotmányozás hosszú folyamatában ténylegesen betöltött súlya még a 21. század szakirodalmában sem kap nézetünk szerint megfelelő figyelmet.

Adams *Novanglus or a History of the Dispute with America from its Origin, in 1754, to the Present Time* címmel 1775-ben publikált cikkében nem vitatja a parlament törvényhozási jogát a gyarmatok vonatkozásában a kereskedelem területén. Minden egyéb területen viszont – vonatkozik ez különösen a pénzügyekre – a gyarmatok törvényhozó testületei az illetékesek. John Adams az 1776-ban publikált *Thoughts on Government*-ben még a brit „balanced government”

8 „You give me credit to which I have so claim in calling me ‘the writer of the Constitution of the U.S.’ This was not, like the fabled Goddess of Wisdom, the offspring of a single brain. It ought to be regarded as the work of many heads and many hands.” Madison 1834. március 10-én keltezett, W. Cogswellnek írt levelében fogalmaz így. (Lásd Writings of James Madison, 1910.)

(kiegyensúlyozott kormányzás) ideájának híve. Csak később váltja fel nála a rendiség gondolatán alapuló „balancing of estates” (rendek egyensúlya) gondolatát az érdekek egyensúlyát alapul vevő „balancing of interests (rich vs. poor)” (érdekek egyensúlya – gazdag kontra szegény) elmélete.

Hangsúlyozni kívánjuk, hogy John Adams a szerzője Massachusetts független *Commonwealth* első alkotmánya első tervezetének, mely nagy hatással volt a többi gyarmat alkotmányára. A természetjog elkötelezett hívének számító politikus és teoretikus kiemelkedő szerepet tulajdonít az *A Government of Laws and not of Men* tételének.

4. Az alkotmány szövegének megfogalmazása annak ellenére nem volt könnyű feladat, hogy az alapító atyák építhettek a fenti gondolkodók műveire. Ezen felül rendelkezésükre álltak az egyes tagállamok már elfogadott, hatályban lévő alkotmányai is.

Az 1789. március 4-én hatályba lépett alkotmány megalkotóinak nézeti számos vonatkozásban különböztek egymástól. Alexander Hamilton s követői olyan alkotmányos rend kiépítését tartották célszerűnek, melyben az életfogytig kinevezés révén egyfajta „politikai arisztokrácia” kerül kivételezett helyzetbe az állam irányításában. New Jersey küldötte, Paterson megelégedett volna a Konföderációs Cikkelyek bizonyos mértékű módosításával. James Madison, Randolph, továbbá Virginia állam küldöttei erős föderális rendszer kiépítése mellett voltak, mely uralkodó szerepet játszik az államok s polgárok vonatkozásában.

Az Unió alaptörvénye, mely Madison szerint az „emberi természetről szóló valamennyi kommentár közül a legkiemelkedőbb”, bizonyos fajta kompromisszum eredménye. Nem volt ellentét a küldöttek között a kérdésben, hogy az alaptörvénynek rögzítenie kell a korlátozott hatalom (*imperium limitatum*) Arisztotelész óta ismert elvére épülő népszuverenitást, s biztosítania kell a hatalmi ágak elválasztásának és egyensúlyának alapjait. A hatalmi ágak közti egyensúly biztosítása elméletének nézetünk szerint ma is jól felhasználható kifejtése Adams érdeme, ki az *A Defense of the Constitutions of Government of the USA* című háromkötetes, Londonban kiadott művében (1787–1788) fejt ki gondolatait, Turgot még 1778-ban megfogalmazott kritikájára reflektálva.

5. Az Unió alaptörvénye első megfogalmazásában még nem tartalmazza az alapvető szabadságjogokat. Ez joggal tűnik meglepőnek, mivel azokat az 1776. június 12-én elfogadott virginiai *Bill of Rights* a „kormányzat alapjának és megalapozójának” nevezte. A többek közt vallás- és szólásszabadságot, az esküdszéki

tárgyaláshoz való jogot, a fegyverviseléshez való jogot, a bűnvádi eljárást szabályozó *Bill of Rights* kérdése fontos szerepet játszott az egyes államoknak az unió alaptörvényét elfogadó ratifikációs vitáiban.

A ratifikáció azonban korántsem bizonyult egyszerűnek. 1787 októbere és 1788 augusztusa között három New Yorkban megjelenő lapban Hamilton, Madison s John Jay tollából *Publius* aláírással esszék jelentek meg, melyek publikálásának célja az alkotmány ratifikálási folyamatának megkönnyítése, illetve elősegítése volt. Ezek az esszék 1788-ban két kötetben összegyűjtve *The Federalist Papers* címmel jelentek meg.

New York, Virginia és Massachusetts államok az Unió alaptörvénye elfogadásának, ratifikálásának feltételül az alapvető szabadságjogoknak – „birthrights”, (születési jogok) vagy William Blackstone megfogalmazása szerint „principal absolute rights” (legfőbb abszolút jogok) – az alkotmány szövegébe felvételét szabták. Az első tíz alkotmánymódosításról (kiegészítésről) 1789-ben határoztak, amelyek végül 1791-ben léptek hatályba, az alkotmány szövegével gyakorlatilag egységet képezve.

Kiemelendő, hogy James Madison volt a *Bill of Rights* elfogadásának legelkötelezettebb szorgalmazója, aki azonban Thomas Jefferson támogatására is számított. A Képviselőházban 1789. június 8-án elmondott beszédében hangsúlyozta, hogy az alkotmány ratifikálása ellenére a küldöttek nagy része ragaszkodik a „great rights of mankind”-nak (az emberiség nagyszerű jogainak) az alkotmány szövegébe történő felvételéhez.

Több küldött, köztük George Mason, az erős központi hatalom kialakulásától tartva azt javasolta, hogy az alkotmány szövege tartalmazza a *Bill of Rights*ot. E javaslatot azonban elvetették. Connecticut állam küldötte, Roger Sherman a *Bill of Rights*nak az alkotmány szövegébe felvételét ellenzők véleményét képviselve azzal érvelt, hogy az egyes államokban elfogadott *Bill of Rights* (*State Declarations of Rights*), melyeket az Unió alaptörvénye is fenntartott hatályukban, megfelelő biztosítékot, garanciát nyújtanak. Végül is a James Madison által képviselt nézet győzött. Mivel ez volt az első eset, hogy az Unió alaptörvényének szövegét kiegészítették, a kérdés az volt, hogy erre milyen formában kerüljön sor. Madison kilenc kiegészítést javasolt azzal, hogy azok szövege az alkotmány szövegébe kerüljön beépítésre.

A James Madison által javasolt kilenc kiegészítést a képviselőház 17-re növelte, melyeket a szenátus 12 kiegészítésben foglalt össze. 1789. október 2-án végül tízet ratifikáltak. 1791. december 15-én váltak a ratifikált kiegészítések az alkotmány részévé, melyeket összefoglalóan *Bill of Rights*nak neveztek. Massachusetts, Connecticut és Georgia államok törvényhozása csak 1940-ben ratifikálta a *Bill of Rights*ot.

A ratifikálás révén a *Bill of Rights* normatív erejűvé vált, mégpedig úgy, hogy részét képezte az Unió „szupertörvényének”, az alkotmánynak. A *Bill of Rights* alkotmány szintjére emelése jelenti az alapvető eltérést a francia *Déclaration des Droits de l’Homme et du Citoyen*hez képest. Az *Ember és Polgár Jogainak Nyilatkozata* a jogokat talán szebben, elegánsabb módon fogalmazza meg, mint az amerikai *Bill of Rights*, de azok a nyilatkozatban inkább csak absztrakt tisztaságú politikai maximák, semmint mindenkire nézve kötelező, a tétel jog részeivé vált normák. A *Bill of Rights*ban rögzített szabadságjogok az államhatalom által szankcionált, további konkretizálást nem – tegyük hozzá, hogy értelmezést azonban igen – igénylő normákká váltak. Earl Warren főbíró joggal nyilatkozott úgy, hogy a *Bill of Rights*nak „valamennyi alkotmány szívévé” kéne válnia.

A *Bill of Rights* politikai jelentőségét, súlyát jól illusztrálja az, hogy a föderalista többséggel rendelkező Kongresszus által 1798-ban elfogadott *Sedition Act* elleni küzdelemben a szólásszabadságot garantáló I. kiegészítésre hivatkozás jelentette a döntő fegyvert. A kormányzatot bíráló nyomdászok, így a philadelphiai nyomdász s kiadó William Duane elhallgattatásának eszközéül szolgáló *Sedition Act* ellen a felháborodott polgárok a Kongresszusnál a szólásszabadságot garantáló I. kiegészítésre hivatkoztak.

A Legfelsőbb Bíróság részéről nem került sor e törvény alkotmányellenességének felülvizsgálatára. Az 1800-ban tartott, a központi hatalmat minden eszközzel növelni akaró föderalista párt választási vereségét követően sikerült e törvényt hatálytalanítani. A *Bill of Rights*ban szereplő alapvető szabadságjogok értelmezése az elmúlt 200 évben gyakran képezte vita tárgyát. A Legfelsőbb Bíróság szerepe a *Bill of Rights* értelmezésében csak lassan alakult ki. A Legfelsőbb Bíróság első, *Bill of Rights*szal kapcsolatos döntése 1833-ból származik.

6. Az Unió alaptörvénye a preambulumban a népet nevezi az alkotmány alkotójának. Az I. Cikk értelmében a törvényhozó hatalom letéteményese a Kongresszus, amely a képviselőházból s a szenátusból áll. A képviselőház tagjait kétévtenként a nép választja. A szenátus tagjait, akiket – valamennyi államból kettőt – eredetileg az egyes államok törvényhozása választott, az 1913-ban elfogadott XVII. kiegészítés (módosítás) értelmében az adott állam lakossága hat évre választja. A szenátus az USA föderális szerve, mely a szövetségi állam külügyeinek területén s a belpolitikában igen fontos szerepet játszó intézmény. Kiemelendő, hogy a szenátus semmiféle rokon vonást nem mutat az angol Lordok Házával.

A szövetségi állam vertikálisan tagolt struktúrája a hatalmi ágak elválasztása, elkülönítése szempontjából szervesen kapcsolódik a horizontális hatalommegosztáshoz. Ezáltal a főképpen John Locke-ra és Montesquieu-re visszanyúló,

a hatalmi ágak megosztására vonatkozó elv valóban szerves része az USA államrendszerének. Gyakran nem kap kellő figyelmet nézetünk szerint az a tény, hogy a „separation of powers” (hatalmi ágak szétválasztása) alkotmányban lefektetett elve nem az államhatalom három, egymástól független ágának létrehozását jelentette.

A hatalmi ágak egymástól való elválasztásának biztosítékát jelentő elv ténylegesen azt jelenti, hogy három elkülönített, egymással egyenrangú, a hatalom gyakorlásában szerephez jutó intézményt hoztak létre. Ennek célja, hogy gátat vessenek az önkényuralom kialakulásainak. Amint Madison a *The Federalist Papers* 47. esszéjében oly szemléletesen írja: „A hatalomnak ugyanazon kézben való egyesítése, legyen az bár egy, több vagy számos kéz [...] csakis magát az önkényuralmat jelentheti.” A Legfelsőbb Bíróság több, a Kongresszus által hozott törvényt érvénytelenített a hatalmi ágak elválasztásának elvére hivatkozva.⁹ A hatalmi ágak elválasztása századunk első évtizedeiben is ugyanazon funkciót tölti be, mint alkotmányban rögzítésének idején.

Az Unió alaptörvényében rögzített „fékek és egyensúlyok” révén biztosított a kiegyensúlyozott hatalomgyakorlás. A coordinated powers (koordinált hatáskörök) később kifejlesztett technikája ellenére azonban felmerül a kérdés, hogy a 21. század harmadik évtizedében az USA hagyományos állami szervezete, melyben a Kongresszus s az elnöki hatalom közti konfliktus nem ritka jelenség, megfelelő alapul szolgál-e egy világhatalom irányítására (Sunstein, 1995). Kétségtelen, hogy az elnök lényegesen szélesebb hatáskörrel rendelkezik, mint az az alkotmány szövege alapján feltételezhető volna. Ugyanakkor nem állíthatjuk, hogy az elnöki hatalom kiterjesztésére az elmúlt két évszázad során törvénytelen módon, az alkotmány megsértésével került volna sor.

Az alkotmány értelmezésének változásai

7. Az alapító atyák az alkotmány kidolgozása során világosan látták a Kongresszus szerepét és hatáskörét, de nem rendelkeztek világos képpel a végrehajtó hatalomról, amit az is mutat, hogy jelentős nézetkülönbségek mutatkoztak a hatalom terjedelmét illetően. Csak a tanácskozások végső szakaszában sikerült abban a kérdésben egyetértésre jutni, hogy egy monisztikus végrehajtó hatalom elvei legyenek az Unió alaptörvényében lefektetve. A monisztikus felfogást

⁹ A *Marbury vs. Madison* ügyben hozott döntés jelentős lépés volt a Legfelsőbb Bíróság, illetve a bírói hatalmi ágazat egyenlő súlyt képviselő hatalmi ág elismerésében. John Marshall szerepére vonatkozóan lásd Friedman, 1988.

tükrözi az alkotmány II. cikkének 1. szakasza, melynek értelmében a végrehajtó hatalom az USA elnökét illeti meg.

Az elnök hatáskörét az alkotmány viszonylag szűkszavúan határozza meg. Az elnök hatásköre kiterjed a külpolitika irányítására. Thomas Jefferson szerint: „*The transaction of business with foreign nations is executive altogether*”. Vonatkozik ez kiváltképpen a nemzetközi szerződések kötésére (Corwin, 1917), részben a szenátus jóváhagyását feltételezve. Az elnök hatásköre kiterjed továbbá a törvények lelkiismeretes végrehajtására, a szövetségi tisztségviselők és a szövetségi bíróságok bíráinak kinevezésére, továbbá a kegyelmi jog gyakorlására. Az elnök a hadsereg főparancsnoka. Vétójoggal rendelkezik a Kongresszus által elfogadott törvények tekintetében, bár a vétójogot a Kongresszus kétharmados többséggel hatálytalaníthatja. Az alkotmányon kívül más törvények is felruházhatják az elnököt bizonyos jogokkal.

Az alapító atyáknak a felvilágosodás eszméit követve nem állt szándékában erős végrehajtó hatalom létrehozása. Kétségtelen ugyanakkor, hogy az alkotmányfejlődés iránya idővel eltért az eredeti szándéktól. Az alkotmány nem egy tekintetben töredékes és nem egészen egyértelmű szövegének értelmezése már viszonylag korán az elnök úgynevezett „inherens jogosítványainak” elfogadásához vezetett.

Legfelsőbb Bíróság

8. Az amerikai alkotmány kétségtelenül legeredetibb és európai, sőt ma már világviszonylatban is legnagyobb hatású alkotóeleme a harmadik hatalmi ágat jelentő bírói hatalom, melyet az 1789-ben elfogadott Bírósági Törvény (Judiciary Act) a szövetségi bíróságok, s különösen a Legfelsőbb Bíróság javára jelentősen kiszélesített.

A gondolat, hogy legyen mód valamilyen formában az alkotmány (alaptörvény) szövegében szereplő szabályok tényleges alkalmazásának jogi garantálására, illetve azok végrehajtásának ellenőrzésére, már jóval korábban felmerült. Pennsylvania állam 1776-ban elfogadott alkotmánya rendelkezik a Council of Censors (cenzúranác) létesítéséről. Feladata az államhatalom képviselői „alkotmányos viselkedésének” ellenőrzése, figyelemmel kísérése. A széles körű elnöki hatalom mellett a Legfelsőbb Bíróság kiemelkedő szerepe az USA alkotmányának és alkotmányos rendszerének legsajátosabb vonása.

A Legfelsőbb Bíróság egymást „testvérnek” (brethren) szólító tagjai életkori korlátozás nélkül töltik be hivatásukat, egészen kivételes társadalmi presztízzs élvezve. William Howard Taft, aki korábban az USA elnöke volt, nyolc évvel

elnöki mandátuma lejártát követően (1921–1930) a Legfelsőbb Bíróság elnöke lett, ami jól szemlélteti a Legfelsőbb Bíróság kivételes súlyát. A Legfelsőbb Bíróság fontos ítéleteinek meghozatalával jelentős mértékben hozzájárult ahhoz, hogy az USA alkotmánya ne merevedhessék meg. Konzervatív és progresszív vonásokat egyaránt mutató ítélkezési gyakorlata, döntéshozatala révén komoly szerepet töltött be a szabadságon és egyenlőségen nyugvó jóléti állam létrehozásában. A Legfelsőbb Bíróság nem egyszer került konfliktusba a Kongresszussal és az elnökkel. Emlékezetes, ma is jól ismert a Legfelsőbb Bíróság és Franklin Delano Rooseveltnél elnök konfliktusa, a *New Deal* éveiben.

Az ellentét oda vezetett, hogy az elnök növelni kívánta az 1937. február 5-én nyilvánosságra hozott *Court Packing Plan* keretében a Legfelsőbb Bíróság tagjainak számát, hogy elháruljon az akadály a *New Deal* programjának megvalósítása útjából.¹⁰ De a tagok száma növelésének gondolata megbukott a közvélemény ellenállásán, amely nem kívánt változtatni a rendkívüli tekintélynek örvendő intézmény struktúráján. A Kongresszus is ellenezte a *judicial branch* (bírói szervezet) politikai súlyának ezzel elkerülhetetlenül együtt járó növekedését, amihez a tervezett reform kétségtelenül vezetett volna.¹¹

9. Az alapító atyáknak nem volt szándékukban a bírói hatalomnak azon szerepet biztosítani, melyet idővel az alkotmányfejlődés s a politikai helyzet változása során kapott. Az Unió alaptörvénye III. cikkének 2. szakasza alapján a bíróságokat pusztán „ügyek és jogviták” törvények mércéje alapján felülvizsgálata, nem pedig az absztrakt normakontroll illeti meg. A VI. cikk 2. bekezdésének értelmében az alkotmány az ország legfőbb törvénye.

E klauzula biztosít kiemelkedő szerepet a Legfelsőbb Bíróságnak az USA alkotmányos rendszerében. Nyilvánvaló, hogy egy alkotmány csakis az esetben válhat egy ország alaptörvényévé, ha az államhatalom törvényhozó és végrehajtó ágainak alkotmánnyal ellentétes normái, valamint rendelkezései nem hatályosulhatnak. Hamilton a *The Federalist Papers* híres 78. esszéjében fogalmazta meg az elveket, melyeknek értelmében a bíróságoknak az alkotmány szellemének „örzövívé” kell válniuk. Ezekből következik az, hogy a bíróságoknak hatáskörrel kell rendelkezniük az alkotmánnyal ellentétes törvények érvénytelenítésére.

10 A Legfelsőbb Bíróság tagjainak számát egy 1869-ben elfogadott törvény kilencben szabta meg, illetve ezt a számot állította vissza.

11 Jeremy Bentham, aki az 1789-ben publikált, híres *Introduction to the Principles of Morals and Legislation* művében az USA-t a földkerekség egyik legvilágosodottabb, ha ugyan nem a legfelvilágosodottabb nemzetének tekinti, a szenátust a Lordok Háza gyenge utánzásának tartja (Hart, 1982. Bentham kritizálja az USA-t azért is, mert – hasonlóan Angliához – nem törekszik jogrendszere kodifikálására (uo.) Az USA jogrendszerének kodifikálására nézve lásd Földi & Hamza, 2023 és Hamza, 2009.

A törvények alkotmányosság szerinti felülvizsgálatának gondolata Edward Coke-tól származik, aki azt a 17. század elején fogalmazta meg Angliában (Plucknett, 1926; Corwin, 1976; Thorne, 1985). A fentebb már említett *Marbury vs. Madison* ítéletben a Legfelsőbb Bíróság élén 34 éven át, 1801 és 1835 között álló John Marshall főbíró a törvények alkotmányosság szerinti felülvizsgálatát s azok megsemmisítésének lehetőségét alkotmányellenességük esetében a következőképp indokolja (Corwin, 1914). Az alkotmány, mint a legmagasabb szintű, a nép akaratában gyökerező törvény az államhatalmat, a végrehajtó hatalmat csak meghatározott keretek közt engedi érvényesülni. Konfliktus esetén az alkotmánnyal ellentétes norma vagy rendelkezés jognak nem tekinthető, így azokat a bíróságok, a jog értelmezői s védelmezői nem alkalmazhatják.¹²

Az USA-ban a *judicial review* (bíróági felülvizsgálat) letéteményese nem kizárólag a Legfelsőbb Bíróság.¹³ Az egyes tagállamok legfelsőbb bíróságának is joga van az adott állam törvényhozása által elfogadott normák alkotmányosság szerinti felülvizsgálatára. Az alkotmányosság szerinti felülvizsgálat mércéjéül az Unió alaptörvénye mellett az egyes államok alkotmányai is szolgálnak. A tagállamok legfelsőbb bíróságai megsemmisíthetik a normákat, rendelkezéseket, melyek ellentétesek az adott állam alkotmányával.

Ebben az összefüggésben kívánunk utalni arra, hogy az egyes államok alkotmányai távolról sem annyira stabilak, állandóak mint az unió alaptörvénye. Louisiana államnak például 11, Georgiának tíz, Dél-Karolinának hét alkotmánya volt. Az ötven állam közül csupán 18 állam törvényhozása nem fogadott el egynél több alkotmányt. Megemlítjük, hogy Massachusetts állam 1780-ban elfogadott alaptörvénye a legrégebbi alkotmány. Módosítására, kiegészítésére ugyanakkor nagyon gyakran, eddig 116 alkalommal került sor.

10. Az egyes államok alkotmányai alapvetően ugyanazon kérdéseket szabályozzák, mint az Unió alaptörvénye (Friedman, 1988). Először az állam kormányzati struktúrájáról rendelkeznek, majd azt követően az alapvető szabadságjogokat szabályozzák. Az államok alkotmányainak rendszerén belül a 3. részt a szabályozás tárgyát tekintve igencsak változatos, úgynevezett „szupertörvényhozás” alkotja. A szupertörvényhozás esetében olyan rendelkezéseknek az alkotmány

12 A *Marbury vs. Madison* ügyben hozott döntés idején a Philadelphiai Gyűlés 55 küldötte közül még 39-en voltak életben. A döntés ellen egyedül Dél-Karolina állam delegáltja, Charles Pinckney tiltakozott. Lásd Warren, 1935.

13 A Legfelsőbb Bíróság által gyakorolt *judicial review* (bíróági felülvizsgálat) és a politika kapcsolatát elemzi átfogóan Choper. Utal arra, hogy a *judicial review* nem egyszer kerül összeütközésbe a többségi elvvel. Lásd Choper, 1980. A Legfelsőbb Bíróság tagjainak jelölése az USA elnöke részéről nagyon gyakran politikailag (is) motivált. Például Joseph Story jelölésének politikai háttérére nézve lásd Dowd, 1965.

szövegébe felvételéről van szó, melyek különben hagyományos, tehát nem alkotmányos szintű törvényhozás tárgyát képeznék. Az alkotmány szövegébe felvételüknek gazdasági vagy politikai indítékai vannak.

Kétségtelen, hogy az Unió alaptörvénye is tartalmaz a szupertörvényhozással közös jegyeket viselő rendelkezéseket. Ilyen például az I. cikk 9. szakaszának a különböző adók és illetékek kivetésével kapcsolatos rendelkezése. Szupertörvényhozásnak tekinthető egyes amerikai alkotmányjogászok nézete szerint az alkoholtilalomról rendelkező, ma már hatályon kívül helyezett XVIII. kiegészítés is. Az egy bizonyos korszak sajátos gazdasági, politikai helyzete által motivált részletszabályozás jellegű szupertörvényhozás gyakran vezet az egyes államok alkotmányának módosításához, vagy éppen új alkotmány elfogadásához.

Az Amerikai Egyesült Államok alkotmányos rendszerének egyik pillérét jelentő *judicial review* vonatkozásában fontos szerepet tölthetnek be az egyes államok legfelső bíróságai. Az 1871 és 1900 közötti időszakban a tagállamok legfelsőbb bíróságai sokszor aktívabbak és invenciózusabbak voltak, mint a szövetségi Legfelsőbb Bíróság. Az 1868-ban elfogadott XIV. alkotmánymódosítás alapján nyugvó *due process*-elv, melynek értelmében az államok nem hozhatnak vagy alkalmazhatnak olyan törvényt, melyek korlátozzák az USA állampolgárait megillető előjogokat vagy mentesítéseket, és egyetlen állam sem foszthat meg valakit szabadságától vagy tulajdonától megfelelő törvényes eljárás nélkül, széles körű kiterjesztő értelmezésen nyugvó alkalmazása elsősorban az államok bíróságainak érdeme.

Ugyanez vonatkozik az ugyancsak a XIV. módosításra épülő szerződési szabadság doktrínájának bírói alkalmazására. A *judicial review* a 20. században az egyes államok bíróságainak gyakorlatában talán még nagyobb szerephez jutott, mint a 19. század utolsó harmadában. Jól szemlélteti e tendenciát az, hogy például New York államban a bíróságok 1906 és 1938 között 451, az állam törvényhozása által elfogadott jogszabályt tekintettek alkotmányosnak és 136-ot alkotmányellenesnek (Smith, 1952).

Bírói hatalom

11. Az USA-ban a *judicial power* (bírói hatalom) és a másik két hatalmi ág közt időnként jelentkező konfliktus nem jelenti azt, hogy tendenciaszerűen ne volna összhang a hatalmi ágak között. Hangsúlyoznunk kell azt, hogy a Legfelsőbb Bíróság olyan jeles bírái, mint Holmes, Hughes, Stone, Cardozo, Brandeis és Frankfurter ideológiai beállítottságuktól függetlenül éppen azért voltak

kiemelkedőek, mert jó érzékük volt a politikai események iránt.¹⁴ Az ő esetükben nem túlzás egyfajta judicial statesmanshipről (bírói államférfiúságról) beszélni. A judicial law-making (bírói jogalkotás) ilyen értelemben nem ellentétes a Kongresszus és az egyes államok törvényhozása által elfogadott normákban több áttételen keresztül kifejezésre jutó politikai akarattal.

Ezen összefüggésben a Legfelsőbb Bíróság Chief Justice-a (főbírája), Charles Evans Hughes híres mondása – mely szerint a „*Legfelsőbb Bíróságra nézve az alkotmány az irányadó, de az alkotmány az, amit mi, a bírák állapítunk meg*” („*We are under a Constitution, but the Constitution is what the judges say it is*” – Schurman, 1908) – nem az egyes hatalmi ágak közti ellentétre, hanem éppen ellenkezőleg, az azok közt tendenciaszerűen mutatkozó egységre utal.¹⁵ John Marshall főbíró szerint az „*alkotmányt a későbbi korok számára alkotják, és úgy tervezik, hogy megközelítőleg azt a halhatatlanságot érje el, amelyet az ember által alkotott intézmények érhetnek el*”.¹⁶

Összegző áttekintés

12. Az Amerikai Egyesült Államok alkotmánya, melynek megfogalmazása során az alapító atyák a klasszikus antikvitás és a modern Európa kiemelkedő állambölcselőinek műveire egyaránt támaszkodva, a társadalmi konszenzust, a Marcus Tullius Cicero *De re publica*-jában szereplő „consensus omnium bonorum”-ot tekinti a politikai legitimitáció alapjának. Ez a már Thomas Jefferson és Alexander Hamilton által megfogalmazott elv az alapköve az USA alkotmányos rendjének, mely világtörténelmi viszonylatban is egyedülálló stabilitást biztosított és biztosít jelenleg is az államnak.

Louis Dembitz Brandeisnek, aki nem sokkal később a Legfelsőbb Bíróság egyik liberálisnak tekintett bírója lett, 1915-ben mondott szavai nézetünk szerint ma is érvényesek.¹⁷

14 Fordham 1957-ben, New Yorkban tartott előadásában utal arra, hogy az alkotmány időállóságának egyik legfontosabb elemét a bíróságok authoritative interpretationje (irányadó értelmezése) biztosítja. Lásd Fordham, 1970.

15 A Legfelsőbb Bíróság politikailag is motivált döntéseiről ad jó áttekintést Koopmans, (1988). A Legfelsőbb Bíróság judicial activismjéről (bírói aktivizmusáról) adnak különböző aspektusból áttekintést Belz (1971), Semonche (1978) és Gillman (1993).

16 „*A constitution is framed for ages to come and is designed to approach immortality as nearly as human institutions can approach it.*” John Marshall a sokat vitatott Cohens vs. Virginia döntésben fogalmazott így 1821-ben (Cohen vs. Virginia 19 U.S. 264, 387). Vö. Brennan, 1992.

17 „*I see no need to amend our Constitution. It has not lost its capacity for expansion to meet new conditions unless interpreted by rigid minds which have no such capacity. Instead of amending the Constitution, I would amend men's economic and social ideas. Law has always been a narrowing, conservatizing profession. What we must do in America is not to attack our judges, but to educate them.*” Lásd Corwin, 1948. Edward S. Corwin (1878–1963), akinek műveire e tanulmány elkészítése során gyakran hivatkozunk, nem volt jogász. Munkái ennek ellenére komoly hatással voltak az Amerikai Egyesült Államok alkotmányának értelmezésére. A jogi tanulmányokat nem folytató Corwin azon tíz szerzők egyike, akiket a Legfelsőbb Bíróság tagjai a leggyakrabban idéztek, hivatkoztak döntéseikben. Lásd Loss, 1976.

13. Az Amerikai Egyesült Államok alkotmányának elemzését legtöbbször a filozófiai oldalról történő megközelítés jellemzi. A kutatásokban gyakran háttérbe szorul a történeti és a jogi megközelítés. Sokszor hiányzik az alkotmány etika oldaláról történő vizsgálata is. Az alkotmány több síkon történő elemzése alapján tudunk objektív képet alkotni az USA alkotmányos rendszerének kialakulásáról, fejlődéséről és mai helyzetéről. Vonatkozik ez különösen az államhatalmi ágak elválasztásának kérdésére.

Az USA alkotmányában az állam deklaráltan, a népszuverenitás eszméjére alapozva a „nép ügyével” („res populi”) azonosul. A nép és az állam közötti kapcsolat az alkotmány szintjén szorossá, sőt egymástól elválaszthatatlanná válik, melyet az államnak törvényhozás útján minden eszközzel erősítenie kell. Erre kifejezetten utal az Amerikai Egyesült Államok alkotmányának kidolgozásában részt vállaló John Adams. Az USA alkotmánya számos olyan elemet tartalmaz, amely Platón és Arisztotelész alapján már ismert volt. A leglényegesebb különbség Platón és Arisztotelész állambölcselete és az Amerikai Egyesült Államok alkotmánya között az, hogy az USA alkotmánya valamennyi ember, polgár alapvető egyenlőségét feltételezi.

Az USA alkotmányában, pontosabban az arra épülő, évtizedekkel később kialakult, ma már stabilnak tekinthető alkotmányos rendjében kifejezésre jutó egyenlőségelmélet legfontosabb eleme az, hogy valamennyi ember, etnikumától és társadalmi helyzetétől függetlenül ugyanazt a jogállást élvezzi. Az USA alkotmánya szoros kapcsolatban áll a valósággal, azt nem az elvont fogalmakban való gondolkodás jellemzi. Az állam működéséhez valamennyi társadalmi réteg, csoport közötti harmóniára van szükség. A közmegegyezés, a concordia, a consensus követelménye az idea és a társadalmi valóság integrálásának gondolatát tükrözi. Az állam ezáltal válik „mindenki ügyévé”, Marcus Tullius Cicerót követve res populivá. Fontos utalni arra, hogy a polgárok egyetértése, a consensus omnium biztosítja az alkotmány módosításának lehetőségét is.

Az Amerikai Egyesült Államok alkotmányos rendszerének kidolgozásában ugyancsak részt vállaló Thomas Jefferson és James Madison között a legteljesebb egyetértés éppen az alkotmány flexibilitásának kérdésében volt. Az USA alkotmányában az állam a társadalomhoz szorosan kapcsolódik. Az alkotmányban kiemelt szerepet kap a tulajdon védelme. Az alkotmányozók osztották John Locke nézetét, aki a tulajdon, a property védelmét az állam egyik, ha ugyan nem legfontosabb feladatának tekinti.

Az alkotmány lényeges eleme továbbá a közösségi érdek jogi úton való védelme. A 18. század végén az amerikai alkotmányozók figyelemmel voltak az alkotmányozás több évszázados hagyományaira, attól függetlenül, hogy azokat kortársaik konzervatívnak vagy éppen progresszívnak tekintették. Kimutatható

ez különösen a hagyományokhoz való ragaszkodásban és a végrehajtó hatalom részéről jelentkező zsarnokság feltétlen elvetésében.

Az Amerikai Egyesült Államok alkotmányában és értelmezésében, mely a 21. század alkotmányozása számára Európán kívül és Európában egyaránt példaértékű és követésre érdemes, kifejezésre jut a köztársaságpártiság (republikanizmus), a szabadság gondolatának elfogadása, a magántulajdon sérthetlenségének eszméje, valamint az arányos szociális és politikai egyenlőség tan, eszméje. A gazdasági, politikai és erkölcsi elemeket egyaránt tartalmazó alkotmány hidat épít a társadalom és az állam között, elválasztva – az elválasztásnak ugyanakkor komoly jogi garanciákat biztosítva – az államot a kormányzástól.

Felhasznált irodalom

- Adams, J. (1775). *Novanglus or a History of the Dispute with America from its Origin, in 1754, to the Present Time*. In Butterfield, L. H. (Ed.), *Diary and Autobiography of John Adams*. Volume 3. (pp. 313–314). Harvard University Press.
- Adams, J. (1776). *Thoughts on Government*. In Taylor, R. J. (Ed.), *Papers of John Adams*. Volume 4. (pp. 86–93). Harvard University Press.
- Adams, J. (1787–1788). *A Defense of the Constitutions of Government of the USA*. In Lint, G. L., Martin, S., Taylor, C. J., Georgini, S., Woodward, H., Sikes, S. B. & Norton, A. M. (Eds.), *Papers of John Adams*. Volume 18. (pp. 544–550). Harvard University Press.
- Beck, J. M. (1924). *The Constitution of the United States: Yesterday, Today and Tomorrow*. G. H. Doran.
- Belz, H. (1971). *The Realist Critique of Constitutionalism in the Era of Reform*. *American Journal of Legal History*, 15, 288–306.
- Brennan, W. J. (1992). *The Ninth Amendment and Fundamental Rights*. In O'Reilly, J. (Ed.), *Human Rights and Constitutional Law: Essays in Honour of Brian Walsh* (pp. 109). Round Hall Press.
- Choper, J. H. (1980). *Judicial Review and the National Political Process: A Functional Reconsideration of the Role of the Supreme Court*. The University of Chicago Press.
- Corwin, E. S. (1914). *Marbury vs. Madison and the Doctrine of Judicial Review*. *Michigan Law Review*, 12(7), 538–572.
- Corwin, E. S. (1916). *French Policy and the American Alliance of 1778*. Princeton University Press.
- Corwin, E. S. (1917). *The President's Control of Foreign Relations*. Princeton University Press.
- Corwin, E. S. (1928). *The „Higher Law” Background of American Constitutional Law*. *Harvard Law Review*, 42(2), 149–185.
- Corwin, E. S. (1928). *The „Higher Law” Background of American Constitutional Law II*. *Harvard Law Review*, 42(3), 365–409.

- Corwin, E. S. (1948). Our Constitutional Revolution and How to Round it Out. *Pennsylvania Bar Association Quarterly*, 19, 261–284.
- Corwin, E. S. (1950). The Natural Law and Constitutional Law. In Cavanaugh, J. J., Pope Pius XII., Barrett, E. F., O’Sullivan, R., Corwin, E. S., Kuttner, S. & Romulo, C. P., *Natural Law Institute Precedings Volume III* (pp. 47–81). Proceedings of the Natural Law Institute. University of Notre Dame.
- Corwin, E. S. (1976). Presidential Power and the Constitution: Essays by Edward S. Corwin. In Loss, R. (Ed. with an Introduction), *Presidential Power and the Constitution: Essays by Edward S. Corwin*. Cornell University Press.
- Dowd, M. D. (1965). Justice Joseph Story and the Politics of Appointment. *The American Journal of Legal History*, 9(4), 265–285.
- Fordham, J. B. (1970). *The Legal Profession and American Constitutionalism*. Association of the Bar of the City of New York.
- Földi A. & Hamza G. (2023). *A római jog története és intézüciói* (27. átdolgozott és bővített kiadás). Novissima Kiadó.
- Friedman, L. M. (1988). State Constitutions in Historical Perspective. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 496(1), 33–42.
- Gillman, H. (1993). *The Constitution Besieged: The Rise and Demise of Lochner Era Police Powers Jurisprudence*. Duke University Press Books.
- Grimm, D. (1970). *Europäisches Naturrecht und Amerikanische Revolution: Die Verwandlung politischer Philosophie in politische Techne*. Vittorio Klostermann.
- Hamilton, A. (1774). A Full Vindication of the Measures of Congress. In Syrett, H. C. (Ed.), *The Papers of Alexander Hamilton*. Volume 1 (pp. 45–78). Columbia University Press.
- Hamilton, A. (1775). The Farmer Refuted. In Syrett, H. C. (Ed.), *The Papers of Alexander Hamilton*. Volume 1 (pp. 81–165). Columbia University Press.
- Hamza, G. (2009). *Entstehung und Entwicklung der modernen Privatrechtsordnungen und die römischrechtliche Tradition*. Eötvös Kiadó.
- Hart, H. L. A. (1982). *Essays on Bentham: Studies in Jurisprudence and Political Theory*. Oxford University Press.
- Hölzle, E. (1931). Naturrecht, Staatsrecht und Historisches Recht im Zeitalter der englischen und amerikanischen Revolution. *Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte*, 24(4), 452–465.
- Hunt, G. (Ed.) (1900). *The Writings of James Madison, comprising his Public Papers and his Private Correspondence, including his numerous letters and documents now for the first time printed*. Volume 9. G. P. Putnam’s Sons.
- Jellinek, G. (1922). *Allgemeine Staatslehre*. 4. durchg., Aufl. Neudruck der Ausgabe vom 1914. Springer.
- Herlitz, N. (1969). Elements of Nordic Public Law. *The Institute for Legal Research*, 54, 287.
- Koopmans, T. (1988). The Roots of Judicial Activism. In Matscher, F. & Petzold, H. (Eds.), *Protecting Human Rights: The European Dimension. Studies in Honour of Gérard J. Wiarda* (pp. 317–327). Carl Heymanns Verlag.

- Loss, R. (Ed.) (1976). *Presidential Power and the Constitution: Essays by Edward S. Corwin*. Cornell University Press.
- Morton White, P. (1978). *The Philosophy of the American Revolution*. Oxford University Press.
- Plucknett, T. F. T. (1926). Bonham's Case and Judicial Review. *Harvard Law Review*, 40(30), 70.
- Schurman, J. G. (1908). *Addresses and Papers of Charles Evans Hughes Governor of New York 1906–1908*. G. P. Putnam's Sons.
- Scott, W. B. (1977). *In Pursuit of Happiness: American Conceptions of Property from the Seventeenth to the Twentieth Century*. Indiana University Press.
- Semonche, J. E. (1978). *Charting the Future: The Supreme Court Responds to a Changing Society, 1890–1920*. Bloomsbury Publishing.
- Smith, F. A. (1952). *Judicial Review of Legislation in New York: 1906–1938*. Columbia University Press.
- Sunstein, C. R. (1995). An Eighteenth Century Presidency in a Twenty-First Century World. *Arkansas Law Review*, (48)1, 1.
- Thorne, S. E. (1985). Dr. Bonham's Case. In Thorne, S. E., *Essays in English Legal History* (pp. 269–278). The Hambledon Press.
- Thorne, S. E. (1985). Sir Edward Coke, 1552–1952. In Thorne, S. E., *Essays in English Legal History* (pp. 223–238). The Hambledon Press.
- Warren, C. (1935). *Congress, the Constitution and the Supreme Court*. Little, Brown and Company.
- Wilson, J. (2007). Considerations on the Nature and Extent of the Legislative Authority of the British Parliament. In Hall, K. L. & Hall, M. D. (Eds.), *Collected Works of James Wilson. Volume I*. Liberty Fund.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Hamza G. (2024). Az Amerikai Egyesült Államok (USA) alkotmányának sajátosságai. *Belügyi Szemle*, 72(8), 1335–1354. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2024.v72.i8.pp1335-1354>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

Jelen cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Hamza Gábor, aki a gabor.hamza@ajk.elte.hu e-mail címen érhető el.

Mesterséges intelligencia a törvényszéki tudományokban

Revolúció vagy invázió? II. rész¹

Artificial Intelligence in Forensic Sciences Revolution or Invasion? Part II

Lontai Márton

főigazgató
Nemzeti Szakértői és Kutató Központ
lontaim@nszkk.gov.hu

Pamzsav Horolma

Dr. DSc, igazságügyi genetikus
szakértő
Nemzeti Szakértői és Kutató Központ
pamzsavh@nszkk.gov.hu

Petrétei Dávid

Dr., osztályvezető
Nemzeti Szakértői és Kutató Központ
Daktiloszkópiai Szakértői Intézet
petreteid@nszkk.gov.hu

Absztrakt

Cél: A kétrészes tanulmány második része bemutatja a mesterséges intelligencia lehetőségeit a bűncselekmények komplex rekonstrukciója és a prediktív rendészet terén. A tanulmány első részére építve, néhány úgynevezett klasszikus forenzikus terület áttekintését követően bemutatja a törvényszéki tudományok egy lehetséges jövőképét annak etikai korlátaival és dilemmáival, a komplex rekonstrukció és a prediktív rendészet mesterségesintelligencia-alapú támogatását. Végül mindkét tanulmány összegzését is elvégzi.

Módszertan: A tanulmány számos, közelmúltban megjelent külföldi szakcikk feldolgozásával azok szintézisét végzi el.

Megállapítások: A mesterséges intelligencia alkalmazásának behatolása az egyes tudományterületekre napjainkban is zajló folyamat. Ezt a fejlődést nem kerülhetik el a legváltozatosabb forenzikus szakterületek sem. A hagyományos módszerekkel kezelhetetlen méretű adatbázisokban való eligazodás, a minta-felismerés, a gépi tanulás mind hasznos eszköz lehet a forenzikus tudomány műveléséhez is. Fontos következtetés azonban, hogy a mesterséges intelligencia a szakértői munka támogatója, nem helyettesítője.

1 A cikk első része a Belügyi Szemle 2024/4. számában jelent meg. DOI: <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2024.v72.i4.pp577-592>

A szerzők a kéziratot magyar nyelven nyújtották be. Benyújtás: 2023. 10. 09. Átdolgozás: 2023. 10. 31.
Elfogadás: 2023. 11. 21.

Érték: Magyar nyelven a forenzikus tudományok területén ilyen részletes összefoglaló szócikk eddig nem született.

Kulcsszavak: mesterséges intelligencia, forenzikus tudomány, genetika, antropológia

Abstract

Aim: The study is on the emerging role of artificial intelligence in the forensic sciences. After clarifying the basic concepts and a brief historical overview, the possibilities of using AI in various forensic fields are discussed: genetics, pattern recognition, chemistry, toxicology, anthropology, forensic medicine, and scene reconstruction.

Methodology: The study synthesises several recently published international papers.

Findings: The penetration of the application of artificial intelligence into some fields of science is undoubtedly an ongoing process. Most of the varied forensic fields also cannot avoid this development. Analysing large databases unmanageable with traditional methods, pattern recognition, and machine learning can all be important tools for forensic science. However, an important conclusion is that AI is a supporter of human expert work, not a substitute.

Value: In the field of forensic sciences, no such detailed summary article has been published in Hungarian so far.

Keywords: artificial intelligence, forensic science, genetics, anthropology

A mesterséges intelligencia és az ujjnyomok

A helyszíni ujjnyom a bőrlécrendszer által hátrahagyott anyagmaradvány által képződik a felületen. Kutatók az anyagmaradvány összetételének meghatározása céljából a deszorpciós elektronspray ionizációs tömegspektrometriát (DESI-MSI) alkalmazták a látens ujjnyomok kémiai mintázatának és szerkezetének becslésére, az értékelést pedig „Gradient Boosting Tree” (GDBT) gépi tanulású osztályozási modellel végezték, ami lehetővé tette a vizsgált standard minták osztályozását a nem, etnikai hovatartozás és életkor szerint. Ez a rendszer képes volt megkülönböztetni és osztályozni a betanított ujjnyommintákat és meghatározni az életkort, a nemet és egyéb antropológiai jellemzőket az izadmány komponensein keresztül. Ez a módszer jelentős kriminalisztikai értéket kínálhat a jövőben, a tömegspektrometria eredményeinek gépi tanulással

történő felhasználásával lehetővé válik az emberek bizonyos tulajdonságainak költséghatékony azonosítása a bűncselekmények helyszínén hátrahagyott metabolitjaik alapján. A módszer fejlesztésével egy futurisztikus tudományterület alakulhat, azaz a törvényszéki metabolikus ujjlenyomat (Zhou and Zare, 2017). Megjegyezzük, hogy a DESI-MSI egyben látens daktiloszkópiái nyomok előhívására is alkalmas módszer (Ifa, Manicke, Dill & Cooks, 2008; Petrétei, 2023).

Ido Hefetz izraeli ujjnyomatszakértő 2023. 09. 20-án Lisszabonban, az ENFSI Ujjnyomatszakértői Munkacsoportjának éves konferenciáján számolt be kutatásáról, amiben mesterségesintelligencia-alapú képfelismerő algoritmussal kísérte meg megkülönböztetni a férfi és a női ujjnyomokat. A gépbe ujjnyomatok több ezres adatbázisát táplálta. Az eredmények egyelőre nem átütőek. Ugyanő publikált a forenzikus területeken használt mesterséges intelligencia (továbbiakban: MI) etikai kérdéseiről is (Hefetz, 2023).

MI segítségével az ujjnyomat ismeretében előállítható a donor arc képe is. Egy tanulmány új, a mesterséges neurális hálózatokon alapuló megközelítést mutat be egy biometrikus jellemző (az arc) előállítására egy másiktól (csak ujjnyomatok) (Ozkaya & Sagiroglu, 2010). Az ujjnyomat és az arc közötti kapcsolatok elemzésére, valamint a kapcsolatok modellezésére, javítására egy automatikus és intelligens rendszert terveztek és fejlesztettek ki. Az új rendszer az első olyan vizsgálat, amely az arc minden részét, beleértve a szemöldököt, a szemet, az orrot, a száját, a füleket és az arc szegélyét, csak ujjnyomatokból állítja elő. A rendszer paraméter beállításait Taguchi kísérlettervezési technika segítségével végezték el. A rendszer teljesítményét és pontosságát tízszeres keresztvalidációs technikával értékelték, a kibővített kvantitatív értékelési mérőszámok mellett kvalitatív értékelési mérőszámokat is alkalmazva. Következésképpen az eredmények ezen objektív és szubjektív mérőszámok kombinációja alapján kerültek bemutatásra a javasolt módszerek minőségi tulajdonságainak illusztrálására, valamint teljesítményük kvantitatív értékelésére. A kísérleti eredmények azt mutatták, hogy az egyik biometrikus jellemző meghatározható a másiktól. Ezek az eredmények azt mutatják, hogy szoros kapcsolat van az ujjnyomatok és az arcformák között (Ozkaya & Sagiroglu, 2010; Leone, 2021). Gondoljunk arra, hogy az egyetétű ikrek ujjnyomatai és az arcuk egyaránt erős hasonlóságot mutatnak.

MI az egyéb törvényszéki tudományokban

2022-ben jelent meg tanulmány az MI-ről és a törvényszéki entomológiáról (Apasrawirote et al., 2022). Automatikus DCNN (Deep Convolutional Neural Network) módszert alkalmaztak különböző kriminalisztikai szempontból fontos

légyfajok azonosítására, a hátsó légzőnyílás képei alapján. Ugyanez a módszer használható kovamoszat-azonosításra is (élővízbe fúlás esetén).

A fegyverszakértői szakterületen is megjelent az MI. Amikor egy lövedéket kilőnek, a fegyver mikroszkopikus nyomokat hagy rajta, illetve a töltényhüvelyen. Ezek a jelek kvázi „ballisztikus ujjnyomatok”. A neurális hálózatok eligazítják a szakértőket, hol keressenek lómaradványt és töltényhüvelyeket, illetve a képfeldolgozás segítségével, manuális beavatkozás nélkül hasonlítják össze a lövési elváltozásokat és egyéb bizonyítékokat az adatbázissal. A tudósok algoritmusokat dolgoztak ki egy matematikai modell (automated ballistics identification system) segítségével. Fémlemezre leadott kísérleti lövések során ezek az algoritmusok képesek voltak észlelni a lövéseket, megkülönböztetni a torkolat robbanásait a lökeshullámoktól, meghatározni a lövéstől a lövésig terjedő időzítést, meghatározni a jelenlévő lőfegyverek számát, konkrét lövéseket rendelni a fegyverekhez, és megbecsülni a valószínű kalibert. Mindezek segíthetik a bűnüldözést, a nyomozásokat (Bobbili et al., 2020).

Más kutatók megpróbálták alkalmazni a mélytanulást, hogy a lövési elváltozások eloszlása alapján megbecsüljék a sörétes puska lőtávolságát. Ez a koncepcionális tanulmány bemutatta a jövőbeni lehetséges kriminalisztikai felhasználást, bár bizonyos korlátokkal (Oura et al., 2021).

Az EU Tanácsának finanszírozásával 2017 óta zajlik a SHUTTLE projekt. A név betűszó: *Scientific High-throughput and Unified Toolkit for Trace analysis by forensic Laboratories in Europe*, nagy áteresztő képességű és egységes tudományos eszközkészlet anyagmaradványok vizsgálatára az európai igazságügyi laboratóriumokban. Lényegében automatikus motorizált mikroszkópok és azok képeinek elemzését végző algoritmusok összessége, ami gyorsan és hatékonyan képes azonosítani a mikroszkóp által megörökített releváns elváltozásokat, például elemi szálakat (URL1). Mikroszkóp alatt a mikroszkóp spektrométereket is értve.

A jövő forenzikus tudománya

Hogyan fog kinézni a törvényszéki tudomány a jövőben? A gyors technológiai fejlődésnek köszönhetően minden tudományterületen, így a nyomozás és a törvényszéki tudomány területén is, megjelent a mesterséges intelligencia.

A törvényszéki tudományoknak ígéretes jövője van, mivel az új módszerek, technológiák és tudományos eredmények olyan lehetőségeket teremtenek, amelyekről eddig nem is álmodtunk. A DNS felfedezése és felhasználása kétségkívül átalakította a jelenlegi kriminalisztikai tudományt, és ez továbbra is így

lesz, azonban ahogy a detektálási technológiák fejlődnek, egyre jobban meg kell értenünk a DNS-maradvány átvitelét (DNS-transzfer), hordozófelületen való megmaradását, begyűjtésének lehetőségeit. Az új felfedezések fokozatos vagy forradalmi változásokat (evolúciót vagy revolúciót) hozhatnak létre, amelyek együttesen átformálják az igazságügyi tudomány arculatát. Nem tudjuk megjósolni, hogy milyen innovációk és új technológiák fognak születni, de arra mindenképpen számíthatunk, hogy ezek megvalósulnak, és az MI új lehetőségeket teremt az igazságügyi tudományok számára.

A törvényszéki tudományt gyakran konkrét problémák és botrányok – például az igazságszolgáltatás tévedései – vezérik, és az erőforrásokat kifejezetten ezek megoldására fordítják (Cole, 2016). Ez azt jelenti, hogy a törvényszéki tudomány gyakran csak reagál a felmerülő „tünetekre” (Morgan, 2019; Morgan & Lewin, 2019), ahelyett, hogy rutin gyakorlatként folytatna folyamatos és szisztematikus proaktív vizsgálatokat, kutatásokat és önreflexiókat.

Emellett a törvényszéki tudományok alapvető paradigmája, hogy „minden eset más”, ami mélyen gyökerező feszültséget teremt az általánosítható elméletek és megközelítések kidolgozására törekvő tudományos kutatások, valamint az egyedi bűncselekmény rekonstrukcióját célzó szakmai gyakorlatok között. Ezért fontos vállalkozás a törvényszéki tudomány jövője szempontjából a lehetőségek, a potenciális és a kívánatos folyományok hosszabb távú áttekintése.

Az egyik alapvető kihívás az, hogy a törvényszéki vizsgálatok számos szakterülete a nyomozási gyakorlaton belül fejlődött ki (Garfinkel, 2010) ahelyett, hogy először tudományos kutatással állapították volna meg annak elveit és alapjait. Ez azt eredményezte, hogy sok törvényszéki szakterület viszonylag kis mennyiségű adattal rendelkezik (Gosch & Courtslow, 2019). Ilyen például a DNS-transzfer kérdése, azaz az anyagmaradvány véletlen átvitele egyik felületről a másikra. (Ahhoz, hogy ez valós problémává váljon, a közelmúlt technikai fejlődésére volt szükség. Régebben a kevésbé érzékeny módszereket nem befolyásolta az igen csekély mennyiségű transzfer DNS.)

Előre tekintve egy dolog szinte biztos: a jövőben nagyobbak lesznek az adathalmazok, növekedni fog a technológiai és laboratóriumi információkezelő rendszerek használatának a lehetősége, és lehetővé válik a döntéshozatal átláthatóbbá tétele, ami átalakítja az anekdotikus bizonyítékokon alapuló megközelítéseket (Dror et al., 2019).

A jövőkép kapcsán az időskála kritikus, hiszen minél távolabb tekintünk a jövőbe, annál több ismeretlen és előre nem látható tényező lesz. Megjósolható azonban, hogy a törvényszéki tudomány a jövőben kihasználja a feltörekvő technológiák fejlesztését és hasznosítását, amelyek új lehetőségeket teremtenek az adatok rögzítésére, előállítására, tárolására, keresésére, szintetizálására, megjelenítésére és lekérdezésére.

Az is világos, hogy mindezekkel az új és izgalmas lehetőségekkel új kihívások és sebezhetőségek is felmerülnek. Az utópisztikus fikciók rávilágítanak arra, hogy ez a fajta adatban gazdag világ képes átalakítani a társadalmat és az emberi természetet, de az új technológiák és képességek egy olyan világot is létrehozhatnak, ami nagyon komoly kihívásokkal nézhet szembe az etika, a magánélet védelme, és minden bizonnyal új, eddig még ismeretlen kihívások vonatkozásában (Dror et al., 2019).

Nem lehet megjósolni azoknak a technológiai és tudományos felfedezéseknek a konkrét részleteit, amelyek a jövőben formálják és előmozdítják a törvényszéki tudományt, de a technológia és a tudomány fejlődése ezeket meg hozza. Ahhoz azonban, hogy felismerjük ezekben az új felfedezésekben rejlő lehetőségeket, gondolat kísérleteket célszerű végeznünk, hogy víziót alakíthassunk ki. Az adatelemzés-értékelés és a szimuláció továbbfejlesztett képességei, amik képesek kezelni az egyedi esetekben a kriminalisztikai rekonstrukciók összetettségét és dinamikus természetét, megválaszolhatják azokat a mély és rendszerszintű kihívásokat, amelyekkel a bűnügyi rekonstrukció és a bűnjelkértelmezése során szembesülünk (Morgan, 2019; Morgan & Lewin, 2019).

Ezért ebben a gondolat kísérletben elképzelhető olyan technológiai platform, ami forradalmasítja a törvényszéki tudományok gyakorlatát. Egy ilyen platform lehetőséget kínál a meglévő kriminalisztikai eszközök új módszerek szerinti használatára. A program túlmutat az adatbázisok kezelésén: magába foglalja a virtuális valóságot, illetve a nyomozók és bíróságok támogatására szolgáló egyéb magával ragadó technológiákat is (Gelder et al., 2019). Eszközöket kínál az átláthatóság biztosítására a figyelembe vett változók és a meghozott döntések tekintetében, hogy ezeket szükség szerint később ellenőrizni lehessen.

A jövő tehát fényesnek tűnik. Azonban az összetett kihívások szakterületek közötti szoros együttműködésen alapuló, sőt holisztikus megoldásokat igényelnek, az ilyen képességek eléréséhez pedig valóban interdiszciplináris megközelítésre van szükség a tudományok, művészetek és társadalomtudományok minden részéről. Az együttműködő szakterületek egyesítik a számítástechnika, a statisztika, a kognitív tudományok és más kapcsolódó területek erőfeszítéseit a feltörekvő technológiák bevezetésére, hasznosítására.

Emellett gondoskodnunk kell arról, hogy mind a technológiai képességekre, mind az értékelő interpretációt megalapozó alapkutatásokra összpontosítsunk (Morgan, 2019; Morgan & Lewin, 2019).

A bűncselekményt rekonstruáló rendszerek

A jövő mérlegelésekor fontos átgondolni, hogy a technológiai fejlődésből és az adatok rögzítésének és feldolgozásának képességéből fakadó új képességek hogyan alakíthatják át a törvényszéki tudományokat, és hogyan változtathatja meg és befolyásolhatja azokat a digitális forradalom. A fejlesztések konkrét részleteitől függetlenül előre látható, hogy a jövőbeli technológiák lehetővé teszik egy olyan platform létrehozását, amely kezeli és integrálja a kriminalisztikai tevékenységet egy szimulátorba. *Integratív rekonstrukciós és előrejelzési szimulátornak* (Integrative Reconstruction and Prediction Simulator; továbbiakban: IRPS) nevezhető ez a rendszer. Egy ilyen egységes platform lehetővé teszi a fizikai és digitális anyagok nagyon széles skálájából származó megállapítások integrálását az összes releváns kontextuális információval együtt egy bűncselekmény tudományos rekonstrukciója érdekében. És teszi ezt oly módon, hogy a kriminalisztika valóban holisztikus, integráló megközelítést alkalmazzon (Dror et al., 2019).

A törvényszéki tudományoknak ebben az elképzelt szimulátorában lehetséges lesz különböző forgatókönyvek és kimenetek (nyomozási verziók) modellezése. Ilyen eszközöket használ a repülés és az orvostudomány is. Azonban ahelyett, hogy az emberi test lenne a vizsgálat tárgya – mint az orvosi szimulációkban – az IRPS a tetthelyet fogja vizsgálni. Többféle szimulációt is lehet majd futtatni, amelyek a kriminalisztikai bizonyítékok különböző formáit felhasználják, és az egyes nyomozási adatok és bizonyítékok kontextusát beépítik. Ennek során lehetőség nyílik statisztikai valószínűségek megadására a különböző forgatókönyvekre, amelyek rekonstruálhatják, hogy mi történhetett, ki által és mikor, valamint potenciálisan hozzájárulhatnak a bűnmegelőzéshez is.

A (rendelkezésre álló igazságügyi szakértői bizonyítékok alapján) bűncselekmények lehetséges rekonstrukciói sokaságának futtatásával ez a platform lehetővé tenné a különböző forgatókönyvek összevetését, mintegy differenciált bűncselekmény-diagnózist biztosítva. A fő kérdés természetesen továbbra is a jól ismert mi történt, hogyan történt stb. A differenciáldiagnózis nagyon hasonló megközelítése már megvalósul az orvostudományban. Várható, hogy az IRPS csak olyan információkat tud majd felhasználni, amelyek a feladat szempontjából relevánsak. Ezután a kontextuskezelő eszközök, például a *Lineáris Szekvenciális Leleplezés* (Linear Sequential Unmasking – LSU) segítségével az IRPS optimalizálhatja a bizonyítékok vizsgálatának és értelmezésének sorrendjét, biztosítva, hogy mindig a meglévő bizonyítékok irányítsák a bűncselekmény rekonstrukciós folyamatát, ne pedig egy előzetes koncepció, például egy „ideális”, kiszemelt célgyanúsított (Dror et al., 2018).

A törvényszéki tudománynak ebben a futurisztikus víziójában egy ilyen eszköz nemcsak a bűnjelek egyenkénti elemzését tudja majd figyelembe venni, hanem – ha tudományosan releváns – azt is, hogy hol találták meg a tetthelyen, mihez volt társítva, azaz adott esetben a releváns kontextuális információk egész sorát is. Például a látens ujjnyomok elhelyezkedése összevethető a freccsent vérfoltok elhelyezkedésével és karakterisztikájával, így ezek ezáltal releváns kontextust képeznek egymással. Ennek figyelembevételével pedig az IRPS különféle műveletek futtatásával szimulálhatja többféle különböző cselekmény vagy esemény valószínűségét, rekonstrukciós forgatókönyveket készíthet a helyszíni bizonyítékok alapján, Bayes-féle és más statisztikai eszközöket használva. A jövőben egy IRPS-szerű eszközben ott rejlik majd a potenciál, hogy nemcsak forrásszintű, hanem tevékenységszintű (sőt akár bűncselekményszintű) következtetések levonását is támogatja (Koeijer et al., 2019; Neumann et al., 2012). Többféle szimuláció futtatásával, amelyek különböző forgatókönyveket vesznek figyelembe arra vonatkozóan, hogy „ki által, mikor és mi történt”, meg tudja különböztetni például a DNS-maradványok elsődleges és másodlagos átvitelét, és olyan információt szolgáltat, mint például a legvalószínűbb bűnelkövető profilja (Taylor et al., 2017).

Ha azonban a törvényszéki tudományos bizonyítékok nem elegendőek vagy nem meggyőzőek, és így túl sok lehetséges forgatókönyv képzelhető el, akkor szubjektív bizonyítékok – például tanúvallomások – is felhasználhatók a különböző forgatókönyvek további értékelésére. Ezt úgy kell megtenni, hogy mindvégig átlátható legyen, milyen nyomozati információkat és egyéb bizonyítékokat használtak az egyes lehetséges forgatókönyvek támogatására. Ilyen jövőbeli képességekkel a törvényszéki tudomány nemcsak a bűncselekmények rekonstruálására és megoldására használhatja az IRPS-t, de lehetővé teszi a megállapításokhoz vezető döntési utak jobb kommunikálását és dokumentálását, valamint a tényfeltárók számára szolgáltatott bizonyítékok súlyának meghatározását. Például elképzelhető, hogy a virtuális valóság (Virtual Reality – VR) megközelítéseivel az IRPS lehetővé tenné a különböző lehetséges alternatív bűnügyi rekonstrukciók, azok valószínűsége és okainak teljes átlátható bemutatását, beleértve az esetleges bizonytalanságokat, korlátokat, torzításokat és feltételezéseket. Természetesen egy ilyen képesség létrehozása megváltoztatja a rendőrnnyomozó szerepét, a technológia használatát és támogatását, valamint azt, hogy hogyan oszlik meg a szerep az emberek és a gépek között (Dror & Mnookin, 2010). Ezek messzemenő kihatással lesznek a szakértők kiválasztására, képzésére, tapasztalataira és kompetenciáira (Dror, 2013). Az ezzel a képességgel rendelkező kriminalisztikai eszköz értéke abban rejlik, hogy képes nagy adathalmazokat létrehozni és felhasználni különféle többváltozós forgatókönyvek

szimulációi révén. Ennek során figyelembe veheti az összetett ökoszisztémát az igazságügyi szakértői tudomány területén, ezért azonosítani tudják a jelenleg fennálló és új technológiai képességek létrehozása révén felmerülő konkrét kihívások lehetséges kiváltó okait. Egyesíti a kísérleti adatokat és a szakmai tapasztalatokat, és eszközöket biztosít az egyes szakaszok és döntések dokumentálásához, hogy az eseteket a jövőben újra lehessen értékelni, amikor új információk vagy technológiák állnak rendelkezésre. Az IRPS integritásának biztosítása érdekében fontos lesz megőrizni átláthatóságát, tehát nyílt forráskódnak és szabadon hozzáférhetőnek kell lennie, és lehetővé kell tenni a nyitott törvényszéki szolgáltatás (Chin et al., 2019) nyújtását teljes közzététel mellett (Almazrouei et al., 2019).

A prediktív rendészeti felhasználás

A törvényszéki tudományok ilyen futurisztikus víziójában az IRPS-szerű eszközök szerepet fognak játszani a bűncselekmények prognosztizálásában. Először is, az IRPS képes lesz elemző-értékelő munkával hozzájárulni a meglévő bűnözési típusok megelőzéséhez (Ribaux et al., 2014). Például nem egyenként értékeli a helyszíneket, hanem adatbázist hoz létre az összes – múltbeli és jelenlegi – bűncselekményről, ami lehetővé teszi a bűncselekmények közötti összefüggések megállapítását, mintázatok felismerését, és ezek alapján megfelelő, a bűncselekményeket megelőző rendészeti intézkedések tervezhetők.

Másodsor, ahogy a társadalom és a technológiai képességek változnak, a változó bűnözés ellen új kriminalisztikai eszközökre lesz szükség (Smolianitsky et al., 2014). Például már most látjuk, hogy a papírpénzeket polimerré alakítják, hogy ujjnyomok maradhassanak hátra az új műanyag bankjegyeken. Amint lehetővé válik nagyobb mennyiségű adat rögzítése, megőrzése, tárolása és keresése, egy olyan rendszer, mint az IRPS, számos adatot képes tárolni és felhasználni, például a festék és a tinta gyártásához használt vegyi anyagokat, a különböző gumiabroncs-mintázatokat, és a különféle eszközök digitális aláírásait az adatértékelés és interpretáció javítása érdekében. Az IRPS képes lehet arra is, hogy rögzítse és felhasználja a mesterségesen módosított elemeket bizonyos áruk – például lőfegyverek – előállításánál, így azok könnyen nyomon követhetők és azonosíthatók, ha bűncselekmény során használják őket.

Harmadsor, a jövőbeli IRPS-szerű eszközök további képessége a feltörekvő technológiák által lehetővé tett új bűnözési formák azonosítása és előrejelzése lesz. Ilyen lehet például az új digitális képességek, MI, gépi tanulás, távérzékelés, robotika, elektronikus távirányító bűnözésre való felhasználása, vagy

azok az új kihívások, amiket az önvezető járművek és drónok hoznak magukkal. Ezek óhatatlanul és kétségtelenül hasznosak lesznek a társadalom számára, de újfajta bűnözési lehetőségeket is kínálnak a bűnözőknek.

Az ilyen prediktív rendészet (Mátyás et al., 2020; Kiszfonai, 2023; Herék, 2021) révén lehetőség nyílik olyan rendszerek tervezésére, amelyek növelik a bűnözők elfogásának esélyét, hozzájárulva ezzel a bűnmegelőzéshez (Clarke, 2004). Az MI-vel támogatott kriminalisztika nem csak a rekonstrukcióra és a helyszínről származó bűnjelek értelmezésére fog összpontosítani, hanem képes lesz arra is, hogy „gondolkodj el a bűnözésen” típusú proaktívabb rendészetet hozzon létre.

Az MI-alapú prediktív rendészettel kapcsolatos aggályokat is meg kell említenünk, ami elsősorban az „automation bias”, azaz a gépi rendszerek tárgyilagosságába és tévedhetetlenségébe vetett hit, kiegészítve az MI-rendszerek döntéseinél az átláthatóság és az elszámoltathatóság hiányával (Leese, 2022). Az elszámoltathatóság igénye vezetett az *AP4AI* projekthez (Accountability Principles for Artificial Intelligence), ami az MI belbiztonsági célú alkalmazásának átláthatóságát és elszámoltathatóságát hivatott előmozdítani világszerte (Akhgar et al., 2022). Az elkövetőre vagy elkövetői csoportra jellemző elkövetési mód és körülmények (kriminalisztikai szakkifejezéssel a modus operandi) strukturálatlan adathalmazokból, például bírósági ítéletekből, rendőri jelentésekből is kinyerhetők és rendszerezhetők az MI segítségével (Barros et al., 2022). MI-re lesz továbbá szükség a valódi interoperabilitás megteremtéséhez, amikor akár névváltozatok, akár arcképek, akár telefonszámok nagy mennyiségének gyors keresésére és összehasonlítására van szükség; gondoljunk arra, hogy egy arab vagy pastu nevet át lehet írni görög vagy cirill betűkkel, latin betűk segítségével pedig magyar kiejtés szerint vagy angolos átírással stb., a névváltozatok áttekintése, összevetése pedig embert próbáló feladat lenne, ha több ország adatbázisában kell a kutatást elvégezni (Rahwan, 2022).

A jövő?

Az MI rohamléptekkel a legfontosabb alkalmazott tudománnyá válik az élet minden területén. Hasonlóképpen az igazságügyi szakértői szektor is profitál belőle mindaddig, amíg rendszerünk nem válik tőle teljesen függővé. Egyre többen ismerik fel az MI fontosságát az életben, és dolgoznak azon, hogy jobban megértsék azt. A törvényszéki tudomány szakemberek területe, és az MI soha nem fogja tudni elérni ezt a szintet, csak kiegészítő eszközként fog szolgálni, reményeink szerint. A technológia megkönnyítheti a szakértői munkát, de soha nem lesz képes helyettesíteni.

A gépi tanulás elsőprő sikere ellenére a rendszert futtató hardver kicsit sem hasonlít az általa utánzott emberi agyra. Az emberi agy durván másfél kilót nyom, és egy villanykörte üzemeltetéséhez elegendő energiából megmondja, hogy „mi, merre, hány méter”. A mai MI-knek az ezt megközelítő rész-képességekhez hetekig tartó betanítás, több megawattórányi energia és speciális processzorok szükségesek.

Annak érdekében, hogy az MI kicsit közelebb kerülhessen az emberi agy rendkívüli méret- és energiahatékonyságához, jelenleg már az agy struktúráját utánzó „neuromorf” chipeket fejlesztenek. A Massachusettsi Műszaki Egyetem (Massachusetts Institute of Technology – MIT) kutatói is ebbe az irányba léptek előre, amikor olyan mesterséges szinapszist állítottak elő, amely kibírja az erős elektromosságot, így képes sebesség terén lekörözni a biológiai szinapsziszokat. Az agyban az elektromos mezők viszonylag gyengék, máskülönben 1,23 V felett a sejtekben található víz elkezdene hidrogénre és oxigénre bomlani. Az emberi idegrendszer sebessége ezért milliszekundumokban mérhető. A MIT-n fejlesztett eszköz 10 Volton 5 nanoszekundumos impulzusokkal üzemel, vagyis tízezerszer gyorsabb, mint biológiai párja. A mérete ugyanakkor nagyon kicsi, pár nanométeres – az emberi agyban található szinapsziszok ezerszer nagyobbak (Onen et al., 2022).

Az eszköz jelenleg több korláttal küzd. Az egyik, hogy a mesterséges szinapszisznak három csatlakozója van: egy kimenet, egy bemenet és egy szabályzó, ami a proton pozícióját meghatározza, ez azonban megnehezíti bizonyos neurális hálók megépítését. A nanocsatornában mozgó hidrogénion beépítése ráadásul nagyon megnehezíti a tömeggyártást. A lényeg azonban, hogy további fejlesztéssel olyan alkatrészeket állíthatnak elő, amelyekből könnyen építhető az emberi agy képességeit elérő vagy akár túl is szárnyaló hardver (Onen et al., 2022).

De azért bízunk abban, hogy mivel a mesterséges agyat a biológiai agy fejleszti, ezért sosem lesz olyan, mint az emberé. Reméljük, hogy az MI gépi tanulása kiküszöböli majd a kognitív elfogultságot, de sosem helyettesítheti a gondolkodó ember szerepét. Mi történik majd az emberiséggel, ha bekövetkezik az MI szingularitása, azaz a mesterséges elme az emberi elme szintjére kerül?

Raymond Kurzweil közismert jövőkutató, feltaláló és MI-kutató *A szingularitás küszöbén* című könyv szerzője a technológiai szingularitás elérését 2045-re jósolja. A dátum relatíve közelinek tűnik, de Kurzweil szerint ez a fejlődés érzékelésének lineáris ütemű illúziója miatt van, miközben a valódi fejlődés exponenciális ütemű.

Befejezés

Hazánkban a szerzők megkezdték az MI rendészeti vagy jogalkalmazási szempontú alapos körüljárását. Herke Csongor prediktív rendészet kapcsán már hivatkozott cikke (Herke, 2021) bemutatja az elkövetői profil megalkotását, a közösségimédia-profil elemzést, a visszaesési kockázat becslését, vagy az arckép-azonosítást. Ugyancsak az arckép-azonosítás MI-alapú digitalizációjára koncentrál a Dobó Judit és Gyaraki Réka szerzőpáros tanulmánya (Dobó & Gyaraki 2021). Fazekas István elsősorban annak veszélyét mutatja be, hogy az elkövetői oldal fegyvereként is használhatja az MI-t (Fazekas, 2018), bár emellett említi a „szegregáció” képességét, azaz azt, hogy a tengernyi adattömegeből a néhány releváns információ kigyűjtésére az MI különösen alkalmas. (Ugyanezt Herke is bemutatja a gyermekkorúakról készült pornográf tartalmak gépi kiszűrése kapcsán.) Zámponi Anna a polgári perrendtartás digitalizációjáról írt dolgozatában érinti az MI lehetséges szerepét (Zámponi, 2021), Czebe András pedig a büntető jogalkalmazás vonatkozásában hívja fel a figyelmet az algoritmusok hozzáférhetőségének és átláthatóságának fontosságára (Czebe, 2021).

Kétrészes tanulmányunkkal a forenzikus tudományokba beszivárgó MI által hozott lehetőségekre kívánjuk felhívni a figyelmet. A természettudományos területeken magától értetődő lehet neurális hálók alkalmazása az adatok elemzésére, minták felismerésére, azonban a törvényszéki tudományok területén nem feledkezhetünk meg arról, hogy azok a jogalkalmazási célú ténymegállapítás eszközei. Ekként pedig jogi, etikai és gazdaságossági korlátaik, kereteik is vannak.

A jövő mindazonáltal valószínűleg az MI-vel támogatott (de nem kiváltott!) törvényszéki szakértői munka a jogalkalmazási célú ténymegállapítás során. Így pedig nemcsak a törvényszéki tudomány kutatóinak, hanem a gyakorló igazságügyi szakértőknek, sőt a bűnüldözőknek és az igazságszolgáltatás valamennyi szereplőjének szert kell tenni az MI, gépi tanulás és neurális hálók kapcsán bizonyos alapvető műveltségre.

Felhasznált irodalom

- Akhgar, B., Bayerl, P., Mounier, G., Linden, R. & Waites, B. (2022). AP4AI. *European Law Enforcement Research Bulletin*, (6), 47–56.
- Apasrawirote, D., Boonchai, P., Muneesawang, P., Nakhonkam, W. & Bunchu, N. (2022). Assessment of deep convolutional neural network models for species identification of forensically-important fly maggots based on images of posterior spiracles. *Scientific Reports*, (12), 4753. <https://doi.org/10.1038/s41598-022-08823-8>

- Almazrouci, M. A., Dror, I. E. & Morgan, R. M. (2019). The forensic disclosure model: what should be disclosed to, and by, forensic experts? *International Journal of Law, Crime and Justice*, (59), 100330. <https://doi.org/10.1016/j.ijlcrj.2019.05.003>
- Barros, A. I., van der Zwet, K., Westerveld, J. & Schreurs, W. (2022). AI Potential to Uncover Criminal Modus Operandi Features. *European Law Enforcement Research Bulletin*, (6), 255–263.
- Bobbili, R., Ramakrishna, B. & Madhu, V. (2020). An artificial intelligence model for ballistic performance of thin plates. *Mechanics Based Design of Structure and Machines*, 51(1), 327–338. <http://dx.doi.org/10.1080/15397734.2020.1843487>
- Clarke, R. V. (2004). Technology, criminology and crime science. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 10(1), 55–63. <http://dx.doi.org/10.1023/B:CRIM.0000037557.42894.f7>
- Chin, J. M., Ribeiro, G. & Rairden, A. (2019). Open forensic science. *Journal of Law and the Biosciences*, 6(1), 255–288. <https://doi.org/10.1093/jlb/lbz009>
- Cole, S. A. (2016). Scandal, fraud, and the reform of forensic science: the case of fingerprint analysis. *West Virginia University*, 119(2), 524–548.
- Czebe A. (2021) A mesterséges intelligencia alkalmazásának elméleti keretei a büntetőeljárásban. *Kúriai Döntések*, 16(7), 1111–1119.
- Dobó J. & Gyaraki R. (2021). A mesterséges intelligencia egyes felhasználási lehetőségei a rendvédelmi területeken. *Magyar Rendészet*, 21(4), 67–81. <https://doi.org/10.32577/mr.2021.4.3>
- Dror, I. E. & Morgan, R. M. (2019). A Futuristic Vision of Forensic Science. *Journal of Forensic Sciences*, 65(1), 239–242. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.14240>
- Dror, I. E. (2018). Biases in forensic experts. *Science*, 360(6386), 243–253. <https://doi.org/10.1126/science.aat8443>
- Dror, I. E. (2013). What is (or will be) happening to the cognitive abilities of forensic experts in the new technological age. *Journal of Forensic Sciences*, 58(2), 563–572. <http://dx.doi.org/10.1111/1556-4029.12079>
- Dror, I. E. & Mnookin, J. (2010). The use of technology in human expert domains: challenges and risks arising from the use of automated fingerprint identification systems in forensics. *Law Probability Risk*, 9(1), 47–67. <http://dx.doi.org/10.1093/lpr/mgp031>
- el Rahwan, A. (2022). Artificial Intelligence and Interoperability for Solving Challenges of OSINT and Cross-Border Investigations. *European Law Enforcement Research Bulletin*, (6), 179–197.
- Fazekas I. (2018). A mesterségesintelligencia-kutatás eredményei a kriminalisztika néhány vonatkozásában. *Belügyi Szemle*, 66(7-8), 55–65. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2018.7-8.4>
- Garfinkel, S. L. (2010). Digital forensics research: the next 10 years. *Digital Investigation*, 7(Suppl), 64–73. <http://dx.doi.org/10.1016/j.diin.2010.05.009>
- Gelder, J., Vries, R. E., Demetriou, A., Sintemaartensdijk, I. & Donker, T. (2019). The virtual reality scenario method: moving from imagination to immersion in criminal decision-making research. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 56(3), 451–480. <https://doi.org/10.1177/0022427818819696>
- Gosch, A. & Courtslow, C. (2019). On DNA transfer: the lack and difficulty of systematic research and how to do it better. *Forensic Science International Genetics*, 40, 24–36. <http://dx.doi.org/10.1016/j.fsigen.2019.01.012>

- Hefetz, I. (2023). Mapping AI-ethics' dilemmas in forensic case work: To trust AI or not? *Forensic Science International*, 350, 111807. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2023.111807>
- Herke Cs. (2021). A mesterséges intelligencia kriminalisztikai aspektusai. *Belügyi Szemle*, 69(10), 1709–1724. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.10.2>
- Ifa, D. R., Manicke, N. E., Dill, L. A. & Cooks, R. G. (2008). Latent fingerprint chemical imaging by mass spectrometry. *Science*, 321(805), 805–811. <https://doi.org/10.1126/science.1157199>
- Kisfonai B. (2023). A bűnügyek jövőbeli megelőzése, avagy a prediktív rendészet új arca. *Rendőrségi Tanulmányok*, 3, 58–73. <https://doi.org/10.53304/RT.2023.3.02>
- Koeijer, J., Sjerps, M., Vergeer, P. & Berger, C. (2019). Combining evidence in complex cases – a practical approach to interdisciplinary casework. *Science & Justice*, 60(1), 20–29. <https://doi.org/10.1016/j.scijus.2019.09.001>
- Leese, M. (2022). Digital Data and Algorithms in Law Enforcement. *European Law Enforcement Research Bulletin*, (6), 39–46.
- Leone, M. (2021). From Fingers to Faces: Visual Semiotics and Digital Forensics. *International Journal of Semiotics Law*, 34, 579–599. <https://doi.org/10.1007/s11196-020-09766-x>
- Mátyás Sz., Mészáros B. & Szabó I. (2020). Prediktív rendészet. In Ruzsonyi P. (Szerk.), *Közbiztonság: Fenntartható biztonság és társadalmi környezet tanulmányok III.* (pp. 1895–2064). Nemzeti Közszerzői Egyetem.
- Morgan, R. M. (2019). Forensic science. The importance of identity in theory and practice. *Forensic Science International: Synergy*, 1, 239–242. <https://doi.org/10.1016/j.fsisyn.2019.09.001>
- Morgan, R. M. & Levin, E. (2019). A crisis for the future of forensic science: lesson from the UK for the importance of epistemology for funding research and development. *Forensic Science International: Synergy*, 1, 243–252. <https://doi.org/10.1016/j.fsisyn.2019.09.002>
- Neumann, C., Evett, I. W. & Skerrett, J. (2012). Quantifying the weight of evidence from a forensic fingerprint comparison: a new paradigm. *Journal of the Royal Statistical Society: Series A (Statistics in Society)*, 175(2), 1–26. <https://doi.org/10.1111/j.1467-985X.2011.01027.x>
- Onen, M., Emond, N., Wang, B., Zhang, D., Ross, F. M., Li, J., Yildiz, B. & del Alamo, J. A. (2022). Nanosecond protonic programmable resistors for analog deep learning. *Science*, 377(6605), 539–543. <https://doi.org/10.1126/science.abp8064>
- Oura, P., Junno, A. & Junno, J. A. (2021). Deep learning in forensic gunshot wound interpretation – a proof-of-concept study. *International Journal of Legal Medicine*, 135(5), 2101–2106. <https://doi.org/10.1007/s00414-021-02566-3>
- Ozkaya, N. & Sagioglu, S. (2010). Generating One Biometric Feature from Another: Faces from Fingerprints. *Sensors*, 10(5), 4206–4237. <https://doi.org/10.3390/s100504206>
- Petrétei D. (2023). A daktiloszkópiái nyomkutatás modern módszerei I. – A fizikai módszerek. *Belügyi Szemle*, 71(4), 585–601. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.4.2>
- Ribaux, O. & Talbot, W. B. (2014). Expanding forensic science through forensic intelligence. *Science & Justice*, 54(6), 494–501. <http://dx.doi.org/10.1016/j.scijus.2014.05.001>
- Smolianitsky, E., Wolf, E. & Almog, J. (2014). Proactive forensic science: a novel class of cathinone precursors. *Forensic Science International*, 242, 219–227. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2014.06.020>

- Taylor, D., Biedermann, A., Samie, L., Pun, K. M., Hicks, T. & Champod, C. (2017). Helping to distinguish primary from secondary transfer events for trace DNA. *Forensic Science International: Genetics*, 28, 155–177. <https://doi.org/10.1016/j.fsigen.2017.02.008>
- Zámpori A. (2021). A digitalizáció fejlődésének hatása a polgári perbeli bizonyításra. *Multidiszciplináris Tudományok*, 11(5), 344–352. <https://doi.org/10.35925/j.multi.2021.5.38>
- Zhou, Z. & Zare, R. N. (2017). Personal information from latent fingerprints using desorption electrospray ionization mass spectrometry and machine learning. *Analytical Chemistry*, 89(2), 1369–1372. <https://doi.org/10.1021/acs.analchem.6b04498>

A cikkben található online hivatkozás

URL1: *SHUTTLE general introduction*. <https://www.shuttle-pcp.eu/wp-content/uploads/SHUTTLE-General-introduction.pdf>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Lontai M., Pamzsav H. & Petrétei D. (2024). Mesterséges intelligencia a törvényszéki tudományokban. Revolúció vagy invázió? II. rész. *Belügyi Szemle*, 72(8), 1355–1369. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2024.v72.i8.pp1355-1369>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerzők nem jelentettek összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerzők nem kaptak pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

Jelen cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Petrétei Dávid, aki a petreteid@nszkk.gov.hu e-mail címen érhető el.

Nem az a kérdés, hogy az emlék téves-e, hanem hogy mennyire

Az emlékezés jelentősége az igazságszolgáltatással összefüggésben

The question is not whether or not the memory false, but to what degree
The importance of memory in the context of the justice system

Vigh Katinka Rozanna

jogász hallgató
Széchenyi István Egyetem,
Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar
katinkarozanna@gmail.com

Absztrakt

Cél: A tanulmány célja a jogalkalmazásban gyakran előforduló, ezért kiemelkedő elméleti és gyakorlati fontossággal bíró probléma – a tanúk hibás emlékezete miatt születő téves ítélet – háttérének vizsgálata, és pszichológiájának elemzése, hogy ezáltal elkerülhetőek legyenek a legnagyobb igazságszolgáltatási kudarcok (justizmord).

Módszertan: A tanulmány nemzetközi és magyar pszichológiai értekezések, illetve vizsgálatok elemzésével, releváns jogesetek ismertetésével, továbbá a nemzetközi és a hazai szakirodalom feldolgozásával készült.

Megállapítások: Az igazságszolgáltatás résztvevőinek eljárásuk során szem előtt kell tartaniuk az emberi emlékezet összetettségét, törékenységét és befolyásolhatóságát, továbbá alkalmazniuk kell a megfelelő emlékezést elősegítő kihallgatási módszereket és kérdezői technikákat ahhoz, hogy ne szülessenek téves döntések az igazságszolgáltatásban.

Érték: A tanúvallomások hitelessége, pontossága az anyagi igazság kiderítésének záloga lehet az igazságszolgáltatásban, ezért a tanulmányban ismertetett kísérletek, illetve a vizsgált tanúbizonyítást segítő technikák segítséget nyújthatnak a jogalkalmazásnak.

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás: 2023. 12. 03. Átdolgozás: 2024. 01. 18.
Elfogadás: 2024. 01. 21.

Kulcsszavak: emlékezet, tanúvallomás, téves ítélet, pszichológia

Abstract

Aim: The aim of the study is to investigate the background and psychology of a problem that often occurs in the application of law and is therefore of outstanding theoretical and practical importance – the wrong verdict due to the false memory of witnesses – in order to avoid the biggest judicial failures (justizmord).

Methodology: The study was prepared by analysing international and Hungarian psychological theses and studies, describing relevant legal cases, and processing the international and domestic literature.

Findings: The complexity, fragility and influence of human memory must be kept in mind during the procedure of the participants of the justice system, as well as the interrogation techniques to promote adequate memory, so that false decisions cannot be made in the justice system.

Value: The credibility and accuracy of testimonies can be the key to finding out the material truth in the justice system, therefore the experiments described in the study and the techniques that support the testified testimony provide assistance to law enforcement.

Keywords: memory, testimony, wrong judgement, psychology

A „tökéletes” tanú

*„A hazug tanú sokkal kevésbé veszélyes, mint az a tanú, aki téved.”
(Frank, 1973)*

Jennifer Thompson volt a „tökéletes” tanú. A nyomozók korábban nem láttak még áldozatot ennyire higgadtnak, határozottnak. 1984-ben szexuális erőszak áldozata lett. A bűncselekmény elkövetése alatt megpróbálta tudatosan megjegyezni támadójának minden jellemzőjét, hogy biztosan azonosítani tudja a későbbiekben. Az eljárás során többször teljes bizonyossággal felismerte Ronald Cottonban az elkövetőt, tanúvallomása alapján a férfit életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélték. 1987-ben újratárgyalták az ügyet, mert felmerült egy lehetséges másik elkövető, Bobby Pool, akiről Jennifer Thompson határozottan úgy nyilatkozott, hogy soha nem látta. 1995-ben, 11 évvel a bűncselekmény elkövetése után DNS-vizsgálattal bebizonyították, hogy a tanú téves emlékezete miatt elítélt Ronald Cotton ártatlan, a bűncselekményt Bobby Pool követte el. Jennifer Thompson számára ekkor derült ki, hogy arról az emberről állította,

hogy soha nem látta, aki kést szorított a torkához és megerőszkolta, az a férfi pedig, akit többször teljes bizonyossággal azonosított, ártatlan. Azért vállalta, hogy kiáll a nyilvánosság elé ügyével, hogy felhívja a figyelmet arra, hogy a szemtanúk hibázhatnak, és hibáznak is ([URL1](#)).

Elméleti háttér

Az emberi emlékezet rendkívül bonyolult és figyelemre méltó, a tudásnak különböző aspektusaihoz és tudományterületeihez kapcsolódik. Emlékeink – mindennapi tapasztalataink és elvárásaink hatására – az effektív tényektől rendszeresen eltávolodnak. Az agyunkban tárolt információk két részét, az érzékszerveinkkel felfogott tényeket és az azokról alkotott gondolatokat, nehéz elkülöníteni, mert amikor valaki megpróbálja felidézni, hogy egy adott szituációban mi történt, olyan következtetéseket vonhat le, melyek torzítják emlékezetét, így hamis, pontatlan képet kaphat a történetekről (Kúria, 2017).

Az emlékezet kialakulása és működése rendkívül összetett folyamat. Az információk az érzékszervek által érkezik az emberi agyba, először a rövid távú, majd később – amennyiben kellően fontosak vagy ismétlik őket – a hosszútávú memóriába kerülnek át. Az érzéketek, az eredeti ingerek kiváltó okok nélkül is újra megismétlődhetnek gondolatainkban, ezt nevezzük emlékezésnek. Egy felidézett emlék gyakran eltér attól, amit korábban érzékeltünk, mert az emlékezetünkben egy cselekmény homályossá, gyengévé válhat, elillanhat, eltűnhet (Kardos, 1985).

Számos tényező befolyásolja az emberi emlékezet tartósságát. Az egyik legjelentősebb a személyes érintettség, amely úgy nyilvánul meg, hogy minél kellemesebb vagy kellemetlenebb egy emlék, annál hosszabb ideig tárolja el az agy, annál pontosabb és élesebb kép marad fenn róla (Nagy & Varga, 2009).

Az érzelmekkel telített helyzetekben az agy sokkal többet gondolkodik, ha az ilyen szituációkat újra és újra elmeséljük, sokkal jobban fogunk emlékezni rájuk, pontosabb lesz a felidézés is. Például a tanútól való kérdezés során elfogadható, ha valamilyen közömbös eseményt nem képes pontosan felidézni, ám ha hozzá közelálló személy ellen, a közvetlen közelében elkövetett bűncselekményről van szó, ez kevésbé hihető (Vinnai, Elek & Bencze, 2012).

Az emlékezés tehát egy képesség arra, hogy az emberek információkat, eseményeket és tapasztalatokat raktározzanak el, szükség esetén elevenítsenek fel. Az emlékezet fontos szerepet játszik az igazságszolgáltatásban is, mert azok az információk, amelyeket az emberek az emlékezetükben tárolnak fontosak lehetnek a bizonyítási eljárások során. Az emlékezet és az igazságszolgáltatás

összefonódnak, előbbi segíti az utóbbit az események rekonstruálásában, azonban az emlékek hamar megfakulnak, hitelességük megkérdőjelezhető, így a jogrendszernek megoldást kell találnia az ezzel kapcsolatban felmerülő problémákra.

A tanúvallomást befolyásoló tényezők

Az igazságszolgáltatásban az egyik leggyakrabban alkalmazott bizonyítási eszköz a tanúvallomás, mert a kriminalisztika alapkérdéseire (Mi? Hol? Mikor? Hogyan? Ki? Kivel? Miért?) ebből nyerhető a legtöbb válasz. Kiemelkedő jelentősége miatt fontos a minél precízebb felvétele (URL2). A tanúvallomásnál csak olyan bizonyítási eszközök lehetnek elsődlegesebbek, amelyek pontos, megkérdőjelezhetetlen módon tanúsítanak az adott körülményre vonatkozó információkat, adatokat (Nagy, 2022). Ilyen cáfolhatatlan bizonyítékok a legtöbb esetben nem állnak rendelkezésre, így a rendszerint elérhető tanúvallomásokra kell támaszkodnia a jogalkalmazóknak.

A tanú az, aki saját maga által észlelt múltbeli tényekről vallomást tesz, mert azt látta, hallotta vagy tud róla. A tanúvallomás személyi bizonyítási eszköz voltából fakad, hogy a tanú tudatában a tények szubjektíven jelennek meg, ezáltal többé kevésbé eltérhetnek a valóságtól. A tanúk érzékszervekkel történő érzékelése torzulhat, meg nem történt mozzanatok kapcsolhatnak a valóságban megtörténtekhez, értelmezésük, emlékeik, tapasztalataik hatására (Kúria, 2017). Friedrich Dürrenmatt svájci író már a 20. században így fogalmazott a tanúvallomással kapcsolatban: „*Tárgyilagó tanú persze nincs. Minden tanú hajlamos rá, hogy ahhoz, amit átélt, kitalált elemeket keverjen akaratlanul is. Az eset, amelynek tanúja, a tanún kívül és benne is lejátszódik. A maga módján észleli az esetet, jegyzi meg emlékezetében, és az emlékezet is rajta hagyja jegeit: minden emlékezet más esetet tükröz [...] Végül az időkülönbség: [...] A képzeteknek volt ideje, hogy átformálja az emlékezetet, s ehhez még fontoskodás, vágyképzetek stb. járultak...*” (Dürrenmatt, 2003).

A tanúvallomás tartalmát érzelmi tényezők, illetve különböző akaratlagos tényezők befolyásolják (Bíró, 2010). Releváns befolyásoló hatással bírnak az észleléssel kapcsolatos objektív és szubjektív tényezők, melyek lehetnek külső, illetve belső körülmények is. A tanút az észlelés közvetlen vagy közvetett volta, az észlelés után eltelt idő alatt érő külső hatások és a megtörtént események is befolyásolhatják (Kúria, 2017). Mindezek mellett az egyik legfontosabb befolyásoló tényező a pontatlan emlékezet, mert bár egy eseményre való visszaemlékezés során mindenki azt hiszi, hogy az emlékeiben élő kép megegyezik a valósággal, mégsem képes elkülöníteni a befolyásoló tényezők hatására módosult, illetve az azoktól mentes emlékeket (Pődör, 2018).

Az emberi emlékezet

Az emlékezettel kapcsolatos alaptételek első tézise az, hogy az emberi emlékezet három szakasza a kódolás, a tárolás és az előhívás. A tények memóriába kerülése a kódolási szakaszban történik, ezek a tároláskor raktározódnak, majd az előhívás során kerülnek elő az emlékezetünkből. A második tézis szerint az időtényező alapján a milliszekundum századrészéig tartó szenzoros, a vizuális, illetve akusztikus rövid távú és a néhány perctől akár éveken keresztül megmaradó hosszú távú emlékezettel rendelkezünk. A tanúvallomás során a hosszútávú memóriába elraktározott információ előhívása szükséges. A harmadik tézis pedig az, hogy az információk jellegétől is függ az emlékezet fajtája, az explicit emlékezet a tudatos, az implicit emlékezet pedig a nem tudatos felidézésre szolgál (Baddeley, 2001).

A felejtés az, amikor az emlékkép már nem idézhető fel többé. Oka a rövid távú memóriánál a tárolási kapacitás kimerülése vagy az információ elhalványulása, a hosszú távú memóriánál pedig az információ hozzáférhetetlensége (Kúria, 2017). Hermann Ebbinghaus német pszichológus saját magán végzett kísérletében megállapította, hogy egy emlék felejtése nem azonos ütemű. Megtanult egy 13 szóból álló felsorolást, addig ismételte, amíg el nem tudta mondani kétszer hibátlanul. Először húsz perc múlva, majd bizonyos időközönként, végül 31 nap múlva próbált emlékezni a felsorolásra. Megállapította, hogy nem egyenlő mértékben történik a felejtés, hanem a kezdeti szakaszban jóval gyorsabb, később, nyolc óra eltelté után lelassul. Készített egy hatvány és egy logaritmikus görbét, melyeken látszik, hogy jóval nagyobb a differencia az első két nap felidézései között, mint a második és a tizedik napon történt között ([URL3](#)).

A spontán keletkező hamis emlékek vizsgálatára számos pszichológiai kutatás irányul, melyek közül kiemelkedő a DRM paradigmát létrehozó kísérlet. Ha a kísérlet alanyai egy listát kapnak, amelyen egymással kapcsolatban álló, egy témakörhöz kapcsolódó szavak vannak, például: ágy, nyugalom, szundikálás, paplan, horkolás, szunyókálás, akkor, amikor fel kell idézniük a listán szereplő szavakat, emlékezni fognak olyan kifejezésekre is, amelyek szemantikai kapcsolatban állnak a listán szereplő szavakkal, de eredetileg nem szerepeltek rajta, például: az alvás szó (Varga, 2018). A séma elmélet köthető ezen kísérlethez, amikor az agyunk a korábban elraktározott forogatókönyvek közül, melyekben megvan mindennek és mindenkinek a helye, szerepe, kiegészíti az adott emléket, a régóta tárolt adatokat beilleszti a sémába. Ezáltal az emlék torzulhat, mert elsősorban a lehető legkönnyebben felidézhető és a legfontosabb információkat tartjuk meg az emlékezetünkben (Vinnai, Elek & Bencze, 2012) A kísérlet eredményeinek másik magyarázata lehet a vázlatos emléknymó elmélet, mely szerint a megtapasztalt

események két formában tárolódnak. Egyik a szó szerinti, a másik pedig a lényegi elemeket magába foglaló, vázlatos emlékezet. Az elmélet alapján téves emlék akkor keletkezik, amikor csak a vázlatos emlékeit tudja előhívni az adott személy, mert a szó szerinti emlékei nem érhetők el (Kránitz, 2016).

A kontextusfüggő memória szókapcsolat azt jelenti, hogy az emberi emlékezet könnyebben idézi fel az információkat, ha az emlékként tárolt esemény felidézése idején őt körülvevő környezet megegyezik az eredeti környezettel. Könnyebb emlékezni valamire, ha ugyanabban a környezetben vagyunk, mint ahol észleltük (URL4). David R. Godden és Alan D. Baddaley skót és angol pszichológus professzorok kísérletükben 16 bűvart két fő csoportba osztottak, majd a két csoport résztvevőit még két csoportra választották szét. A két fő csoport közül az egyik a szárazföldön, a másik pedig a víz alatt tanulmányozott szólistákat, melyeket memorizálniuk kellett. A szárazföldön memorizálók közül a fele csoportnak az eredeti helyszínen, a másik felének pedig a víz alatt kellett felidéznie a memorizált szavakat. A másik csoport tagjainak ugyanígy kellett emlékezniük. Megállapították, hogy akiknek ugyanabban a környezetben kellett felidézniük a szavakat, sikeresebben teljesítették a feladatot, mint akik körül az élethelyzet megváltozott (Godden & Baddeley, 1975).

Gordon H. Bower amerikai pszichológus professzor kísérletében a hangulat memóriára gyakorolt hatását vizsgálta. Hipnotikus szuggesztió hatására vidám és szomorú hangulatot váltottak ki a kísérleti alanyokból. Azok, akiktől azt kérték, hogy emlékezzenek vissza gyermekkori élményeikre, könnyebben idéztek fel olyan eseményeket, amelyeknek hangulata hasonló volt a felidezés pillanatában érzett hangulatukhoz. Az érzelmek befolyásolták a kognitív folyamatokat is. Amikor pedig egy történetet meséltek nekik, nagyobb figyelmet fordítottak az övékhez hasonló hangulatú karakterre, több információt voltak képesek megjegyezni róla. Bower megállapította, hogy az asszociatív hálózatelmélettel lehet megoldást találni ezen problémára, aktiválni kell az agy érzelmi egységét, ez segíti az érzelmekhez kapcsolódó emlékek felidézését (Bower, 1981).

Tanúvallomással kapcsolatos kísérletek

A vallomás egy korábban észlelt esemény felidézése, amire hatással vannak a vallomást tevő múltbeli tapasztalatai is. Az emlékkép a felidézéskor módosulhat, más emlékképekkel kombinálódhat, ötvöződhet, tehát a vallomások értékelésekor figyelembe kell venni, hogy az emlékkép más, mint az eleve érzékelt, mert gyakran pontatlan és hiányos, hamis részletek jelenhetnek meg benne (Vinnai, Elek & Bencze, 2012).

Elizabeth Loftus és John C. Palmer amerikai pszichológusok 1974-ben folytattak kísérletet, melynek célja az volt, hogy bebizonyítsák, hogy a kihallgatás során feltett kérdések befolyásolják a tanú memóriáját. Egy balesetről szóló videóval kapcsolatban kérdezték a résztvevőket arról, hogy milyen gyorsan haladtak az autók. A feltett kérdésben szereplő ütközés szót azonban a koccanástól a karambolig terjedő skáláról helyettesítették a különböző csoportokban. A résztvevők emlékei igazodtak a hívószóhoz, aki a koccanás szót olvasta úgy gondolta, hogy az autó lassabban haladt, és sokkal kisebb erejű ütközésre emlékezett, mint az, akit a karambol szóval befolyásoltak. Az eredmény azt mutatja, hogy a módosított szó hatással volt az észlelésre, az előzetes tudás nagy mértékben befolyásolta a későbbi emlékeket. A kutatók két lehetséges magyarázatot adtak a jelenségre. Az egyik szerint a félrevezető információ csak a választ befolyásolta, az emlékkép nem változott meg, a másik szerint az is előfordulhat, hogy az általuk használt eseményt leíró szó képes volt a balesetről alkotott képet is módosítani, hatására tényleg súlyosabb eseményre emlékeztek a résztvevők (URL5).

Hamisinformáció-hatásnak nevezik azt a jelenséget, amikor az emberek olyan dolgokra emlékeznek, amit csak sugalltak nekik, de tulajdonképpen nem voltak tanúi. Az emlék befolyásolásának lehetőségére mutatott rá a kutatónő, Elizabeth Loftus, amikor kísérletében egy stop táblával felszerelt kereszteződésben történt balesetet mutatott a résztvevőknek. Ezután két részre osztotta a kísérleti alanyokat, akikkel megbeszélte a korábban látottakat. Az egyik csoporttal való beszélgetés közben a hiteles eseményről, a stop táblával felszerelt kereszteződésben történt balesetről beszélt, míg a másik csoportnak úgy mondta el a látottakat, mintha csak elsőbbségadás kötelező tábla lett volna a baleset helyszínén. Amikor egy héttel később a kísérleti alanyoknak fel kellett idézniük a helyszínt, a hiteltelen információt hallott csoport nagy része elsőbbségadás kötelező táblára emlékezett, a csoportból csak keveseknek volt saját, helyes emlékü. Ebben a kísérletben a résztvevők a forrásellenőrző elmélet alapján nem figyeltek a későbbi információ forrására, hanem hamisan az emlékü részévé tették azt (Reichardt, 2021).

Elizabeth Loftus és Helen J. Burns amerikai pszichológusok 1982-ben az erősen sokkoló események hatását vizsgálták a tanúvallomásokkal összefüggésben. Kísérletükben 226 diák vett részt, akiknek bankrablásról mutattak egy videót. Két csoportra osztották a kísérleti alanyokat, a levetített változatok az utolsó jelenetben különböztek. Az egyik csoportnál a videó végén szerepelt, ahogy a bankrablók véletlenül lelőttek egy fiút, a másik csoportnál pedig nem ez a jelenet játszódott le, hanem csak a bank igazgatója mondta el a tragikus eseményt. Egy 25 kérdésből álló kérdőívet kellett a résztvevőknek kitölteniük, melyek közül egy kérdés kulcsfontosságú volt a kísérlet szempontjából. Mindkét filmváltozatban két másodpercig mutatták, a lelőtt gyermek sapkáján szereplő

17-es számot, és erre a részletre kérdeztek rá a kutatók. A sokkoló eseményt látó résztvevők mindössze 4%-a tudta felidézni helyesen a számot, a másik csoport 28%-a viszont helyesen válaszolta meg a kérdést. Loftus és Burns megállapították, hogy a sokkoló esemény következtében, az ezt közvetlenül megelőző eseményekkel kapcsolatos emlékek megőrzése lényegesen rosszabb (Oláh, 2006).

Hugo Münsterberg német származású amerikai pszichológus kísérletével bebizonyította, hogy a szuggesztív kérdések még a legőszintébb emlékeket is képesek torzítani. Egy gazda szobájáról mutatott könnyen megjegyezhető részleteket tartalmazó fényképet 40 résztvevőnek. Miután az alanyok egyenként megvizsgálták a fényképet, arra kérték őket, hogy válaszoljanak a feltett kérdésekre. Például: Hány ember van a szobában? Hány ablaka van a szobának? Mit csinál a gazda? Ezekre a kérdésekre egyszerűen lehetett válaszolni, mivel a fénykép tartalmazta az információkat. Münsterberg szuggesztív kérdéseket tett fel olyan tárgyakra vonatkozóan, amelyek nem szerepeltek a fényképen. Ilyen volt a résztvevők felének a van-e kályha a szobában, a másik felének pedig a látta-e a kályhát a szobában megfogalmazásban szereplő kérdés. A két kérdés közül a második jóval nagyobb befolyást gyakorolt a válaszadókra. Aki úgy emlékezett, hogy volt kályha a szobában, még a helyét is meg tudta jelölni. A befolyásoló kérdésekre adott válaszoknál csak a kísérleti alanyok 59%-a válaszolt helyesen, pedig a fénykép megfigyelése és a kikérdezés között nem telt el számottevő idő, nem voltak érzelmileg érintettek, így a memóriájukra csak a szuggesztív kérdések hatottak negatívan (URL6).

Megállapítható, hogy a tanúvallomások kísérletekkel való tanulmányozása rendkívül fontos a gyakorlat szempontjából is. A vizsgálatok alátámasztják, hogy az észlelt eseményekről adott vallomások sokkal kevésbé hitelesek, mint azt gondolnánk, ezért ezt a tényt figyelembe kell venni az értékelésük során. A kísérletek bizonyítják, hogy akár a kérdés módja is képes befolyásolni a pontosságot, így a szuggesztív kérdések használatától minden esetben tartózkodni kell. Emellett minél több idő telik el a megfigyelt esemény után, az emlékkép annál halványabb, ezért az agy képes a hiányzó részeket kitölteni olyan információkkal, amelyek a valóságban nem is játszódtak le, így célszerű a vallomást az esemény után a lehető leghamarabb felvenni.

Téves ítéletek

A téves ítélet kifejezés jelen esetben arra utal, amikor egy ártatlan embert ítélnék el egy olyan bűncselekmény miatt, melyet nem ő követett el, s ennek alapját egy hibás tanúvallomás képezi. A téves ítélet döntő többségben nem a bíró

egyedüli felelőssége, hanem egy hosszú folyamat eredménye, kezdődően a nyomozási szakasztól. Justizmordhoz vezető ok lehet például egy hamis beismerő vallomás, téves szakértői vélemény, a bíró személyében rejlő ok, a közvélemény nyomása, a rendőrség által elkövetett hibák, az ügyész eljárási hibái, a vádlott népszerűtlen vagy kisebbségi csoporthoz való tartozása és a szemtanú általi téves felismerés is. Az Egyesült Államokban létrejött Innocence Projekt¹ vizsgálata alapján kimutatták, hogy az ügyek 72%-ában a tanúvallomás pontatlansága, hiteltelensége fontos szerepet játszott a téves ítélet meghozatalában (Papp & Nagy, 2019).

Szem előtt tartva, hogy vannak széles körben ismert magyar esetek, mint például a móri mészárlás, a látókör szélesítése céljából a kevésbé ismert jogeseteket is célszerű megvizsgálni. Egy, a neve elhallgatást kérő rendőr története jól példázza azt, amikor a tanúk hibás emlékezete téves ítélethez vezetett. Az ártatlanul elítélt rendőrnek új munkahelyén, a XIII. kerületi Rendőrkapitányságon töltött első napján kezdődött el 12 évig tartó esete. Ezen a napon tartóztatták le, csoportosan elkövetett rablás büntetettének gyanúja miatt. 1999 decemberében négy ember jelent meg egy autókereskedő lakásán és rendőri intézkedést színlelve kirabolták őt. Közülük ketten egyenruhát viseltek és a hivataloshoz hasonló szóhasználattal szólították fel a lakás tulajdonosát, hogy adjon át nekik minden, bűncselekmény elkövetéséből származó értéket. Az áldozat nem működött együtt, ezért megbilincseltek, ezt követően körülbelül egymillió forint készpénzzel, valamint arany ékszerekkel távoztak a helyszínről. Az autókereskedő először ismeretlen tettesek ellen tett feljelentést, majd két hónap múlva, mikor a nyomozók megmutatták neki a meggyanúsított rendőr fényképét, először elutasította a lehetőségét, hogy ő követte volna el a bűncselekményt, de miután megtudta, hogy a rendőrség egy informátortól kapta a nevet, már meggyőződéssel állította, hogy a rendőr a tettesek között volt. Felmerült az eljárás során, hogy mi volt az oka annak, hogy nem ismerte fel az áldozat rögtön az elkövetőt, amit az autókereskedő először azzal magyarázott, hogy sokkot kapott, majd később ezt úgy módosította, hogy egy pillanatra látta csak az arcát, nem elegendő ideig. A tanúk, akiket kihallgattak az ügyben először azt vallották, hogy nem látták az elkövetők arcát, két év múlva viszont már mindenkit felismerni véltek a vádlottak padjáról. Később kiderült, hogy a sértett a tárgyalás előtt képeket mutatott nekik arról, hogy kiket kell felismerniük az eljárás során. A bűncselekmény elkövetésének idején, annak helyszínéhez közeli lakásán tartózkodott a rendőr az egyik barátjával, gépjárműve kölcsönadási szerződésnek

1 Az Innocence Project 2003 óta egy nonprofit vállalkozásként működő szervezet, melyet 1992-ben Peter Neufeld és Barry Scheck hozott létre a New York-i Yeshiva Egyetem jogi karán.

aláírása miatt. Barátja a kölcsönvett autó megtankolása után a benzinkútról fizetés nélkül távozott, amit kamerák is rögzítettek. (Ebből az esetből később szintén rendőrségi ügy lett.) Mind a szerződés, mind a videófelvétel alibit biztosíthatott volna a gyanúsítottaknak, azonban az eljárás során a bíróság figyelmen kívül hagyta ezeket. Nem ez volt az egyetlen törvénybe ütköző eljárási cselekmény; a felismerésre bemutatásnál sem tartották be a szabályokat – melyek szerint a fő ismertető jegyekben megegyező tulajdonságú személyeket kell egy csoportba állítani a kérdéses személlyel –, mert a felsorakoztatás alkalmával a rendőr melegítőt, míg a többi személy öltönyt viselt. A vádlottat elsőfokon három év fegyházbüntetésre ítélték csoportosan elkövetett fegyveres rablás büntette miatt. Tizenkét évbe telt, mire a végső jogerős ítélet megszületett, és az összes vádlottat felmentették (Janecskó, 2021).

A fent bemutatott eset jól példázza, hogy milyen jelentős torzító hatása van az időközben történt eseményeknek, felmerülő új információknak, illetve azoknak a tényeknek, melyeket másoktól hall a tanú vagy a sértett-tanú.

Kihallgatás, kérdésfeltevés

Amikor valaki egy kérdést intéz egy másik emberhez, már magával a kérdéssel felfedi azt, hogy az általa tudni kívánt tényről, eseményről mennyi előzetes információja van. Már a kérdésben fellelhető lehet az előzetes feltevés is, ekkor a kérdező konkrét tényként kezeli az adott információt, ezzel elveszi a lehetőséget a válaszadótól az információ tagadásra. A kérdések magukba foglalhatják a remélt választ, mind módjukban, mind tartalmukban (Varga, 2020).

A személyi jellegű bizonyíték megszerzésére szolgáló kihallgatás az egyik legfontosabb nyomozási cselekmény. A nyomozó csak közvetetten ismerheti meg a bűncselekményt, nyomozás, bizonyítékok felkutatása révén, melyek közül kiemelkedő az emberi emlékezetre épülő tanúvallomás, ami olyan információk tárolására alkalmas, ami elősegítheti a cselekmény felderítését (Sági, 2017). A tanú kihallgatása során a kihallgatást végző személy megfelelő felkészültsége az egyik legfontosabb elvárás. Annál hatékonyabban képes a feladatát ellátni a kihallgató személy, minél tájékozottabb az adott ügygel kapcsolatban, így lesz az eredményességre a legnagyobb esély. A tanúval való kontaktus felvétele az elsődleges cél, olyan kapcsolatot kell kialakítani az exploráció során, hogy minél pontosabb legyen a kapott információ (Törő, 2010).

Ulpianus római jogtudós már az időszámításunk előtti harmadik században felhívta a figyelmet arra, hogy a tanú kihallgatása során tartózkodni kell az olyan kérdésfeltevésektől, amelyek sugallják a választ (Hati, 2015). A kérdések

formai szempontból történő osztályozásakor megkülönböztethetünk négy csoportot. Létezik eldöntendő, választó, kiegészítendő és nyitott kérdés.

Annál kevesebb a meghatározottság és a grammatikai kényszer a kérdésfeltevésben, minél kevesebb információval rendelkezik a kérdést feltevő, így a lehető legtöbb információra van szüksége, ez a jelenség fordítva is igaz. Az eldöntendő kérdések esetén a kérdező a legtöbb információval rendelkezik, s azt várja a kihallgatott személytől, hogy döntse el, melyik állítás igaz. A választó kérdéseknél több információ birtokában van a kérdést feltevő, azt kéri, hogy a tanú válasszon a felajánlott lehetőségek közül. A kiegészítendő kérdés esetén bizonyos információk rendelkezésre állnak, ahhoz viszont, hogy a teljes kép összeálljon, hiányoznak részletek. A nyitott kérdéseknél nincs semmilyen korlátozás, előfeltevés, a válaszadó a pragmatikai tényezők alapján tudja, hogy miről kell beszámolnia. A négy kérdésfelvétési módszer skálába rendezhető, a legszabadabb választ váró kérdezői forma a nyitott kérdés, ezt követi a kiegészítendő kérdés, utána következik a választó kérdés, és végül legszigorúbb az eldöntendő kérdés (Varga, 2020).

A kihallgatás során tehát igazolhatóan jelentős befolyásoló hatással bírnak a kérdések az emlékezetre. Ha a tanút nem úgy kérdezik ki, hogy saját magának kell elmondania a történeteket, a kihallgatást végző személy szóhasználatát következtében keletkezhettek spontán hamis emlékek. Ezen kívül a feltett kérdések félrevezető információt is tartalmazhatnak.

A tanúvallomás pontatlanságának kiküszöbölési lehetőségei

A legfontosabb kérdés, hogy milyen módon lehet meggátolni, de legalább minimálisra csökkenteni annak az esélyét, hogy a befolyásoló tényezők hatására születő tanúvallomás téves döntést eredményezzen. A legkézenfekvőbb lehetőség megkísérelni más, független forrásból származó információval alátámasztani a tanú vallomását. Megoldást jelenthetnek az újabb és újabb kihallgatási módszerek, metódusok, melyekre szükség van ahhoz, hogy pontos, hiteles vallomások legyenek beszerezhetők. Sokféle kihallgatási technika létezik, céljuk a leghatékonyabb információgyűjtés, vannak olyanok, amelyek gyorsan elvégezhetőek, egyszerűbbek, mint a SAI és vannak összetett, sajátos technikák, mint a Kognitív interjú (Sági, 2017).

Self-Adminstrated-Interview²

A Self-Administered-Interview (SAI) egy olyan kihallgatási forma, mellyel gyors, átfogó vallomást lehet kapni a tanúvallomást tevő személyektől. Amikor az eredeti kihallgatási módszerekre nincs lehetőség, ideális lehet ezen módszer alkalmazása. Védi a memóriát, több kísérlet megállapította, hogy a tanúk emlékezete pontosabb, biztosabb, amikor ezt az eljárást alkalmazzák. Minél több idő telik el az esemény észlelése és az emlékezéskor történő előhívása között, annál pontatlanabb lesz a felidézett emlék. Ha egy tanút nem hallgatnak ki azonnal, megtörténhet, hogy mások befolyásolják, vagy akár elvesznek az emlékei. A SAI lényege, hogy a legapróbb részletekig „megfagyasztja” nemcsak a bűnelkövető képét, hanem az elkövetés helyszínét is az emberi agyban. A technikát először kísérletekben tesztelték, különböző életkorú és társadalmi helyzetű emberek voltak a kísérleti alanyok. Áltanúként láttak egy eljátszott cselekményt, ezután írásban be kellett számolniuk arról, hogy mi történt. Akik a tárgyalt taktika alapján írták le a vallomásukat, pontosabb, részletesebb beszámolót adtak az eseményekről. Először a nyomozó hatóság tagja a tanúnak ad egy formanyomtatványt, melyet minél hamarabb ki kell töltenie, lehetőleg a cselekmény elkövetéséhez közeli helyen anélkül, hogy másokkal beszélne a történetekről, majd a tanúkkal közlik a SAI nyomtatványok beszédésének időpontját, valamint azt, hogy a későbbiekben bármikor beidézhető a vallomástételre. Ezután nem minden tanút hallgatnak ki, hanem az iratok alapján választanak ki személyeket, és azt is eldöntik, hogy milyen sorrendet alkalmazzanak a vallomásfelvétel során. A nyomtatvány nem helyettesítheti a személyes kihallgatást, viszont a hatóság nem veszít időt és az emlékek védetté válnak. A módszer hatására több információ szerezhető be a tanúk rangsorolása révén is, így egy rendkívül hatékony nyomozati eszköznek számít (Sági, 2017).

Kognitív interjú

A tanúk kihallgatásának legtökéletesebb módjára törekvő eljárást, a kognitív interjútechnikát 1992-ben Edward Geiselman és Roland Fisher amerikai pszichológusok dolgozták ki. Az eljárás négy emlékezést segítő technikát használ.

Az első technika (szabad elmondás) lényege, hogy a tanú nem kérdésekre válaszol, hanem magától mondja el a történetet félbeszakítás nélkül. Kap rá időt, hogy átgondolja mi történt, visszaidézze a helyszínt, színek, szagok segítségével újból átélje az eseményeket (Elek, 2007).

2 Fordítás: magunk irányította kikérdezés.

A második módszer (fordított sorrend) alapján a tanúnak az utolsó mozzanattól az elsőig, tehát visszafelé kell felidéznie az eseményeket. Amikor a történetet a tanúk az események sorrendjében idézik fel, sémák alapján rekonstruálják azokat, ami torzuláshoz vezethet. Ha a sorrend megváltozik, akkor pontosabbak az emlékek, mert kisebb az esélye a sémák használatának (Elek, 2007).

A harmadik technika (beszámolás mindenről) alapja, hogy a kihallgató megpróbál minden részletet megtudni a tanútól, még a jelentéktelennek tűnőket is, annak felidézésével, hogy milyen általános tevékenységeket végzett a tanú, milyen érzései voltak a kérdéses időpontban. Javasolt mind az öt érzékszerv használata a visszaemlékezés során, mert így könnyebbé válhat az emlék minél pontosabb felidézése, cél az információvesztés elkerülése (URL7).

A negyedik módszerben (perspektívaváltás) megkéri a tanút, hogy egy másik helyszínen tartózkodó ember nézőpontjából mondja el a történetet, hogy ő mit tapasztalhatott. Ez a technika hasznos lehet, de előfordulhat, hogy a tanú megfelelési kényszer miatt csak megpróbálja kitalálni a dolgokat, így fennáll a konfabulálás veszélye (URL7).

A módszerek használhatóságának megállapítása után került sor a kognitív interjú szerkezetének felépítésére. A kognitív interjú alapuló kihallgatás hét szakaszból áll. Bemutatkozással, a személyes kontaktus kiépítésével kezdődik, majd a második szakaszban ismerteti a kihallgató az interjú célját. A harmadik fázisban kezdődik meg a konkrét interjú, emlékezést segítő technikák segítségével a tanúnak kell – félbeszakítás nélkül (szabad elmondás) – elmondania a történetet. A negyedik szakaszban kérdésekre kell válaszolni, elsősorban nyitott kérdéseket kell használni, a részletek tisztázására zárt kérdések is alkalmazhatók. Ebben a szakaszban alkalmazzák a harmadik (beszámolás mindenről) technikát. Az ötödik fázisban használandó a második (fordított sorrend) és negyedik (perspektíva váltás) emlékezést segítő módszer. A hatodik szakaszban kerül sor az elhangzottak összegzésére, majd rögzítik a kihallgatási jegyzőkönyv lényeges elemeit. A hetedik fázis az interjú lezárása. Ezen technika alkalmazásánál fontos, hogy a kihallgató empatikus legyen, végig törekedjen a feszültség oldására (URL2).

Ökológiai felismerésre bemutatás

Új felismerési módszer az ökológiai felismerésre bemutatás, amely annyiban más, mint a hagyományos eljárás, hogy a tanú természetes környezetben próbálja meg kiválasztani az azonosítandó személyt. A környezetében tartózkodó emberek nem célzottan választottak, de ezt ellensúlyozza a jelenlévők nagy

száma és változatossága. A módszer előnye a hagyományos eljárással szemben, hogy kötetlenebb és a célszemély kevésbé tűnik ki a csoportból (Fenyvesi, 2021).

Zárszó

Az igazságszolgáltatással egyidős a tanúbizonyítás intézménye, de már a kezdetektől kétely merült fel a megbízhatóságával kapcsolatban. A tanúvallomások olyan eseményekre és információkra épülnek, melyek alapja az emberi emlékezet. A pszichológusok által a 20. században elkezdett és azóta is folytatott emlékezetkutatások alapjául szolgáltak a tanúvallomások vizsgálatának, és rávilágítottak arra, hogy milyen pontatlanok az emberek korábbi eseménnyel kapcsolatos emlékei.

Vajon mi lehet az oka a tanúk jóhiszemű tévedéseinek? Magyarázat lehet, hogy az emlékezet – kutatások által bizonyítottan – nem úgy működik, mint egy videófelvevő, nem lehet az emlékeket változatlan formában visszaidézni. Befolyásolhatják a felidézést olyan tények, melyeket másoktól tud meg a tanú vagy sértett-tanú, torzító hatása lehet az időközben történt eseményeknek és a felmerülő új információknak. Mindezek mellett szerepet játszhat az emlékezetre ható, egy kisebbségi csoporttal szemben fennálló sztereotípia is.

Amennyiben az igazságszolgáltatás résztvevői nem vesznek tudomást az emberi emlékezet hibáiról, nem alkalmazzák a megfelelő emlékezést elősegítő kihallgatási technikákat, befolyásoló módon teszik fel a kérdéseket, akkor bizonyítottan rendkívül sok hibás döntés születik.

Felhasznált irodalom

- Baddeley, A. (2001). *Az emberi emlékezet*. Osiris Kiadó.
- Bower, H. G. (1981). Mood and memory. *American Psychologist*, 36(2), 129–148. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.36.2.129>
- Dürenmatt, F. (2003). *Válogatott elbeszélések 5. Igazság-ügy*. Európa Könyvkiadó.
- Elek B. (2007). *A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban*. Doktori értekezés. Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. <http://midra.uni-miskolc.hu/document/5549/1139.pdf>
- Fenyvesi Cs. (2021). Büntetőeljárás-jogi és kriminalisztikai alapgondolatok a felismerésre bemutatásról – Finkey Ferenc nyomán. *Erdélyi Jogélet*, 2(1), 69–81. <https://doi.org/10.47745/ERJOG.2021.01.07>
- Frank, J. (1973). *Courts on Trial*. Princeton University Press.

- Godden, D. R. & Baddeley, A. D. (1975). Context-Dependent Memory In Two Natural Environments: On Land and Underwater. *British Journal Psychology*, 66(3), 325–331. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8295.1975.tb01468.x>
- Hack P. & Hack M. (2005). A hiteles tanú. *Új Exodus: teológiai és hitéleti folyóirat: A hit gyülekezetének folyóirata*, 15(2), 49–53.
- Hati Cs. (2015). Büntetőeljárásunk történeti alakulása – különös tekintettel a közvetlenség elvének érvényesülésére. *Büntetőjogi Szemle*, 3, 56–67.
- Hebb, D. O. (1978). *A pszichológia alapkérdései*. Gondolat Kiadó.
- Kránitz I. (2016). Eltérő téves emlékezeti paradigmák hatásának vizsgálata kisgyermek-, illetve serdülőkorban. *Impulzus: Szegedi Pszichológiai Tanulmányok*, 3(1), 1–22.
- Kúria Büntető-Közigazgatási-Munkaügyi és Polgári Kollégiumai Joggyakorlat-Elemző Csoport (2017). *Összefoglaló vélemény: Az ítéleti bizonyosság elméleti és gyakorlati kérdései*. Kúria.
- Nagy A. (2022). A büntetőeljárásban tett tanúvallomásra ható tényezők. *Pázmány Law Working Papers*, 1.
- Nagy Varga A. (2009). Az emlékeink olyasvalamik, amelyekért hálásnak kell lennünk. *Educatio*, 4, 529–535.
- Oláh A. (2006). *Pszichológiai alapismeretek*. Bölcsész Konzorcium.
- Papp-Nagy Zs. (2019). Justizmord, avagy „az igazság megőlése” a modern büntetőeljárásokban – Okok és következmények. *Jogi Fórum*.
- Pődör L. (2018). Agatha Christie nehéz esete. Az emlékezés és a felejtés szerepe a ténymegállapítási folyamatban. In Bodnár K. & Fekete B. (szerk.), *Iustitia meghallgat – Tanulmányok a „jog és irodalom” köréből* (pp. 116–117). MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet.
- Sági L. (2017). A krimináltaktika fejlődési tendenciái, új kihallgatási metódusok. *Belügyi Szemle*, 65(1), 45–64. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2017.1.3>
- Törő B. (2010). A kérdés jelentősége a tanúvallomás során. *Debreceni Jogi Műhely*, 7(2), 60–70. <https://doi.org/10.24169/DJM/2010/2/8>
- Varga M. (2018). A tanú emlékezetét befolyásoló verbális tényezők. *Argumentum*, 14, 415–428.
- Varga M. (2020). *Magyar büntetőperes bírósági kihallgatások komplex nyelvészeti elemzése*. Doktori értekezés. Szegedi Tudományegyetem Nyelvtudományi Doktori Iskola. <https://doktori.bibl.u-szeged.hu/id/eprint/10629/1/Varga%20Marianna%20PhD%20ertekezese.pdf>
- Vinnai E., Elek B. & Bencze M. (2012). A bírói ténymegállapítási folyamat szociológiája. In Vinnai E. & Bencze M. (szerk.), *Jogszociológiai előadások* (pp. 81). Debreceni Egyetemi Kiadó.

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *I Was Certain, but I Was Wrong*. <https://www.afterinnocence.net/jenstory.html>

URL2: *Kihallgatási taktika a nyomozásban*. <http://ibolyatibor.atw.hu/Sajat/3.pdf>

URL3: *Replication and Analysis of Ebbinghaus' Forgetting Curve*. <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0120644>

URL4: *Context Ans State-Dependent Memory*. <https://www.simplypsychology.org/context-and-state-dependent-memory.html>

URL5: *Car Crash Experiment*. <https://www.simplypsychology.org/loftus-palmer.html>

URL6: *On the Witness Stand: Essays on Psychology and Crime*. <https://psychclassics.yorku.ca/Munster/Witness/suggestions.htm>

URL7: *Cognitive interview technique*. <https://simplypsychology.org/cognitive-interview.html>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Vigh K. R. (2024). Nem az a kérdés, hogy az emlék téves-e, hanem hogy mennyire. Az emlékezés jelentősége az igazságszolgáltatással összefüggésben. *Belügyi Szemle*, 72(4), 1371–1386. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2024.v72.i4.pp1371-1386>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

Jelen cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Vigh Katinka Rozanna, aki a katinkarozanna@gmail.com e-mail címen érhető el.

Mesterséges intelligencia és a rendészetelmélet

Artificial intelligence and law enforcement theory

Máté Szilveszter

engedélyügyi főreferens, rendőr főhadnagy
Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság
mateszilveszter91@gmail.com

Absztrakt

Cél: A publikáció célja bemutatni a széles körben ingyenes elérhető és hamar nagy népszerűsége miatt szertevő ChatGPT általános felhasználói szintű használhatóságát a rendészetelméleti, illetve rendészettudományi területen.

Módszertan: A tanulmány a rendszer számára megfogalmazott közvetlen utasítások, valamint a program által generált szövegek változtatás nélküli közlésével és azok rövid magyarázatával mutatja be a program korlátait és lehetőségeit.

Megállapítások: A mesterséges intelligencia forradalomszerű térnyerése, különösen a nagy nyelvi modellek általánosan elérhetővé válása a rendészetelméletre is komoly hatást gyakorol, illetve jövőbeli változások motorja lehet, mely magában hordoz lehetőségeket és veszélyeket egyaránt. A rendészetelmélet tudományos igényű művelésében, beleértve a rendészettudomány etablációjának valamennyi elemét (szakmai kiadványok, egyetemi oktatás, szakmai szervezetek, tradíció) komoly szerepe lehet a mesterséges intelligenciának, azonban ehhez szükséges a szakterület művelőinek elköteleződése. A vizsgált programnak jelenleg megvannak a maga korlátjai, azonban a várható exponenciális fejlődés feladat elé állítja a rendészetelmélet tudományát, ahogy magát a rendészetet is.

Érték: A szerző szándéka szerint egyrészt a publikáció révén a mesterséges intelligencia, ezen belül a ChatGPT olyan leendő felhasználókhöz is eljut, akik szívesen kipróbálják és kiaknázzák tudományos tevékenységük során. Másrészt felhívja a figyelmet a program jelenlegi verziójának korlátjaira.

Kulcsszavak: mesterséges intelligencia, ChatGPT, rendészetelmélet, rendészettudomány

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás: 2023. 11. 05. Átdolgozás: 2024. 01. 15.
Elfogadás: 2024. 05. 08.

Abstract

Aim: The aim of the publication is to demonstrate the usability of ChatGPT, which is widely available free of charge and quickly gaining popularity, at a general user level in the field of law enforcement theory and police science.

Methodology: The paper shows the limitations and potential of the program by providing direct instructions to the system and the texts generated by the program without any changes, and by briefly explaining them.

Findings: The revolutionary rise of artificial intelligence, in particular the general availability of large language models, has a major impact on police theory and could be a driver of future change, with both opportunities and threats. Artificial intelligence can play a major role in the scientific development of police theory, including all aspects of the establishment of law enforcement (professional publications, university education, professional organisations, tradition), but this requires the commitment of those working in the field. The programme under consideration currently has its limitations, but the exponential development that is expected will challenge the science of law enforcement theory, as well as law enforcement itself.

Value: On the one hand, the author hopes that the publication will bring artificial intelligence, including ChatGPT, to prospective users who are eager to try and exploit it in their scientific work. On the other hand, it draws attention to the limitations of the current version of the programme.

Keywords: artificial intelligence, ChatGPT, law enforcement theory, law enforcement science

Jelenleg sem a magyar sem az európai uniós jogban nincs hatályban olyan jogszabály, mely jogi értelemben meghatározná a mesterséges intelligencia fogalmát. Az Európai Parlamentben folyamatban van egy ilyen tárgykörű rendelet megalkotása, de az legkorábban 2025 elején léphet hatályba ([URL1](#)). Ezt azért tartottam fontosnak gyorsan leszögezni, mert az alábbi sorokat olvasva az lehet a benyomásunk, hogy a címben is szerepeltetett chatbot legkevesebb a társzszervezője ennek a publikációnak.

A szerzőség kérdésére a későbbiekben mindenképp vissza kell még térnünk, tekintettel arra, hogy ez a mesterséges intelligencia által generált szövegek felhasználhatóságának egyik kulcskérdése, azonban előtte néhány, a jelen cikkre vonatkozó alapvetés tisztázását tartom szükségesnek.

Műfaji sajátosságait tekintve ez a publikáció egy interjú, egy beszámoló és egy esetleírás hármasszertében helyezkedik el. Az interjú alanya maga

a chatbot,¹ név szerint a ChatGPT, mellyel valóságos kérdés-felelet formában lehet kommunikálni (prompt). A beszámoló a chatbot működésére, a használatában rejlő lehetőségekre és veszélyekre vonatkozó rövid ismertetést jelenti, leginkább az adott válaszokkal kapcsolatos kommentjeim formájában. Az esetleírás pedig magának a cikknek a megírására vonatkozik, melyen keresztül szeretnék rövid ízelítőt adni a program gyakorlati működéséről, előnyeiről és hibáiról.

Elsősorban azonban ez egy őszinte rácsodálkozás a mesterséges intelligencia által nyitott új távlatokra, lehetőségekre és veszélyekre, mely távlat sokak szerint az emberiség egy új korszakát hozta el (URL2). Nem csak mint technológiai újítás jelent mérföldkövet, de az emberekre gyakorolt hatása is jelentős. A rendszernek öt nap alatt több mint egymillió felhasználója volt, amelyre korábban még sosem volt példa hasonló újítások történetében (URL3).

Tekintettel arra, hogy a mesterséges intelligenciáról szóló publikációk tartalmát gyakorlatilag lehetetlen összefoglalni,² szükségszerűen szűkíteni kellett a keresés terjedelmét egy jól meghatározható témakörre. A választásom a rendészettudományra, illetve rendészetelméletre esett. A rendészetelmélet – noha gyökereiben az emberi civilizáció kezdetéig nyúlik vissza – viszonylag új keletű tudományág, mely egy szűkebb körű, elsősorban szakmai jellegű érdeklődésre tarthat számot, illetve – főként magyar nyelvű – művelőinek köre is kisebb létszámú. Ez egyrészt azt az illúziót kelti, hogy egy „kezelhető” méretű tudományterületről van szó, másrészt kihívás a mesterséges intelligencia számára is, mely ahhoz van szokva, hogy hatalmas, hosszú időn át bővített adatbázisokból meríti tudását.

Jelen cikk kérdése többek között az, hogy a fiatal rendészetelmélet-tudomány számára milyen lehetőségeket és kihívásokat jelent a mesterséges intelligencia. Mi történik akkor, ha egy fiatal elméleti tudományt és a mesterséges intelligenciát bemutatjuk egymásnak?

A cikkbe karakterhíven kerültek be a mesterséges intelligencia által generált válaszok. A könnyebb megkülönböztethetőség kedvéért ezeket, idézőjelek nélkül, dőlt betűvel szedtem.

Mielőtt azonban ezekre rátérnénk, célszerű lehet röviden bemutatni magát a programot. Ennek a legegyszerűbb módja, ha magát a ChatGPT-t kérjük meg, hogy „mutatkozzon be”, és az így kapott információkat a programon kívüli források segítségével ellenőrizzük le. Az első utasítás tehát ez volt: Mi a ChatGPT?

1 A munkához az ingyenes, regisztrációt követően mindenki számára hozzáférhető programverziót használtam, mely elérhető a következő linken: <https://chat.openai.com>

2 A legnagyobb internetes keresőmotor a ChatGPT kifejezésre 0,32 századmásodperc alatt 720 000 000 találatot jelez (a szerző saját keresése alapján, forrás: Google).

A program válasza: A ChatGPT egy nagy méretű nyelvi model, amit az OpenAI fejlesztett ki. Az OpenAI a GPT (Generative Pre-trained Transformer) nevű architektúrát használja, amelyet a mesterséges intelligencia terén alkalmazott transzformátorokon alapul. A ChatGPT konkrétan a GPT-3.5 architektúrát használja, és a kutatások legfrissebb eredményei között tartják számon. A ChatGPT nagyméretű nyelvi korpuszokat használva lett betanítva, amelyekben sokféle témájú szövegek találhatóak. Ez lehetővé teszi számára, hogy válaszokat adjon a felhasználók kérdéseire, segítse őket a problémáik megoldásában vagy információkat nyújtson különféle témákban. A ChatGPT képes a természetes nyelv megértésére és a generálására, ami lehetővé teszi a szöveges párbeszédet a felhasználókkal. A modell sokféle felhasználási területen hasznos lehet, például az információk keresésében, a tanulás támogatásában vagy egyszerűbb problémák megoldásában.

A program öndefiníciója tényszerűen helytálló, azonban nagyon általános és kiterjesztő, laikusok számára pedig szinte érthetetlen. Számos részletező utasítás és egymásból következő kérdés megfogalmazásával lehetne elérni ennél precízebb és nagyobb adattartalmú választ.

Összességében elmondhatjuk, hogy a ChatGPT nem más, mint egy kutatás és egy üzleti vállalkozás eredménye. A kutatást az OpenAI végzi, melyet 2015-ben Elon Musk (aki később kilépett a vállalkozásból) és Sam Altman alapított, és definíciója szerint egy mesterséges intelligencia laboratórium. Az egymilliárd dollár kezdőtőkével induló cég részben nonprofit vállalkozás. A Microsoft később (2019) újabb egymilliárd dollárral szállt be a vállalkozásba. A befektetés kétségkívül megtérült, a ChatGPT megjelenését követően a cég értékét ma huszonkilenc milliárd dollárra becsülik, újabb befektetői aktivitást generálva a mesterséges intelligencia körül (URL3). A befektetők szerint a vállalkozás célja egy az egész emberiség számára hasznos mesterséges intelligencia megalkotása.

2022 novemberében, a rendszer nyilvánosságra hozatalával a világ egy új fogalmat tanult meg: ChatGPT. A GPT a Generative Pre-trained Transformer kifejezés rövidítése, amely arra utal, hogy a rendszer nem más, mint egy úgynevezett nagy nyelvi modell, amely mélytanulást használ, hogy az emberihez hasonló szövegeket generáljon. Ez azt jelenti, hogy a ChatGPT nem a klasszikus értelemben vett mesterséges intelligencia. Nem hoz saját döntéseket, nem alkot értékítéletet. A betanítása során megismert szövegek alapján, feltérképezve az azokban szereplő fogalmak egymáshoz való viszonyát, megjósolja egy szövegben szereplő szavakat, illetve szólánccolatokat, amellyel azt a benyomást kelti, hogy a felhasználó egy értelmes programmal beszélget.

A rendszer működésének jobb megértéséhez azt kell megvizsgálunk, hogy hogyan tanul a ChatGPT. Ennek a megértése hozzásegít ahhoz, hogy egy

tudományág művelésében, módszertanában milyen változásokat szükséges eszközölni ahhoz, ha és amennyiben a mesterséges intelligencia nyújtotta lehetőséget ki szeretnénk aknázni. A kérdést így fogalmazhatjuk meg: Hogyan tanul a ChatGPT? A generált válasz:

A ChatGPT a felügyelet nélküli gépi tanulás technikáját alkalmazza, ami azt jelenti, hogy a modellnek nincsenek explicit módon meghatározott oktatói, akik kijavítják vagy megmondják neki a helyes válaszokat. Ehelyett a tanulási folyamat során a ChatGPT betanítása nagy mennyiségű felügyelet nélküli adaton alapul, amelyet az internetről gyűjtenek össze.

Az OpenAI fejlesztői először kiválasztanak egy nagy és változatos nyelvi korpuszt, amely sokféle forrásból származó szövegeket tartalmaz. Ez lehetnek például cikkek, könyvek, weboldalak, fórumok és még sok más. A modellt aztán átadják ennek a korpusznak, és a tanulási folyamat során azt a célt tűzik ki, hogy a modell megtanulja a szövegek közötti mintákat, kapcsolatokat és nyelvi struktúrákat.

A betanítás során a modell előrejelzéseket generál a szöveg bemenetére, majd azokat összehasonlítják a valós kimenettel. Az eredményt visszacsatolják a modellbe, és a paramétereit finomhangolják a predikciók javítása érdekében. Ez a folyamat iteratív módon ismétlődik, a modell fokozatosan finomítva az előrejelzéseit.

Fontos megjegyezni, hogy a ChatGPT nem minden információt közvetlenül tanul meg az adatokból. Noha rendkívül nagy nyelvi tudással rendelkezik, néha hibás vagy pontatlan információkat is előfordulhat generálni. A felhasználóknak mindig érdemes ellenőrizniük és megerősíteniük a modell által nyújtott információkat, különösen a kritikus vagy pontos válaszok esetén.

A válasz szempontunkból lényeges része az úgynevezett nyelvi korpuszokra vonatkozó bekezdés. A jelentősége az, hogy megmutatja honnan is szerezte a program az ismereteit. Az egyik legjelentősebb nyelvi korpusz, amelyet a betanítás során felhasználtak, a Wikipédia volt. A szabadon szerkeszthető online enciklopédia hatalmas adatmennyiségével, többnyelvűségével és kereszthivatkozásaival alkalmas volt arra, hogy a mesterséges intelligencia feltérképezhesse a nyelvi rendszerek és az adatok összefüggéseit.

Ennek részletesebb kifejtésére a program használat közbeni bemutatásával vállalkozom. Az alábbi néhány bekezdésben rendszertelmélettel kapcsolatos ismeretek bemutatására kértem a rendszert. A generált válaszok minősége megmutatja a lehetőségeket és korlátokat.

A magyar nyelvterületen viszonylag újonnan, hivatalosan is önálló tudomány-nyá váló rendszertelmélet arányaiban kisebb „helyet foglal” el a tudományok összességében, ennél fogva a mesterséges intelligencia számára is kevésbé

hozzáférhető diszciplína. A hozzáférés mértékének felmérésére egyszerűen arra kértem a programot, hogy határozza meg a „rendészetelmélet” fogalmát. A chatbot szerint a rendészetelmélet a következő:

A rendészetelmélet a jogi rendszer és annak működése, valamint az állam és a társadalom viszonyát vizsgáló tudományág. A jogi rendszer szerepe, hogy a társadalom szabályozott és szervezett keretek között működjön, így a rendészetelmélet egyik alapvető kérdése, hogy hogyan lehet a jogi rendszert hatékonyan és igazságosan működtetni.

A rendészetelmélet foglalkozik a jogi rendszer forrásaival, azaz a jogalkotással, a joggyakorlással és a jogértelmezéssel. Az állam és a jogi rendszer kapcsolatát, az állami hatalom és a jogalkotás szerepét, valamint az állam szerepét a jogi rendszer végrehajtásában és az igazságszolgáltatásban is vizsgálja.

A rendészetelméleti megközelítések között találhatunk konzervatív, liberális, radikális és kritikai elméleteket. A konzervatív rendészetelmélet a jogi rendszer hagyományain és szabályain alapuló működésében látja az ideális állapotot, míg a liberális elméletek az egyéni szabadságjogokat és az egyenlőséget helyezik előtérbe. A radikális rendészetelméletek a társadalmi változások és a társadalmi egyenlőtlenségek feloldását tűzik ki célul, míg a kritikai elméletek a jogi rendszer társadalmi hatalmi viszonyokra gyakorolt hatását vizsgálják.

A rendészetelméleti kutatások és eredmények fontosak az állam és a jogi rendszer hatékonyabb és igazságosabb működésének biztosítása szempontjából.

A program által alkotott több mint 1300 karakteres meghatározás – véleményem szerint – nem eléggé megkülönböztető, nem eléggé egzakt. Noha a gép által alkotott szöveg megfelelő jóindulattal valóban tekinthető a rendészetelmélet meghatározásának, azonban túlságosan kiterjesztő és általános a megfogalmazása. Nem jelennek meg benne olyan fogalmak, mint a közbiztonság vagy a rendőrség.

Ellenőrzés céljából arra kértem a programot, hogy alkossa meg egy másik tudomány meghatározását is. A választásom a genetika tudományára esett. A program a következő választ adta.

A genetika az a tudományág, amely a génjeinket és azok öröklődését tanulmányozza. A gének az örökítő anyagunk, amelyek az információkat tartalmazzák a sejtek működéséhez és a szervezetünk felépítéséhez. A genetikai kutatások és eredmények fontosak az egészségügyi gyakorlatok, az öröklődő betegségek diagnosztizálása és kezelése, valamint az élelmiszertermelés és a növénytermesztés terén.

Az emberekben és más élőlényekben lévő gének hasonlóak lehetnek, de különböző variációik lehetnek, amelyek az egyéni tulajdonságokat, például a haj- és szemszín, a vér típusa és a betegségekre való hajlamot határozzák meg. Az

öröklődési minták és a gének változékonysága miatt az egyes tulajdonságok előre jelezhetők és személyre szabottan kezelhetők.

A genetika az egész genom, azaz az összes gén összetettségét vizsgálja, és a molekuláris biológia és a sejtbiológia alapjait felhasználva tanulmányozza az öröklődést, az evolúciót és a populációgenetikát. Az utóbbi időben az új technológiák, például a CRISPR-Cas9 génvágó rendszere és a genomikai adatok elemzése lehetővé tették a genetikai betegségek javítását és az új gyógyítási lehetőségek megteremtését.

Az emberi genom teljesen felmérése lehetővé teszi az orvosok és kutatók számára, hogy pontosabb diagnózisokat állítsanak fel és hatékonyabb kezeléseket találjanak a betegségekre. A genetikai kutatások és azon eredményei folyamatosan fejlődnek, és jelentős hatással vannak az orvostudományra és a biológiai kutatásokra.

Álláspontom szerint a második, a genetikáról szóló meghatározás valamelyest „összeszedettebb”, konkrétabb, sokkal célirányosabb és szűkítő értelmezésű. A szövegben több, szorosan a genetikához tartozó terminus technicust találunk. A program működésének – felhasználói szintű – ismeretében az alábbi észrevételeket tehetjük.

Azért is tűnhet a második meghatározás egzaktabbnak, mert maga a genetika mint természettudomány egzaktabb, mint a társadalom és jogtudományokon alapuló rendészetelmélet. Ennek fényében az összehasonlítást fenntartásokkal kell kezelni.

A rendészetelméletről szóló meghatározás azért is lehet kevésbé egzakt, mert a program nem ismer olyan paramétereket, amelyek alapján rangsorolni tudná egy adott fogalomhoz kapcsolódó alapfogalmak fontosságát. A rendszer működésének egyik alapeleme, hogy a hatalmas, rendelkezésére álló nyelvi korpuszokban található fogalmak egymáshoz való viszonyát vizsgálja. Mint nyelvi modell a ChatGPT a nyelv szerkezetét térképezi fel. Minél több szöveghez fér hozzá a rendszer, annál pontosabb lesz a végeredmény. Ez a mennyiségi oktatási módszer a program esetében, vagyis minél többször fordul elő egy adott fogalom, téma, kapcsolódás a korpuszokban, annál relevánsabb lesz az a mesterséges intelligencia számára, és annál pontosabban tudja visszaadni az adott fogalomkapcsolatot a generált válaszokban.

Példaként a demokrácia és a jogállam fogalmak viszonyát mutathatjuk be. Amennyiben a program azt tapasztalja, hogy az általa vizsgált jogállamról szóló korpuszokban (például cikkekben) rendszeresen felbukkan a demokrácia fogalma, meghatározza a két fogalom viszonyát. Ez egy mennyiségi kérdés. Ennek eredményeként, felhasználói kérdésre a program olyan mértékben fogja szerepeltetni a jogállamról szóló válaszaiban a demokrácia fogalmát amilyen szoros kapcsolatot talál az adott fogalmak között.

A működés másik jellegzetessége, hogy a felhasználók visszajelezhetik, hogy az adott válasszal mennyire elégedettek. A program eltárolja a visszajelzéseket, tanul belőlük, majd a legközelebbi alkalommal a szükséges visszajelzésekből tanultak szerint alakítja ki a választ, így érve el egyre inkább a felhasználók által kívánt célt. Ez a program tanulásának úgynevezett minőségi összetevője.

A program készítői azonban nem bízták a generált válaszok értékelését kizárólagosan a felhasználókra. A nyilvánosságra hozatala előtt a rendszer már rendelkezett néhány olyan paraméterrel, amellyel biztonságossá kívánták tenni a használatát. Nem generál rasszista válaszokat, nem lehet tőle népirtás megszervezését segítő tanácsokat kérni. Azonban ennél finomabb megkülönböztetésekre is képes: amennyiben arra szeretnénk rávenni a rendszert, hogy a náci Németország második világháború előtti gazdasági teljesítményét (például autópálya-építés) méltassa, azonnal kényszermunkával kapcsolatos válaszokat generál (URL4). Az alkotók ezt a képességet úgy érték el, hogy a betanítás során generált válaszokat rasszistának, gyűlöletkeltőnek, illetve egyszerűen tévesnek címkézték, mely visszajelzések alapján a program felismerte, hogy ilyen jellegű összefüggéseket nem generálhat.

Ennek alapján lehetséges tehát, hogy a rendészetelmélet chatbot által megfogalmazott meghatározása azért ennyire általános, mert még kevés felhasználó használta a rendszert arra, hogy ilyen témában dolgozzon, így a programnak nem volt honnan megtanulnia, hogy tulajdonképpen mit is várunk tőle, ezért általánosságokat fogalmaz meg.

Lehetséges továbbá, hogy a program készítői szándékosan „homályosítják” el a válaszokat, ezzel ösztönözve a felhasználókat arra, hogy fizessenek elő a program összetettebb, pontosabb eredményeket ígérő változatára. A ChatGPT mindenki számára ingyenesen elérhető, alapmodellként. Azonban viszonylag gyorsan nyilvánvalóvá vált, hogy mint üzleti lehetőség hamar a befektetők érdeklődésnek tárgya lesz. A prémium változat jelenleg kísérleti üzemmódban üzemel. Számos etikai kérdést vet fel az információáramlás szabadságának (információ-monopólium) szempontjából a gazdasági érdekek megjelenése a program háza táján.

Egy további érvként felhozhatjuk, hogy a rendészetelmélet ennél közelebbi meghatározása azért nem lehetséges (a mesterséges intelligencia számára), mert a fogalom valóban ilyen bő jelentéstartalmú, interdiszciplináris. Kísérletképpen kevésbé elméleti, konkrétabb fogalmak meghatározását kértem a rendszertől. Példának „a magyar rendőrség demilitarizációja a rendszerváltás után” adtam meg. Az chatbot a következő választ generálta.

A magyar rendőrség demilitarizációja a rendszerváltás után 1989-ben kezdődött, amikor Magyarország átállt a szocialista államszervezetről a demokratikus

jogállamra. Az új rendszerben a rendőrség feladata az volt, hogy a polgárok biztonságát és a bűnözés elleni védelmet szolgálja, és a jogállamiság érvényesüljön. A rendőrség demilitarizációja ennek a folyamatnak a része volt, amelynek során a rendőri szervezet militarizált elemeit eltávolították.

A demilitarizáció folyamatában a rendőrség fegyveres egységeit, például a Készenléti Rendőrséget átalakították, és azokat a katonai hierarchiából kivették. A rendőrség tagjainak kiképzése is átalakult, és az új fegyelmi rendszerben a rendőröknek a civil kontroll alatt kellett működniük. Ezen túlmenően a rendőrség szervezeti struktúráját is átalakították, és a szervezetet a polgári irányítás alá helyezték.

A rendőrség demilitarizációja a demokratikus jogállamiság és az emberi jogok védelmének fontos eleme volt. Az új rendszerben a rendőrség szerepe az volt, hogy a polgárok biztonságát és jogait védelmezzék, és ne az államhatalommal szemben álljanak. Az átalakítások eredményeként a rendőrség egy hatékonyabb és átláthatóbb szervezetté vált, amely azóta is szolgálja a magyar társadalmat.

A válasz kétségkívül a magyar rendőrség rendszerváltozás utáni demilitarizációjáról szól, általános megfogalmazásban. A program azonban állításai alátámasztására egy konkrét példát is említ. Hogy a lehető legkonkrétabb válasz generálására sarkalljam, arra kértem, hogy fejtse ki mit ért „a Készenléti Rendőrséget átalakították, és azokat a katonai hierarchiából kivették” fordulat alatt. A válasz a következő volt.

Igen,³ a Készenléti Rendőrséget is átalakították a demilitarizáció folyamatában. A Készenléti Rendőrség az a rendőrségi egység, amely a legnehezebb helyzetekben is képes beavatkozni, és feladata a nyilvános rend és biztonság fenntartása, valamint a bűncselekmények megelőzése és felderítése.

A rendszerváltás előtt a Készenléti Rendőrség katonai hierarchiába volt beágyazva, és a rendőröknek katonai rangjuk volt. Az átalakítás során ezt a rendszert eltörölték, és a rendőröknek civil hierarchiában kellett dolgozniuk. Az átalakítás eredményeként a Készenléti Rendőrség a civil irányítás alatt álló rendőri egység lett, amely a polgári jogállamiság elveit követi.

Az átalakítás során a Készenléti Rendőrség tagjai új kiképzést kaptak, amely a polgári kontroll és az emberi jogok tiszteletben tartására összpontosított. Az átalakítás eredményeként a Készenléti Rendőrség tagjai ma is a polgárok biztonságának és a jogállamiság érvényesülésének védelmében dolgoznak.

3 „Igen, ...” mivel a programot a saját válasza alapján kérdeztem, úgy érezte, hogy „visszakérdezek” ezért kezdi ezzel a megerősítő formulával az új választ. Az ilyen és ehhez hasonló fordulatokkal a programozók célja az volt, hogy a kommunikációt minél inkább „emberivé” tegyék.

Tekintettel arra, hogy a válasszal nem voltam maradéktalanul elégedett, további konkrétumot szerettem volna kicsikarni a rendszerből. Megkérdeztem, mit ért az alatt, hogy „*a rendőröknek katonai rangjuk volt*”. A következő választ kaptam.

Igen, a rendszerváltás előtt a magyar rendőrség katonai rangokat használt, és a rendőröknek katonai szolgálati fokozataik voltak. A rendőrség militarizálása a szocialista rendszerben jött létre, amikor a rendőrség együttműködött a hadsereggel a kommunista hatalom megszilárdításában. Azonban a rendszerváltás után Magyarország átállt a polgári jogállamra, és a rendőrség militarizált elemeit eltávolították, beleértve a katonai rangokat is.

Az új rendszerben a rendőrség tagjai polgári hierarchiában állnak, és a fegyelmi rendszerük is a polgári jogszabályokra épül. Az átalakítás eredményeként a rendőrség egy hatékonyabb és átláthatóbb szervezetté vált, amely azóta is szolgálja a magyar társadalmat. A rendőrség feladata ma az, hogy a polgárok biztonságát és jogait védelmezzék, és a jogállamiság érvényesüljön.

A másodszori visszakérdésre adott válaszból úgy tűnik, hogy elértük a program határait, a rendszer ismételni kezdte önmagát, anélkül, hogy konkrétumokat árult volna el. Ezt a korábban felsorolt okok valamelyikére is visszavezethetjük, de azzal a lehetőséggel is számolnunk kell, hogy a program a jelenlegi verziójában ennyire képes. Általános, sokszor ténybeli tévedéseket tartalmazó információkat ad meg a felhasználóknak.

A fenti néhány utasítás és generált válasz közlésével azt szerettem volna bemutatni, hogy a chatbot jelenleg milyen mélységekig és milyen pontossággal fér hozzá a rendészetelmélettel összefüggő kérdésekhez. Az eredmény a maga nemében lenyűgöző, és nincs szükségünk különösebben nagy képzelőerőre ahhoz, hogy belássuk, ez csak a kezdete egy várhatóan exponenciális fejlődésnek.

Ennek a fejlődésnek a lehetőségeibe pillanthatunk bele, amennyiben megnézzük, hogy a rendészetelmélet művelésének vonatkozásában mire is lehet alkalmas a mesterséges intelligencia.

Sallai János *A magyar rendészetudomány etablációja* című publikációjában olvashatjuk, hogy egy tudományterület önálló tudománnyá válásához négy alapvető tényező megléte a szükséges, melyeket nevezhetünk az adott tudomány alappilléreinek. Ezek a következők:

- szakmai folyóirat, tudományos publikációk (a tudományterület elméleti ismereteinek rögzítése, rendszerezése, közreadása);
- egyetemi oktatás, kutatás, tanszék;
- országos szakmai civil szervezet megléte;
- a tudományterület tradíciójának megteremtése (Sallai, 2015).

Értelemszerűen ugyanennek a négy alappillének a megerősítése járulhat hozzá magának a tudománynak a megerősödéséhez, melyben kétségkívül helye van a mesterséges intelligenciának is.

A tudományos ismeretek közreadásának hatékonysága szempontjából nem mellékes körülmény, hogy a mesterséges intelligencia befolyásolni képes, hogy a felhasználók egy adott kérdéssel kapcsolatban milyen információkhoz jussanak hozzá. A kérdés tehát az, hogy a már közzétett rendészetelméleti ismeretek kutathatóságát érdemes-e növelni az adott ismereteknek a mesterséges intelligencia számára történő szélesebb körű hozzáférés biztosításával. Hasznára válik-e a rendészetelméletnek, ha rögzített ismeretek bekerülnek egy a program által kutatható, a korábbiakban már hivatkozott úgynevezett nyelvi korpuszba? Szükséges-e ennek biztosítására (humán és anyagi) erőforrást elkülöníteni?

A tudományos publikációk és mesterséges intelligencia vonatkozásában sajátos probléma a szerzői jog kérdése. A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. tv. 4. § (1) bekezdése szerint szerzői jog azt illeti meg, aki a művet megalkotta. A kérdés tehát az, hogy egy a mesterséges intelligencia által generált szövegnek, vagy a mesterséges intelligencia által végzett adatelemzés végeredményét tartalmazó tudományos cikknek ki a szerzője? A mesterséges intelligenciát birtokló technológiai tulajdonosa, a programot működtető informatikus, maga a mesterséges intelligencia vagy az eredményt végül is publikáló, a programot használó személy, a felhasználó? Az általánosan kialakult vélekedés szerint, tekintettel arra, hogy a tulajdonos cégek valós ráhatást nem gyakorolnak a születendő végeredményre, nem tekinthetők szerzőknek. A programozók, akik a mesterséges intelligencia tanulási képességét programozzák szintén nem szerzők, mert a tényleges alkotási folyamatban nem vesznek részt. Ők az esetet biztosítják a festmény elkészítéséhez, de ténylegesen nem festenek. A mesterséges intelligencia a jelenleg hatályos jog alapján szintén nem lehet szerző, mert a joggyakorlat alapján (még) nem tartozik a jogszabályban „aki”-ként jelölt természetes személy fogalmi köréhez. Kizárásos alapon ahhoz a végeredményhez jutunk, hogy a mesterséges intelligencia segítségével alkotott művek szerzője a programnak utasításokat (prompt) megfogalmazó felhasználó.

Ez azonban önmagában nem jelenti azt, hogy az így született publikáció valóban mű, illetve tudományos alkotás és jogi védelmet élvez. Ennek a kritériumnak a feloldásához esetenként kell vizsgálni, hogy a felhasználó milyen mértékben vett részt a végeredmény megalkotásában. Vagyis olyan mértékben művészi/ tudományos alkotás a mesterséges intelligencia terméke, és olyan mértékben kaphat jogi védelmet, amilyen mértékben a felhasználó részt vett a mű megalkotásában, így például a ChatGPT esetében megírt szöveget átszerkeszti ([URL5](#)).

A tudományválas második alappillére az egyetemi oktatás, kutatás, tan-szék. A ChatGPT megjelenését követő reakciók nagy része épp a felsőoktatási intézményektől származik. Elsősorban az angolszász egyetemek reagáltak viszonylag gyorsan a jelenségre, nem egy közülük jogi és szabályozási intézkedéseket hozva. Hamar nyilvánvalóvá vált, hogy elsősorban a felsőoktatásban a mesterséges intelligenciához történő ilyen széles körű hozzáférés megváltoztatja az oktatás és a tudás számonkérésének mikéntjét (URL6).

Az oktatás, tudományos munkák vonatkozásában a mesterséges intelligencia használata nem merülhet ki abban a kérdésben, hogy az egyetemek hallgatói használhatnak-e, használjanak-e mesterséges intelligenciát beadandó dolgozataik megírásakor. A mesterséges intelligenciának valós szerepe lehet a tényleges kutatási feladatokban. Mint nyelvi modell nemcsak táblázatos, számszerűsített adathalmazok elemzésére lehet alkalmas, hanem különböző, digitalizált, extrém mennyiségű folyó szövegben fellelhető fogalmak közötti összefüggések megvilágítását is szolgálhatja.

A rendészetelmélet egyik kulcsfogalma a közbiztonság, azonban paradox módon a fogalomnak nincs általános, egységes meghatározása. A jelentős szerzők saját meghatározást alkottak (Tihanyi, 2002). A mesterséges intelligencia kutatásban történő lehetséges felhasználásának bemutatására arra kértem a ChatGPT-t, hogy alkossa meg saját közbiztonság definícióját. A program szerint:

A közbiztonság fogalma az államokban azon intézkedéseket és tevékenységeket jelenti, amelyek a lakosság biztonságát és életminőségét javítják azáltal, hogy megakadályozzák a bűncselekményeket és az erőszakot. A közbiztonság két fő összetevője a bűnözés megelőzése és a bűnüldözés.

A közbiztonság megteremtése és fenntartása az állam egyik alapvető feladata, amelyet a rendőrség, a bíróságok és az államigazgatási szervek végrehajtanak. A rendőrség elsődleges feladata a bűncselekmények megelőzése, az ilyen cselekmények elkövetőinek megtalálása és az áldozatok védelme. A bíróságok felelősek az elkövetők felelősségre vonásáért és büntetéséért.

Az államigazgatási szervek, például a polgármesteri hivatalok és az oktatási intézmények, szintén játszanak fontos szerepet a közbiztonság megteremtésében. Az ilyen szervezetek például a közterületek megfelelő megvilágítását és karbantartását biztosítják, segítik a bűnmegelőzési programokat és elősegítik a közösségi életet.

Az eredményes közbiztonság fenntartása érdekében fontos, hogy az állam és a lakosság közötti bizalom és együttműködés fennálljon. Az államnak biztosítania kell a polgárok jogait és a jogállamiságot, míg a lakoságnak támogatnia kell az állam intézkedéseit a bűnözés és az erőszak elleni küzdelemben.

A tudományválas és tudományként való működés további alappillére az országos szakmai civil szervezetek megléte. A ChatGPT szerint a mesterséges intelligencia az alábbi módon segítheti a szakmai civil szervezetek munkásságát.

A ChatGPT és más hasonló nyelvi modellek hasznos lehetőséget kínálhatnak a szakmai civil szervezetek számára a munkájuk támogatására. Itt van néhány példa, hogyan lehet alkalmazni a ChatGPT-t vagy hasonló eszközöket:

- 1) *Információkeresés és kutatás: A ChatGPT segíthet a kutatásban és az információgyűjtésben. A modell képes gyorsan és hatékonyan válaszolni kérdésekre, megosztani releváns információkat és forrásokat. Ez különösen hasznos lehet, ha gyorsan szeretnék megismerni egy adott témával kapcsolatos legújabb fejleményeket vagy megtalálni a releváns adatokat.*
- 2) *Tartalomgenerálás és szerkesztés: A ChatGPT képes szöveges tartalmak generálására. Szakmai civil szervezetek esetében ez azt jelentheti, hogy a modell segíthet a blogbejegyzések, hírlevelek, közösségi média posztok vagy más tartalmak előkészítésében. A ChatGPT segíthet inspirációval, tartalomjavaslatokkal és még akár a vázlatok elkészítésével is.*
- 3) *Kommunikáció és támogatás: A ChatGPT alkalmas lehet a szervezetekkel való kommunikáció támogatására és az online támogatói szolgáltatások bővítésére. A modell képes válaszolni a felhasználók kérdéseire, segítséget nyújtani problémák megoldásában vagy tájékoztatást adni a szervezet által kínált szolgáltatásokról.*

Fontos azonban megjegyezni, hogy a ChatGPT és hasonló eszközök alapvetően nyelvi modellek, és nem helyettesítik az emberi szakértelmet és tapasztalatot. Ezért a szakmai civil szervezeteknek mindig fontos, hogy gondosan értékeljék a modell által generált információkat, ellenőrizzék azokat, és szükség esetén ellenőrzött forrásokkal és emberi szakértőkkel konzultáljanak a döntések meghozatalához.

A tudományosság negyedik eleme az adott tudományterület tradíciójának megteremtése. A rendszetben, a rendőrség életében kétségkívül nagy jelentősége van a tradíciónak. A mesterséges intelligencia lehetséges felhasználásának a különböző intézmények működtetésében, az adott tradíció széles körű kutatásában és megismertetésében lehet jelentős szerepe. Tekintettel arra, hogy a rendészeti tradíció kutatásának, bemutatásának egyik zászlóshajója a Rendőrmúzeum, arra kértem a rendszert, hogy mutassa be, hogyan lehetne hasznosítani a ChatGPT-t egy ilyen intézményben.

A ChatGPT és más hasonló nyelvi modellek számos módja lehetnek hasznosak a múzeumok számára. Itt van néhány példa, hogyan lehetne felhasználni ezeket az eszközöket múzeumi környezetben:

- 1) *Idegenvezetés és információszolgáltatás: A ChatGPT használható a látogatók idegenvezetésére és információszolgáltatására. A múzeumok az adott tárgyak vagy kiállítások szakértői válaszokat nyújthatnak a látogatók kérdéseire, segíthetnek a műalkotások értelmezésében, vagy további információkat kaphatnak a múzeum történetéről és kollekciójáról.*
- 2) *Interaktív kiállítások: A ChatGPT beépíthető interaktív kiállításokba, ahol a látogatók kérdéseket tehetnek fel egy-egy téma vagy műalkotás kapcsán, és a modell válaszolhat ezekre, felfedezve további részleteket és információkat.*
- 3) *Oktatás és tanulás: A ChatGPT segíthet az oktatásban és a tanulásban a múzeumban. A modell nyújthat információkat és válaszokat a látogatók kérdéseire, segíthet megérteni a kiállított műalkotásokat vagy történelmi eseményeket, és támogathatja a kreatív gondolkodást.*
- 4) *Történetmesélés: A ChatGPT lehetőséget ad a múzeumoknak, hogy történeteket meséljenek el a tárgyak vagy műalkotások mögött, így élvezetesebbé és interaktívabbá téve a látogatást.*
- 5) *Kutatás és restaurálás: A ChatGPT használható kutatási célokra, segítve a múzeumokat az új kutatási területeken való előrelépésben. Emellett segíthet a restaurálási munkában, a tárgyak vagy műalkotások hátterének és eredetének feltárásában.*

Fontos megjegyezni, hogy bár a ChatGPT hasznos eszköz lehet a múzeumokban, az emberi szakértelem és a múzeumi szakemberek fontos szerepet játszanak a múzeumok működésében és a műalkotások történetének megértésében. A gépi intelligencia és a hagyományos múzeumi gyakorlat együttes használata segíthet a látogatói élmény gazdagításában és a múzeumok által nyújtott érték növelésében.

A fenti ajánlás megfogalmazásához a ChatGPT-nek semmilyen konkrét információra nincs szüksége a tényleges Rendőrmúzeumról. Mint nyelvi modell képes akár fiktív, nem létező intézmények számára is tanácsot adni. Az intelligenciája abban rejlik, hogy a múzeum fogalomhoz milyen fogalmakat társít előzetes ismeretei alapján.

A négy alappillér mindegyikéhez kapcsolódik a mesterséges intelligencia. A kérdés az, hogy akik a tudományosság igényével fordulnak a rendészetelmélethez, milyen mértékben engedik annak hatásait érvényesülni. Lehetséges-e és szükséges-e tervezni egy tudomány alakulásának irányát, vagy a mesterséges intelligencia éppen az a vívmány, amely meghaladottá tesz minden ilyen jellegű törekvést.

Összegzőként le kell szögeznünk, hogy a mesterséges intelligencia eddig is része volt az életünknek. A ChatGPT megjelenésével az eddigi „háttérmunkás”

szerepből azonban majdhogynem az alkotótárs szerepbe lépett elő. Eddig paszszívan használtuk a mesterséges intelligenciát, mostantól az aktivitásé lehet a főszerep. Nem az a kérdés, hogy egy tudományág művelőiként kell-e foglalkozni a mesterséges intelligenciával, hanem hogy mit kezdhetünk vele.

A mesterséges intelligencia új kihívásokat állít a bűnüldözés elé is. Itt nem csak az információáramlás lehetséges manipulálásáról van szó, hanem konkrét bűncselekmények elkövetésének eszközeként is találkozhatunk a mesterséges intelligenciával. A rendészetelméletnek ezekre a kihívásokra is meg kell próbálnia választ adni.

Ebben a cikkben több, ezernél is bővebb karakterszámú fogalomismertetés megalkotására kértem a rendszert. A meghatározások generálásához egyenként körülbelül 3–5 másodpercre volt szüksége a programnak. Ennek fényében felmerül a kérdés, hogy óránként hány adathalász e-mail megfogalmazására lehet felhasználni a rendszert?

Amennyiben a szövegalkotáson túl a mesterséges intelligencia kép- és hangalkotási lehetőségeit⁴ is figyelembe vesszük, a lehetséges kihívások megsokszorozódnak. A rendszer képes arra, hogy megadott paraméterek alapján képet alkosson, vagy meglévő képet tetszőlegesen módosítson. Melyik megrendült nagyszülő nem adná oda a szükséges összeget, ha neki képet mutatna a megsérült unokájáról, vagy hangfelvételt játszanak le, amelyben az segítséget kér ([URL6](#)).

A jó hír az, hogy a mesterséges intelligencia tanul, alakítható, hasznossá és biztonságossá tehető. Mindenkit az alapján terhel a felelősség, amilyen mértékben ezt a tanítást, alakítást befolyásolni tudja. A techtulajdonost az alapján, hogy mire akarja használni. A programozót, hogy milyen korlátokat, védrendszereket épít bele. A tudóst, hogy milyen információkat tesz elérhetővé számára, a hozzám hasonló egyszerű felhasználókat, hogy milyen utasításokat ad neki, és a kapott válaszokat mire használja fel.

Ennek a cikknek a megírása sem következmények nélküli. Többek között hatása az, hogy reményeim szerint csökkent a rendészetelmélet és ChatGPT közötti elszigeteltség, ha csak minimális mértékben is. Most már biztosan van a rendszerben néhány olyan visszajelzés, amely befolyásolja a rendészetelmélet tematikában alkotott válaszokat.

Azonban nem csak én tanítottam a programot a felhasználás során. A program is tanult rólam. Mint regisztrált felhasználóról a rendszer már tudja, hogy valamilyen mértékben közöm van a rendészetelmülethez és a rendvédelemhez.

4 Az OpenAI 2023 márciusában mutatta be a ChatGPT4 elnevezésű, képalkotásra is alkalmas chatbot modelljét ([URL7](#)).

Ennek egyik következménye az, hogy ezen túl bármit is kérdezek tőle – amennyiben relevánsnak tartja – a válaszokat úgy fogja megalkotni, hogy az illeszkedjen az én „rendvédelmi” profilomba, ezzel is növelve számomra a felhasználói élményt. Vajon milyen információkat hallgat majd el előlem?

Felhasznált irodalom

Sallai J. (2015). A magyar rendészettudomány etablációja. *Belügyi Szemle*, 63(6), 5–28. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2015.6.1>

Tihanyi M. (2002) (Szerk.). *Közrendvédelem*. Ludovika Kiadó.

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *A ChatGPT a jogászok körében kicsapta a biztosítékot*. <https://www.vg.hu/nemzetkozi-gazdasag/2023/04/a-chatgpt-a-jogaszok-koreben-kicsapta-a-biztositeket>

URL2: *Mi ez a mindenkit lázban tartó chatbot? És hogyan változtatja meg az életünket a MI?* <https://24.hu/tech/2023/02/11/mesterseges-intelligencia-jovo-technologiai-fejlodes-chatgpt-openai/>

URL3: *Mi az a ChatGPT és mire használható?* <https://ite.hu/chatgpt/#t-1698861520097>

URL4: *Finally, an A.I. Chatbot That Reliably Passes “the Nazi Test”*. <https://slate.com/technology/2022/12/chatgpt-openai-artificial-intelligence-chatbot-whoa.html>

URL5: *Nehéz kérdések: kié a ChatGPT szerzői joga?* <https://uninside.hu/nehez-kerdesek-chatgpt-szerzoi-jog/>

URL6: *Kifinomult papagájtól várjuk a világvégét – ezért nem kell rettegni a mesterséges intelligenciától*. <https://www.valaszonline.hu/2023/05/12/mestersgeses-intelligencia-chatgpt-munka-fakenews-vilagvege/>

URL7: *OpenAI’s GPT-4 exhibits „human-level performance” on professional benchmarks*. <https://arstechnica.com/information-technology/2023/03/openai-announces-gpt-4-its-next-generation-ai-language-model/>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Máté Sz. (2024). Mesterséges intelligencia és a rendészetelmélet. *Belügyi Szemle*, 72(8), 1387–1403. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2024.v72.i8.pp1387-1403>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

Jelen cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Máté Szilveszter, aki a mateszilveszter91@gmail.com e-mail címen érhető el.

Lángok a sötétben

Elhibázott népbírósi eljárások az 1943. április 29-i dorosicsi kórháztűz kapcsán

Flames in the Dark. Failed People's Court proceedings
in connection with the Dorosic hospital fire (29 April 1943)

Veszprémy László Bernát

történész, főszerkesztő
Corvinák folyóirat,
Mathias Corvinus Collegium
veszpremyl@gmail.com

Absztrakt

Cél: Ez a tanulmány a hírhedt 1943. április 29-i kórháztűzzel foglalkozik, mely a megszállt Szovjetunió területén, Dorosics településen történt. Mint a szakirodalomban is ismert, ekkor leégett egy magyar tábori kórház, mely munkaszolgálatos zsidókkal volt tele, akik éppen tífusból lábadoztak. A kórháztűzben hivatalosan 396 munkaszolgálatos hunyt el. A szakirodalom eddig alapvetésként kezelte, hogy a kórháztűzet a zsidókat őrző magyar katonák okozták, akik lezárták az épület ajtaját, majd tüzet nyitottak a szökni próbálókra. Ezen tanulmány célja megismerni, hogyan zajlottak az ügyvel kapcsolatos büntetőeljárások.

Módszertan: Módszertanát tekintve a szerző feltárja az összes, a dorosicsi kórháztűzre vonatkozó népbírósi pert, összehasonlítva a különböző perekben tett vallomásokat, a vádiratokat és az ítéleteket. A tanulmány különösen a következő perekre koncentrált: Réz Miklós és Gyarmati László pere a miskolci népbírószágon, Szentendrey László pere ugyanezen népbírószágon, illetve Eckl Gusztáv és Szentkatolnay Dezső pere a budapesti népbírószágon. Megállapítja, hogy ezek közül Rézt és Gyarmatit elítélték és kivégezték, továbbá Szentkatolnayt és Szentendreyt is elítélték (utóbbit távollétében), részben ugyanazon vádpontok alapján.

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás: 2023. 07. 03. Átdolgozás: 2023. 08. 09.
Elfogadás: 2023. 08. 15.

Megállapítások: A szerző rámutat a vádiratok, ítéletek és felhasznált vallomások közötti ellentmondásokra.

Érték: A tanulmány értéke, hogy a korábban fel nem tárt és össze nem vetett peranyagok adatait együtt elemzi. A tanulmány végeredményben súlyos kérdéseket vet fel a megismerhető történeti igazság és a háborús atrocitások megismerhetőségének kérdéseivel kapcsolatban.

Kulcsszavak: népbíróság, kórháztűz, munkaszolgálat

Abstract

Aim: This paper deals with the infamous hospital fire of 29 April 1943, which took place in the occupied parts of the Soviet Union in the village of Dorosic. As is well known in the literature, a Hungarian camp hospital full of Jews in labour service recovering from typhus burned down. The hospital fire officially killed 396 labour servicemen. The literature has so far assumed that the hospital fire was caused by Hungarian soldiers guarding the Jews. The soldiers locked the doors of the building and then opened fire on those trying to escape. The aim of this study is to find out how the criminal trials after this event were conducted.

Methodology: In terms of methodology, it explores all the trials in the People's Court concerning the Dorosic hospital fire, comparing the testimonies, indictments and verdicts in the different trials. In particular, the study focused on the trials of Miklós Réz and László Gyarmati at the Miskolc People's Court, László Szentendrey at the same People's Court, and Gusztáv Eckl and Dezső Szentkatolnay at the Budapest People's Court. It notes that during the trials above, Réz and Gyarmati were convicted and executed, and that Szentkatolnay and Szentendrey were also convicted (the latter in absentia), partly on the same charges.

Findings: It points out the discrepancies between the indictments, convictions and confessions used.

Value: The study's value lies in the fact that it analyses together data from previously unexplored and unmatched cases. Ultimately, the study raises serious questions about the historical truth that can be known and the extent to which war atrocities can be known.

Keywords: people's court, hospital fire, labour service

Észrevétlenül telt el 2023. április 29-e a magyar közéletben, pedig ezen a napon volt a dorosicsi kórháztűz 80. évfordulója. Mint ismert, 1943. április 29-én este 10 és 12 óra között leégett a dorosicsi (ma Kupiscse, Zsitomir terület, Ukrajna) tífuszkórház, legalább 396 munkaszolgálatos halálát okozva.¹ A szakirodalom

1 Yad Vashem Archives (YVA), O.41/1317.

ezidáig tényként kezelte, hogy „a hatóságok úgy határoztak, hogy a járványt véglegesen leküzdik. Az egyik pajtát, benne kb. 800 munkaszolgálatossal, felgyújtották. Élő fákllyákként ugráltak ki a szerencsétlen betegek a lángoló épületből, ekkor a keretlegények géppuskából tüzet nyitottak rájuk” (Braham, 1997). Az eset mély nyomot hagyott a magyar holokauszt emlékezetén. A kórháztüzet Zelk Zoltán is megörökítette, versben írva meg „a pernye-szín, füstölgő dallamot”, a „fanyar-zöld szagu nyári alkonyok[at]”.² Az alábbiakban a dorosicsi kórháztűz kapcsán a második világháború után indult büntetőeljárások révén próbáljuk megvizsgálni, mi történhetett ezen a tragikus napon, egyben kifejtve kritikánkat a korabeli népbíróági eljárásokkal szemben is.

Noha a szakirodalomban megjelent az állítás, hogy „a dorosicsi mézszárlás kapcsán egyetlen büntetőpert folytattak, Gyarmati László karpaszományos őrmester ellen” (Löwy, 2014), az igazság az, hogy különálló perekben legalább négy embert vádoltak meg a kórház felgyújtásával, s még több személyt egyéb, kapcsolódó cselekményekkel. Ők a már említett Gyarmati László őrmester, a 101/34. muszos (munkaszolgálatos) század kerete (a Réz Miklós és társa elleni perben), Eckl Gusztáv tartalékos főhadnagy, ugyanezen század századparancsnoka, Szentkatolnay Dezső nyugállományú hivatásos alezredes, a VI. kmsz. (közérdekű munkaszolgálatos) zászlóalj parancsnoka, és Szentendrey László orvos őrnagy voltak. Gyarmatit elítélték és kivégezték, Ecklt felmentették, Szentkatolnay halálbüntetést kapott, melyet köztársasági elnöki kegyelemmel életfogytiglani kényszermunkára változtattak. Szentendreyt távollétében ítélték hat év fegyházra.

A nyomozások részben párhuzamosan zajlottak. Legelőször Eckl ellen indult nyomozás – 1945. április 21-én helyezték előzetes letartóztatásba –, ügyében az ítélet 1945. július 19-én született.³ Az ezzel párhuzamosan zajló, Réz és Gyarmati elleni nyomozás dátumainak feltárása nehézkes, mivel csak Réz nyomozati szakaszban tett vallomásai maradtak meg, de ezeken a dátum 1945. júniusi (nap nélkül). Az ítélet ebben a perben 1948. április 21-én született, a NOT-végzés (Népbíróóságok Országos Tanácsa) dátuma pedig június 25.⁴ Szentkatolnay Dezsővel szemben a nyomozást 1945. július 23-án kezdték meg – még mindig Rézzel és Gyarmatival párhuzamosan, ám közvetlenül Eckl felmentése után –, az elsőbírói (jogerős) ítélet 1946. április 11-én született meg.⁵ Végül Szentendrey ellen 1947 novemberében kezdtek nyomozást, és 1948. december 30-án született meg vele szemben a jogerős ítélet.⁶

2 Új Írás, 1962. július 1.

3 Budapest Főváros Levéltára (BFL), XXV.1.a.1.1945.608.

4 Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára (MNL BAZML), XXV.4. 224/1945.

5 BFL, XXV.1.a.1.1945.3435. Szentkatolnay utal rá, hogy Molnár Dénes hadapród őrmester ügye is kapcsolódott Dorosichoz, ám ennek a peranyagban nincs nyoma. BFL, XXV.1.a.1.1945.1428.

6 MNL BAZML, XXV. 4. 34. doboz 20/1948.

Ezen felül még több perben kerül elő Dorosics ügye (de nem konkrétan a pajta felgyújtásának vádpontja). Szabados Pál tartalékos őrmestert, a 101/34. század gazdasági hivatalvezetőjét a balassagyarmati népbíróság ítélte el 1946 szeptemberében.⁷ Fekete József törzsőrmestert, ugyanezen század tagját (beosztása nem került tisztázásra a per során) a Budapesti Népbíróság ítélte el egy hónappal később.⁸ Deutsch Béla muszos (munkaszolgálatos) zsidó orvossal szemben 1945 júliusában készült vádirat, ám ezt 1946-ban az igazságügy-minisztérium utasítására visszavonták – a peranyagban többször előkerül a pajta felgyújtása, de nem ezzel vádolták Deuschot.⁹ Aigner József orvos zászlóst a dorosicsi kórháztűz sérültjeivel való kegyetlen bánásmód vádjával ítélte el 1947-ben a Szegedi Népbíróság.¹⁰ Nagy József és Kovács János, a 116. számú tábori kórház muszosaihoz beosztott kerethonvédek felett 1949 márciusában a Budapesti Népbíróság hozott ítéletet ugyanezen vád kapcsán – túlélőkkel való kegyetlenkedés –, melyben Nagyot felmentették, Kovácsot pedig halálra ítélték (az ítéletet áprilisban végre is hajtották).¹¹ S végül 1946-ban az ÁVO folytatott nyomozást Mélykuti Orbán kerethonvéd ellen, a nyomozás végig a dorosicsi események körül forgott, ám az ügy végül vádemelés nélkül zárult.¹²

A fentiek vonatkozásában először is rögzítendő, hogy a nyomozások – még a Budapesti Népbíróságon folyt ügyek is – egymástól hermetikusan elzártan történtek, tanügyezés szinte alig akad az ügyekben. A különböző ítéleteket nem használták fel, a más ügyekben rögzített tényállásokkal nem foglalkoztak, a vádiratokat nem vetették össze, s minden bizonnyal így lehetséges, hogy egyszerre több embert is megvádoltak ugyanazon bűncselekmény elkövetésével (a pajtakórház felgyújtására adott parancs kiadásával, illetve a tényleges gyűjtogatással). Az egyetlen érdemi kivétel a Mélykuti elleni nyomozás, melyhez beszerezték a Réz és társa elleni per néhány iratát, illetve meghallgatták a már említett Deutsch Bélát, ennél többet azonban nem tettek, ráadásul ez az ügy, mint alább látni fogjuk, hamvába halt.

7 BFL, XXV.1.a.5.1949.301. Az ítélet szerint egyes munkaszolgálatosokat a visszavonulás során megvert.

8 BFL, XXV.1.a.1.1945.1679. Az ítélet szerint egyes munkaszolgálatosokat késsel, korbáccsal bántalmazott.

9 BFL, XXV.1.a.1.1945.1778.

10 BFL, VII.5.e.1950.1573. és Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL) XX.1.b.N-fű.1470/1947 és Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltára SZMB 2463/1950. és CSM Főügyészség B. 10244/1961. Egyes lapok arról írtak, hogy „*Aigner József nevéhez fűződik a dorosicsi munkaszolgálatos kórház felgyújtása is*”. (Délmagyarország, 1946. március 2.) Valójában ez sem a vádiratban, sem az ítéletben nem szerepelt.

11 BFL, VII.5.e.1950.6882.

12 Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBSZTL), 3.1.9. V-102326.

Eckl Gusztáv pere

Az Ecklrel szembeni vádirat a századparancsnokot nem csak a 101/34. számú század vezetőjeként, de a tífuszkórház parancsnokaként is megnevezte. A vádirat tényként kezelte, hogy a kórház ajtaját a keret „*leláncolta*”, a kórházat felgyújtották, a menekülőkre pedig lőfegyverrel – géppisztollyal – lőttek. „*Terhelt 1943 áprilisában Dorosicsban a tífusztelep gondozását és parancsnokságát vette át. Ebben a hónapban, közelebbről meg nem határozható napon a kórház őrsége zsidó munkaszolgálatosok részére szolgáló tífuszkórház ajtaját leláncolta, amikor éjjel a tűz kiütött, a menekülni akarókat fegyverrel és géppisztollyal akadályozták meg a menekülésben. A kórházat felgyújtották. Terhelt a flekktífusztelep parancsnoka volt. Ebben a minőségében a kórház felgyújtását, a menekülés lehetőségét [sic!] neki kellett volna eszközölnie, ezzel szemben – vallomása szerint – a mentés nem működött, mert nem kaptak parancsot, holott a parancsot neki kellett volna kiadni. Ezen esetnél 400 ember halt meg.*”¹³ A vádirat szerint ezzel részese volt emberek törvénytelen megkínzásának és kivégzésének.

Eckl PRO-n (Politikai Rendészeti Osztály, itt egészen konkrétan az Andrassy út 60-ban) tett vallomása szerint – melynek keletkezési körülményeiről nem tudunk meg többet – valóban „*átvette*” a kórház vezetését, ám a kórháztüzkor („*a telep ismeretlen körülmények között leégett*”) már nem tartózkodott a helyszínen. A mentés sikeréről vagy sikertelenségéről, parancs hiányáról nem esik benne szó. A peranyagban viszont valóban szerepel egy két héttel korábbi kérdésor, melyre Eckl tömönlatos válaszokat adott. Itt már az áll, hogy átvette a „*flekktífusz telek*” (sic!) gondozását, és hogy a kórházat valakik „*felgyújtották*”. Itt valóban beszélt arról, hogy nem volt parancs a mentésre – noha később azt állította, ott sem volt. A fenti vallomások közötti eltérés vagy a vádlott hazudozására, vagy pedig kikényszerített vallomástételre utalhat. Sajnos nem tudjuk meg, hogyan zajlott Eckl pere, ugyanis az erősen hiányos levéltári anyagban már csak egy dokumentum szerepel: a Budapesti Népbíróság egyoldalas – nem kivonatolt, eredeti! – ítélete, mely szerint Ecklt minden vád alól felmentik.¹⁴ Eckl anyaga az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában sem lelhető fel. Nem tudjuk, milyen mentő vallomások hangzottak el, de talán támpontot adhat egy DEGOB-jegyzőkönyv (Deportáltakat Gondozó Országos Bizottság), melyben szerepel Eckl neve. „*A 101/34-es század parancsnoka Eckl Gusztáv főhadnagy, nagyon rendes ember volt. 200 főből állt hivatalosan a százada, de Ő felvett mindenkit, aki egyedül kóborolt, hogy baj ne érje és rendes ellátásban*

13 BFL, XXV.1.a.1.1945.608. Kiemelés tőlem – V. L. B.

14 BFL, XXV.1.a.1.1945.608.

részesüljön” – vallotta S. J.¹⁵ Eckl később tanúként szerepelt Fekete József perében, itt rövid, semleges vallomást tett.¹⁶

Réz Miklós és társainak pere (Gyarmati László)

Szükséges előre is rögzíteni, hogy Réz Miklós és társainak (Gyarmati László és Husonyicza János) peranyaga erősen hiányos. A Miskolci Népbíróságon zajlott perből a helyi levéltárban pusztán az ítélet maradt meg. A NOT iratanyagában fellelhető még a NOT-végzés mellett Husonyicza tíz évvel későbbi kérelme a megyei bírósághoz, melyben előzetesben töltött idejének beszámítását kéri.¹⁷ Az ÁBTL-ben a már említett Mélykuti ügyében folytatott nyomozás iratai között található meg Réz nyomozati szakaszban tett vallomása, illetve az elsőfokú ítélet és a NOT-végzés kópiája.¹⁸ Néhány más perben még utalások, iratok fekszenek el az ügy kapcsán. Mindez alapján a teljes történet rekonstruálása nyilván nem lehetséges, de néhány megállapítást így is tehetünk a perről.

Míg Rézzel és Husonyiczával szemben a fő vádpont a munkaszolgálatosok kínzása volt – Réz esetében egyenesen egy muszos lelövése és a dorosicsi tűz túlélőinek kínzása is –, addig Gyarmatit a kórház felgyújtásával vádolták. A vádirat ugyan nem maradt meg, de erre az ítélet világosan utal. Az ítélet maga is rögzítette, hogy a vádlottak a nyomozati szakaszban tett vallomásaikhoz képest lényegesen eltérő vallomást tettek, sőt azokat visszavonták. Az ítélet szerint a vádlottak „*nem adtak elő semmiféle elfogadható indokot*” az eltérésekre és a visszavonásra, így a népbíróság a nyomozati szakaszban tett vallomásokat bizonyítékként kezelte. Az ítélet – mint utalni fogunk rá – főleg Gyarmatit tette felelőssé a kórháztűzért, ám azt is rögzítette, hogy a muszosok gyötrése, dolgoztatása, az „*állatias kegyetlenség*” mind felelősek azért, hogy a zsidó férfiak legyengültek, s így az események „*láncolata folytán [...] a dorosicsi tűz alkalmával [...] igen jelentős részük [...] életét vesztede*”.¹⁹ Rézt és Gyarmatit az ítélet felelőssé tette egy Barta vagy Bartha György nevű muszos megöléséért, továbbá Rézt még egy dorosicsi muszos lelövéséért is (nem a kórháztűz alkalmával).

Gyarmati a forrásokban felváltva szerepel tizedesként, őrmesterként és karpaszományos őrmesterként is, de a lényeg, hogy bizonyosan nem volt tiszt, ellenben alacsony rendfokozatú honvéd volt. Ennek ellenére az elsőfokú ítélet

15 DEGOB 3028.

16 BFL, XXV.1.a.1.1945.1679.

17 MNL OL, XX.4.b.NOT.II.1269/1948.

18 ÁBSZTL, 3.1.9. V-102326.

19 MNL OL, XX.4.b.NOT.II.1269/1948.

megpróbálta bebizonyítani, hogy végig Gyarmati volt a tábor vezetője. „Gyarmati László vádlott az egész bűnügy során azt adta elő, hogy ő csupán a gazdasági hivatalnak volt a vezetője. Ezzel szemben a főtárgyaláson kihallgatott tanúk [...] vallomásai alapján tényként állapítja meg a népbíróság, hogy a dorosicsi tábornak Gyarmati László volt függetlenül az általa állított szolgálati beosztástól a látható vezetője, egyedül ő volt az, aki állandóan a táborban tartózkodott, ahol a legmagasabb katonai rangot viselte, és így őt terheli felelősség a táborban uralkodó embertelen állapotokért, gyilkosságokért, verésekért, rablásokért.”²⁰

Ehhez néhány megjegyzés: tizedes soha nem volt kórházparancsnok. Hadapród őrmester akkor lehetett, ha érettségizett volt és a kötelező – tényleges kétéves – szolgálati idő állt mögötte, de kórházparancsnok akkor sem lehetett. Gyarmati foglalkozása a peranyagban „főző mester”, máshol tejipari munkás. Legalább kérdéses, hogy vezethetett-e egy ilyen alacsony rendfokozatú honvéd kórházat.

Egyébként nem csak Gyarmati állította, hogy ő csak a gazdasági hivatalt vezette. Szabó Joachim túlélő a Kovács János és Nagy József elleni eljárásban így vallott: „Gyarmati László karp. őrmestert ismerem, nevezett a gh. raktárnak volt a vezetője. Nem tudok arról még hallomásból sem, hogy nevezett beteg munkaszolgálatosokat, akik nem tudtak járni, kivégzett volna. Arról sincs tudomásom, hogy a kórház parancsnoka neki vagy másnak ilyen irányú utasítást adott volna.”²¹ Azt mindössze már csak a NOT elutasító végzéséből tudjuk meg, hogy Gyarmati az elsőfokú ítélet után is vitatta – nyilván perorvoslati kérelmében –, hogy ő lett volna a kórház vagy a tábor vezetője. A NOT szerint viszont ez érdektelen, mivel az elsőfokú ítélet „látható”, azaz de facto vezetőről beszélt, nem pedig rendfokozatról. Kényelmes keresztülvágása volt ez egy feloldhatatlan gordiuszi csomónak.²²

Az ítélet szerint a kórház felgyújtásának ötletgazdája nem Gyarmati volt, hanem egy bizonyos „Brandenburg vezérezredes”. Részleteiben: „Gyarmati Lászlónak a balassagyarmati népbiztonság előtt tett 1947. július 2-án tett, és a jelen ítélet indoklásában már kifejtettek alapján bizonyítékként elfogadott vallomásából kitűnően a tűzvész előtt néhány nappal Brandenburg vezérezredes által tartott szemlén és tisztai megbeszélésen Gyarmati László vádlott részt vett, jelen volt annak az álláspontnak a kialakulásánál, mely szerint az lenne a legjobb, ha az egész tábor leégne és a betegek elpusztulnának. Hivatkozott vallomása szerint ő volt az, aki a keretlegénységnek elmondotta, hogy a tisztikar miről tárgyalt, ő volt az, aki ezen közlésével irányt mutatott a legénység

20 MNL OL, XX.4.b.NOT.II.1269/1948.

21 BFL, VII.5.e.1950.6882. Itt röviden megjegyezhető, hogy egyes emlékezések szerint a helyszínen volt egy Gyarmathy György nevű tartalékos gazdasági hadnagy is. BFL, XXV.1.a.1.1945.3435.

22 ABSZTL, 3.1.9. V-102326.

számára, és saját előadása szerint ettől kezdve a legénység állandóan foglalkozott a kórház felgyújtásának a gondolatával.”²³

A kérdéses balassagyarmati vallomás a peranyagban nem maradt meg, megtalálható viszont a Kovács és Nagy elleni eljárás iratai között. Eszerint valóban volt egy látogatás „Brandenburg” részéről, ahol kialakult a fenti álláspont, s ezen Gyarmati jelen volt, azonban a kórház felgyújtását ezután tervezgető keretet éppen, hogy igyekezett tervéről lebeszélni: mikor bizonyos Bahor Antal keret a muszosok „kifüstölését” vette tervbe, „mondottam neki, hogy ne csináljon ilyent, mert leég az egész telep és az egész falu is és mi is bent éghetünk”.²⁴

A történet további megjegyzéseket igényel. „Brandenburg” nevű „vezérezre-des” a Magyar Királyi Honvédségnél nem szolgált. A Magyar Királyi 2. Honvéd Hadsereg, majd annak a visszavonása után a megszállt szovjet területen maradt Magyar Királyi Megszálló Erők vezető orvosa dr. Bandenburg József (és nem „Brandenburg”) orvos vezérőrnagy volt 1942. december 15-e és 1943. augusztus 7-e között. Bandenburg Józsefet a Budapesti Népbíróóság mint fellebbezési bíróság 1947. augusztus 23-án „rendfokozatától való közigazgatási úton történő megfosztásra” ítélte, egy Dorosicstól teljesen független eljárásban (a szűkszávú ítélet szerint felelőssége volt bizonyos muszosok „egészségügyi leromlásában”; erre egy tanút hozott az eljárás).²⁵ 1946. szeptember 20. és 1949. október 1. között magán szemészorvosként működött Székesfehérvárott, majd azt követően SZTK szemész főorvosként ugyanott 1971-ig.²⁶ Semmi nyoma annak, hogy valaha felelősségre vonták volna Dorosics kapcsán, vizsgálati anyaga az ÁBTL-ben sincs. Gyarmati szerepéről: tizedes vagy őrmester egyébként sem valószínű, hogy részt vett volna egy tiszti eligazításokon.

Viszont fennmaradt még két irat, amely alapján a történetnek legalább egy része rekonstruálható. Az egyik beszámoló a dorosicsi eseményekről Deutsch Béla peranyagában maradt meg, annak szerzője minden bizonnyal maga Deutsch, noha önmagára – és mindenki másra – egyes szám harmadik személyben utal, s a szövegen magán nincs szignó. Az irat szerint „április vége felé dr. Szentendrey őrnagy orvos kórház-parancsnok kíséretében egy vezérkari százados jelent meg szemlére. Végignézte a telepet. Természetesen a betegektől tisztes távolságban tartva magát. Azután magához rendelte az orvosokat. Buzdította őket, hogy csak végezzenek tovább önfeláldozó munkájukat, mert ő intézkedni fog, hogy a kórháznak minden rendelkezésére álljon, amire szüksége van. Elrendelte, hogy az orvosok a telepen kívül külön házban lakjanak, minden élelemből

23 MNL OL, XX.4.b.NOT.II.1269/1948.

24 BFL, VII.5.e.1950.6882.

25 BFL, XXV.1.b. 507/1947.

26 Szakály Sándor szíves közlése a szerzőnek, 2023. május 13.

másfélszeres adagot kapjanak, az ápolók szintén élelempótlásban részesüljenek. Ígérte, hogy a keret nem fog a betegekkel foglalkozni, és azt az óhaját fejezte ki, hogy a muszok lehetőleg mindent – még a fegyelmi kérdéseket is – a saját hatáskörükben intézzék el a kórházon belül. Dr. Szentendrey őrnagy a kórház vezetésével dr. Takács musz orvost, akit Miskolcra ismert, bízta meg.”²⁷ Ezek szerint tehát az utasítás éppen, hogy nem a muszosok legyilkolására, hanem tisztességesebb ellátására vonatkozott. Az eljárás teljesen független Gyarmati ügyétől – ráadásul ugyanezen szöveg Gyarmatit mint verekedő, kegyetlen keretlegényt említi –, így a tudatos torzítás lehetősége elvethető. Szintúgy érdemes jelezni, hogy a szöveg szerint napokkal a kórház leégése előtt a kórházat vezető személy egy muszos orvos lett, ami nem meglepő, tekintve, hogy más muszos kórházakat is vezetett munkaszolgálatos orvos.²⁸ A másik irat a lent tárgyalt Szentkatolnay Dezső perében maradt meg. Itt Szentkatolnay utal rá, hogy nem sokkal a kórház leégése előtt – ő március végére datálja – ott járt egy „vezérkari százados”, akinek már nem emlékszik a nevére, s aki annyit adott utasításba, hogy a betegeknek több gyógyszer kellene.²⁹

Ezt követi az ítélet legkevésbé megalapozott része: Gyarmati részvétele a kórház felgyújtásában. A vallomások alapján a népbíróság *„tényként állapítja meg, hogy a pajta [...] gyújtogatás következtében gyúlt ki, hogy a tűz kitörésekor a pajtának egyébként nyitva lévő kapuk be voltak zárva”, s hogy „a keret tagjai rövidesen a tűz kitörése előtt a pajta körül a szabad ég alatt fekvő munkaszolgálatosokat igyekeztek a később leégett épületbe betelerlni”.*³⁰ A vallomások alapján Gyarmati *„a tűz egész folyama alatt jelen volt, parancsokat osztogatott a keretnek, sőt a később kifejtendők szerint is tevékenykedett. Bár az, hogy ki volt az, aki az épületet ténylegesen felgyújtotta, a tűzcsóvát, vagy egyéb tüzet okozó eszközt elhelyezte, vagy lángra lobbantotta, nem állapítható meg, de tényként állapítja meg a népbíróság a fent kifejtettek alapján azt, hogy a tűzokozásnak a kezdeményezője a legénység körében a II. rendű vádlott [Gyarmati] volt, és abból a tényből következtethetően, hogy röviddel a tűz kitörése előtt a pajta körül látták és a tűzvész alatt is mindvégig jelen volt, tevékeny közreműködése is megállapítható.”*³¹ Az ítélet ezen részéhez kevés hozzátennivaló van: nyilván nincs logikai kapcsolat aközött, hogy valaki *„a tűz egész folyama alatt jelen volt”,* s hogy egyben ő maga is kezdte a gyújtogatást; ráadásul maga az

27 BFL, XXV.1.a.1.1945.1778. Röviden lehet rá utalni, hogy Deutsch szerint májusban is volt látogatás „dr. vitéz Csongor ezredes orvos” részéről, aki pedig a kötszerek mennyiségét kevesellte, „rosszallását fejezte ki, hogy a betegek nincsenek elég gyakran kötve”.

28 Lásd pl. Rubányi Imre muszos orvos perét: BFL, XXV.1.a. 2380/1945.

29 BFL, XXV.1.a.1.1945.3435.

30 MNL OL, XX.4.b.NOT.II.1269/1948.

31 MNL OL, XX.4.b.NOT.II.1269/1948.

ítélet is önellentmondásba keveredik, mikor Gyarmatit nevezi meg a „*kezdeményezőként*”, majd tisztázza, hogy a konkrét gyújtogató kiléte „*nem állapítható meg*”. S még egyszer: még Gyarmati balassagyarmati vallomásában is azt állította, hogy ellene volt a gyújtogatók gondolatának (ha az egyáltalán felmerült).

S végül még egy részt kell megvizsgálni a Réz és társai ügyében hozott ítélet kapcsán: eszerint a lángoló pajtából kiszaladó muszosokra Gyarmati és társai tüzet nyitottak. (Bár az ítélet rögzítette, hogy a pajta kapuja vagy kapui be voltak zárva, a bezárásért érdekes módon konkrétan nem ítélték el Gyarmatit.) Az ítélet szerint a lövéseknek halálos áldozatai is voltak (erre még visszatérünk). Gyarmati Balassagyarmaton tett vallomásában nem tagadta, hogy puskával leadott egy lövést, ám szerinte ez azért történt, mert elesett, és a fegyver véletlenül exponált. Az ítélet ezzel szemben azt rögzítette, hogy „*Gyarmati László kezdte meg a tüzelést*”, hogy „*mindvégig [...] géppisztoly volt nála*”, nem pedig puska, s hogy később is akadályozni akarta a sebesültek kötözését.

A történet ezen részéhez néhány megjegyzés és forrás. Géppisztolya alapvetően nem volt a muszosokat őrző keretnek, noha nem lehetetlen, hogy valaki géppisztolyt szerezzen a fronton. Másképp emlékezett viszont több muszos orvos az eseményekre – ismét a Gyarmati elleni eljárástól függetlenül. A Deutsch Béla ügyében megmaradt terjedelmes emlékezés, melyet már idéztünk, pusztán figyelmeztető lövésekről számol be – nehogy a lángoló muszosok felgyújtsák a többi épületet –, agyonlőtt halottakról nem, pusztán eltalált egyénekéről. A szöveg szerint a sérültek ellátását a zsidó és nem zsidó orvosok és ápolók azonnal megkezdték.³² A Mélykúti Orbán elleni nyomozásban több muszos orvost és/vagy túlélőt is meghallgattak. László Jenő orvos három lőtt sérültet kezelt, agyonlőtt muszosról nem beszélt.³³ Herczeg Endre túlélő összesen két lőtt sérültről tudott.³⁴ Az ügyben ismét meghallgatták magát Deutschot is, aki ekkor arról beszélt, hogy „*a tűzről úgy értesültünk, hogy a mellénk rendelt keret tagjai* riadót rendeltek el a mentésre”.³⁵ Utóbbi szerint tehát a keret nemhogy akadályozta a mentést, hanem riadót rendeltek el a muszosok mentésére. Arra, hogy miért nem tudtak kijutni a muszosok a pajtából, három vallomás reflektált. László szerint valóban el lehetett torlaszolni az ajtó, ám ebből csak a maradványok alakzatából következtetett. Deutsch szerint viszont egyszerűen „*a betegek azért nem tudtak kimenekülni a tűzből, mivel súlyos flekktífusszal félig eszméletlen állapotban feküdtek*”. S végül Haas Egon utalt rá, hogy ledőlt romok torlaszolták el a kijáratot, de végül ő maga is ki tudott jutni.³⁶ A nyomozati

32 BFL, XXV.1.a.1.1945.1778.

33 ÁBSZTL, 3.1.9. V-102326.

34 ÁBSZTL, 3.1.9. V-102326.

35 ÁBSZTL, 3.1.9. V-102326. Kiemelés tőlem – V. L. B.

36 ÁBSZTL, 3.1.9. V-102326.

anyagban mindössze egyetlen tanú vallotta a népbíróság által is osztott verziót az eseményekről: Katona Szilárd kommunista újságíró, Eckl századának volt tagja szerint az ajtót lezárta a keret, és számos muszost agyon is lőttek (igaz, mint bevallotta, ő ott sem volt, hanem egy parasztházban volt a kórháztűz alatt).³⁷

Az ügyben Rézt és Gyarmatit halálra ítélték – az ítéleteket 1948. augusztus 27-én végre is hajtották Miskolcon –, Husonyicza pedig életfogytiglani kényszer munkát kapott muszosok kínzásáért és egy zsidó (a tüzesettől független) lelövéséért, melyet 1958-ban kegyelemből 15 év börtönre változtattak át.

Szentkatolnay Dezső pere

A harmadik népbírósági per, mely tárgyalta a dorosicsi kórháztűzet, Szentkatolnay Dezső nyugállományú hivatásos alezredes pere volt. Röviden lehet utalni rá, hogy a nyomozásban Gyarmati is vallomást tett, ebben nyilvánvalóan kisebbiteni akarta saját szerepét, hiszen magára teljesen semleges aktorként utal.³⁸ Szentkatolnay PRO-n tett első vallomása (1945. július 23.) szerint „Dorosicsnak ekkor én voltam az állomásparancsnoka. A több és több beteg miatt a kórház mind jobban terjedt. [...] A kórházban teljesített szolgálatot Kovács ápoló. Neki adtam ki azt a rendelkezést, hogy a muszokat lőjje agyon. Arról nincs tudomásom, hogy Kovács ezt végre hajtotta volna [...] Április 8 [után eltávoztam]. Eltávozásom előtt az előbb említett Kovács ápolónak kijelentettem, hogy távozásom után a kórháznak szolgáló épületeket gyűjtsa fel, hogy ily módon elpusztuljanak a tetvek és a zsidók. Arra nem adtam parancsot, hogy az égő épületekből ne engedjék ki a beteget.”³⁹ Ezt másnap újabb vallomással egészítette ki. Ebben többek között ezen sorok szerepeltek: „Mind anyai, mind apai ágon sváb származású vagyok. Fiatal korom óta meggyőződéses antiszemita vagyok. [...] Antiszemitizmusom hatására adtam ki Kovács tizedes dorosicsi kórház ápolónak a parancsot a zsidók agyonlövésére és a kórház felgyújtására”.⁴⁰ A nyomozati szakaszban nejt, Csulai Erzsébetet is eljárás alá

37 ÁBSZTL, 3.1.9. V-102326. Mindez persze nem zárja ki, hogy máshol, más emlékezők is így vélekedtek, például Zelk Zoltán.

38 BFL, XXV.1.a.1.1945.3435.

39 BFL, XXV.1.a.1.1945.3435.

40 BFL, XXV.1.a.1.1945.3435. Mások is hangsúlyozták a dorosicsi keret vélt sváb etnikumát. Lásd például Bihari József cikkét: „A kórház fegyveres őrei dunántúli sváb honvédek voltak” (Új Élet, 1983. november 1., 3.). Itt érdemes utalni rá, hogy az összes, népbírósági eljárásokból ismert dorosicsi kerethonvéd budapesti vagy észak-magyarországi születésű volt, és családnevük, illetve szülei családneve szláv származást feltételez. Bár nem keretek voltak, hanem század- és zászlóaljparancsnokok, de Eckl erdélyi, Szentkatolnay pedig hevesi származású volt. Utóbbi egyébként utalt rá, hogy a „sváb” szót a detektív forszírozta, ő maga nem tudott németül, ahogyan már szülei sem. BFL, XXV.1.a.1.1945.3435.

vonták: a gyanú szerint férje az ő utasítására köttetett ki munkaszolgálatosokat. (Ő maga tagadta ezt, ám férje elismerte az előzetes letartóztatásban tett vallomásában.⁴¹) A vádiratot ennek megfelelően fogalmazták meg. Annak nem csak az volt a része, hogy Szentkatolnay sváb („*I. r. terhelt erősen nemzeti szocialista felfogású, zsidóellenes beállítottságú ember volt – ez nem is csoda, hiszen vallomásában maga mondja, hogy úgy apai, mint anyai ágon sváb származású*”), de az is, hogy „*a dorosicsi tüfuskórház felgyújtására és a menekülni akarók agyonlövésére is I. r. terhelt adta ki a parancsot*”.⁴² A vádirat szerint neje a vádlott „*rossz szelleme*” volt.⁴³ A vádiratot Ferencz Tibor népegész írtá, aki maga is a munkaszolgálat túlélője volt.⁴⁴

A tárgyaláson a terhelték már mást vallottak. Szentkatolnay itt világosan tagadta, hogy köze lett volna a kórháztüzhöz. Szerinte a kórház a „*munkaszolgálatosok gondatlanságából*” gyulladt fel. Mint utalt rá, a vallatás során „*megkínózták*”, ezért visszavonja nyomozati szakaszban tett vallomását. A periratokban nincs nyoma annak, hogy a megkínzásra tett megjegyzését ellenőrizték volna, orvosi vizsgálatról nem esik szó.⁴⁵ Mint itt tisztázta, neje sosem szólt bele „*katonai ügyekbe*”. Neje hasonlóan vallott a tárgyaláson: férjével mindössze egyszer nyaralt együtt szolgálati területen, és sosem szólt bele férje munkájába.⁴⁶ A vád tanúi alig reflektáltak a dorosicsi tüzre, főleg a muszosok megverése volt a vallomások témája.⁴⁷ Pusztán egy tanú állította, hogy hallomásból tudja: a vádlott utasítására gyújtották fel a kórházat.⁴⁸ Az elsőfokú ítélet szerint Szentkatolnayt halálra, nejét pedig öt év kényszermunkára ítélték. Érdekes módon a népbíróság bizonyítékként fogadta el az előzetes letartóztatásban tett vallomásokat – azaz azt a szöveget is, ahol Szentkatolnay beismeri a kórház felgyújtását –, de az ítélet mégsem utalt egyáltalán Dorosicsra, a halálos ítéletet muszosok kínzásáért kapta. Az ítélet tényállásként kezelte, hogy neje „*uszította*” őt a muszosok ellen.⁴⁹

Az ügy így is, úgy is a NOT elé került volna, mert a tanácsvezető bíró, Készmárky Ernő 1946. április 11-én különvéleményt nyújtott be: eszerint Szentkatolnay büntetése aránytalan, ugyanis „*olyan adat nem merült fel, hogy ténykedése*

41 BFL, XXV.1.a.1.1945.3435.

42 BFL, XXV.1.a.1.1945.3435.

43 BFL, XXV.1.a.1.1945.3435.

44 ÁBSZTL 3.1.9. V. 129355/b.

45 Szentkatolnay és neje legalább kilenc tanú, köztük a Szentkatolnayt ellátó orvos idézését kérték a perben, erre nem került sor. BFL, XXV.1.a.1.1945.3435.

46 BFL, XXV.1.a.1.1945.3435.

47 Röviden lehet utalni rá, hogy egy ettől független, debreceni perben is több tanú állította: Szentkatolnay szigorú zászlóaljparancsnok volt, aki sokszor büntette a muszosokat. Az ügyben Szentkatolnay is vallomást tett, de a kórháztüzet a per csak egészen futólag említi. HBML, XXV. 1. 512/1945.

48 BFL, XXV.1.a.1.1945.3435.

49 BFL, XXV.1.a.1.1945.3435.

következtében emberéletben esett volna kár”.⁵⁰ Ez sajátos vélemény volt, hiszen a népbíróság elfogadta a nyomozati szakaszban tett vallomást, ott pedig Szentkatolnay elismerte a több száz áldozattal járó kórházi gyújtogatást. Az ítélettel szemben Szentkatolnay kegyelmi kérvénnyel élt – ebben különös módon direkt utalt arra, hogy nem felelős a dorosicsi eseményekért, noha azok nem képezték az ítélet részét –, neje pedig fellebbezett. Az ítélet Csulai Erzsébetre vonatkozó részét a NOT 1947. szeptember 3-án megsemmisítette, s a hölgyet szabadlábra helyezte. Csulai így 1945 novemberétől majdnem két évet töltött szabadságától megfosztva, részben rabkórházban, ugyanis mint egy beadványában írta, a vádak hatására idegösszeroppanást kapott. Szentkatolnay büntetését a köztársasági elnök életfogytiglani kényszermunkára változtatta.⁵¹

A peranyaghoz tartozik még egy hosszas beadvány, melyet Szentkatolnay írt a népbíróságnak. Ebben utal rá, hogy mindössze két napot volt Dorosicsban, s mikor kitört a tűz – ezt ő május 1-re datálta –, már hetek óta máshol járt. Szentkatolnay utalt rá, hogy akár névtévesztés is történhetett: „*Hallomásból tudom, hogy egy fatális tévedés és félreértés az oka az egésznek, mert ezen dorosicsi kórháznak a parancsnoka egy Szentkatolnay őrnagy-orvos volt, de nem én, én zászlóaljparancsnok voltam, csak orvos lehet kórházparancsnok. Csodálatos tévedés, hogy a kórházparancsnokot is Szentkatolnay Dezsőnek hívták*”.⁵² Ugyan másik Szentkatolnay Dezsőt nem találtunk, de Miskolcon valóban népbíróság elé állt Szentkatolnai (Sztoklász) Győző nyugállományú orvos ezredes. A vád vele szemben teljesen más volt (a miskolci hadikórház Vágsellyére való telepítése 1944 novemberében), de ez alól felmentették, mert csak parancsot teljesített, és ezt a NOT helyben is hagyta.⁵³ A peranyagból nem derül ki, volt-e köze Dorosicsához. Érdekesség, hogy a névcserére való utalás nem hangzott el Szentkatolnay tárgyalótermi védekezésében, az viszont valahogy mégis tudomására jutott a jól értesült kommunista újságírónak – egyben a munkaszolgálat túlélőjének, s később az állambiztonság ügynökének –, Zsadányi Oszkárnak. Zsadányi így írt Dorosics kapcsán az Új Élet hitközségi lapban: „*higgyék el, annyira mindegy, hogy az első vagy a második számú Szentkatolnay pribéket ítélik el azért a dorosicsi tűzért*”, mert a lényeg, hogy „*rávilágított, hogy [...] nem munkára, hanem megsemmisítésre hurcolták el*” a muszosokat. A cikk hangsúlyozta: „*nem a németek, nem a nyilasok, hanem Horthy tisztjei avatták fel a békés falut a szörnyűségek szimbólumává*”.⁵⁴

50 BFL, XXV.1.a.1.1945.3435.

51 BFL, XXV.1.a.1.1945.3435.

52 BFL, XXV.1.a.1.1945.3435.

53 MNL OL, XX.4.b.NOT.VI.1556/1947.

54 Új Élet, 1947. szeptember 18. Kiemelés az eredetiben – V. L. B.

Talán volt ott másik Szentkatolnay, talán nem, a rendelkezésre álló adatokból nem állapítható meg. Érdeemes viszont részletesen idézni Szentkatolnay beadványának azon részét, mely az előzetesben történt vallatásának körülményeit írja le, s mely segít kontextusba helyezni beismerő – később visszavont – vallomását, sváb származására tett degradáló utalásait, illetve a tényt, hogy még a népbíróság sem merete konkrétan a dorosicsi tűzért halálra ítélni. Erről így írt az ekkor 58 éves nyugalmazott tiszt: „1945. július 10-én a lakásomról vittek őrizetbe a VIII. ker. kapitányságra, innen vittek át az Andrássy út 60-ba, ahova kb. 12-kor érkezünk be. Még ezen a napon kb. 16 óra[kor] »kihallgatásra« vittek az I. emeletre. A detektívszobába belépve a kísérőm így szólt hozzám: »No itt vagy, piszkos gazember?« Tiltakoztam ez ellen a modor ellen, mire hirtelen kétoldalról úgy ütöttek arcul, hogy az orrom betört. Az orrom még ma (augusztus 14-én is) fáj és eltorzulást mutat. Ezután leguggoltatott és hosszú ideig így beszélt velem. Az orrom vére közben a ruhámra és a padlóra folyt.”⁵⁵

Ezt követően egyéb részleteket oszt meg az iratban, például, hogy neje elleni vallomásra akarták rábírní. Mikor ezt megtagadta „többször a fejemre és a két fülemre ütött. [...] Egy másik detektív egyidejűleg a hátam mögött állva ökölrel a hátamat verte és többször belém rúgott.” „Ezután a cipőmet le kellett vetnem, hárman a kezem megkötötték a térdem alatt, majd a hátamra fektettek és hárman egymást felváltva gumibottal verték a talpamat. Ekkor sem ismertem el azt, amit a Feleségemre mondott. A kötelékemet ekkor feloldották”. „Majd ezt kérdezte: »Hogy adtál parancsot disznó kutya a kórház felgyújtására és a muszosok agyonlövésére?« Válaszom: »én ilyen parancsot soha senkinek nem adtam.« »Nem adtál?!« »Nem!«”. „No gyerünk csak!« Kijelentéssel egyidejűleg újra megkötöztek, de most a térdem alatt egy kb. kétujjnyi vastag rudat is dugtak át és annak a végét két asztalra helyezték. Ennek következtében én iszonyúan kellemetlen érzéseket érezve fejjel lefelé a levegőben lógtam. Ezután hárman, egymást háromszor felváltva gumibottal verték a talpamat. Kétszáz és egynéhány ütést számoltam meg. Közben felváltva ismételték az előbbi két kérdést. A válaszom »nem« volt. Ezután elaléltam. Magamhoz térítettek és újra verték a talpamat, ismételve az előbbi két kérdést. Közben az egyik torkomra lépett. Ekkor egész össze voltam már verve, hogy minden erkölcsi és fizikai erőm elhagyott és kényszerülve voltam elismerni, hogy a feleségem kívánságára egy muszt megfenyítettem, és hogy parancsot adtam a kórház felgyújtására, és a muszosok agyonlövésére egy, a kórházhoz tartozó tizedesnek”.⁵⁶ A verés másnap folytatódott, ekkor már „egy női nyomozó és 4 egykori munkaszolgálatos”

55 BFL, XXV.1.a.1.1945.3435.

56 BFL, XXV.1.a.1.1945.3435.

kínózta – noha nem derül ki, honnan tudta, hogy kínzóí volt muszosok. Szentkatolnay szerint újra felkötötték és addig verték, amíg „összezsínáltam magamat a kínzások következtében”.⁵⁷ A beadvány szerint július 24-én és augusztus 9-én újra megverték. A verések hatására eszébe jutott, hogy megöli magát, és az egyik nyomozó utalt is rá kínzása közben, hogy már vertek agyon embereket vallatás alatt az Andrassy út 60-ban. „Egyszerűen a dolgod felől is jelentem, hogy öngyilkos lettél”.⁵⁸

Szentkatolnay a fizikai mellett a lelki nyomásgyakorlásról is beszámolt. A nyomozók átadtak neki egy levelet bántalmazásakor, melyben az állt, hogy a neje mérget vett be, és haldoklik. „Kértem, hogy engedjenek ki, szeretném látni, megszókolni. Kérelmemet a detektívfelügyelő megtagadta”.⁵⁹ Később kiderült, hogy ez hazugság volt. Szentkatolnay utalt rá, hogy 46 éves nejét is megverték a vallatáskor, de ezzel neje a tárgyaláson nem érvelt. Itt röviden lehet még rá utalni, hogy egy másik beadványában arról panaszkodott, hogy jegygyűrűjüket elvették tőle és feleségétől, s azt nem adták vissza.⁶⁰ Ez nem tűnik meglepőnek, más, az Andrassy út 60-ban megkínzott rabok is beszámoltak értékes személyes tárgyaik eltűnéséről, az ügyben belső vizsgálat is indult.⁶¹

Az összegabalyodó narratívák egyáltalán nem zavarták a korabeli sajtót. A *Felvidéki Népszava* megírta, hogy a vádirat szerint Réz és Gyarmati voltak felelősök a „gyilkos sortűz[ért] a felgyújtott kórházból menekülő betegekre”.⁶² A *Kossuth Népe* is tisztázta, hogy a halálos ítéletet a dorosicsi „haláltáborban” történt gyilkosságokért kapták.⁶³ Majd kivégzésük után így írt a *Világosság*: „Felakasztották a két dorosicsi tömeggyilkost, akik felgyújtották a dorosicsi tífuszkórházat és az égő épületből menekülő munkaszolgálatosokat géppisztollyal lelővöldözték”.⁶⁴ Pedig a *Felvidéki Népszava* már 1945-ben megírta, hogy „1943 márciusában [sic!] a dorosicsi barakktáborban az éhségtől, fagytól és tífusztól elgyötört munkaszolgálatosok feküdtek tehetetlenül, Szentkatolnai Dezső, parancsnok gépfegyverekkel vétette körül a tábor és parancsot adott a felgyújtására. Az égő házakból menekülő munkaszolgálatosokat sortűzzel kergette vissza a biztos tűzhalálba.”⁶⁵ Majd ismét a *Kossuth Népe* 1946-ban: „Kötélhalálra ítélték Szentkatolnai munkászászlóalj parancsnokot [...] a vádirat szerint ő volt az, aki

57 BFL, XXV.1.a.1.1945.3435.

58 BFL, XXV.1.a.1.1945.3435.

59 BFL, XXV.1.a.1.1945.3435.

60 BFL, XXV.1.a.1.1945.3435.

61 ÁBSZTL, 3.1.9. V. 129355/b.

62 *Felvidéki Népszava*, 1947. szeptember 19.

63 *Kossuth Népe*, 1948. június 27.

64 *Világosság*, 1948. augusztus 29.

65 *Felvidéki Népszava*, 1945. július 22.

felgyújtatta a dorosicsi munkaszolgálatosok kórházát, melyben a szerencsétlen betegek benn égtek”. Utóbbi cikk nem felejtette el tisztázni, hogy az eredeti családnév német volt.⁶⁶

Szentendrey László pere

Végül Szentendrey (Vlasics) László orvos őrnagyot távollétében vádolták meg és ítélték el, következésképpen peranyaga is igen rövid. A nyomozati összefoglaló szerint nem tudták megerősíteni a muszos tanúk, hogy a kórházat Szentendrey utasítására gyújtották volna fel.⁶⁷ A vádirat szerint „a dorosicsi kórház leégését neki jelentették, mint parancsnoknak”, azt „gyújtogatás okozta” – de nem tette egyértelművé, milyen szinten tartotta felelősnek Szentendreyt. Az ítélet hivatkozott a Réz-perre is, és arra jutott, hogy „1943. tavaszán vádlott volt a [...] dorosicsi kórháznak parancsnoka”, ez utóbbit felgyújtották, s vádlott „a tüzeset után olyan utasításokban és kitanításokban részesítette az őrséget, hogy a tűz miatt akkor senkit sem vontak felelősségre. A tűz és az azt követő lövöldözés több száz munkaszolgálatos halálát okozta. Vádlott ezen cselekedeteivel a Nbr. 15. §. 2. pontja szerinti népellenes büntett tényálladéki elemeit kiérdemelte”.⁶⁸ Itt ismét nem teljesen világos, milyen felelőssége volt a kórház-tűzben, de annyi bizonyos, hogy ez az ítélet is megnevezett egy újabb embert, mint kórházparancsnokot. A lapok megírták, hogy elítélték „a dorosicsi kórház parancsnokát”, részletekbe nem mentek bele.⁶⁹ Megjegyzendő, hogy Aigner József orvos zászlós perújítási ügyében a Hadtörténelmi Intézet 1962-ben szakvéleményt állított ki, mely szerint: „A perújrafelvételhez kért egyik nyilatkozatból kiderült, hogy a 117-es [korosztályos] táborig kórház parancsnoka Szentendrey László őrnagy volt. Ez a név szerepel a kórházi értesítőn is. Kutatásaink során találtunk két kórtörténeti lapot, melyen dr. Szentendrey László százados aláírása található 1942-ből. [...] A két aláírás teljesen elüt egymástól, természetesen az is lehetséges, hogy két dr. Szentendrey László volt.”⁷⁰

66 Kossuth Népe, 1946. április 12.

67 MNL BAZML, XXV. 4. 34. doboz 20/1948.

68 Uo.

69 Észak-Magyarország, 1948. december 31.

70 CSML CSM Főügyészség B. 10244/1961.

Magyarázat-lehetőségek a dorosicsi tragédiára

A dorosicsi kórháztűzre a fennmaradt népbíróági iratok alapján több magyarázattal szolgálhatunk. Az egyik a legkézenfekvőbb: mint a különböző eljárásokban a vád tanúinak egy része, a nyomozati szakaszban tett vallomások, illetve más, az eljárásoktól független emlékezések – DEGOB, más emlékezések (Lőwy, 2014) – állítják, a keretlegénység vagy egyes tisztek kitervelték a kórház felgyújtását, esetleg a kerethonvédek felsőbb utasításra cselekedtek, a kórház ajtaját vagy ajtajait valamilyen módon eltorlaszolták, a kórházat a betegekre gyújtották, s végül a menekülőket lelőtték, illetve a betegek mentését akadályozták. A céljuk a munkaszolgálatosok kiirtása volt.

Ez a magyarázat viszont további kérdéseket vet fel, melyekre a peranyagok nem tudnak megnyugtató választ adni. Kik tervelték ki a kórház felgyújtását? Ha elfogadjuk, hogy Ecklt legitim eljárás keretében mentették fel, akkor is elhangzik több név: Gyarmati, „Brandenburg” vagy Szentkatolnay. A felgyújtást Gyarmati „Brandengra” fogta egy jogerősen elfogadott vallomásban, Szentkatolnay pedig magára vette egy szintúgy jogerősen elfogadott vallomásban. Melyik állítás a helyes? És ha elfogadjuk, hogy Szentkatolnayból erőszakkal verték ki a vallomást, akkor kicsoda „Brandenburg”, akinek sem a neve, sem a rendfokozata nem stimmel? Ha azonos Bandenburg Józseffel, akkor miért nem folytattak vele szemben nyomozást? Hogy lehetséges, hogy Gyarmati volt a kórházparancsnok, ha nem volt orvos, s rendfokozata is igen alacsony volt? S ha a Szentendrey-per ítélete hivatkozott a Réz-per anyagára, hogyan juthattak arra, hogy Gyarmati és Szentendrey egyszerre volt a kórház parancsnoka? S ha valóban a keret lőtte le a menekülő muszosokat, honnan volt gépfegyverük? Miért számoltak be a perekől független nyomozás keretében muszos orvosok alig néhány lőtt sérültről, halotról? Miért vallották egyes orvosok, hogy a keret segíteni akart a sérülteken? Amennyiben valóban a muszosok megsemmisítése volt a cél, miért csak az egyik kórházat gyújtották fel? (A legtöbb forrás az egyes számú pajtakórházat nevezi meg a tragédia helyszínéként.) Miért hagytak életben olyan sok más muszost? (A legtöbb forrás több ezer főben határozza meg a muszosok számát.⁷¹) És egyáltalán: ki adna utasítást egy barakktelepen gyújtogatásra késő tavasszal? Mint Gyarmati utalt rá: az ilyesmi valóban a többi épület leégésével és a nem zsidó személyzet halálával fenyegethetett volna.

A kórháztűzre további magyarázatok is lehetségesek. Mint utaltunk rá, a kórháztűz utáni honvédségi nyomozás arra jutott, hogy a muszosok cigarettáztak, és egy baleset folytán égett le a kórház. Itt érdemes utalni rá, hogy nem csak ez

71 Lásd például BFL, XXV.1.a.1.1945.1778.

a nyomozás jutott hasonló eredményre. A Mélykúti Orbánnal szembeni nyomozás során Lugosi László muszos orvos vallotta, hogy közvetlenül a kórháztűz után ő maga is dohányzásra gyanakodott.⁷² Itt lehet utalni egy érdekes adatra, mely egy, a dorosicsi eseményektől teljesen független népbírósi perben hangzott el. A Miskolci Népbírószágon zajlott egy főhadnagy pere, akit szovjet civilekkel szembeni kegyetlenkedés vádjával ítélték halálra, és végeztek ki 1948-ban. Ugyan a perben számos problémás elem, koncepciózus motívum kerül elő, mégis érdemes foglalkozni két vallomással, hiszen a vádnak nem képezte részét a dorosicsi kórháztűz, tehát nem volt okuk hazudni a tanúknak ezen részlet kapcsán. Az eljárásban Paktorovics Gyula muszos arról beszélt, hogy „*a fel nem robbant aknákat és bombákat [...] egy szekéren Dorosicsba szállítottuk és a tífusz kórház udvarán helyeztük el a robbanószerkeket*”.⁷³ Ugyanebben az eljárásban Kőrösi Endre muszos arról tett vallomást a PRO-n, hogy a kérdéses főhadnagy „*a fel nem robbant lövedékeket*” a muszosokkal együtt „*a szomszédban lévő dorosicsi kórházba szállíttatta*”.⁷⁴ Az eljárásban nem merült fel, hogy a kérdéses főhadnagy egyáltalán jelen lett volna Dorosicsban, vagy bármifajta köze lett volna a kórháztűzhez. Rothbart Sándor muszos orvos ezen felül a Mélykúti Orbán elleni eljárásban homályosan utalt rá, hogy a pajtában vagy gyúlékony anyagokat tároltak, vagy pedig a pajta erősen gyúlékony szerkezet volt.⁷⁵ A gyúlékony anyagok vagy robbanószerkezt jelenléte magyarázatot adhat arra, hogy a cigaretázásból miért lett ilyen hamar tűzvész, igaz, robbanásokról a források nem számolnak be. A robbanószerkezt jelenlétét tehát csak egy lehetséges magyarázatként tudjuk kezelni, mely a népbírósi eljárások egyike során előkerült.

A fentiekhez még egy lehetséges forgatókönyvet kell hozzátenni. A fronton éjjel kigyulladt tábori kórház nyilván másokban is felvethette a szabotázs, esetleges partizántámadás lehetőségét. Deutsch Béla már idézett leírása szerint a kórház leégése után „*hirtelen autón megjelent egy német különítmény. Pillanatok alatt géppisztolyos katonák vették körül a leégett istálló mellett lévő IV-es kolhozot. Amint kb. 10 perces magyarázkodás után kiderült, azt hitték, hogy partizán támadásról van szó. Mikor megtudták a valót, nyugodtan elvonultak. Közben azonban a IV-es kolhozban lévők összefüggést láttak a tűz és a német katonák megjelenése között és meg voltak győződve, hogy most rajtuk a sor*.”⁷⁶ Ez két következtetésre enged: az egyik, hogy a kórháztűz után egy harmadik

72 ÁBSZTL, 3.1.9. V-102326.

73 MNL BAZML, XXV.4. 151/1948. A kérdéses főhadnagy leszármazottjainak egy része arra kérte ezen sorok íróját, hogy a vádlott nevét ne közölje. Ennek ellenére a levéltári hivatkozást az ellenőrizhetőség kedvéért megadtam.

74 MNL BAZML, XXV.4. 151/1948.

75 ÁBSZTL, 3.1.9. V-102326.

76 BFL, XXV.1.a.1.1945.1778.

narratíva is lábra kapott, mely szerint a közelben tartózkodó németek felelhetek a tömeggyilkosságért. A másik: a keret okkal gyanakodhatott szovjet partizánok jelenlétére a támadás során. Megtörténhet, hogy a lövöldözés a keret partizán-támadás miatti pánikreakciójának eredménye volt, noha megjegyzendő, hogy a Jad Vasem gyűjtése szerint egyetlen dorosicsi elhunyt muszos sem lett lőtt seb áldozata.⁷⁷ Röviden hozzátehető, hogy Bihari József muszos emlékiratában beszámolt arról, hogy legalább egy másik esetben megtörtént a felelőtlenség-ből fakadó pajtatűz: emlékezése szerint a keleti fronton hallotta a (Dorosicstól független) történetet, miszerint 24 muszos égett benn egy pajtában, amely cigarettázás miatt gyulladt ki. Bihari arról írt, hogy látta is az áldozatok tömegsírját.⁷⁸ Persze egyfajta „vándormotívumról” is szó lehetett. Császár János honvéd főtörzsőrmestert 1945 júliusában állították népbíróság elé Szegeden, a vádirat szerint – többek között – 300 beteg munkaszolgálatosra rágyújtott egy pajtát a bori koncentrációs táborban. Ám a tárgyalás során a koronatanú, Nagyszegi László visszakozott, mondván: ezt csak szóbeszédből hallotta. Sajnos nem derül ki, hogy konkrétan ezért is elítélték-e Császárt, ugyanis az ítélet hiányzik a peranyagból, mindenesetre Császárt halálra ítélték, és 1945. augusztus 3-án kivégezték.⁷⁹ Várkonyi István harkai zsidó rendőr népbírósági perében szintűgy előkerült, hogy a németek állítólag fel akarták gyújtani a tífuszos barakkot.⁸⁰

A fent tárgyalt eljárásokkal nem az a probléma, hogy a magyar honvédek között keresték a dorosicsi kórház tűz felelőseit. Könnyen elképzelhető, hogy tényleg felgyújtották a dorosicsi pajtakórházat, hogy tényleg lezárták a pajta ajtaját, és hogy tényleg tüzet nyitottak a menekülő zsidókra. Önmagában nem is az a probléma, hogy egy cselekmény miatt többeket ítélték el, esetleg több eljárásban (ennek, különösen a meglehetősen sajátos performa, a népbíróság esetében lehetett volna akár tényleges többes elkövetői alakzat esetén is az eljárásbeli oka). A probléma, hogy az azonos cselekményre vagy cselekményrészre jogerősen megállapított tényállások egymástól különböznek vagy esetenként egymást kizáróak. Ezen felül olyan dolgokat is be akartak bizonyítani – például Gyarmati táborvezetői mivoltát, vagy egy nem létező „vezérezredes” utasítását a kórház felgyújtására –, melyek nemes egyszerűséggel az objektív tényeknek nem feleltek meg. Hogy ki a felelős a kórház leégéséért: a kérdést máig homály fedi. A több éves kutatómunka végén pontosan ugyanannyit tudunk elmondani a tragikus eseményekről, mint előtte: 1943. április 29-én este 10 és 12 óra között leégett a dorosicsi pajtakórház, legalább 396 munkaszolgálatos halálát okozva.

77 YVA, O.41/1317.

78 YVA, O.33/10887.

79 MNL CSML XXV.8. 206/1945.

80 BFL XXV.1.a. 1754/1947.

Felhasznált irodalom

- Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 3.1.9. V-102326.
Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 3.1.9. V. 129355/b.
Budapest Főváros Levéltára, VII.5.e.1950.1573.
Budapest Főváros Levéltára, VII.5.e.1950.6882.
Budapest Főváros Levéltára, XXV.1.a. 1754/1947.
Budapest Főváros Levéltára, XXV.1.a. 2380/1945.
Budapest Főváros Levéltára, XXV.1.a.1.1945.608.
Budapest Főváros Levéltára, XXV.1.a.1.1945.1428.
Budapest Főváros Levéltára, XXV.1.a.1.1945.1679.
Budapest Főváros Levéltára, XXV.1.a.1.1945.1778.
Budapest Főváros Levéltára, XXV.1.a.1.1945.3435.
Budapest Főváros Levéltára, XXV.1.a.5.1949.301.
Budapest Főváros Levéltára, XXV.1.b. 507/1947.
Braham, R. L. (1997). *A népirtás politikája: a holocaust Magyarországon*. 2. Belvárosi Kvk.
Csongrád Megyei Főügyészség, B.10244/1961.
Deportáltakat Gondozó Országos Bizottság, 3028.
Hajdú-Bihar Megyei Levéltár, XXV. 1. 512/1945.
Lőwy D. (2014). Valójában mi is történt Dorosicsban? A hetven évvel ezelőtti vizsgálat megbízhatósága. *Kritika*, 43(1-2), 2–6.
Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára, XXV.4. 224/1945.
Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára, XXV. 4. 20/1948.
Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltára, XXV.8. 206/1945.
Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltára, SZMB 2463/1950.
Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, XX.1.b.Nfü.1470/1947
Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, XX.4.b.NOT.VI.1556/1947.
Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, XX.4.b.NOT.II.1269/1948.
Sz. N. (1945, július 22). *Felvidéki Népszava*.
Sz. N. (1946, április 12). *Kossuth Népe*.
Sz. N. (1947, szeptember 18). *Új Élet*.
Sz. N. (1947, szeptember 19). *Felvidéki Népszava*.
Sz. N. (1948, június 27). *Kossuth Népe*.
Sz. N. (1948, augusztus 29). *Világosság*.
Sz. N. (1948, december 31). *Észak-Magyarország*.
Sz. N. (1962, július 1). *Új Írás*.
Yad Vashem Archives, O.33/10887.
Yad Vashem Archives, O.41/1317.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Veszprémy L. B. (2024). Lángok a sötétben Elhibázott népbíróvási eljárások az 1943. április 29-i dorosicsi kórháztűz kapcsán. *Belügyi Szemle*, 72(8), 1405–1425. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2024.v72.i8.pp1405-1425>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

Jelen cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Veszprémy László Bernát, aki a veszpremyl@gmail.com e-mail címen érhető el.

A helyi közbiztonság megteremtésének részesei, a vagyonsvédelmi alapítványok

Asset protection foundations are part of the creation of local public safety

András Hunor Lehel

sajtóreferens, rendőr százados
Jász-Nagykún-Szolnok Vármegyei Rendőr-főkapitányság
lehel5@freemail.hu

Absztrakt

Cél: A tanulmányban a szerző az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv és a komplementer rendészeti szervek együttműködését mutatja be – egy lehetséges jó példán keresztül – a Tiszakécskei járásban, részletezve a helyben működő vagyonsvédelmi alapítvány működését.

Módszertan: A témakör feldolgozásához a vonatkozó nemzetközi és hazai szakirodalom áttekintése és elemzése jelentett segítséget. A visszatekintő elemzést követően kerül sor az iratelemzésen és interjúkon keresztül beszerzett információk ismertetésére az alapítványra vonatkozóan.

Megállapítások: A hatékony bűnmegelőzési tevékenységben és a helyi közbiztonság megteremtésében a rendőrségen kívül kulcsfontosságú szereplő az önkormányzat és a magánbiztonsági szektor. Az egymásra támaszkodó és egymás tevékenységét kiegészítő szereplők közösen több sikert tudnak elérni, mint külön-külön.

Érték: A komplementer rendészetben belül az önkormányzati rendészet egy elhanyagolt téma, de emellett a vagyonsvédelmi alapítványokra is méltatlanul kevés figyelem hárul. Egy jól működő vagyonsvédelmi alapítvány nagyban hozzájárul a helyi közbiztonság megteremtéséhez.

Kulcsszavak: komplementer rendészet, helyi közbiztonság, rendészet, önkormányzati rendészet

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás: 2023. 06. 30. Átdolgozás: 2023. 08. 14.
Elfogadás: 2023. 08. 29.

Abstract

Aim: In the study, the author presents the cooperation of the body established to perform general police tasks and the complementary law enforcement agencies in Tiszakécske district, detailing the operation of the property protection foundation operating in the area, through a possible good example.

Methodology: The review and analysis of the relevant international and domestic literature helped the author to process the topic. After the retrospective analysis, the information obtained through document analysis and interviews regarding the foundation will be presented.

Findings: Apart from the police, the municipality and the private security sector are key players in effective crime prevention activities and the creation of local public safety. Actors who rely on each other and complement each other's activities can achieve more success together than individually.

Value: Within complementary policing, municipal policing is a neglected topic, but asset protection foundations also receive undeservedly little attention. A well-functioning asset protection foundation contributes greatly to local public safety.

Keywords: complementary policing, local public safety, policing, municipal policing

Bevezetés

Finszter Géza felosztása szerint Európában a tagállamok között a bűnüldözés működési modelljeit tekintve kétfajta rendészeti modellel találkozhatunk. Egyrészt létezik a decentralizált angolszász önkormányzati modell, valamint megtalálható a centralizált kontinentális államrendőrségi forma is (Finszter, 2006). A modern rendőrségek előtörténetében angolszász, illetve kontinentális fejlődési terület lelhető fel. Angliában 1066-tól beszélnek először sheriff, azaz megyei rendőrfőnök beosztásáról. Szintén innen ered a constable állás, ami ugyan istálló mestert jelentett korábban, mégis ezen személyek segítették a helyi sheriff munkáját. A londoni rendőrség története 1739-től számítható, amikor létrehozták a rendőrbírói hivatalt.

Az Amerikai Egyesült Államok rendőrsége szintén az angolszász mintára szerveződött, az első tisztviselők itt is a sheriff és a constable voltak. Ma az Egyesült Államokban azonban a sheriff szerepe tartományonként változó, de legtöbb helyen a régió rendőrfőnöke, aki választott tisztviselő, és az önkormányzatnak van alárendelve. Az amerikai rendvédelmi rendszer igen bonyolult, mivel a sheriff

(önkormányzati rendőr) mellett a legtöbb államban léteznek állami rendőrök is (State Police, State Highway Police). Az első állami rendőrség az 1835-ben felállított Texas Ranger volt. Tehát sok helyen a sheriff és az állami rendőrség egymás mellett működő rendvédelmi egységek, helyenként más-más, helyenként pedig ugyanazon jogkörrel. Az Egyesült Államokban szövetségi szinten azonban általános jogkörű rendőrség nem létezik. Vannak azonban az Igazságügyi Minisztériumnak alárendelt speciális szervezetek, úgymint az FBI, a US Marshall Service, az ATF, a DEA stb.

A kontinentális modern rendőrség legjellemzőbb képviselője a francia modell, melynek kiteljesedése a francia forradalom után következett be. Az egységessé váló rendőrség központi szerve a rendőr minisztérium lett, amit néhány évtizednyi működés után feloszlattak, a testületet pedig a belügyminisztériumhoz csatolták. Az egyenruhás rendőrségen belüli egységek a városi rendőrségek, a készütségi rendőrség, a légi és határrendőrség. A nemzeti rendőrség mellett működik a csendőrség. A német rendőrség haladása követte a francia példát, amely mellett a szövetségi forma is jelen van.

Egyes rendészeti feladatot ellátó személyek Magyarországon

Szamel Lajos a rendészetet így fogalmazta meg: *„a rendészet úgy határozható meg, mint olyan állami tevékenység, amely a közrend megzavarásának megelőzésére, a közvetlen zavaró magatartás megakadályozására és a megzavart rend helyreállítására irányul”* (Szamel, 1990). A rendészet tehát egy közigazgatási tevékenység, melynek rendeltetése a jogellenes emberi magatartásokból keletkező veszélyek elhárítása.

Finszter Géza a rendészeti igazgatás négy funkcióját írja le: *„A rendészet olyan állami tevékenység, amely a közrend megzavarásának megelőzésére, a közvetlenül zavaró magatartás megakadályozására és a megzavart rend helyreállítására irányul. E rendeltetését a rendészeti igazgatás négy funkción keresztül valósítja meg:*

- *a jogellenes emberi magatartásokból származó veszélyek megelőzésével (jelenlét, őrködő funkció)*
- *hatósági jogalkalmazással (igazgatásrendészeti funkció)*
- *a jogsértő támadások legitim fizikai erőszakkal történő visszaverésével (karhatalmi funkció)*
- *az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez szükséges előkészítő eljárással, a felderítéssel és a nyomozással (bűnüldöző funkció)”* (Finszter, 2014).

Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) a korábbi alkotmányhoz képest már elválasztja a honvédséget a rendvédelmi szervektől. Az Alaptörvény 45. cikke a Magyar Honvédségről mint Magyarország fegyveres erejéről szól, míg a 46. cikk taglalja a rendőrség és nemzetbiztonsági szolgálatokat. „46. cikk (1) *A rendőrség alapvető feladata a bűncselekmények megakadályozása, felderítése, a közbiztonság, a közrend és az államhatár rendjének védelme.*

(2) *A rendőrség működését a Kormány irányítja.*”¹

A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. (továbbiakban: Rtv.) törvény visszautal az Alaptörvényre, és kimondja, hogy az Alaptörvényben meghatározott feladatokon túl még milyen különböző államigazgatási, rendészeti és bűnüldözői feladatai vannak a rendőrségnek. A teljesség igénye nélkül ezek: általános bűnüldözői jogkör, szabálysértési jogkör, közlekedésrendészeti, igazgatásrendészeti jogkör, közterület rendjének fenntartása, vagyonőri-magánnyomozói tevékenység engedélyezése, büntetés-végrehajtási feladatok stb. Látható tehát, hogy a rendőrség rengeteg és szerteágazó területeket lefedő tevékenységet lát el és felügyel. Ebből is adódik, hogy bizonyos tevékenységeket átenged más szervezeteknek. Az egyes rendészeti feladatokat ellátó személyek tevékenységéről, valamint egyes törvényeknek az iskolakerülés elleni fellépését biztosító módosításáról szóló 2012. évi CXX. törvény kimondja, hogy a közrend alapérték, ezért a közrend és közbiztonság fenntartásához elengedhetetlen a rendészeti feladatokat ellátó személyekkel való együttműködés, és egy egységes szabályozás és követelményrendszer kiépítése. A törvény hatálya kiterjed a fegyveres biztonsági őrre, személy- és vagyonőrre, természetvédelmi őrre, erdővédelmi szolgálat tagjára, hegyőrre, hivatásos vadászra, erdészeti szakszemélyzetre, halászati őrre, közterület-felügyelőre, önkormányzati természetvédelmi őrre és a mezőőrre.

Amennyiben a helyi önkormányzat a törvény értelmében megalakítja az önálló költségvetésű önkormányzati rendészeti szervét, a fenti törvényben felsorolt rendészeti feladatokat ellátó személyek az önkormányzatnál vállalhatnak munkát. Bizonyos esetekben a vármegyei rendőr-főkapitányságok együttműködési megállapodás keretében rögzítik a közös szolgálat és együttműködés feltételeit. Erre a Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény 17. §-a alapján van lehetőség. A megállapodások minden szervezet esetében más és más területre terjednek ki, azonban minden megállapodás tartalmazza a közös szolgálatra vonatkozó rendelkezéseket, valamint azt, hogy az egyéb rendészeti feladatokat ellátó „őr” egyik alapvető feladata a helyi jelentőségű közrend, közbiztonság fenntartása. Az egyes rendészeti feladatokat

1 Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.).

ellátó személyek a 2012. évi CXX. törvény alapján² kapnak felhatalmazást az általuk észlelt bűncselekmény, szabálysértés, közigazgatási bírsággal sújtható szabályszegés vagy egyéb önkormányzati rendeletben meghatározott jogellenes cselekmény esetén való intézkedésre, és szükség esetén kényszerítő eszköz alkalmazására. Tehát a helyi önkormányzatoknak is a saját érdeke, hogy olyan szervezeteket hozzanak létre a közbiztonság érdekében, amelyek intézkedésre és kényszerítő eszközök alkalmazására jogosultak. Ezen szervezetek szakmai felügyeletét a rendőrség látja el, és koordinálja az együttműködést, valamint a közös szolgálatok és akciók ellátását.

Az erdészeti szakszemélyzet, valamint a hivatásos vadász és halászati őr nem kell, hogy állami vagy önkormányzati alkalmazásban álljon, ezen rendészeti feladatot ellátó személyek általában zrt. vagy korlátolt felelősségű társaság keretében tevékenykednek, ezáltal intézkedési jogosultságaik is szűkösebbek. A felsorolt személyek a munka törvénykönyve alapján kerülnek foglalkoztatásra, így velük megállapodás kötése nem szükséges. Azonban a közszolgálati vagy közalkalmazotti jogviszonyban álló személyek munkáltatója már köteles együttműködési megállapodást kötni a helyi rendőrség vezetőjével.

Az önkormányzatok általában azért hoznak létre ilyen rendészeti szervet, mert az egyébként hatáskörükbe rendelt rendészeti tevékenységeken túl nagyfokú szerepük van a bűnmegelőzésben és bűnüldözésben. Talán a legelterjedtebb rendészeti feladatot ellátó szolgálati forma a személy- és vagyonőr, a hivatásos vadász és a közterület-felügyelő. Azonban itt már szükséges megjegyezni, hogy a személy- és vagyonőr mint olyan már nemcsak közbiztonsági szempontból az úgymond közzsférában jelenik meg és közfeladatot lát el, hanem tevékenysége már a magánbiztonsági szektorhoz is kapcsolódik. Talán ez a kérdés jeleníti meg legjobban a szétválást a közbiztonság és magánbiztonság határvonala között. Mi az a tevékenység melyet még a köz érdekében, és mely az, amit a magánbiztonság érdekében teszünk.

Finszter Géza ezzel kapcsolatban az alábbiakat fogalmazta meg: „*A magánbiztonság rendelkezésre álló védekező eszközök forrása a tulajdonost megillető birtokvédelem eszköztára. Ennél több jogosultsága a biztonsági vállalkozásnak sem lehet, hatékonysága mégis azzal fokozható, hogy a birtokvédelem lehetőségeit technikai háttérrel és szakmai felkészültséggel gyakorolhatja. Ehhez képest a rendészeti igazgatás eszköztárának forrása az állami impérium, ami a közösségi értékek védelmében hatósági kényszerítő eszközöket is magába foglal*” (Finszter, 2014).

2 2012. évi CXX. törvény az egyes rendészeti feladatokat ellátó személyek tevékenységéről, valamint egyes törvényeknek az iskolakerülés elleni fellépést biztosító módosításáról.

Community Policing

A közösségi rendészet visszatérés a gyökerekhez, mivel a közösségi rendőrség legfontosabb eleme a rendőrség és a lakosság kapcsolata, és annak szorosabbá fűzése. A közösségi rendőrség egy olyan tevékenység, amely hatással van az állampolgárokra, a helyi önkormányzatokra és a társadalmi szervezetekre. A modell neve a közösségekkel való együttműködésre utal, hiszen a rendőrség egyébként szélesen kiterjedt partneri kapcsolatokkal rendelkezik, csak nem mindegy, hogy a „forrásokat” miként használja fel, illetve ki. A másik lényeges eleme a modellnek, hogy a probléma okait kutatja, nem pedig csak a tüneteit akarja kezelni. Erre legjobb példa a S.A.R.A. modell, amely a:

- Scanning: észlelés,
- Analysis: elemzés,
- Response: válaszintézkedések kidolgozása,
- Assessment: értékelés elemekből tevődik össze.

Azonban a modell sikeres bevezetéséhez és alkalmazásához elengedhetetlen a szervezeti átalakítás is, amely kiterjed a vezetői menedzsmentre és az erőforrások-finanszírozások újragondolására is. A közösségi rendőrség másik fontos eleme a területi felelősség, vagyis az adott területre vezényelt rendőr ismerje a területét és az ott lakó személyeket. A rendőr elérhető és megszólítható legyen bárki számára. Már korábban rájöttek arra a tényre, hogy a gépkocsizó járőrözés csak növeli a távolságot a lakosság és a rendőrség között. Másik alaptétel továbbá, hogy a közösségi rendészet arra hivatott, hogy megismerje a helyi problémákat, igényeket és elvárásokat, hiszen adott közösségnek tartozik felelősséggel. Az állampolgárokra partnerként tekint, és különböző fórumokkal-kutatásokkal tesz szert azon információkra, melyek a prioritások kialakításához szükségesek. Tekintettel arra, hogy a „hagyományos” rendőrség reaktív rendészeti tevékenységet folytat, tehát hívásokra, küldésekre reagál, a közösségi rendészet szakít ezzel, és főleg bűnmegelőzéssel és góckutatással tesz a közbiztonság javítása érdekében.

Magyarországon nincs önkormányzati rendőrség, és az elmúlt húsz esztendő során nem is volt valódi elhatározás annak létrehozására, még a kormányzatok távoli terveiben sem. A kérdés ugyanakkor rendszeresen felmerül a szakirodalomban (Finszter, 2014). Hazánkban 2012 és 2015 között – a Svájci Magyar Együttműködési Programnak köszönhetően – svájci anyagi támogatással megtörtént a közösségi rendészeti modell kísérleti bevezetése négy rendőrkapitányságon: Szegeden, Miskolcon, Nyíregyházán és Zalaegerszegen. Az 1744/2013. (X. 17.) Korm. határozattal kihirdetett Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia értelmében

pedig 2016. május 31-ig további 20 rendőrkapitányságon akarták bevezetni a modellt, majd 2017-től folyamatosan az összes rendőrkapitányságon.

A közösségi rendészet bevezetése hazánkban nem „új” rendőrségek kialakítását jelenti, hanem egy olyan filozófia megteremtését, mely a lakosság legszélesebb bevonásával a rendőrség és lakosság közötti bizalom elmélyítésére, a közrend és közbiztonság megszilárdítására, ezáltal az életminőség és biztonságérzet javítására törekszik. Ezen modellt már évtizedek óta alkalmazzák többek között Svájcban, az Egyesült Királyságban és az Amerikai Egyesült Államokban. Hazánkban ez úgy ment végbe, hogy a rendőrkapitányságok illetékességi területét zónákra osztották (terület nagyságtól függően), mely zónákban egy-egy rendőr dolgozik a modell megteremtése érdekében. Ezen személyek a nyugat-európai „community police officer” (CPO), vagyis a közösségi rendőrtisztviselő megfelelői. Ezen feladatra jelentkezőknek egy három hetes felkészítő tréningen kellett részt venniük a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen, ahol egy, az egyetem által írt kézikönyvből kellett felkészülni. A Közösségi Rendészeti Projekt keretében a kapitányságok arra törekedtek, hogy nagyobb hangsúlyt fektessenek a helyi lakosok biztonságérzetének növelésére, a bizalom kiépítésére és a lakosság igényeinek, elvárásainak alaposabb felmérésére. Ebben játszanak fontos szerepet a magyar CPO-k, akik közvetlen kapocsként szolgálnak a rendőrség és a lakosság között.

A közösségi rendészet hazai modelljeinek alapelvei:

- elérhetőség és kapcsolattartás,
- proaktív szemlélet,
- kezdeményezés,
- partnerség és együttműködés,
- átláthatóság és nyilvánosság,
- decentralizált döntéshozatal,
- felelősség és számon kérhetőség.

A közösségi rendészeti modell haza elemei:

- megfelelés a közösség igényeinek, ügyfélközpontúság, szolgáltató rendőrség,
- aktív kapcsolat a helyi közösségekkel,
- problémaorientált gondolkodásmód,
- bűnmegelőzés,
- azonosíthatóság, elérhetőség, területi felelősség.

A közösségi rendőr lehetséges partnerei lehetnek:

- 1) állami önkormányzati szervek: önkormányzati testületek, rendészeti feladatokat ellátó személyek, gyermekjóléti szolgálat, családsegítő szolgálat, kórházak, orvosi rendelők, óvodák, bölcsődék, iskolák stb.;

- 2) társadalmi szervezetek: egyesületek, sportegyesületek, alapítványok, érdekképviseleti szervek, egyházak stb.;
- 3) gazdasági élet szereplői: pénzüzetek, bevásárlóközpontok, gyógyszer-táruk, közművek, posták, közútkezelő stb.

A közbiztonság megteremtésére a rendőrség eszközei önmagukban nem alkalmasak, ezért van szükség minél szélesebb összefogásra és együttműködésre. Mivel a közbiztonság jelentős mértékben befolyásolja a civilek mindennapjait, így nem túlzás azt állítani, hogy annak megteremtése és milyensége helyi közügy. Ezért fontos egy kutatás/állapotfelmérés elvégzése, majd annak kiértékelése után az együttműködések kialakítása. Ebben kimagasló szerep hárul a helyi önkormányzatokra, valamint a helyben működő vagyonvédelmi és bűnmegelőzési alapítványokra.

Önkormányzati együttműködés

A törvényben nevesített leggyakoribb együttműködési forma a beszámolási kötelezettség. Az Rtv. 8. § (4) bekezdése arról rendelkezik, hogy a rendőrkapitány vagy kijelölt helyettese évente beszámol az illetékességi területén működő települési önkormányzat képviselő-testületének. Ilyenkor az előző évi közbiztonsági helyzetről és a közbiztonság érdekében tett intézkedéseken túl statisztikai adatokról, bűn- és balesetmegelőzési kérdésekről is számot ad a beszámoló. Ezen beszámolási kötelezettség nemcsak a rendőrkapitányság székhelye szerinti települést érinti, hanem az összes települést a kapitányság illetékességi területén. Az Rtv. azt is rögzíti, mi történik, amennyiben az önkormányzat többsége nem fogadja el a beszámolót. Ebben az esetben azt három hónapon belül meg kell ismételni, és ismételt elutasítás esetén kivizsgálást kell készíteni, melynek eredményéről tájékoztatni kell az önkormányzatot. További nevesített együttműködés, hogy a rendőri egységek létrehozásával kapcsolatban az önkormányzatnak véleményezési jogköre van. A helyi rendőrkapitányság, határrendészeti kirendeltség és más helyi rendőri szerv vezetőjének kinevezése előtt a kinevezési jogkör gyakorlójának szintén ki kell kérnie a helyi önkormányzati testületnek a véleményét, illetve a vezető felmentéséről is tájékoztatni kell a testületet.³

3 Rtv. 8. § (2)-(3) bekezdés.

Vagyonvédelmi és bűnmegelőzési alapítvány Tiszakécskén

A következő fejezetben bemutatom Tiszakécske város Vagyonvédelmi és Bűnmegelőzési Alapítványát, melynek nagy szerepe van a rendőrség munkájának támogatásában, a bűnmegelőzésben, bűnüldözésben és az állampolgárok szubjektív biztonságérzetének növelésében. Nagy szerep hárul rá továbbá a magánbiztonsági szektorban is, mivel távfelügyeleti rendszerével és kivonuló szolgáltatásával több cég, nyaraló és magánház védelmét látja el. Azért is kiemelkedően fontos szervezet a város biztonsága érdekében, mivel hivatalosan több helyi kolléga másodállásban végzi a kivonuló szolgáltatást, ezen kívül az évek során kiemelkedő munkakapcsolat alakult ki az alapítvány és a helyi rendőrök között.

A 2014. március 15-én hatályba lépett Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (továbbiakban: Ptk.) az alapítványok életében alapvető változást hozott. A korábbi 1959. évi IV. törvény még akként rendelkezett, hogy az alapítvány közérdekű célra jöhet létre. Az új törvény alapvető változást hozott, amely szerint az alapítvány létrehozásához már nem szükséges, hogy annak célja közérdekű legyen. Az új törvény ezen kérdést teljesen más oldalról közelíti meg. A hatályos Ptk. hatodik része taglalja az alapítványokra vonatkozó rendelkezéseket. A törvény alapján az alapítvány az alapító okiratban meghatározott tartós cél folyamatos megvalósítására létrehozott jogi személy.⁴ A közhasznú szervezeteknek és az alapítványoknak azért fontos a bemutatása, mivel az átlagemberek vajmi kevés információval rendelkeznek ezen szervezetekről, és azok működéséről. A mindennapi életben inkább a korlátolt felelősségű társaságok, részvénytársaságok és betéti társaságok felől hallunk, és azokra van valamennyi rálátásunk. Rendjén is van, hogy eddig ezen társaságok működése állt a figyelem központjába, de mára a közhasznú szervezetek és alapítványok működése is nagy figyelmet kap, tekintettel arra, hogy ezek a szervezetek a törvény hatálya alá belépve közfeladatokat vállalnak át az önkormányzatoktól, és azok bizonyos esetben garanciális teljesülését fokozott érdeklődés övezi.

Tekintettel a jogszabályi változásra a tiszakécskei Vagyonvédelmi és Bűnmegelőzési Alapítvány 2014. év végétől közhasznú alapítvánnyá alakult át az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról szóló 2011. évi CLXXV. törvény 32. § (1) bekezdés a) pontja alapján. Tehát a tiszakécskei Vagyonvédelmi és Bűnmegelőzési Alapítvány is közhasznú alapítvány lett, mely szervezetnek a közhasznú tevékenysége a közrend és a közlekedésbiztonság védelme.

4 Ptk. 3:378. § alapján.

Megalakulás és átmenet

1991-ben a rendszerváltozást követően, amikor megjelent az egyesületekről és civil szervezetekről szóló törvény, és az lehetőséget adott arra, hogy alapítvány alakuljon, akkor Magyarországon elsők között alakult meg a tiszakécskei székhelyű Tanyavédelmi és Bűnmegelőzési Alapítvány. Az akkori alapítók a helyi önkormányzat, a helyi termelőszövetkezet (Solohov Mgt.sz.), a helyi ÁFÉSZ és egy még ma is működő, de már átalakult cég, a Gól Kft. voltak. Az alapítvány célja az volt, hogy kihasználja a technikai bűnmegelőzésben rejlő lehetőségeket (értsd: riasztórendszerek telepítése, ezzel hozzájárulva a hozzá kapcsolódó idegenforgalmi területek, övezetek és a város lakó ingatlanjai biztonságának megteremtéséhez). Akkor Magyarországon még nem működött távfelügyeleti riasztóközpont, tehát nem volt még olyan kiépített rendszer, ahová az egyes objektumokból befutó, riasztó által küldött jeleket állandó 24 órás felügyelettel valaki kontrollálja, és a szükséges intézkedéseket megtegye. Ekkor jött egy bajai cég segítségül, amely vállalta, hogy egy riasztóközpontot létesít a helyi rendőrség ügyeletére, amely képes az egyes nyaralók, tanyák, önkormányzati ingatlanok, bankok, családi házak és üzletek irányából érkező jelzések fogadására. Akkor lehetőség volt arra, hogy a rendőrség az ügyeletekre az ilyen riasztóközpontok telepítését befogadta és engedélyezte, így gyakorlatilag a mindenkori ügyeletes volt a riasztóközpont kezelője. Az egyes objektumokból érkező betöréjsjelzésekre a reagálást pedig a szolgálatban lévő rendőrjárőr folytatta le. A rendszerváltozást követően a rendőrség leterheltsége közel sem volt ilyen nagyarányú, így az egyes jelzésekre való reagálást a rendőrség be tudta illeszteni a mindennapi munkafolyamatba, hiszen az akkori vezetés célja a lakosság irányába történő szélesebb körű megfelelés, illetve az elfogadottság megteremtése volt. Nem beszélve arról, hogy a rendőrség bízott abban, hogy ezzel nemcsak a bűncselekményeket előzheti meg, hanem lehetőséget kap egy sikeres elfogásra vagy bűnfelderítésre. További előnye is származott a rendőrségnek az alapítvánnyal való együttműködésből, mivel az alapítvány az ügyfelektől befolyt díjakból különböző összegeket ajánlott fel a rendőrségnek üzemanyagra, technikai fejlesztésre, amely a mindennapi munka színvonalát növelte. A további ügyfélkör bővülésével és nagyobb összegek bevételeivel lehetőség nyílt arra is, hogy az alapítvány – különböző szerződések aláírását követően – gépjárművet ajánljon fel a rendőrségnek tartós használatra a napi szolgálat ellátásához. Szintén a rendszerváltozást követő együttműködési forma volt, hogy az alapítványnak lehetősége volt tanyavédelmi koordinátor alkalmazására, akinek a külterületen élők biztonságérzetének megteremtése, növelése és a rendőrség felé történő kapcsolattartás és információcsere volt a feladata. Az akkori

körülmények között ez nagyon jól működött, hiszen a külterületen, tanyán élő idősök igényt tartottak a napi szintű gondoskodásra és odafigyelésre, továbbá a rendőrség is kamatoztatott ebből a formából, hiszen bűnügyileg olyan releváns információk jutottak a birtokába, melyek a koordinátor személye nélkül nem lettek volna ismertek előttük.

A már említett ügyfélkör bővülésével nemcsak az alapítvány bevételei növekedtek, hanem ezzel párhuzamosan a rendőrség ügyeletére telepített központokba érkező riasztások száma is növekedett. Ez magával vonta az ügyeletek szakmai munkától való elvonási tényezőjének növelését, valamint az évek múlásával egyre több helyről felmerült annak a kérdése, hogy a rendőrségnek szükséges-e, jogosult-e egy magánjogi szerződés végrehajtó eszközévé válnia? Ez azt jelentette, hogy az alapítvánnyal kötött egyes magánszemélyek szerződése végpontjának végrehajtása a rendőrségre hárult. Végül a vitát lezárando egy ORFK jogi norma rendelkezett arról, hogy ezeket az országosan már több helyen lévő rendőrségre telepített riasztóközpontokat onnan el kell távolítani, és a rendőrség ilyen irányú tevékenységet a továbbiakban nem végezhet. Amikor ez a döntés megszületett időközben az alapítók közül is valamennyi szövetkezet és kft. megszűnt, így az önkormányzatra maradt az a feladat, hogy több száz ügyfél sorsáról gondoskodjon. Két lehetőség maradt. Az ügyfeleket és az ezzel járó problémákat, gondoskodást átadja egy egyéni vagy társas vállalkozásnak, vagy továbbra is az alapítvány keretében működteti a távfelügyeleti riasztórendszert. Végül a tiszakécskei önkormányzat úgy döntött, hogy az alapítvány keretei között működteti tovább a riasztórendszert. Ami eddig a rendőrség keretein belül került megoldásra, azt most teljes egészében újra kellett építeni. Felállításra került tehát egy 24 órás lefedettséggel működő diszpécser szolgálat a hozzá tartozó úgynevezett kivonuló járőrszolgálattal, szintén 24 órás lefedettséggel. Az alapítvány bővítette ügyfélkörét, hiszen így már teljes egészében ő felelt minden egyes objektum biztonságáért, a betörésjelzésekre történő reagálásért, illetőleg a műszaki háttér megteremtéséért. Az alapítvány és a rendőrség természetesen az átmeneti időszakban is szorosan együttműködött. Mivel az alapítvány alapítója már kizárólag a helyi önkormányzat volt, így joggal lehetett következtetni az önkormányzatokról szóló törvényben meghatározott alapfeladatra, miszerint a helyi közbiztonság közügy. Tehát a törvény feladatot határoz meg a testület számára a helyi közbiztonság megóvásának céljából. Az önkormányzat úgy gondolta, hogy az itt élők vagyonszámának megteremtésének és megszilárdításának egyik lehetősége a modern biztonságtechnikai eszközök alkalmazása és népszerűsítése a helyi lakosság körében. Ebben hárult nagy szerep az alapítványra, hiszen ezen biztonságtechnikai eszközökkel, illetve alkalmazásokkal a lakosság nemcsak javait és ingatlanjait, hanem személyes biztonságának növelését is joggal elvárja.

Különböző fórumokon, ahol az alapítvány megjelent, és belátta, hogy önmagában csak a rendőrség nem képes garantálni a vagyonzbiztonság teljes megteremtését, ott jelentősen megnőtt az igény a vagyonzbiztonsági rendszerek alkalmazására, és nemcsak a központban, hanem a gyéren lakott külterületeken és a tanyavilágban is. A rendőrség részéről pozitív visszacsatolás érkezett az alapítvány irányába, hiszen a passzív és aktív riasztó eszközök telepítésével jóval kevesebb számban fordultak elő vagyonz elleni jogsértések. Így az olyan ingatlanok is védelem alá kerültek, melyek csak egyes időszakban lakottak (hétvégi házak, tanyák), illetve ugyanúgy védelem alá kerültek a boltok, melyek berendezései és árukészletei nagy értékkel bírnak, és nyilvánvalóan a napszakok csak bizonyos időszakában bonyolítanak le forgalmat.

A tiszakécskei Vagyonvédelmi és Bűnmegelőzési Alapítvány székhelye a 6060 Tiszakécske, Béke utca 138. szám alatti épület. Ezen kívül a Béke utca 138. szám alatt és az Ady Endre utca 66. szám alatt rendelkezik telephelyekkel. Az alapítvány fenti székhelyén található továbbá a tiszakécskei Polgárőr Egyesület bejelentett székhelye is.

A mára már módosított alapító okirat alapján a Vagyonvédelmi és Bűnmegelőzési Alapítvány célja:

- a) *„Tiszakécske város és üdülőterületén a vagyonz elleni bűnözés visszaszorítása érdekében a vagyonzvédelmi tevékenység színvonalának emelése,*
- b) *A bűnmegelőzés elősegítése, ennek érdekében technikai eszközök beszerzése és folyamatos felhasználásának biztosítása,*
- c) *A bűnmegelőzési módszerek alkalmazása és ezeknek folyamatos korszerűsítése,*
- d) *A lakosság körében széles körű vagyonzvédelmi propaganda tevékenység kifejtése,*
- e) *Közterület használatának, tisztaságának ellenőrzése, védelme, ilyen jellegű illegális tevékenység megelőzése.” (URL1).*

A Vagyonvédelmi és Bűnmegelőzési Alapítvány közhasznú szervezetként működik, melynek során közhasznú feladatként a közrend és közlekedésbiztonság védelmét tűzték ki célul. Ez olyan közfeladat, melyet törvény vagy annak felhatalmazása alapján egyéb jogszabály rendelkezései szerint valamely állami szervnek vagy a helyi önkormányzatnak kell ellátnia. Így tehát közreműködését a település közbiztonságának biztosításában a Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény 13. § (1) bekezdés 17. pontja alapján, míg a bűnmegelőzés érdekében (együttműködve a helyi rendőrséggel) az Rtv. 2. § (2) bekezdés a) és c) pontjai alapján látja el. Ezen túlmenően pedig az alapítvány a céljainak megvalósítása érdekében együttműködik az állami,

önkormányzati szervezetekkel, helyi gazdálkodó szervezetekkel, más egyesületekkel és szövetségekkel.

A módosított alapító okirat alapján a Vagyonvédelmi és Bünmegelőzési Alapítvány alapítója Tiszakécske Város Önkormányzata. Az alapítványi vagyon kezelésére az alapító egy kilenc tagból álló kuratóriumot hozott létre. A kuratóriumi tagokat és a kuratórium vezetőjét az alapító, tehát a helyi önkormányzat jelölte ki, akiknek a tagsága határozatlan időre szól. Természetesen az alapító okiratban deklarálták annak eseteit, hogy a határozatlan kuratóriumi tagság mikor szűnik meg például visszahívással, lemondással, alapítvány jogutód nélküli megszűnésével, összeférhetlenségi ok bekövetkezésével stb. A kuratórium dönt az alapítványi vagyon hasznosításának módjáról, a különböző tiszteletdíjak és költségek kifizetéséről, valamint az alapítványhoz csatlakozók hozzájárulásának elfogadásáról. További feladatuk az alapítvány céljára rendelt vagyon hatékony működtetése és az alapítványi céloknak megfelelő felhasználása. A kuratórium elnöke, valamint a tagok megbízatásuknak ellenszolgáltatás nélkül tesznek eleget, de tevékenységükkel kapcsolatos és igazolt költségek megtérítésére jogosultak. A kuratórium szükség szerint, de évente legalább egy alkalommal ülésezik, mely ülés összehívásáról azt megelőzően nyolc nappal az elnök gondoskodik. A testület akkor határozatképes, ha a tagok közül legalább öt fő jelen van. A döntések meghozatala nyílt szavazással és egyszerű többséggel zajlik. Az ülésekről jegyzőkönyvet kell vezetni. A kuratórium döntéseit annak meghozatalától számított nyolc napon belül az elnök levélben közli, illetőleg kifüggeszti Tiszakécske Város Önkormányzat hirdetőtábláján. Az alapítvány éves beszámolójának elfogadása szintén a kuratórium hatáskörébe tartozik, melyet nyílt szavazással hagynak jóvá. Az alapítvány működésére vonatkozó döntéseit a kuratórium a fent leírt módon hozza nyilvánosságra. Az alapítvány éves beszámolóját a tárgyévet követően május 31-ig kell elkészíteni és azt az önkormányzat hirdetőtábláján kifüggeszteni. Ezen beszámolót a kuratórium irányítása és felügyelete alá tartozó szakmai vezető készíti el, aki jelenleg Kovács Béla nyugállományú rendőr alezredes. Kovács Béla nyugdíjba vonulása előtt mintegy 15 évig vezette a Tiszakécskei Rendőrőrsöt, így rálátása van a területre, a helyi specifikumokra, és nagyon jó kapcsolatot tart fenn a helyi rendőrséggel.

A tiszakécskei Vagyonvédelmi és Bünmegelőzési Alapítvány egyik sajátossága, hogy bár éves vagyona az ötvenmillió forintot nem éri el, az alapítók három főből álló Felügyelő Bizottságot hoztak létre. A bizottság elnökét és a tagokat az alapító jelöli ki, határozatlan időtartamra. A Felügyelő Bizottság évente legalább egy alkalommal ülésezik. Összehívásáról, csak úgy, mint a kuratórium esetében, az elnök gondoskodik az ülés előtt nyolc nappal. Az ülés akkor

határozatképes, ha két tag jelen van (ilyen esetben az elnök is tagnak számít), és a bizottság döntéseit nyílt szavazással, egyszerű többséggel hozza. A bizottságnak van egy olyan további kiszélesített jogköre is, hogy az alapítvány irataiba, számviteli nyilvántartásaiba, könyvelésébe, szerződéseibe bármikor betekinthesse, és adott esetben ezeket szakértővel is megvizsgáltathatja. A Felügyelő Bizottságot szintúgy, mint a kuratóriumot, évente beszámolási kötelezettség terheli az alapító irányába. Így több oldalról is biztosított az alapítvány áttekinthető működése, hiszen a kuratórium tagjai között ott szerepel a város alpolgármestere, tehát egyrésztől kontrollálja a működést, másrészt beleszólási joga van az alapítvány irányításába, illetőleg a kuratórium és a Felügyelő Bizottság éves beszámolóit szintén egyfajta garanciák a törvényes és célnak megfelelő működésre. Az alapító okirat tartalmaz leírást az alapítvány által nyújtott támogatásokról. Ez alapján a támogatásokról, azok mértékéről a kuratórium dönt. Azonban azt is tartalmazza az okirat, hogy mivel az alapítvány közhasznú, így a szolgáltatásokból bárki részesülhet, kivéve a szervezet vezető tisztségviselőit, támogatóit, valamint e személyek közeli hozzátartozóit.

Közös pontok a rendőrség és az alapítvány között

Az alapítvány szorosan együttműködik a helyi polgárőrséggel, hiszen az igényli és igénybe is veszi a polgárőr csoportok segítségét. Az egyes településen szolgálatban lévő polgárőrök szintén kapcsolatot tartanak az alapítvány diszpécserével, valamennyi szolgálat megkezdésekor bejelentkeznek az ügyeletesnek. A diszpécser aktuális információkkal látja el a polgárőr szolgálatot, és itt kapcsolódik be a rendőrség, hiszen ezen információkat a rendőrség szolgáltatja részükre (természetesen csak a nyilvánosságra hozható rendészeti és bűnügyi információkról, például sorozatbetörések az üdülőterületen). Az ügyeletes tudja továbbá a polgárőrök beosztását, szolgálatát, így egy esetleges riasztáskor számíthat az önkéntesek segítségére.

Egyes településeken nagyon jól működő mezőőri szolgálatot tart fenn az önkormányzat. A mezőőrök napi tevékenységük során gyakran érintik azokat a területeket, ahol az alapítvány rendelkezik ügyfélkörrel, így a velük történő együttműködés lételemé az alapítvány működésének és a rendőrség támogatásának, hiszen a külterületen történő események felderítése adott esetben a mezőőrök információs hálózatához tartozhat. Az erdők, illetve vizek védelmét hivatásos szolgálati tagokkal látja el az önkormányzat/egyes társaságok. Ezen halőrök és vadőrök az őrzési területen – az új törvénynek köszönhetően – adott esetben intézkedésre és kényszerítő eszköz alkalmazására jogosultak.

Az alapítványhoz érkező riasztások kontrollálása szintén a velük történő napi együttműködés szintjén realizálódik. További segítséget nyújtanak a rendőrség munkájában mind az orvvadászat/orvhalászat felderítésében, mind a külterületi területek megközelítésében, vagy információ szerzésben. Az alapítványok és a rendőrség pozitív kapcsolatáról még azt is kiemelhetjük, hogy ahol jól működő (távfelügyeleti rendszerbe bekötött) riasztórendszer van, ott nagy mértékben garantálható a bűnelkövetések megelőzése. A különböző biztosítók részéről is pozitív visszacsatolás érkezik az alapítvány irányába, hiszen sok biztosító csak akkor hajlandó ingatlan- és vagyonszolgáltatást kötni a magánszeméllyel, ha vállalja a megfelelő riasztórendszer, védelmi rendszer kiépítését és működtetését, valamint a távfelügyeleti rendszerhez való csatlakozást.

Mivel az alapítvány civil szervezet, ezért különböző minisztériumok által célzottan ilyen társadalmi szervezetek számára meghirdetett pályázatokra tud pályázatot benyújtani. Ilyenek gyakorlatilag azok a célok, melyek a rendőrség bűnmegelőzési tevékenységéhez igazíthatók, és vele együtt közösen vállalhatók. Jó példa erre a Vagyonvédelmi és Bűnmegelőzési Alapítvány egyik pályázata mely az idősek és kiszolgáltatott emberek, egyedül élők biztonságérzetének növelése területén pánikhelyzetben riasztórendszer igénybevételével megfelelő segítség elérésére, illetve nyújtására ad lehetőséget. A pályázattal 25–30 főt célzott meg az alapítvány, akiknek megpróbál segítséget nyújtani, és lehetőséget adni arra, hogy az alapítvány és a rendőrség társadalmi elfogadottságát növelje ezen területen is. Az alapítvány továbbá lehetőséget teremt a középiskolai tanulóknak idény jellegű munkavállalásra. Ezen fiatalok – többek között – az idegenforgalmi időszakban az üdülőkörzetekben bűnmegelőzési röplapok terjesztésében vállalnak szerepet. Azon középiskolások, aki megfelelő idegennyelv-tudással rendelkeznek, szerepet vállalhatnak a külföldi szerződőkkel való kapcsolattartásban vagy éppen a tourist police stand munkájában. A Vagyonvédelmi és Bűnmegelőzési Alapítvány, valamint a helyi városi önkormányzat egyik legátfogóbb és legnagyobb volumenű távlati célkitűzése egy közös szolgálati központ és épület telepítése, illetőleg létrehozása. A tervek alapján egy közös épületben kerülne elhelyezésre a helyi önkormányzati tűzoltóság, a helyi katasztrófavédelmi kirendeltség, a polgárőrség és az alapítvány. A közös épület ügyeletében kerülne elhelyezésre a kamerarendszer és riasztórendszer, melyet a diszpécser kezelne, illetve jelen lenne a tűzoltóság diszpécser, így egy esetleges vonulásra egy időben tudnának reagálni az egységek, egy közös irányítás alatt. Ez a közös szolgálati pont egyrészt támogatásból, másrészt önkormányzati önerőből valósulhatna meg.

Térfelügyeleti kamerarendszer

A kamerarendszer mint bűnmegelőzési eszköz az 1960-as években, körülbelül a videótechnika fejlődésével egy időben jelent meg a nyugat-európai nagyvárosokban. Ipari felhasználása azonban az 1990-es évek elejére tehető. Ennek mintájára Magyarországon is megindult a térfelügyeleti rendszerek kiépítése, melyeket elsőként 1993-ban és 1994-ben a főváros utcáin alkalmaztak, elsősorban az illegális valutaváltók megfigyelésére és a prostitúció visszaszorítására. Ezt követően aztán az ország több nagyvárosában elterjedt a térfelügyeleti rendszer, elsősorban a gépjárműlopások, zsebtolvajlások, lakásbetörések minimalizálása érdekében. A mai rendszerek nemcsak úgy figyelnek meg, hogy egyes üzletek, áruházak vagy sportrendezvények vagyónvédelmét erősítik, hanem adott esetben egy egész városrész biztonságát próbálják megóvni. Ahogy nőtt az erre vonatkozó igény, a törvényalkotók külön törvényben rendelkeztek ezek használatáról, az adatrögzítés módjáról és az adattárolással kapcsolatos személyiségi jogok védelméről (Alaptörvény, Rtv., az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény, a munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény, továbbá a személy- és vagyónvédelmi, valamint a magánnyomozói tevékenység szabályairól szóló 2005. évi CXXXIII. törvény).

Jelen korban a közterületek rendjének vagy vagyónbiztonsága megteremtésének egyik fontos eleme az azonosításra alkalmas adatokat rögzítő kamerarendszer. A kamerarendszerek a bűnmegelőzésben is fontos szerepet töltenek be, és szerepet kapnak a felderítői munka eredményesség tételében is.

Tiszakécske önkormányzata sikeresen pályázott két ízben, először 2014-ben (összes költség 11,9 millió forint, melyből 7,4 millió forint pályázati pénz + 4,5 millió forint önkormányzati önerő), valamint 2015-ben (5,3 millió forint tiszta pályázati pénz) a Belügyminisztérium által kiírt LEADER pályázaton, ennek eredményeként került elhelyezésre a városban összesen 13 ponton, 27 darab kamera. A pályázat az önkormányzati szféra, a civil szféra és a vállalkozói szféra együttműködésével valósult meg. A központ pedig a Vagyonvédelmi és Bűnmegelőzési Alapítvány ügyeleti helyiségében került elhelyezésre. A városban telepített fix kamerák helyei minden esetben igazodnak az aktuális bűnügyi és közbiztonsági helyzethez. Nagyobb rendezvények új helyszínei, időszakosan nagyobb tömegeket vonzó városi rendezvények kapcsán igény merült fel arra, hogy a kamerák elhelyezkedése igazodjon ezen új helyszínekhez. A jogos elvárás teljesítésére olyan új koncepciót dolgozott ki az alapítvány vezetése a helyi rendőrség vezetésével közösen, amelynek eredményeképpen beszerzésre kerültek mobilizálható térfelügyeleti kamerák, amelyet akár a rendőrség, az önkormányzat, vagy akár a lakosság részéről érkező kérés alapján a már meglévő

kamerarendszerhez lehet csatlakoztatni, és más-más helyen lehet ideiglenesen üzemeltetni. Erre nagyon jó példa a halottak napja, amikor a rend fenntartása, valamint a kegytárgyak és egyéb értékek vagyónvédelme érdekében ideiglenes jelleggel elhelyezésre került a mobilkamera a legnagyobb forgalmat bonyolító temetőben. Ugyanígy jó példa a nyári idegenforgalmi időszakban a tiszai szabad strandon a fürdők biztonsága, illetve este az ott lévő szórakozóhelyekhez köthető vagyón elleni vagy erőszakos, garázda bűncselekmények megelőzése céljából elhelyezett mobilkamera. Ez mind olyan eszköz, amely bűnmegelőzési, bűnfelderítési és rendészeti célt szolgál.

A térfelügyelőkamera-rendszerhez szorosan kapcsolódik az úgynevezett „rendszámfelismerő” funkció. A rögzített adatokat a rendszer automatikusan összeveti a központi nyilvántartásokkal, és találat esetén értesíti a hatóságokat, akik a szükséges intézkedést megteszik. Ez a gyakorlatban úgy működik, hogy az alapítvány diszpécser észleli a jelzést, amely a rendszámfelismerő rendszerből érkezik, majd értesíti a Tiszakécske Rendőrőrs járőrszolgálatát, akik a reagálást és a szükséges intézkedést meg tudják tenni az ügyben.

Összegzés

A helyi közbiztonság megteremtése komplex dolog és többszereplős tevékenység. Elengedhetetlen feltétele a résztvevők közötti megfelelő együttműködés és információáramlás. A közbiztonság megteremtésében a rendőrségen kívül szerepet kell vállalniuk a társszerveknek, önkormányzatoknak és a magánbiztonsági szektornak is. A tanulmányban próbáltam rávilágítani egy jó példán keresztül arra, hogy a komplementer rendészet szerves tagjaként egy vagyónvédelmi alapítvány – együttműködve a rendőrséggel és polgárőrséggel – miként tud hozzájárulni egy település biztonságához.

Felhasznált irodalom

- András H. L. (2016). *Vagyonvédelmi és Bűnmegelőzési Alapítvány Tiszakécskén, a közbiztonság érdekében*. Nemzeti Közszerológiai Egyetem Rendészettudományi Kar.
- Balázs R. (2013). *Rendészet történet*. Miskolci Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar.
- Christián L. (2022). *Komplementer rendészet*. Ludovika Egyetemi Kiadó.
- Finszter G. (2014). *A rendőrség joga*. Nemzeti Közszerológiai Egyetem.
- Finszter G. (2006). A bűnüldözés működési modelljei. In Gönczök K., Kerezi K., Korinek L. & Lévy M. (Szerk.), *Kriminológia – Szakkriminológia* (pp. 627–666). Complex Kiadó.

- Finszter G. (2018). *Rendészetan*. Dialóg Campus Kiadó.
- Szamel L. (1990). *A rendészet és a rendőrség jogi szabályozásának elméleti alapjai*. Magyar Tudományos Akadémia.
- Szeles T. (2013). *A polgárőrség szerepe a rendészeti igazgatásban*. Szakdolgozat. Miskolci Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar.
- Tóbiás L. (1998). A közhasznú szervezetek típusai és azok jellemzői. In Sz. N., *Együttműködési lehetőségek civil szervezetek és a helyi önkormányzatok között* (pp. 162–177). Hálózat a Demokráciáért Program (USAID-UWI).
- (2014). *Vagyonvédelmi és Bűnmegelőzési Alapítvány alapító okirata*. Tiszakécske.

A cikkben található online hivatkozás

URL1: *A Vagyonvédelmi és Bűnmegelőzési Alapítvány alapító okirata*. <https://www.tiszakecske.hu/wp-content/uploads/2020/05/Vagyonv%C3%A9delmi-%C3%A9s-B%C5%B1nmegel%C5%91z%C3%A9si-Alap%C3%ADtv%C3%A1ny-alap%C3%ADt%C3%B3-okirata.pdf>

Alkalmazott jogszabályok

- Magyarország Alaptörvénye
- 1744/2013.(X.17.) Kormány Határozattal kihirdetett Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia
1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről
2005. évi CXXXIII. törvény a személy –és vagyonvédelmi, valamint a magánnyomozói tevékenység szabályairól
2011. évi CXII. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról
2011. évi CLXXV. törvény az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról
2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól
2012. évi I. törvény a munka törvénykönyvéről
2012. évi CXX. törvény az egyes rendészeti feladatokat ellátó személyek tevékenységéről, valamint egyes törvényeknek az iskolakerülés elleni fellépést biztosító módosításáról
2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

András H. L. (2024). A helyi közbiztonság megteremtésének részesei, a vagyonvédelmi alapítványok. *Belügyi Szemle*, 72(8), 1427–1445. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2024.v72.i8.pp1427-1445>

Nyilatkozatok

Összeférhetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

Jelen cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője András Hunor Lehel, aki a lehel5@freemail.hu e-mail címen érhető el.

A közigazgatás szervezési elvei a területi közigazgatás vizsgálatának szemszögéből

Organizational principles of public administration from the perspective of the analyses of territorial administration

Hegyesi Zoltán

tanársegéd

Nemzeti Közszerológati Egyetem,
Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar
Hegyesi.Zoltan@uni-nke.hu

Hegyesi
Zoltán

Absztrakt

Cél: A tanulmány a közigazgatás felépítését és működését alapjaiban meghatározó szervezési elvek (a centralizáció, a decentralizáció, hierarchia, az integráció, valamint közszolgálatosság) területi közigazgatás vizsgálatának szemszögéből történő elemzésére tesz kísérletet.

Módszertan: A szerző kutatása során szakirodalmi áttekintést és elemzést végzett, valamint az összehasonlító módszer alkalmazásával élt. A témára figyelemmel a tanulmány alapvetően leíró, szintetizáló jellegű.

Megállapítások: A közigazgatás szervezési elveiről vallott különböző nézetek inkább kiegészítik, mintsem meghaladják egymást. A szervezési elvek nem csupán elméleti teóriák, hanem a közigazgatás-szervezés gyakorlatának alapjai, egyúttal pedig alkalmasak az adott közigazgatási rendszer általános jellemzésére is.

Érték: A tanulmányban ismertetett szervezési elvek érvényesülésének kontextusban történő elemzése a területi közigazgatás vizsgálata szempontjából is releváns, melyhez jelen munka kiindulási alapot szolgáltathat.

Kulcsszavak: centralizáció, decentralizáció, hierarchia, integráció

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás: 2023. 10. 13. Átdolgozás: 2023. 11. 21.
Elfogadás: 2023. 11. 28.

Abstract

Aim: The study attempts to analyse the organisational principles (centralisation, decentralisation, hierarchy, integration, and professional public service) that fundamentally determine the structure and operation of public administration from the perspective of examining territorial public administration.

Methodology: During their research, the author conducted a literature review and analysis, and used the comparative method. Considering the topic, the study is basically descriptive and synthesising.

Findings: Different views on the organisational principles of public administration complement rather than exceed each other. The principles of organisation are not only theoretical theories, but the basis of the practice of public administration organisation, and at the same time they are also suitable for the general characterisation of the given public administration system.

Value: The contextual analysis of the implementation of the organisational principles described in the study is also relevant from the point of view of the investigation of territorial public administration, for which this work can provide a starting point.

Keywords: centralisation, decentralisation, hierarchy, integration

„A mai közigazgatásra szervezetenként jellemző: a. a nagy méret, amely miatt az állam a legnagyobb szervezeti egységek közé tartozik; b. az egység. Bármily nagy is a méret, annak minden része az állam szervezetéhez tartozik, az állam célja és szükségletei által összefügg és az állami hatalomnak alá van vetve. Ezért az államot vezető központi szervre van szükség; c. az emberek, akikért a közigazgatás van, az állam egész területén elszórtan élnek és ezért a közigazgatásnak is mindenütt vannak feladatai. Ehhez sok külső szervre van szükség, akik minden embert elérnek és velük minden szükséges vonatkozásban foglalkoznak; d. szükség van a központi és az emberekkel a lakóhelyükön foglalkozó alsó szervek közt összekötő, közbeeső szervekre; e. a közlekedés és a hírszolgálat mai technikai lehetőségeinek korában (vasút, autó, repülőgép, telefon, rádió) a közigazgatási szervek működési sugara nagyon megnövekedett és ezért azok területi hatásköre másként állapítható meg, mint a lóháton és postakocsin való közlekedés korában, valamint mások a központ és a vidék közti érintkezés lehetőségei, és így a központ hatáskörébe vonható ügyek száma és fajtái.” (Magyary, 1942).

A hierarchia elve

Magyary Zoltán fentiekben hivatkozott gondolatai közérthető módon szemléltetik, hogy a közigazgatás szervezetének kiépülése az állam működéséhez, a közfeladatok végrehajtásához mindig is elengedhetetlen volt. Megállapítható, hogy korunk közigazgatásának szervezete a mai napig számos, meghatározó jegyében igazodik a weberi, klasszikus értelemben vett bürokráciához, bürokratikus szervezethez, sőt a hierarchikus viszonyok nélkül el sem képzelhető a közigazgatás. A közigazgatás-szervrendszert – egyebek mellett – ugyanis szükségszerűen hierarchikus felépítés, alá-fölrendeltségi viszony jellemez.

Tamás András szerint a hierarchia olyan együttműködési kapcsolat, amelyben a felső (főnöki) pozícióban lévő irányít, parancsol és ellenőrzi is irányításának és parancsainak végrehajtását, valamint számonkéri azt, a beosztott pedig végrehajtja a parancsot, engedelmeskedik, aláveti magát a számonkérésnek (Tamás, 2005). Előbbiekből következően a hierarchikus felépítés tehát irányítást, irányítási jogkört is feltételez. Az irányítás mint közigazgatási tevékenységfajta¹ a szervek vagy személyek között uralmi viszonyt keletkeztet. A szervezetek igazgatásában a legerőteljesebb hatalomgyakorlás jogi és igazgatási formája (Madarász, 1989). Teljes körű jogosítványként magában foglalja a felügyeleti tevékenységet és az ellenőrzést is.² Szamel Lajos ezzel összefüggésben megállapítja, hogy a hierarchikus felügyelet a felügyeleti jogkör maximumát jelenti (Szamel, 1963). Mindezekből az következik, hogy az alárendelt tevékenysége több szempont – például törvényességi, célszerűségi, eredményességi, hatékonysági, megbízhatósági – alapján, folyamatos kontroll alatt látja el feladatait. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az alárendelt nem rendelkezhet önálló feladat- és hatáskörökkel. Sőt, a jogszabályban meghatározott önálló feladat- és hatáskörök alapján történő hatáskörgyakorlás tulajdonképpen az utasításadási jog korlátját is jelenti.

A leírtak alapján egyebek mellett megállapítható az is, hogy a hierarchikus viszony alanyai szükségképpen különböző jogállással, feladat- és hatáskörökkel rendelkeznek. A két szint feltételezi és kiegészíti egymást, a működés során tevékenységük összehangolt az általános célok elérése érdekében. Ez azt jelenti, hogy a felsőbb szerv vezetője meghatározza a saját és az irányítása alá tartozó szervezetek általános, egységes célját – vagyis koordinációt végez –, ennek érdekében utasításokat ad. Szamel Lajos meghatározását alapul véve a koordináció mint tevékenység „*emberi cselekvések harmóniába hozatala, azoknak*

1 A közigazgatási tevékenység fogalmáról lásd: Madarász, 1971.

2 Bővebben lásd: Vértesy, 2018.

a közös cél felé irányítása, az összeütközések elhárítása, a munka folytonosságának, a szervezeti egységek működése egymásba kapcsolódásának megteremtése, a szervezeten belüli összhang és együttműködés kiépítése és fenntartása, amely természetesen kiterjed a szervezet eszközeire is” (Szamel, 1978). A koordináció vagy összehangolás tehát a hierarchikus szervezet egyik alaptevékenysége (Tamás, 2005).

Lőrincz Lajos a koordináció szükségességét a gyakorlati működés más aspektusából ragadja meg. Értelmezésében a szakigazgatás tagozódása mesterséges: az ügyek természetes egymáshoz való kapcsolódása és igazgatási hovatartozása általában nem esik teljesen egybe, a feladatok megosztásában nagyobb részt az irányítás tradíciói, pártpolitikai, személyi jellegű érdekek játszanak közre. Például az oktatással kapcsolatos ügyek általában egy minisztériumhoz tartoznak, ugyanakkor nem kizárólagosan, hiszen más országos hatáskörű központi szervek is ellátnak ilyen feladatokat. A szakigazgatásnak ezt a merevségét kívánja feloldani a koordináció (Lőrincz, 2010).

A közigazgatásban a hierarchikus felépítés és viszony konstituálói a jogi normák. Szűkebb értelemben a közigazgatás szervezeti joga meghatározza a belső felépítést, a működés és a külső kapcsolatrendszerben a szervezeti irányítás általános rendjét meghatározó jogot (Lövétei, 2007). Ennek kapcsán vetődik fel a kérdés, hogy a jog meghatározza-e az irányítás tartalmát is.³

A hatályos magyar jogban a központi államigazgatási szervekről, valamint a Kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról szóló 2010. évi XLIII. törvény (Ksztv.), valamint az államháztartásról szóló 2011. évi CXCV. törvény (Áht.) rögzíti az irányítási jogositványokat.

3 Az irányítás tartalmán az irányító szerv által rendszeresen ellátott feladatok összességét értjük. Ezen belül is megkülönböztethetünk úgynevezett szervei és szakmai irányítást, vagy mindkettőre kiterjedő teljes irányítást. Szakmai irányításon az irányított szervezet szakmai tevékenységfajtaira irányuló közigazgatási befolyást értünk, azoknak az igazgatási feladatoknak az ellátását, amelyek által a főlérendelt szerv befolyása érvényesül. A szakmai irányításra vonatkozó szabályok eltérőek, a külön jogszabályokban történő megjelenítést alapvetően az ágazati jelleg, vagy a szervtípusok különbözősége indokolja. Szervei irányítás alatt a szervei tevékenységfajta tekintetében ellátott igazgatási feladatokat szokás érteni, például létesítés, vezető meghatározása (Madarász, 1989).

1. számú táblázat

Az irányítási jogkör összehasonlítása a hatályos jogban

2010. évi XLIII. törvény a központi államigazgatási szervekről, valamint a Kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról	2011. évi CXCV. törvény az államháztartásról
2. § (1) Ahol jogszabály államigazgatási szerv irányítását említi, azon törvény eltérő rendelkezése hiányában a következő hatáskörök együttesét kell érteni: a) az államigazgatási szerv alapítása, átalakítása, valamint megszüntetése,	9. § Ha törvény eltérően nem rendelkezik, a költségvetési szerv irányítása a következő hatáskörök gyakorlását jelenti: a) a költségvetési szerv alapítása, átalakítása és megszüntetése, ideértve az alapító okirat és annak módosítása, valamint a megszüntető okirat kiadására vonatkozó hatáskör (a továbbiakban együtt: alapítói jogok) gyakorlását,
b) az államigazgatási szerv vezetésére kinevezés, vezetői megbízás adása, az államigazgatási szerv vezetőjének felmentése, a vezetői megbízás visszavonása, és – ha törvény vagy kormányrendelet másként nem rendelkezik – az államigazgatási szerv vezetőjével kapcsolatos egyéb munkáltatói jogok gyakorlása,	b) a költségvetési szerv szervezeti és működési szabályzatának jóváhagyása,
c) az államigazgatási szerv tevékenységének törvényességi, szakszerűségi, hatékonysági és pénzügyi ellenőrzése,	c) a költségvetési szerv vezetésére kinevezés vagy megbízás adása, a költségvetési szerv vezetőjének felmentése vagy a vezetői megbízás visszavonása, és – ha törvény vagy kormányrendelet másként nem rendelkezik – a költségvetési szerv vezetőjével kapcsolatos egyéb munkáltatói jogok gyakorlása,
d) az államigazgatási szerv szervezeti és működési szabályzatának jóváhagyása,	d) a költségvetési szerv gazdasági vezetőjének kinevezése vagy megbízása, felmentése vagy megbízásának visszavonása,
e) az államigazgatási szerv döntésének megsemmisítése, szükség szerint új eljárás lefolytatására való utasítás,	e) a költségvetési szerv tevékenységének törvényességi, szakszerűségi és hatékonysági ellenőrzése,
f) jogszabályban meghatározott esetekben az államigazgatási szerv döntéseinek előzetes vagy utólagos jóváhagyása,	f) a költségvetési szerv döntésének megsemmisítése, szükség szerint új eljárás lefolytatására való utasítás,
g) egyedi utasítás kiadása feladat elvégzésére vagy mulasztás pótlására,	g) jogszabályban meghatározott esetekben a költségvetési szerv döntéseinek előzetes vagy utólagos jóváhagyása,
h) jelentéstételre vagy beszámolóra való kötelezés,	h) egyedi utasítás kiadása feladat elvégzésére vagy mulasztás pótlására,
i) az államigazgatási szerv kezelésében lévő közérdekű adatok és közérdekből nyilvános adatok, valamint a b), c) és e)–h) pont szerinti irányítási hatáskörök gyakorlásához szükséges, törvényben meghatározott személyes adatok kezelése.	i) jelentéstételre vagy beszámolóra való kötelezés, és j) a költségvetési szerv kezelésében lévő közérdekű adatok és közérdekből nyilvános adatok, valamint a c)–i) pont szerinti irányítási hatáskörök gyakorlásához szükséges, törvényben meghatározott személyes adatok kezelése.

Forrás. Vértesy, 2018.

Az irányítási jogkör terjedelme alapján lehet teljes, amennyiben az irányító szerv valamennyi hatáskörrel rendelkezik, vagy megosztott, amikor a teljes irányítási jogkör két szerv között – például képviselő-testület és polgármester – oszlik meg (Patyi, 2017). A Ksztv. kimondja, hogy ahol jogszabály államigazgatási szerv

irányítását említi, azon törvény eltérő rendelkezése hiányában teljes irányítási jogkört kell érteni.⁴ Kiemelendő továbbá, hogy a közigazgatás két meghatározó alrendszere – úgymint államigazgatási, valamint (helyi) önkormányzati alrendszer – közül a megyei és települési önkormányzatok vonatkozásában a hierarchia csak a szervezeten belüli viszonyok esetében értelmezhető.

Centralizáció

A centralizáció elve szorosan kapcsolódik a hierarchia elvéhez, annak az állami életben történő érvényesítését jelenti (Tamás, 2005). Szűken értelmezve megfogalmazható akként, hogy a szervrendszer egyik szerve olyan jogi eszközök birtokába kerül, amelyek által befolyását érvényesíteni tudja a szervrendszer egészében. Másképp fogalmazva, centralizáció esetén a döntési súlypont az adott szervezet (vagy szervrendszer) csúcán található (Gajduschek, 2011).

Magyary Zoltán véleménye szerint az egy szervezeti egységet alkotó állam feltételezi egy olyan központi szerv⁵ létét, amelynek az összes alsó- és összekötő szervek alá vannak rendelve, és amely rendelkezési jogosultsággal rendelkezik a közigazgatás szervezete fölött. Magyary Zoltán – elsősorban Maurice Hauriou elmélete alapján – a politikai és az adminisztratív centralizációt különböztette meg egymástól. Politikai centralizáció alatt a jog és a törvények egységét értette. Elmélete alapján a szövetségi államok esetében – a külön törvényhozás és igazságszolgáltatás okán – ez eleve kizárt. A politikai centralizációhoz hasonlóan az adminisztratív centralizációnak is a legfőbb tartalmi eleme az egységesség, amely ebben az esetben a közügyek intézésében és a jogszabályok végrehajtásában mutatható ki. Gyakorlati szempontból szorosabb értelemben adminisztratív centralizáció alatt az ügyek intézéséhez kapcsolódó hatáskör felsőbb szintű szervekhez történő telepítését jelenti (Magyary, 1942).

Lőrincz Lajos a centralizáció egyik legfontosabb ismérvének az igazgatási hatalom egységességét tekintette, amely esetében nincs helye a helyi, szakmai és egyéb specifikumok figyelembevételének. A centralizált közigazgatásban a hatáskörök többségét a központi közigazgatási szervek gyakorolják, valamint a hierarchia elve törés nélkül érvényesül (Lőrincz, 2010).

4 Ksztv. 2. § (1) bekezdés.

5 A szakirodalom a végrehajtó hatalom és egyben a közigazgatás legfőbb szervének a Kormányt tekinti.

2. számú táblázat

A centralizáció értékelése

Lehetőségek	Veszélyek
Egységes szervezet, átlátható irányítási és döntéshozatali jogkörök.	A szabályozott rendtől eltérő egyedi megoldások nem kerülnek felszínre a szervezeten belül. A fejedési kezdeményezés csak a hierarchia felsőbb rétegeiből indulhat; a nagy szervezeti ellenállás csökkentheti a változásokra való hajlandóságot.
Kevesebb intézmény, így kisebb működési költségek. A források jobb felhasználása: a központi kontroll segíthet megelőzni a szervezet túlköltekezését és a kockázatos vagy felesleges beruházások megvalósítását, valamint az egységes működés is hozhat megtakarításokat. Átláthatóbb működés és hatékonyabb felügyelet.	A megfelelő kontroll és a dereguláció hiánya a bürokratikus hatalom túlburjánzásához vezethet.
Jobb és egyszerűbb koordináció, ennek köszönhetően pedig kevesebb átfedés és felesleges párhuzamosság a szervezetek között.	A kontroll és a felügyelet eltávolodása: a vezetők túlterheltsége miatt a kontroll nem elég hatékony.
Nagyobb erőkoncentráció és gyorsabb reaklási lehetőség. Világos döntéshozatali út.	A döntések a végrehajtási szinttől távol születnek, ahova az információk korlátozottan jutnak el, azokat pontatlanul értékelhetik, emiatt rossz döntések születhetnek.
Egyértelmű információs csatornák.	A központi szerv nem képes egymagában beszerezni és feldolgozni azt az információhalmazt, amire szükség van az ágazati szakpolitikák megalkotásához, hiányozhat az a specifikus tudás, amit a területi szervek meg tudnának adni a központi hatóságnak.
	Nem alakul ki lojalitás és elhivatottság a közigazgatási rendszer felé: az alsóbb szinteken lévők nem tudnak javaslatot tenni, újításokat vagy változtatásokat kezdeményezni; végrehajjtják, amit számukra előírnak, de nem érdekeltek a közigazgatás céljainak megvalósításában, hiszen arra nincsen ráhatásuk, így a „ <i>Nem az én problémám</i> ” attitűd alakulhat ki az alsóbb szinteken. Az alsóbb szinten lévők elveszítik az érdekeltségüket és a kezdeményező-képességüket, közömbössé válnak a szervezettel és az ügyfelekkel szemben.
Világos alá-fölrendeltségi viszonyok; a felelősségi körök és a hatáskörök egyértelmű elhatárolása.	Hosszadalmasak az eljárások a központi és az alsóbb szintek között (például eszközbeszerzéseknél, személyi kérdéseknél), ettől a mindennapi működés lelassulhat, a munkavégzés hatékonysága romolhat.
Egyértelmű a kommunikáció rendje.	A túlságosan sok bürokratikus szint lassíthatja a kommunikációt.
Egységes működési rend és standardizált eljárások, ezeknek köszönhetően pedig országszerte azonos színvonalú szolgáltatások és működési rend.	A fejlesztések nem kapnak támogatást; ha a rendszer arra van optimalizálva, hogy minden egységben és azonos módon történjen, akkor az „egyedit” nehezen lehet a rendszerbe beilleszteni.
Méltányosság az elmaradott, hátrányos helyzetű társadalmi rétegek számára.	A központosítással az állam és az állampolgár közötti távolság megnő, így az állampolgárok nehezebben érik el az intézményrendszert, és sűrűl az egyenlő hozzáférés elve.
Integráltabb, összehangoltabb ügyintézés, ami mentesíti az ügyfeleket a plusz terhektől, azonos minőségű szolgáltatásokat garantál, növelheti a jogbiztonságot, és egységes jogalkalmazást tesz lehetővé.	Egyedi méltányolást igénylő esetekben nem elég rugalmas a rendszer.

Forrás. Kovács, 2019.

A korábbiakban említettek szerint egyes szerzők – Magyary Zoltán megközelítésétől eltérően – a dekoncentrációt is a centralizáció részének, annak egyik érvényesülési formájának tekintették. Ha ezt vesszük alapul, akkor a koncentráció (összpontosítás) és a dekoncentráció (szétpontosítás) képezik a centralizáció módzatait (Lőrincz, 2010). Az összpontosított szerv egyetlen koncentrált szervezet, területileg szervezett egységek nélkül. A dekoncentrált szerv⁶ ettől annyiban tér el, hogy a központ irányításával a területi és helyi szinten kialakított szervek által történik a döntéshozatal (Tamás, 2005). Ebben a kontextusban a centralizáció – a decentralizáció mellett – a közigazgatás területszervezési elve, amely meghatározza egy állam közigazgatásának szervezeti felépítését (Temesi, 2020).

A területi közigazgatás szervezésének elvei: dekoncentráció és decentralizáció

A magyar közigazgatás-tudományi szakirodalomban első ízben Tomcsányi Móric 1911-ben megjelent *Önkormányzat és decentralizáció* című művében jelent meg a decentralizáció és a dekoncentráció fogalompár. Tomcsányi Móric a francia jogirodalom alapján a decentralizáció két típusát különböztette meg: az önkormányzatot, valamint a hivatali decentralizációt vagy más néven dekoncentrációt (Tomcsányi, 1911).

Tomcsányi Móric mellett említendő Ereky István is, aki a dekoncentrációt és a decentralizációt a központi és helyi szervek közötti hatalom- és munkamegosztás alapvető módjainak tekintette (Ereky, 1939). Másképp fogalmazva: a területi és helyi igazgatási szervek létrehozása dekoncentráció vagy decentralizáció útján lehetséges. E két állam- és közigazgatásszervezési elv közötti fő különbséget a területi vagy helyi szerv központi szervekhez való viszonya jelenti.

A dekoncentráció

A dekoncentráció az államigazgatás központosságát oldja azáltal, hogy területi kirendeltségeket, területi államigazgatási szerveket hoz létre. A dekoncentráció lényege, hogy a központi szerv hierarchikus irányítási jogköre érvényesül az alsóbb szintű területi szerv irányában (Lapsánszky, Patyi & Takács, 2017). Az így létrehozott területi szerv vagy területi szervezeti egység szigorú alá-főlérendeltségi viszonyban van az őt irányító központi szervvel. A dekoncentráció útján létrejövő dekoncentrált szervek feladat- és hatásköreiket a központi

6 Dekoncentrációt részletesen külön alfejezetben tárgyalom.

szervek szakmai és szervezeti irányítása mellett gyakorolhatják. Az irányítási jogviszony keretében többek között utasításadási, döntés felülvizsgálati jogkör illeti meg a felettes szervet, amely így lényeges és meghatározó befolyást gyakorol a dekoncentrált szerv működésére. Mivel kizárólag az államigazgatás alrendszer szervei közötti kapcsolatokat jellemezhetjük alá-fölérendeltséggel, a dekoncentráció útján csakis területi államigazgatási szervek jöhetnek létre.

Eredeti jelentésében a dekoncentráció azt jelentette, hogy a központi szerv kihe-lyezett területi egységei vezetőire döntési jogokat ruházott át, amelyet bármikor visszavonhatott. A feladat irányultsága szempontjából szemlélve az államigazgatási rendszeren belül fentről lefelé haladnak a feladatok.⁷ Ereky István szerint ugyanakkor nem beszélhetünk valódi dekoncentrációról, illetve decentralizációról abban az esetben, ha a központi szerv *„a hivatalnokokat, illetve a jogi személyeket a közigazgatás teendőinek pusztja ellátására használja fel, a hatalmat ellenben a miniszterek számára tartja fenn.”* (Ereky, 1939). Ekkor ugyanis a közigazgatásban a munkamegosztás ellenére a *„végtetekig vitt központosítás elve érvényesül; a t. i. a hivatalnok csak eszköz lesz a miniszter kezében; – a község és a vármegye s a többi alakulatok pedig jogi személyek lehetnek ugyan a magánjog szempontjából, de nem jogi személyek, hanem pusztja területbeosztások, illetve különleges szervezetek lesznek a közigazgatási jog szempontjából.”* (Ereky, 1939). Az idézet alapján tehát valódi dekoncentráció esetében a dekoncentrált szerv önálló közigazgatási jogi jogalanyisággal, önálló hatáskörrel rendelkezik. A szakirodalomban az államigazgatási szerv önálló hatáskörrel nem rendelkező, területi szinten működő szervezeti egységeit *„ál-dekoncentrált szervezeteknek”* vagy *„ál-dekóknak”* is szokták nevezni. Ez mára – többek között a közigazgatás cselekvésének szigorú jogi keretek közé szorításával – megváltozott, és e területi szervezeti egységek vagy önálló területi szervek hatáskörét döntően jogszabályok rögzítik. Amennyiben jogszabály önálló feladat- és hatásköröket telepít adott dekoncentrált szervekre, az irányító szerv nem vonhatja magához a hatásköröket – ezt nevezzük a hatáskörelvonás tilalmának (Fazekas, 2017).

A dekoncentráció irányulhat alacsonyabb szintű szervekre, ebben az esetben a dekoncentráció vertikális, de irányulhat a közigazgatás azonos szintjén elhelyezkedő szervekre is, ez utóbbi esetben horizontális a dekoncentráció. A vertikális dekoncentráció a központosítás, míg a horizontális dekoncentráció az összpontosítás technikai ellentétét jelenti, lényegében az államigazgatási szervek közötti területi vagy hivatali munkamegosztás (Lapsánszky, Patyi & Takács, 2017).

7 Pálné Kovács Ilona ezt nevezte adminisztratív dekoncentrációnak, amely álláspontja szerint a három tiszta decentralizációs modell (pénzügyi decentralizáció, demokratikus decentralizáció/devolúció, valamint adminisztratív dekoncentráció) egyike (Pálné, 2014).

A nemzetközi és hazai szakirodalomban napjainkra sincs egységes álláspont a dekoncentráció elvének megítélése tekintetében: egyesek az adminisztratív decentralizáció leggyengébb formájaként,⁸ mások a centralizáció részeként⁹ értelmezik.

A decentralizáció

A 20. századi francia közigazgatási jogtudomány nagy művelői a decentralizációt¹⁰ az önkormányzatokkal azonosították.¹¹ A decentralizáció a közigazgatási feladatok olyan autonómiával rendelkező közigazgatási szervezetekre történő telepítését jelenti, amelyek öngazgatáshoz vagy önkormányzáshoz való joggal rendelkeznek (Lapsánszky, Patyi & Takács, 2017). A decentralizáció tartalma a jogi garanciák által védett helyi önállóságban jelölhető meg, amely nem eredményez alá-fölérendeltséget sem a központi kormányzattal, sem pedig a közigazgatás más szerveivel. Az önkormányzatok a saját ügyeket önállóan szabályozzák és igazgatják, ehhez pedig szervezeti, működési és költségvetési-pénzügyi önállóság járul (Balázs, 2014).

A Helyi Önkormányzatok Európai Chartája alapján „*a helyi önkormányzás a helyi önkormányzatoknak azt a jogát és képességét jelenti, hogy – jogszabályi keretek között – a közügyek lényegi részét saját hatáskörükben szabályozzák és igazgassák a helyi lakosság érdekében*”.¹² Az önkormányzáshoz való jog adott területen élő természetes személyek összességét illeti meg, gyakorlása pedig jellemzően demokratikus módon választott testületeken keresztül valósul meg.

Fábián Adrián értelmezésében „*a helyi önkormányzat a helyi közösség, a feladat- és hatáskörök, valamint az erőforrások autonóm közigazgatási egysége*” (Fábián, 2016). E közigazgatás-tudományi meghatározás alapján a helyi közösség érdekében történő működés a helyi önkormányzat legalapvetőbb eleme. A választott testület (képviselő-testület) hagyományosan fontos döntéshozó szerve a helyi önkormányzatoknak, ugyanakkor a helyi közösség akaratára a legmagasabb szintű, így ettől elméletileg a képviselői szervek sem térhetnek el (Fábián, 2016).

Az önkormányzatokhoz kapcsolódó fontos elméleti fogalmak körében említendő meg továbbá az úgynevezett hatásköri generális klauzula. A hatásköri generális

8 Lásd például Nuraliev, 2022; Engdaw, 2022; Aoki & Schroeder, 2014; Pálné, 2014.

9 Lásd például Rajca, 2020; Tamás, 2005; Lőrincz, 2010.

10 A decentralizációnak szélesebb értelemben részei a különböző államigazgatási feladatot ellátó, nem területi alapon szerveződő önkormányzati szervek is, például a köztestületek, közalapítványok is. Azonban tekintettel arra, hogy jelen tanulmány a szűk értelemben vett közigazgatási szervezetrendszerrel foglalkozik, ezért a decentralizációval kapcsolatos színes elméleti kérdések vizsgálatát – a teljes képet leegyszerűsítve – egyedül a helyi önkormányzatokra szűkíti le.

11 Így kiváltképpen Maurice Hariou és Léon Duguít, lásd Erekly, 1939.

12 Helyi Önkormányzatok Európai Chartája 3. cikk 1. bekezdés.

klauzula a jogi autonómia olyan eszköze, amely általános beavatkozási képességet biztosít a helyi önkormányzatoknak azokon a területeken is, amelyek nem szerepelnek a törvényi szinten rögzített hatásköri listán. Lényegében véve általános hatáskört eredményez, hiszen a helyi közügyek intézése körében általános felhatalmazást ad az önkormányzatoknak, segítve ezzel a szubszidiaritás,¹³ valamint a szabad igazgatás és szabályozás elveit. Egyes országokban a klauzula nem érvényesül tisztán azáltal, hogy a jogalkotó valamelyik önkormányzati szint hatáskörébe csak a törvényben meghatározott feladatokat utalja és önként nem vállalhat fel másokat. Magyarországon a 2011. évi CLXXXIX törvény (Magyarország helyi önkormányzatairól) 10. §-a alapján az önkormányzatok önként vállalhatnak feladatokat, de a 27. § (1) bekezdés¹⁴ ezt korlátozza azáltal, hogy rögzíti a vármegyei önkormányzatok feladat- és hatásköreit.¹⁵

3. számú táblázat

A decentralizáció értékelése

Lehetőségek	Veszélyek
Felgyorsítja a döntéshozatalt és az ügymenetet azáltal, hogy csökkenti a hierarchia csúcsán álló szervezet feladatait és túlterheltségét.	A helyi szűk csoportok érdekei juthatnak érvényre, és növekedhet a korrupció.
Mérsékelheti a közigazgatás feletti politikai befolyást.	Csökken a központi szervek befolyása és konfliktuskezelő képessége.
A döntési jogkörök átruházásával a döntések helyi szinten születnek, ahol az állampolgárok igényeit és szükségleteit jobban figyelembe tudják venni, a helyi körülmények ismeretében megalapozottabb döntést lehet hozni. Közvetlenebb kapcsolatot biztosít az állampolgár és az igazgatási szerv között, a közvetlen elszámoltatás lehetőségei is bővülnek.	A társadalom egészét érintő ügyekben a helyi érdekek ütközhetnek az országos érdekekkel. Heterogén gyakorlattal működő közigazgatási egységek jöhetnek létre, amelyek eltérő színvonalú szolgáltatást nyújtanak – ez veszélyeztetheti az egységes joggyakorlatot, és azt is, hogy az ügyfelek mindenhol azonos színvonalú szolgáltatáshoz jussanak.
Újításra ösztönöz, nyitott az alulról jövő kezdeményezésekre. Egy kisebb és összetartóbb szervezet munkatársai elkötelezettebbek és motiváltabbak, mint akik egy óriási bürokratikus gépezet egyetlen fogaskerekének érzik magukat.	A nagyobb önállóság túlburjánzó szervezetekhez és drágább közigazgatáshoz vezethet. A kis szervezetek számára túlságosan sokba kerülhet a magasán képzett szakértői állomány megtartása, a ritkábban előforduló eljárások pedig magasabb pénzügyi és szakmai költséggel járhatnak.
Az ügyfelek a lakóhelyükhöz közel érhetik el a közigazgatási szolgáltatásokat. Ez egyfelől kényelmesebb ügyintézést jelent számukra, másfelől pedig a közigazgatás is úgy tudja szervezni a tevékenységét, hogy a helyi sajátosságokat és egyediségeket jobban figyelembe vegye.	A több, de kisebb szervezet tevékenységét nehezebben lehet koordinálni – ez leginkább olyan összetett és sokszereplős problémáknál jelenthet hátrányt, mint a szegénység és a munkanélküliség kezelése vagy a katasztrófaárványok elhárítása.

Forrás. Kovács, 2019.

13 A szubszidiaritás elve azt jelenti, hogy „közfeladatokat általában elsősorban az állampolgárokhoz legközelebb álló közigazgatási szervnek kell megvalósítania. A feladatoknak más közigazgatási szervekre történő átruházása a feladat természetétől és nagyságától, valamint hatékonysági és gazdaságossági követelményektől függ.” Helyi önkormányzatok Európai Chartája 4. cikk 3. bekezdés.

14 „A vármegyei önkormányzat területi önkormányzat, mely törvényben meghatározottak szerint területfejlesztési, területrendezési, valamint koordinációs feladatokat lát el.”

15 A témáról részletesen (Balázs, 2017).

A decentralizáció és a dekoncentráció viszonyrendszere

A decentralizáció és a dekoncentráció természete ugyan egymástól jelentősen különböző, de mindkét esetben a hatáskörmegosztás olyan formája jön létre, amely az állampolgárokhoz közelebbi feladatellátás biztosítója. A dekoncentrációtól eltérően azonban, a decentralizáció nem egy származtatott végrehajtási önállóságot, hanem a területi szerv jog által védett autonómiáját eredményezi (Pálné, 2008). Megjegyzendő továbbá, hogy a dekoncentrált szervek egyszemélyi vezetés alatt állnak, ez pedig alapvetően megkülönbözteti őket az önkormányzatoktól, ahol az önkormányzati feladatok megvalósításáért a demokratikusan megválasztott testület (képviselő-testület) felelős. A dekoncentrált szervek és a decentralizált szervek eltérnek egymástól az általuk ellátott feladatok tekintetében is. A dekoncentrált szervek alapvető feladata az államigazgatási feladatok ellátása, míg az önkormányzati feladatok megvalósításáért az önkormányzatok felelnek. E feladatmegosztást árnyalja, hogy a helyi önkormányzatok szervei törvény vagy törvényi felhatalmazáson alapuló kormányrendelet alapján elláthatnak államigazgatási feladatokat – ezeket nevezzük átruházott államigazgatási feladatoknak. Hazánkban például a járási hivatalok 2013. évi bevezetését megelőzően a települési jegyzők államigazgatási hatósági jogkörben jelentős mennyiségű államigazgatási hatósági feladatot láttak el.

A decentralizáció vitathatatlan előnye az ügyek intézése során a helyi érdekek, sajátosságok magasabb szintű érvényre juttatásában van, míg a dekoncentrációé a jogalkalmazás egységének biztosításában ragadható meg.¹⁶ Míg bizonyos ügyeknél a helyi viszonyok ismerete előnyt jelenthet (például birtokvédelem), számos olyan, jellemzően államigazgatási hatósági feladat is létezik, amelyek intézése speciális szakértelmet, pártatlan és az ország minden területén egységes végrehajtást kíván (például okmányokkal kapcsolatos feladatok, népegészségügyi feladatok, élelmiszer-láncbiztonsági feladatok). Utóbbi esetben az adott feladat ellátását a jogalkotó jellemzően a területi államigazgatási szervek hatáskörébe utalja.

16 Megjegyzendő, hogy a dekoncentráció lehetőségei és veszélyei gyakorlatilag megegyeznek a centralizáció kapcsán bemutatott elemekkel. Lásd *A centralizáció értékelése* című táblázat.

4. számú táblázat

A dekoncentrált és a decentralizált szervek összehasonlítása

	Dekonzentrált szervek	Decentralizált szervek
Közigazgatási rendszerben elfoglalt hely	Államigazgatás	Önkormányzati igazgatás
Központi közigazgatáshoz fűződő viszony	Hierarchikus	Mellérendeltség
Szervezeti autonómia mértéke	Alacsony	Magas
Vezetés módja	Egyszemélyi	Testületi
Területi kötődés	Gyenge	Erős
Tevékenység jellege	Jellemzően közhatalmi tevékenység	Közhatalmi tevékenység mellett, jelentős mértékű közszolgáltató tevékenység
Hatáskör jellege	Különös (kivételesen általános)	Általános
Ellátott feladatok típusa	Államigazgatási feladatok	Önkormányzati feladatok + átruházott államigazgatási feladatok
Működési terület	Speciális illetékesség is lehetséges (például területközi)	Igazodik a területi igazgatás szintjeihez

Forrás. A szerző saját szerkesztése.

Rögzítendő, hogy a dekoncentráció és a decentralizáció eltérő mértékben, egyszerre érvényesülnek a területi közigazgatásban. Tri Widodo W. Utomo szerint annak ellenére, hogy a dekoncentráció és a decentralizáció megtalálja az „*egyensúlyi állapotot*”, három egymástól eltérő modellt különböztethetünk meg egymástól (Utomo, 2009).

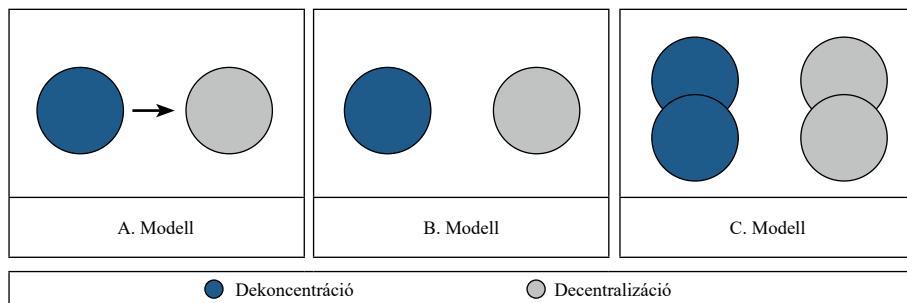
- 1) A. modell: A dekoncentráció megelőzi a decentralizációt. Ebben a modellben a decentralizációra kizárólag akkor kerül sor, ha az önkormányzatok megfelelő kapacitásokkal rendelkeznek a feladatok ellátására. A dekoncentrációs és a decentralizáció történelmileg legkorábban kialakult modellje.¹⁷
- 2) B. modell: A dekoncentráció a decentralizáció mellett, azzal párhuzamosan valósul meg. Ebben a modellben a területi államigazgatási szervek egymástól mereven elválasztva működnek. A központi, illetve a területi államigazgatási szervek minden, az önkormányzatok kizárólagos hatáskörébe nem tartozó feladatot elláthatnak helyi szinten. Ez a modell alkalmas a központi kormányzat leterheltségének csökkentésére, valamint az alulról jövő igények kielégítésére.
- 3) C. modell: A dekoncentráció és a decentralizáció egyszerre valósul meg. Ebben a modellben a kormányzati akarat függvényében a decentralizáció kisebb vagy nagyobb mértékben érvényesülhet, mint a dekoncentráció.

¹⁷ Ilyen volt például a középkorban az uralkodó által, a helyi szint kormányzására kirendelt tisztviselő.

Dekonzentráció esetén a feladatok telepítése az önkormányzatok által el látott feladat- és hatáskörökhöz igazítva (azokkal összhangba hozva) történik. Ebben a modellben a dekoncentrált és a decentralizált szervek az úgynevezett többszintű kormányzás¹⁸ közös szereplői, melyben a helyi igények figyelembevétele mellett érdemi lehetőség nyílik a hatékonyabb és eredményesebb kormányzás kialakítására.

1. számú ábra

A dekoncentráció és a decentralizáció viszonyának modelljei

Forrás. A szerző saját szerkesztése Tri Widodo W. Utomo munkáját felhasználva.

Az egyes országok között jelentős különbségek tapasztalhatók abban, hogy az állam milyen mértékű önkorlátozást vállal, mely feladatokat ruház át az önkormányzatokra. Az utóbbi évtizedek tapasztalatai alapján megállapítható, hogy a pénzügyi és gazdasági világválság hatására a közigazgatás-fejlesztés nemzetközi irányai átalakulóban vannak. Ez elsősorban abban nyilvánul meg, hogy a „decentralizációbarát” területi reformok visszaszorulása mellett trendszerűen megjelentek az állami szervezetrendszer megerősítését, újra helyzetbe hozását célzó törekvések is.

A hazai viszonyokat illetően egyértelműen megállapítható, hogy a jogalkotó az elmúlt egy évtizedben kiemelt figyelmet fordított a területi államigazgatás megerősítésére (például az átruházott államigazgatási hatáskörök visszavétele, a törvényességi ellenőrzés törvényességi felügyeletté minősítése, a kormányhivatali és járási szervezetrendszer kiépítése és fejlesztése stb.), mellyel párhuzamosan az önkormányzatok feladat- és hatásköreik (például kórházak, oktatási intézmények fenntartása), valamint pénzügyi forrásaik (például gépjárműadó) egy részét elvesztették. Álláspontom szerint a leírtak alapján megállapítható, hogy az elmúlt évtizedben lezajlott – a területi és helyi igazgatást

18 A többszintű kormányzás fogalmáról, fejlődéséről, valamint típusairól részletesen (Kaiser, 2019).

érintő – reformok (így különösen Magyary Zoltán Közigazgatás-fejlesztési Program 11.0 és 12.0) a centralizáció és a dekoncentráció elvének magasabb fokú érvényesülését idézték elő a közigazgatásban, amely az önkormányzati rendszer újraszabályozásával kétségkívül megváltoztatta a dekoncentráció és a decentralizáció viszonyát. Ebben az új rendszerben pedig sokkal inkább az A. modell sajátosságai fedezhetőek fel.

Integráció

Az integráció, vagy más kifejezéssel koordináció általános értelemben az állam, valamint a közigazgatás működésének egységességét, időszerűségét, az aktuális kormányzást és végrehajtást segíti elő (Józsa, 2018). Az integráció hétköznapi értelemben összehangolást, koordinációt jelent. Közigazgatás-tudományi értelemben az integráció lényege, hogy egy testület vagy szerv olyan jogosítványokkal rendelkezik, amely valamilyen fokú beavatkozási lehetőségét biztosít számára az érintett szerv vagy szervei kör tevékenységének, folyamatának összehangolására, a működés egységességének, valamint zavartalanságának biztosítása érdekében.

Az integráció biztosításáról való gondoskodás kiemelten fontos a tagolt vagy összetett szervezeti struktúrák, illetve szervrendszerek esetében, mivel ezeknél számolni kell a szervezeti céloktól eltérő, úgynevezett divergáló szervezeti mozgásokra. Az integráció és koordináció megfelelő eszközrendszerrel párosulva fokozhatja az adott közigazgatási szervezetrendszer hatékonyságát, az erőforrások gazdaságosabb felhasználását, s a különböző szervezeti célok magasabb szintű megvalósítását (Józsa, 2018).

Az irányítási jogviszony keretében már az előzőekben rámutattunk arra, hogy a koordináció az irányítás egyik résztevékenysége. Abban az esetben, ha a koordináció irányítási jogviszony keretében valósul meg vertikális, míg ha azonos szinten álló szervek között, akkor horizontális¹⁹ a koordináció.

Magyary Zoltán az integráció²⁰ elvét szűken értelmezve akként foglalt állást, hogy az integráció a különböző egyenrangú szervek közös célra való együttműködésének szervezeti biztosítására szolgál (= horizontális koordináció) (Magyary, 1942). Célja, hogy a közigazgatás azonos szintjén, egymással nem hierarchikus, hanem mellérendeltségi viszonyban álló szervek egymással összhangban

19 Tágan értelmezve horizontális koordináció alatt értjük a közigazgatás ágazatai között megvalósuló koordinációt is (Gloersen & Michelet, 2014).

20 Az integráció Magyary Zoltán általi értelmezésétől eltérő, komplex közigazgatás-tudományi megközelítésére (Tamás, 2005; Kovács, 2014).

(koordináltan) működjenek. Az integráció biztosítására különböző megoldások alakultak ki, például az erre kijelölt területi szerv megbízásától²¹ az együtt-döntési eljárások bevezetésén át a szervezeti összevonásokig (Barta, 2021).

A területi államigazgatásban a központi akarat területi megvalósítását elősegítő vertikális irányú koordináció mellett a horizontális koordináció igénye is megjelenik az ágazati szervek tevékenységének, a különböző szakpolitikák végrehajtásának összehangolása és az átfedések csökkentése érdekében. A két dimenzió közül a horizontális koordináció megvalósítása problematikusabb. Magyarországon a rendszerváltozást követő területi államigazgatási reformok központi elemeként jelent meg a koordináció erősítése (Kovács, 2014).

A területi államigazgatás koordinációjával foglalkozó szakirodalom alapján az alábbi, a területi államigazgatás koordinációjának erősítését szolgáló konkrét beavatkozási területek határozhatók meg:

- 1) A különös hatáskörű területi államigazgatási szervek szervezeti struktúrájának, működésének, ügyfélszolgálatainak és menedzsmentjének standardizálása az átláthatóbb, azonos standardok szerint működő, és az ügyfélszolgálatok működése minőségének növelése érdekében.
- 2) A területi államigazgatás méretének csökkentése (a szervezetek és a közfoglalkoztatottak számának leépítése vagy optimalizálása, például a feladatok és hatáskörök alsóbb szintre delegálása révén) a párhuzamosságok és átfedések felszámolása érdekében.
- 3) A szervezetek összevonása, bizonyos funkciók, feladatok integrálása, valamint közös szolgáltatási pontok létrehozása a költségtakarékosabb működés érdekében (Kovács, 2014).

Barta Attila szerint attól függően, hogy az egyes korszakokban és államokban mennyire hangsúlyos a dekoncentrált államigazgatási szervek oldalirányú együttműködése, illetve ennek összefogása, különbséget tehetünk integrált (összetett) és dezintegrált (széttagolt) területi államigazgatási alrendszerek között. Az integráció egyfelől a szervezeti, másfelől pedig a működési integráció alkalmazásával biztosítható (Barta, 2013).

A területi államigazgatás vonatkozásában a szervezeti integráció a dekoncentrált szervek számának csökkentését jelenti a szervezetek összevonása (összeolvasása), illetve beolvasztása útján.²² A szervezéstan szakirodalom (Fluck, 1932;

21 Magyarországon gyakorlatilag ezt a funkciót töltötte be a közigazgatási bizottság az 1876 és 1930 közötti időszakban.

22 Szervezeti értelemben beolvasás esetén csak a beolvasó szerv szűnik meg, jogutódja az „átvevő” szerv lesz. Összeolvasás esetén az érintett szervek megszűnnek, közös jogutódjuk az összeolvasással létrejövő új szerv lesz (Lamm, 2009).

Almásy & Csuth, 2018) szerint a szervezetfejlesztés ebben az esetben megvalósulhat úgynevezett hatásköri, horizontális vagy illetékességi, vertikális revízió útján. Mindkét esetben az egymással egy szinten működő dekoncentrált szervek egyikének összeolvadásáról vagy beolvasztásáról van szó, amelyeknek felettes szerve azonos (központi ágazati szerv). Előbbi a jogutód szerv(ek) hatásköré(i)nek (Almásy & Csuth, 2018), míg utóbbi a működési területé(i)nek a növekedését eredményezi. A gyakorlatban a strukturális reformok jellemzően mindkét módszer egyidejű alkalmazásával kerülnek végrehajtásra. A leírtak mellett kiemelendő, hogy a szervezeti integráció a közigazgatás központosságát (centralizációját) növeli.

A működési integráció során a jogalkotó egy kiemelt államigazgatási szerve (szervtípusa) – a leggyakrabban a Kormány általános hatáskörű területi szerve – számára koordinációs, ellenőrzési, valamint véleményezési jogkört biztosít, amely jogkörök gyakorlásával (ha az erős jogosítványokkal párosul) az érintett szervei kör működése összehangolható. Ebben az esetben az integráció fokozatosan, a kijelölt szervbe történő szervezeti integráció nélkül, a koordináció jogszabályban rögzített, valamint azon kívüli úgynevezett nem jogi eszközök tartós alkalmazásának eredményeképpen alakul ki.

A fentiekben hivatkozott szakirodalmak alapján megállapítható, hogy a területi államigazgatás integrációjának növelését célzó reformok elkerülhetetlen módon felülről vezérelt („top-down”) reformok, melyek gyakran igénylik a hierarchiában magasabb szinten lévő szerv(ek) strukturális, valamint feladat- és hatásköri átalakítását is. Tekintettel arra, hogy jellemzően a területi államigazgatás dezintegrációját a legtöbbször a területi államigazgatási szervek „elszaporodása” okozza, a középszint átalakítását célzó reformok szerves részét – és az esetek túlnyomó többségében fő irányát – képezik a különböző szervezeti összevonások, beolvasztások, melyek végrehajtásától a jogalkotó, egyebek mellett gazdaságosabb működést vár. Balázs István szerint ezzel szemben a működési integráció előnyei a fokozatosságban megnyilvánuló körülmények, az ágazati sajátosságokat figyelembevevő, kevesebb konfliktusforrást teremtő és olcsóbb végrehajtás (Balázs, 2006).

A fentiekben túl az is megjegyzendő, hogy a szervezeti és a működési integráció eltérő arányban, de egyidejűleg van jelen az államok középszintű államigazgatásában, egyik vagy másik típus kizárólagos alkalmazására építő megoldás Európában nem ismert (Barta, 2013).

5. számú táblázat

A területi államigazgatás integráltsága egyes európai államok esetében²³

Dezintegrált modell	Integrált modell	
Nagy-Britannia Írország	Működési integráció	Szervezeti integráció
	Franciaország Belgium Románia	Olaszország Finnország Lengyelország Szlovénia Magyarország Szlovákia

Forrás. A szerző saját szerkesztése Barta Attila munkájának felhasználásával.

Közszolgálatosság

A közszolgálatosság vagy hivatásos közszolgálat alapelveinek lényege, hogy a közigazgatásban szakképzett – úgynevezett professzionális – személyi állomány (= szakemberállomány) dolgozik (Lőrincz, 2010), akik élethivatásukként tekintenek munkájukra. Ebben a kontextusban a szűk értelemben vett közszolgálat a közigazgatás személyi állományát fedi le, amelynek tagjai a nemzetközi terminológiát tekintve köztisztviselők²⁴ (a hazai szabályozásban 2019-től köztisztviselők és kormánytisztviselők) (Linder, 2020). Tekintettel arra, hogy a közigazgatás a társadalom irányításában meghatározó jelentőséggel bír, a köztisztviselőkkel szemben alapvető elvárás, hogy a mindennapi munkavégzésük során betartsák a jogszabályokat, pártatlanul és lojálisan járjanak el, anélkül, hogy saját érdekeiket a közérdek elé helyeznék. Hazafi Zoltán szerint mindez csak úgy biztosítható, ha a köztisztviselőknek önálló jogállásuk, erkölcsi, szakmai szabályrendszerük van, amelybe bele tartozik az igazságosság, az egyenlőség, a diszkrimináció tilalma, a pártatlanság, a lojalitás és a semlegesség (Hazafi, 2014). A közszolgálatosság – a fentiek mellett – egyben azt is jelenti, hogy a közigazgatási szervek nevében eljáró köztisztviselők más egyéb, munkavégzésre irányuló jogviszonyokhoz viszonyítva többlet jogokkal és kötelezettségekkel rendelkeznek, melyet a jogalkotó legtöbbször jogszabályban is rögzít. A közszolgálatra vonatkozó joganyagot pedig közszolgálati jogoknak nevezzük.²⁵

23 Megjegyzendő, hogy a besorolás egyfelől az egyes föderatív államberendezkedésű (például Németország) államok esetében, másfelől pedig azokban az országokban nehézkese, melyekben az államigazgatás és az önkormányzati igazgatás középszinten nem különül el egymástól (például Csehország).

24 Angolul civil service. A nemzetközi trendekkel kapcsolatban (Ludányi, 2017).

25 A közszolgálati jog jogági tagozódása körében a szakirodalom nem alakított ki egységes álláspontot. Egyesek szerint önálló jogág, mások pedig vagy a közigazgatási jog, vagy a munkajog részének tekintik. Erről részletesen (György, 2018; Horváth, Kun & Petrovics, 2021).

A fenti alapvető követelményeknek megfelelő (modern) hivatásos közszolgálat a 18. századi Poroszországban jelent meg elsőként, I. Frigyes Vilmos és Nagy Frigyes uralkodása alatt.²⁶

Magyarországon a hivatásos közszolgálat kialakulása a kiegyezést követően, a 19. század második felére tehető. A magyar közszolgálati rendszert a karrierrendszer²⁷ vonásai jellemezték, amely a tisztviselők érdemek (végzettség, képzettség, szakmai tapasztalatok) alapján történő kiválasztásán és előmenetelén alapult. Mindez alapjaiban változott meg a második világháborút követően, a szocializmusban ugyanis a kiválasztás legfőbb szempontjává az érdemek helyébe a párthűség lépett. A tanácsrendszerben dolgozók jogviszonya az 1970-es évekig nem volt sajátos, az általános munkajogi szabályozás hatálya alá tartozott (Linder, 2010). A közigazgatásban foglalkoztatottak jogállására az 1970-es évektől kezdve egészen a rendszerváltozásig ugyan a Munka Törvénykönyvéről, egységes szerkezetben a végrehajtására kiadott 34/1967. (X. 8.) Korm. rendelettel szóló 1967. évi II. törvény vonatkozott, de az 1967. évi II. törvény felhatalmazása alapján a 38/1973. (XII. 27.) MT rendelet és a 14/1973. (XII. 27.) MüM rendelet immáron szabályozta az államigazgatási szervekre vonatkozó eltéréseket. A rendszerváltozást követően ezt, a közszolgálati jogviszonyt egységes munkajogi jogviszonyként értelmező jogalkotói szemléletet váltotta fel a közszolgálati jogviszonyt sajátosságai okán önálló jogviszonytípus(ok)ként²⁸ kezelő koncepció. Közszolgálati rendszerünk a köztisztviselők jogállásáról szóló 1992. évi XXIII. törvény (Ktv.) hatályba lépésével ismét a karrierrendszerre vonatkozó jegyekkel bírt. A Ktv. egységesen szabályozta mind az államigazgatásban, mind pedig az önkormányzati igazgatásban dolgozók jogviszonyát. Ezt az egységes szabályozást bontotta meg hatályba léptével a kormánytisztviselők jogállásáról szóló 2010. évi LVIII. törvény (Ktjv.), amely a központi és a területi államigazgatásban foglalkoztatott kormánytisztviselők jogviszonyára vonatkozó szabályokat rögzítette. Majd a jogalkotó a közszolgálati tisztviselők jogállásáról szóló 2011. évi CXCV. törvény (Kttv.) keretében külön fejezetekben szabályozta a kormányzati szolgálati, valamint a köztisztviselői jogviszonyra vonatkozó különös szabályokat. A jogviszonyok további differenciálódása az állami tisztviselők jogállásáról szóló 2016. évi LII. törvény (Áttv.) hatályba léptével folytatódott, amely a területi államigazgatás kiemelt szervének számító fővárosi és megyei kormányhivatalok (és ezen belül a járási hivatalok) állami tisztviselőire vonatkozó szabályokat rendezte. A Kttv.

26 A közszolgálat fejlődésének történetéről (Magyary, 1942; 1944; Mélypataki, 2015).

27 A hatályos szabályozás alapján a szakirodalom zárt(abb), úgynevezett karrierrendszerű, valamint nyitott(abb) közszolgálati rendszereket különböztet meg. Erről részletesen Lőrincz, 2010.

28 Lásd a közalkalmazottokról és köztisztviselők jogállásáról szóló törvények.

szabályait a jogalkotó azonban továbbra is alkalmazni rendelte – az Áttv.-ben foglalt eltérésekkel. Az Áttv. általános vonásai közül kiemelendő, hogy egy rugalmas, nagyobb munkáltatói felelősséggel és bértömeg-gazdálkodással együtt járó, nyitottabb jellegű, új illetményrendszert vezetett be, amely részben szakított a korábbi szenioritással is (Ludányi, 2021).

Az előbbieken felvázolt, a nyitottabb közszolgálati rendszerekre vonatkozó jegyek további felerősödését eredményezte a 2019. január 1-jével hatályba lépett és jelenleg is hatályos, a kormányzati igazgatásról szóló 2018. évi CXXV. törvény (Kit.), amely valamennyi, a Kormány (közvetlen vagy közvetett) alárendeltségében működő civil államigazgatási szerv (ügynevezett kormányzati igazgatási szervek) tisztségviselőinek jogviszonyát szabályozza újra. Ily módon a korábbi állami tisztviselői jogviszony helyett kormányzati szolgálati jogviszonyt töltenek be – többek között – a fővárosi és (vár)megyei kormányhivatal,²⁹ a Kit. terminológiáját használva területi kormányzati igazgatási szerv tisztviselői is. A törvény számos újításai közül kiemelendő, hogy álláshelyalapú létszámgazdálkodást vezetett be, megszüntette az éves, kötelező teljesítményértékelést, valamint rendkívül széles körű felhatalmazást biztosít a munkáltatói jogkör gyakorlójának (Hazafi, 2020).

Azon (civil) államigazgatási szervek tisztviselőire pedig, akikre a Kit. hatálya nem terjed ki (önálló szabályozó szervek és autonóm államigazgatási szervek közszolgálati jogviszonyban foglalkoztatottjaira) 2020. január 1-jétől a különleges jogállású szervekről és az általuk foglalkoztatottak jogállásáról szóló 2019. évi CVII. törvény (Küt.) vonatkozik.

Fentiek alapján megállapítható, hogy (a civil) közszolgálat hazai szabályozása jelenleg egyfelől decentralizált, koncepciójában pedig különböző célokat érvényesít. Míg az önkormányzatok köztisztviselői tekintetében lényegében véve továbbra is a szenioritás elve érvényesül, addig a Kit. és a Küt. egyértelműen egy nyitottabb közszolgálati rendszer vonásait tükrözi.

Összegzés

A közigazgatás megújításának állandó igénye szükségszerűség abban az értelemben, hogy a társadalmi szükségletek növekedése vagy a fejlődő technológiák terjedése a közigazgatási feladatok számának megnövekedését, vagy például a hatékonyság növelése érdekében a feladatellátás módjának racionalizációját

29 Az Alaptörvény tizenegyedik módosítását követően – 2023. január 1-jével – a fővárosi és megyei kormányhivatalokat fővárosi és vármegyei kormányhivataloknak nevezzük.

eredményezheti és kényszeríti ki. Ez a közigazgatás szervezetére kétségtelen hatással van, ugyanakkor a rendszer felépítését és működését tipikusan meghatározó elvek továbbra is változatlan formában, tartalomban érvényesülnek. Noha a közigazgatás szervezésének elveiről a szakirodalomban nincs „közmeggyezés”, mégis elmondható, hogy az eltérő megközelítések inkább kiegészítik, mintsem meghaladják egymást.

Fentiekén túl hangsúlyozandó, hogy a szervezési elvek nem csupán elméleti teóriák, hanem a közigazgatás-szervezés gyakorlatának alapjai, továbbá alkalmasak az adott közigazgatási rendszer általános jellemzésére is.

Felhasznált irodalom

- Almásy Gy. & Csuth S. (2018). *Közigazgatási szervezési alapismeretek*. Dialóg Campus Kiadó.
- Aoki, N. & Schroeder, L. (2014). An Approach to Measuring Subnational Administrative Autonomy in Education. *International Journal of Public Administration*, 37(10), 10–19. <https://doi.org/10.1080/01900692.2013.809588>
- Balázs I. (2006). A területi államigazgatás továbbfejlesztésének alternatívái. In Balázs I. & Bércesi F. (Szerk.), *A területi államigazgatás reformja* (pp. 237–250). Magyar Közigazgatási Intézet.
- Balázs I. (2014). A közigazgatás fogalmi elemei és sajátossága. In Balázs I. (Szerk.), *Magyar közigazgatási jog. Általános rész. I. kötet* (pp. 19–49). Debreceni Egyetemi Kiadó.
- Balázs I. (2017). Helyi önkormányzatok változóban – A hatásköri generális klauzula vége felé? *Comitatus: Önkormányzati Szemle*, 25(4), 3–13.
- Barta A. (2013). *Területi államigazgatás Magyarországon*. Gondolat Kiadó.
- Barta A. (2021). A közigazgatás intézményrendszere és szervezési elvei. In Jakab A., Könczöl M., Menyhárd A. & Sulyok G. (Szerk.), *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*.
- Engdaw, B. (2022). The effect of administrative decentralization on quality public service delivery in Bahir Dar city administration: the case of Belay Zeleke sub-city. *Cogent Social Science*, 8(1), 1–32. <https://doi.org/10.1080/23311886.2021.2004675>
- Erekly I. (1939). *Közigazgatás és önkormányzat*. Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó.
- Fazekas M. (2018). A közigazgatási szervezetrendszer felépítésének elvei. In Fazekas M. (Szerk.), *Közigazgatási jog. Általános rész I.* (pp. 115–123). ELTE Eötvös Kiadó.
- Fábián A. (2016). A helyi önkormányzat (nem jogi) fogalmáról. *Új Magyar Közigazgatás*, 9(4), 35–40.
- Fluck A. (1932). *Közigazgatásunk tudományos szervezésének munkaprogramja*. Eggenberger Könyvkereskedés.
- Gajdusчек Gy. (2011). A közigazgatás szervezeti jellemzői – összehasonlító aspektusból. In Szamel K., Balázs I., Gajdusчек Gy. & Koi Gy. (Szerk.), *Az Európai Unió tagállamainak közigazgatása* (pp. 37–58). Complex Kiadó.

- Gløersen, E. & Michelet, J. (2014). Experiences and concepts on vertical and horizontal coordination for regional development policy. *Input paper*, (4). University of Geneva.
- György I. (2018). Munkajog, a munka közjoga vagy közszolgálati jog? In Auer Á., Berke Gy., György I. & Hazafi Z. (Szerk.), *Ünnepi kötet a 65 éves Kiss György tiszteletére* (pp. 265–275). Dialóg Campus Kiadó.
- Hazafi Z. (2014). *Közszolgálati jogunk a változó nemzetközi és hazai térben (de lege lata, de lege ferenda)*. Doktori értekezés. Janus Pannonius Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola.
- Hazafi Z. (2020). Humánorientációjú szervezetfejlesztés. *Új Magyar Közigazgatás*, 13(2), 1–9.
- Horváth I., Kun A. & Petrovics Z. (2021). Adalékok a közszolgálati jog jogágiságának kérdéséhez. *Pro Futuro*, 11(2), 120–133. <https://doi.org/10.26521/profuturo/2021/2/10250>
- Józsa Z. (2018). *A közigazgatási szerv és szervezet, szervtípusok; a közigazgatási szervezet felépítésének általános elvei*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem.
- Kaiser T. (2019). Kormányzási modellek a 21. században: a többszintű kormányzás fejlődése és típusai. In Kaiser T. (Szerk.), *A modern kormányzás koncepcionális és közpolitikai keretei. Hazai és Nemzetközi Dimenziók* (pp. 49–70). Dialóg Campus Kiadó.
- Kovács É. (2014). *Koordinációs mechanizmusok és fejlődésük az államigazgatásban (1990–2014)*. Doktori értekezés. Corvinus Egyetem Politikatudományi Doktori Iskola.
- Kovács É. (2019). *A magyar közigazgatás szervezeti és hatásköri rendszere*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Vezető- és Továbbképzési Intézet.
- Lamm V. (Szerk.) (2009). *Jogi Lexikon*. CompLex Jogi és Üzleti Kiadó.
- Lapsánszky A., Patyi A. & Takács A. (2017). *A közigazgatás szervezete és szervezeti joga*. Dialóg Campus Kiadó.
- Linder V. (2020). A közigazgatás intézményrendszere és szervezési elvei. In Jakab A., Könczöl M., Menyhárd A. & Sulyok G. (Szerk.), *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*.
- Lövetei I. (2007). A közigazgatás szervezeti joga. In Lőrincz L. (Szerk.), *Közigazgatási jog* (pp. 64–111). HVG-ORAC.
- Lőrincz L. (2010). *A közigazgatás alapintézményei*. HVG-ORAC.
- Ludányi D. (2017). Közszolgálati rendszerek a konvergencia és az empirikus adatok összefüggésében. *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás*, 5(2), 98–138.
- Ludányi D. (2021). A közszolgálati életpályák szabályozásának jogalkotói megközelítése. Az előmeneteli és illetményrendszerek útjai vagy útkeresése? *Belügyi Szemle*, 69(8), 1309–1334. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.8.2>
- Magyary Z. (1942). *Magyar Közigazgatás*. Magyar Királyi Egyetemi Nyomda.
- Magyary Z. (1944). *A hivatásos közszolgálat megoldatlan kérdései*. Erdélyi Múzeum Egyesület.
- Madarász T. (1971). *Városigazgatás és urbanizáció*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Madarász T. (1989). *A magyar államigazgatási jog alapjai*. Tankönyvkiadó.
- Mélypataki G. (2015). A közszolgálati jog történetének állomásai – a hivatásos közszolgálat megjelenésétől a XX század első feléig. *Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Juridica et Politica*, 29(1), 175–191.

- Nuraliev, S. (2022). FDI and administrative decentralization: The importance of empowering local governments. *Public Administration Issue*, 16(6), 138–160. <https://doi.org/10.17323/1999-5431-2022-0-6-138-160>
- Patyi A. (2017). *A közigazgatási működés jogi alapjai*. Dialóg Campus Kiadó.
- Pálné Kovács I. (2008). *Helyi kormányzás Magyarországon*. Dialóg Campus. <https://doi.org/10.17649/TET.22.1.1152>
- Pálné Kovács I. (2014). *Jó kormányzás és decentralizáció. Székfoglaló előadások a Magyar Tudományos Akadémián. A 2013. május 6-án megválasztott akadémikusok székfoglalói*. Magyar Tudományos Akadémia.
- Rajca, L. (2020). Reforms and centralization trends in Hungary and in Poland in a comparative perspective. *Przełqd Sejnowy*, 28(5), 133–151. <https://doi.org/10.31268/PS.2020.69>
- Szamel L. (1963). *Az államigazgatás vezetésének jogi alapproblémái*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Szamel L. (1978). Az igazgatás és államigazgatás. In Berényi S., Martonyi J. & Szamel L., *Magyar Államigazgatási Jog. Általános rész* (pp. 9–40). Tankönyvkiadó.
- Tamás A. (2005). *A közigazgatási jog elmélete*. Szent István Társulat.
- Temesi I. (2020). A közigazgatás szervezeti működése, felépítésének elvei és elemei. A közigazgatási szervek egymás közötti viszonyai. In Szalai A. (Szerk.), *A közigazgatás tudománya és gyakorlata* (pp. 151–174.). HVG-ORAC.
- Tomcsányi M. (1911). *Önkormányzat és decentralizáció*. Atheneum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat.
- Utomo, T. W. W. (2009). *Balancing decentralization and deconcentration: emerging need for asymmetric decentralization in the unitary states*. Discussion paper 174. Nagoya University.
- Vértesy L. (2018). A közigazgatás tevékenységfajtái. In Temesi I. (Szerk.), *Közigazgatási jog* (pp. 201–222). Dialóg Campus Kiadó.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Hegyesi Z. (2024). A közigazgatás szervezési elvei a területi közigazgatás vizsgálatának szempontjából. *Belügyi Szemle*, 72(8), 1447–1470. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2024.v72.i8.pp1447-1470>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

Jelen cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Hegyesi Zoltán, aki a Hegyesi.Zoltan@uni-nke.hu e-mail címen érhető el.

Kriminogén rizikófaktorok az önmérgező serdülők szuicid szándékának alakulásában Hipotézisek felvetése pszichiátriai konzíliumi munka alapján

Criminogenic Risk Factors and the Onset of Suicidal Intentions in Adolescents Engaging in Deliberate Self-Poisoning: Proposed Hypotheses from Psychiatric Consultation Observations

Fliegauf Gergely

Dr. PhD, pszichológus
Heim Pál Országos Gyermekgyógyászati Intézet,
Módszertani Igazgatóság
gergely.fliegauf@gmail.com

Várnai Dóra Eszter

Dr. PhD, pszichológus
Heim Pál Országos Gyermekgyógyászati Intézet,
Módszertani Igazgatóság
varnai.dora.eszter@gmail.com

Absztrakt

Cél: A serdülők életében normatív módon következnek be krízisek, amelyek nem deviáns és nem patológikus eredetűek. A szakemberek és a gondviselők néha ennek az ellenkezőjét érzélik. Olyan személyek is így vélekednek, akik minden nap foglalkoznak serdülőkkel. A szándékos önmérgezés a szuicid cselekmények egyik formája, amely különösen jellemző a serdülőkre. A toxikológiára kerülő serdülők körében gyakran tapasztalhatók deviáns fejlődési útvonalakra utaló jegyek, illetve a családi körülményeik is arra utalnak, hogy a későbbi bűnelkövetői életmód kialakulása szempontjából veszélyeztetettek. Érdeemes megvizsgálni e feltevés megalapozottságát.

Módszertan: A szerzők kutatásuk során a dokumentumelemzés módszerével vizsgálták meg a konzíliumi munka folyamán keletkezett, kézzel írott jegyzőkönyveket. A kinyert adatokat statisztikai khi-négyzet-próbákkal mérték össze.

Megállapítások: A kutatásba 109 esetet vontak be (88 esetben lány, 21-ben fiú). A serdülők életében jelen voltak a kriminogén rizikófaktorok, azonban ezek

A szerzők a kéziratot magyar nyelven nyújtották be. Benyújtás: 2023. 10. 09. Átdolgozás: 2023. 10. 31. Elfogadás: 2023. 11. 21.

túlnyomó többsége nem állt kapcsolatban sem az öngyilkossági szándékkal, sem az öngyilkossági szándék fenntartásával. Ez alól az öngyilkossági szándék megélése esetén az iskolából való kimaradás, a családon belüli erőszak és a bullying volt kivétel, míg az öngyilkossági szándék fenntartása esetén egyedül a bullying áldozati szerep. A szándék és a fenntartás egyaránt a lányokra volt jellemzőbb. **Érték:** A tanulmány rámutat arra, hogy a szándékos önmérgezés és a kriminogén rizikófaktorok többnyire nem állnak kapcsolatban egymással. Ezzel a szerzők arra hívják fel a figyelmet, hogy a deviáns családi háttér és karrier csak látszólag befolyásolja a serdülők önmérgezését, és ennek következtében a serdülő környezetében jelenlévő szakemberek kiemelten fontos feladata a félrevezető címkézés elkerülése a mindennapi kommunikációjuk során is.

Kulcsszavak: címkézés, deviancia, maladaptív fejlődés, bullying

Abstract

Aim: Adolescents frequently encounter normative crises that are neither deviant nor pathologically rooted, yet professionals and daily caregivers may sometimes perceive them as such. Deliberate self-poisoning, a prevalent form of suicidal behaviour in adolescents, often coexists with indicators of deviant developmental patterns and family backgrounds suggestive of potential future criminal lifestyles. This study aims to scrutinise the validity of this assumption.

Methodology: Employing document analysis, they examined handwritten consultation records and subjected the extracted data to statistical chi-square tests.

Findings: The study encompassed 109 cases (88 girls, 21 boys). While criminogenic risk factors were identified in the adolescents' lives, the majority showed no direct association with suicidal intent or ideation. Exceptions included school drop-out, domestic violence, and bullying, associating with suicidal intent, and bullying alone linked to suicidal ideation. Both intent and ideation were more prevalent among girls.

Value: They findings indicate that deliberate self-harm and criminogenic risk factors are largely disconnected. Thus, they emphasise that attributing deviant family backgrounds and future career prospects to adolescents' self-poisoning is misleading. Professionals within a child's environment must refrain from such labelling in their daily communication.

Keywords: labelling, deviance, maladaptive development, bullying

Bevezetés

Más egészségkockázati magatartásokhoz hasonlóan az önsértés is gyakori jelenség serdülőkorban: nemzetközi kutatási adatok alapján az előfordulási gyakorisága 14,5–46,5% közé tehető a serdülők körében (Klonsky, Victor & Saffer, 2014; Cipriano, Cella & Cotrufo, 2017). Ezen belül is speciális csoportot képeznek az önmérgezők, tekintettel arra, hogy ebben az esetben igen magas a hospitalizáció kockázata. A serdülők¹ leginkább nem opioid fájdalomcsillapítókat, lázcsillapítókat, gyulladáscsökkentőket, antiepileptikumokat, antiparkinson gyógyszereket és antidepresszánsokat vesznek be önmérgezési céllal (Pawer et al., 2021). Különösen riasztó, hogy nemzetközi szinten a serdülők által leggyakrabban önmérgezésre használt, recept nélkül megvásárolható hatóanyag a paracetamol (Hiremath, Craig & Graudins, 2016), amely a hepatotoxikus – a májat károsító – hatása miatt kifejezetten veszélyes.

A serdülők önmérgezése kétfajta módon lehet kapcsolatban a kriminogén rizikófaktorokkal (Kerfoot, 1988). Egyrészt az életkörülmények olyanok, amelyben a gondviselők vagy a szűkebb társas közeg deviáns magatartást mutat, és ez károsan hat a serdülőre. Másrészt a serdülő többnyire a környezet hatására indul el egy fejlődés pszichopatológiai szempontból maladaptív, kriminológiai szempontból pedig a deviancia irányába mutató úton, és leáll az adaptív megküzdési stratégiák keresésével. Az önmérgezés ebből a kettős helyzetből való, nem reziliens, internalizáló kilépésnek is tekinthető. Az okság – sok pszichopatológiai modellhez (Young, 2015) hasonlóan – ebben a szituációban cirkuláris, azaz nem lehet eldönteni, hogy az ok volt előbb, vagy az okozat. Ugyanakkor ma már igazságszolgáltatási szempontból is magától értetődőnek kell tartani, hogy a serdülők életkori normatív krízisei identitásválsággal járnak, és ebből a szempontból kifejezetten fontos, hogy a serdülők egyes magatartásmódjait gyakran deviánsnak minősíti a felnőtt társadalom, holott azok fejlődési evidenciák (Németh & Koller, 2015). „*A deviáns karrier kialakulásában nagy szerepe van annak, hogy a környezet képes-e megfelelő határokat szabni, valamint annak, hogy az újonnan megjelenő magatartásmódokat miként minősítik a felnőttek.*” (Németh & Koller, 2015). Ebben az életkorban olyan biopszichoszociális változások mennek végbe, amelyek kifejezetten sérülékennyé teszik a serdülőket a problémás viselkedés szempontjából (Hinduya, 2010). Sok esetben a serdülők önmérgezése nem is deviáns, és nem is patológikus háttérű. Hiba lenne az ez irányú általánosítás, mert a serdülő egyébként is lehet szerhasználó, előfordulhat, hogy kíváncsiságból, csoportnyomásra vagy feszültségcsökkentés

1 Cikkünkben a serdülő kifejezés alatt 18 év alatti tizenéves gyermekeket értünk.

miatt fogyaszt el valamilyen legális vagy illegális szert. Ehhez kapcsolódik, hogy az önsértő, önmérgező magatartás összességében kapcsolatban áll a fiatalok szerfogyasztásával és mentális egészségével. A legfrissebb, országosan reprezentatív adatok alapján a hazai 11–17 éves serdülőkről elmondható, hogy néhány lelki egészségmutató (például a pszichoszomatikus tünetek intenzitása, vagy az étellel való elégedettség) kedvezőtlenül alakult a 2018 és 2022-es adatfelvételek között, míg a tiltott vagy legális szert életükben kipróbálók aránya nem növekedett (Németh, 2013; [URL1](#)). Fiataljaink nagy része általában elégedett az életével, ugyanakkor 25%-uk lehangoltnak érzi magát, 14,2%-uk rossz közérzetről számol be. Egy korábbi, 2018-as adatfelvétel eredményei szerint a magyar serdülők közel egynegyedének (24,0%) már eszébe jutott az öngyilkosság gondolata, és 3,4%-uk azt válaszolta, hogy legszívesebben megölné magát (Németh, 2013; [URL1](#)).

Egy bibliográfiai kutatás szerint 1992 és 2021 között 426 magyar szuicidológiai tanulmány jelent meg, amelyek közül 86,6% a pszichiátria, 34,7% a pszichológia és 6,4% a toxikológia vagy farmakológia kategóriájába volt sorolható; az adott időszakban a tíz leggyakrabban öngyilkosságról publikáló folyóiratok között nem volt kriminológiai jellegű folyóirat (Bérdi, 2022). Jelen cikkben ismertetni fogjuk a hazai és a nemzetközi szakirodalom néhány kiemelten fontos elemét a serdülők önmérgezésével és kriminológiai kockázati hátterével kapcsolatban, valamint a Heim Pál Országos Gyermekgyógyászati Intézet (HOGYI) pszichiátriai és toxikológiai osztályain tapasztalt esetek alapján – összefoglaló jelleggel – hipotéziseket állítunk fel az önmérgezés és a bűnelkövető életvitel kapcsolatáról.

A szándékos önmérgezés definíciója, helye az önsértések rendszerében

Az egyik legtöbbet idézett meghatározás szerint a szándékos önmérgezés (deliberate self-poisoning – továbbiakban DSP) az előírtnál nagyobb mennyiségű gyógyszer vagy olyan anyagok lenyelése, amelyeket nem szántak emberi fogyasztásra (például maró anyagok, festékek, állatoknak szánt gyógyszerek) (Hawton & Catalan, 1987), függetlenül attól, hogy a cselekmény célja az önkárosítás volt-e vagy sem (Hawton & Fagg, 1992). DSP-nek minősülhet a szándékos, nem halálos kimenetelű gyógyszer- vagy kábítószer-túladagolás is, amely annak tudatában történik, hogy az potenciálisan káros, és hogy a bevett mennyiség túlzott mértékű (Quigley, Galloway & Kelly, 1994). A DSP és a szerhasználat közötti lényegi különbség az, hogy a szerhasználat a legtöbb esetben inkább

rekreációs, feszültségoldó célzatú. A DSP-t a nem violens szuicid módszerek közé sorolják (Ludwig & Dwivedi, 2018), és a DSP halmazelméleti szempontból lehet szándékos önkárosítás (deliberate self-harm – DSH) is a nem szuicidális önkárosítással (nonsuicidal self-injury – a továbbiakban NSSI) együtt (Sahlin et al., 2017). Nem szuicidális önkárosítás például a falcolás,² amikor az önkárosító célja más, mint a halál (például a feszültség csökkentése, mások manipulálása). Mindamelllett, hogy a fogalmi keretek és számos esetben a meghatározások átfedésben vannak, a DSP-t és az NSSI-t általában szétválasztja a szakirodalom (Mészáros, 2021). Témánk szempontjából fontos kiemelni, hogy az öngyilkosság és az NSSI között az a lényegi különbség, hogy az egyik funkciója a halál, a másik pedig egyfajta megküzdés, a cselekmény célja a halállal ellentétes, azaz az életben maradás (Reinhardt, 2022). Az NSSI a testszövetek szándékos közvetlen károsítása vagy megváltoztatása öngyilkossági szándék nélkül, olyan módon, amely a társadalom számára elfogadhatatlan (Kara, 2015) vagy tiltott (Reinhardt, 2022). A nem szuicidális DSP tehát nem teljes mértékben felel meg az NSSI definíciójának, mert a DSP nem feltétlenül okoz közvetlen testszövet károsodást, azonban ez nem jelenti azt, hogy az önmérgező serdülők élettörténetében nincsen NSSI. Az öngyilkossági kísérlet hátterében különböző közvetlen veszélyeztető pszichiátriai tünetetek is állhatnak (például imperatív hallucinációk, téveszmék, súlyos szorongás) (Szuromi, 2022). Az NSSI hátterében endogén okok (endogén opioidok, szerotonin, dopamin, illetve genetikai faktorok hatása) is állhatnak, de szerepet játszhatnak pszichológiai (érzelemszabályozási deficit, önértékelési probléma), valamint pszichiátriai (borderline személyiségstruktúra, distressz) okok is (Reinhardt, 2022). Az utóbbi csoport egyik markáns jegye lehet a nem szuicidális önsértés zavar (non-suicidal self injury disorder – NSSID), amelynek az egyik ismérve az, hogy az elmúlt egy éven belüli legalább öt NSSI történt az egyén életében. Az NSSI gyakoribb serdülőkorban, komorbid a zavart vagy depresszív hangulattal és az illegális szerhasználattal (Drubina, Kökönyei & Reinhardt, 2022).

Kockázati tényezők

Egy a bűnmegelőzéssel foglalkozó Európa tanácsi ajánlásban foglalt definíció szerint a kriminogén kockázati tényezők olyan egyéni jellemzők vagy társadalmi-gazdasági, kulturális, demográfiai és egyéb körülmények, amelyek növelik a jövőbeni tartós bűnelkövetés valószínűségét (Council of Europe, 2000).

2 A bőr felületén ejtett vágás, karcolás.

Az öngyilkossági kísérlettel számos szociodemográfiai és pszichoszociális faktor kapcsolatot mutat. A nemi különbségek tekintetében elmondható, hogy több lány kerül kórházba DSP miatt, mint fiú (Kerfoot, 1988; Malone, McCormack & Malone, 1992; Quigley, Galloway & Kelly, 1994; Lifshitz & Gavrilov, 2002; Ayton, Rasool & Cottrell, 2003). Összességében a serdülő lányok mentáliségezés-mutatói kedvezőtlenebbek, mint a fiúké (McIsaac et al., 2023): esetükben alacsonyabb étellel való elégedettség, több/intenzívebb pszichoszomatikus tünet jellemző, valamint a lányok alacsonyabbnak érzik a családi támogatás mértékét, nagyobb részük érzi magát magányosnak, és számol be rossz közérzetről (Campbell, Bann & Patalay, 2021; McIsaac et al., 2023; Németh, 2023; URL1). Egyéni szinten a mentális betegség vagy a szerhasználat szintén növeli a szuicid rizikót (Kokkevi, Rotsika, Arapaki & Richardson, 2011). A szociodemográfiai faktorok tekintetében több kutatás összefüggést talált az alacsony szocioökonómiai státusszal, a szülők munkanélküliségével, alacsonyabb iskolai végzettségével (Kokkevi, Rotsika, Arapaki & Richardson, 2011, Pawer et al., 2021). Hasonlóképpen az öngyilkossági kísérlet kapcsolatot mutat olyan kedvezőtlen körülményekkel is, mint a támogató családi kapcsolatok hiánya, vagy kedvezőtlen érzelmi légkör, az egyedül élő, hátrányos helyzetű szülők gondozásában lévő serdülők, a nevelőotthonban élő fiatalok, vagy a korai (18 év alatti) szülővé válás (Harrington et al., 2006).

Az önmérgezést magyarázó egyéb elméletek

Az impulzivitással és a mentalizációval kapcsolatos empirikus eredményeknek is kiemelt szerepe van. A serdülő életkorban minden embernek kihívást jelent, hogy navigáljon a természetes agyi és hormonális neurobiológiai változások, a környezeti kihívások és a társas közeg letérképezése között (Fonagy & Bateman, 2020), és ennek következtében az elárasztó elidegenedés érzésre agresszióval, esetleg önsértéssel reagál. A borderline személyiségstruktúrájú serdülők hipermentalizálnak, azaz mások mentális állapotáról alaptalan következtetéseket vonnak le (Sharp & Rossouw, 2020), és ennek mentén impulzívan, azaz hirtelen, meggondolatlanul cselekszenek. Ez a személyiségstruktúra gyakori a kriminalizációval érintett pszichiátriai populációban (Bateman, Fonagy & Campbell, 2020) is.

Az általános feszültségelmélet (General Strain Theory, GST) egy szociálpszichológiai és kriminológiai irányvonal, amelyet Robert Agnew dolgozott ki az 1990-es évek elején (Agnew, 2001; Agnew, 2006). Magyarozatot kínál arra, hogy az egyének életében a különböző feszültségek vagy stresszorok hogyan

vezethetnek deviáns vagy bűnözői magatartáshoz. Az elmélet szerint a stressz negatív érzelmeket generál, amelyek befolyásolják a megküzdési mechanizmusok kialakulását, és maladaptív módon deviáns vagy bűnözői magatartáshoz vezethetnek. A maladaptív megküzdési stratégiával rendelkező serdülők nagyobb valószínűséggel folyamodnak deviáns vagy bűnözői magatartáshoz, hogy megbirkózzanak a megterheléssel és a negatív érzelmekkel. Egy kutatás (Hay & Meldrum, 2010) rámutatott, hogy a düh hatására externalizáló (például erőszakos bűncselekmény elkövetése) vagy internalizáló (például evészavar vagy DSP) magatartásminták alakulhatnak ki a serdülőknél, ha feszült helyzetben élnek. Ezt befolyásolja az alacsony hatékonyságú megküzdésmódok, a szülőkhöz való kötődés zavara, vagy a deviáns szubkultúrával való érintkezés. Végül a társas környezet és az önkontroll határozza meg, hogy melyik irányba mozdul el a serdülő.

Több átfogó kutatás tárta fel a kedvezőtlen gyermekkori tapasztalatok (ACE) és a későbbi kriminalitás kapcsolatát (Craig, 2019; Craig, Intravia, Wolff & Baglivio, 2019; Baglivio, Wolff, DeLisi & Jackowski, 2020). ACE alatt a 18 éves kor előtt bekövetkezett traumatikus eseményeket vagy körülményeket értjük, amelyek a felnőttkori mentális zavarokat okozhatnak (Asmussen, Fischer, Drayton & McBride, 2020).

Önmérgező fiatalok a hazai pszichiátriai ellátásban

A HOGYI az egyik olyan egészségügyi intézmény, amely toxikológiai szempontból látja el a szándékosan önmérgező serdülőket. Az érintett serdülőket általában az Országos Mentőszolgálat szállítja be az ország egész területéről. A serdülők a toxikológiai osztályra kerülnek elhelyezésre, ha nincsenek életveszélyes állapotban. Ha az ellátó orvosokban bármilyen szempontból felmerül a szuicidalitás közvetlen veszélye, pszichiátriai konzíliumot kérnek. A méreganyagok pszichotróp hatása miatt a konzílium és a kórházba érkezés között legalább egy napnak el kell telnie. A vizsgált időszakban a konzíliumot hétvégén szakorvos, a hét közben pszichológus látta el. A serdülők pszichiátriai kezelésének szükségességéről és annak módjáról szakorvos dönt. A felmerülő gyermekbántalmazásról a HOGYI jelzést tesz az illetékes szervek irányába (például rendőrség, gyermekvédelem). A legtöbb esetben ez gyermekvédelmi intézkedést von maga után, azonban előfordul olyan is, hogy rendőrségi beavatkozás szükséges.

Kérdésfeltevésünk részben arra vonatkozik, hogy a toxikológiai konzíliumok során végzett interjúk alapján feltárhatók-e a kriminogén rizikófaktorok, ezek milyen hierarchiába rendezhetők, és ezek közül melyek befolyásolják a serdülők

öngyilkossági szándékát, valamint a szándék fenntartását. Érdeemes továbbá azt is megvizsgálni, hogy a rizikófaktorok és az önmérgezés kapcsolatában mutatkozik-e nemi különbség. Vizsgálatunk exploratív jellegű, azaz a krízishelyzetben lévő serdülőkkel végezett, nem kutatási céllal lefolytatott interjúkon alapszik.

A mögöttes kriminológiai faktorok és azok gyakoriságának megállapítására az eseteket leíró ambuláns lapok kerültek tartalmi elemzés alá, míg a nemi különbségeket az ambuláns lapok alapján képzett adatbázis segítségével leíró statisztikai módszerrel vizsgáltuk.

Módszer (minta, mérőeszköz, eljárás)

A minta

A mintába bekerülő fiatalok a HOGYI toxikológiai osztályára felvett betegek közül kerültek ki. A vizsgált időszakban (2022. április 1. – 2023. július 31.) összesen 109 eset adatai kerültek elemzésre.

1. számú táblázat

A vizsgálatban elemzett esetek nemi és életkori megoszlása

A vizsgálatban elemzett eset	Esetszám (%) (n = 109)	Átlagéletkor (években)	Medián (években)	Legfiatalabb életkor (években)	Legidősebb életkor (években)
Lány	88 (81)	14,7	14,6	10,5	17,8
Fiú	21 (19)	14,2	14,3	10,6	17,8
Teljes minta	109 (100)	14,6	14,6	10,5	17,8

Forrás. A táblázatot a szerzők készítették.

A 109 eset tekintetében az átlagéletkor 14,6 év volt. A minta nagyobb része (88 fő) lány, átlagéletkoruk 14,7 év volt, a 21 fiú átlagéletkora 14,2 év volt. A vizsgálati időszakban a toxikológiai osztály 164 pszichiátriai konzíliumot kért, ezekből 115 esetben az első szerző végezte az interjúkat, ez utóbbi esetek kerültek első alkalommal rögzítésre. Az első adatbázisból hat esetet kellett kiszűrni, mert két lány a vizsgálat előtt önkényesen távozott a HOGYI-ból, egy lány és három fiú pedig diabetológiai okok miatt tartózkodott a toxikológiai osztályon, azaz nem voltak önmérgezők. Mivel pár serdülő több alkalommal is a toxikológiai osztályra került a vizsgált időszakban, a kutatásba bevont egyének száma kevesebb (103 serdülő; 82 lány, 21 fiú). A mintában szerepel az a néhány eset is, amikor a betegek az adatok szerint csak alkohol és/vagy kábítószer hatása alatt álltak a kórházba érkezésük idején. Csak alkoholemérgezés miatt került be öt lány és

egy fiú, valamint alkoholemérgezés és metamfetamin és amfetamin fogyasztás miatt egy lány. Ez utóbbira azért került sor, mert a 18 év alatti személyek alkohol és tiltott szer fogyasztása Magyarországon társadalmilag nem támogatott.³

2. számú táblázat

Az öngyilkossági szándék alakulása a mintában

A vizsgálatban elemzett eset	Esetszám (%) (n = 109)	Átlagéletkor (években)	Medián (években)	Legfiatalabb életkor (években)	Legidősebb életkor (években)
DSP öngyilkossági szándékkal	39 (35,8)	14,8	14,8	12,5	17,8
DSP nem öngyilkossági szándékkal	70 (64,2)	14,5	14,3	10,5	17,8
Teljes minta	109 (100)	14,6	14,6	10,5	17,8
Az öngyilkossági szándék fenntartása	14 (12,8)	14,4	13,8	11,9	17,0
Az öngyilkossági szándékot nem tartja fenn	95 (87,2)	14,6	14,6	10,5	17,8
Teljes minta	109 (100)	14,6	14,6	10,5	17,8

Forrás. A táblázatot a szerzők készítették.

A szerek tekintetében elmondható, hogy az esetek 40,2%-ánál benzodiazepin (is) került a serdülők szervezetébe, míg a paracetamol dokumentálása 14,7%-ot mutatott. A mintában részt vevő serdülők 14,7%-a kettőnél több típusú gyógyszert is bevett. Az egyedülként bevett gyógyszerek között az antiepileptikumok voltak a leggyakoribbak (35,8%), ezek után egyéb gyógyszerek (vérnyomáscsökkentő, hányáscsökkentő, izomlazító, puffadáscsökkentő szerek, szívgyógyszerek, vitaminok és antibiotikumok – 14,7%), antidepresszánsok (8,3%), valamint antipiretikumok (5,5%) következtek.

A mérőeszköz

A toxikológiai konzíliumok során végzett interjúk és a szakemberekkel történő beszélgetések nem kutatási céllal készültek. Az interjúk az ambuláns lapokra lettek rögzítve, kézzel írott jegyzet formájában. A korábban kialakult pszichiátriai konzíliumi gyakorlat alapján, a kriminogén rizikófaktorok tekintetében az interjúkból és a jegyzetekből nyert válaszok dichotóm változókat eredményeztek (3. számú táblázat). Az interjú elemei közé kerültek olyan releváns kérdések

3 Lásd továbbá a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény 16/A. § (1) bekezdését.

is, amelyek nem kriminogén rizikófaktorok (az NSSI és a paracetamol-használat). Az interjúkból nyert ismeretek alapján az ACE típusai a brit székhelyű Early Intervention Foundation (továbbiakban EIF) ismertetője (Asmussen, Fischer, Drayton & McBride, 2020) szerint kerültek rendszerezésre. A később felvitt, kézzel írott jegyzeteken kívül az ambuláns lapokon a toxikológiai osztályos kezelőorvos pársoros leírása szerepelt. Ezekben a legtöbb esetben feltüntették a bevett gyógyszer fajtáját és feltételezett mennyiségét. Ha ezekről nem volt információ az ambuláns lapon, az orvos szóban adott felvilágosítást, vagy a nyilvántartási rendszerből került az adat pótlásra. A HOGYI által használt *Heteroanamnézis felvétele* című formanyomtatvány (Heim Pál Országos Gyermekgyógyászati Intézet, MU4.355-F2) egyes elemei kerültek felhasználásra, ha a konzílium idején a szülő is jelen volt. Egyes esetekben a kezelőorvos és/vagy a szociális munkás által szóban közölt adatok is rögzítésre kerültek. Az általuk nyújtott információkat is felhasználtuk. Az önsértés szempontjából releváns kérdések feljegyzésére az interjú során került sor. Az interjúk minden esetben az intoxikáció utáni 24 óra elteltével zajlottak. Mivel a serdülők többsége krízishelyzetben volt az interjú idején, a beszélgetés menete nem követett egy szigorúan kialakult kérdés-sorrendet. Minden esetben megtörtént a serdülők családi és iskolai helyzetének, szabadidős tevékenységének, szerfogyasztásának dokumentálása. Az adatgyűjtés külön részét képezte az önsértés okainak, körülményeinek, módjának, idejének és gyakoriságának rögzítése, valamint az öngyilkossági szándék és fenntartás megkérdezése. Az utóbbi két kérdésre adott válaszok önálló adatot képeztek, függetlenül attól, hogy a konzílium előtt mit állítottak a serdülők.

3. számú táblázat

Egyes kriminogén rizikófaktorok osztályozása a konzílium során készült jegyzetek alapján

Elemzett tartalmi egységek	Az interjúk narratíváinak tartomelemzése alapján „igen” a válasz
A serdülő által elkövetett bűncselekmény	Ha a serdülő követett el bűncselekményt, és erről információ állt rendelkezésre.
Alkohol	Ha a serdülő alkoholt fogyasztott közvetlen a bekerülés előtt.
Bullying áldozat	Ha a serdülő célzott kérdésre vagy magától arról számolt be, hogy kortárs bántalmazás áldozata volt.
Bűncselekmény a serdülő sérelmére	Ha a serdülő sérelmére bűncselekményt követtek el., és ez kitudódott (a serdülő, orvos, ápoló, szociális munkás, szülő stb. jelezte).
Családon belüli erőszakról számol be	Ha a serdülő említette a családon belüli erőszakot.
Gyermekotthon	Ha a serdülő gyermekotthonban, lakásotthonban, védett anyaoththonban tartózkodott az interjú idején, és ez kiderült.
Iskolából való kimaradás	Ha a serdülő az elmondása szerint kimaradt az iskolából.
Kábítószer	Ha a serdülő illegális szert fogyasztott, és ez volt a bekerülés oka, vagy korábban tiltott szert fogyasztott, és erről információ állt rendelkezésre, vagy a serdülő ezt külön kérdésre vagy magától jelezte.
Nők elleni erőszak szemtanúja	Ha a serdülő nők elleni erőszakot látott, és erről beszámolt.
Önkárosítás (NSSI)	Ha az ambuláns lapon szerepelt a falcolás, vagy a serdülő rákérdezésre vagy spontán elmondta és/vagy megmutatta a falcolást. Az önégetés is ide került.
Paracetamol	Ha a serdülő paracetamolt (is) fogyasztott, és az ambuláns lapon is dokumentálták.
Szexuális abúzus	Ha a serdülő beszámolt arról, hogy bárki bántalmazta szexuálisan.

Forrás. A táblázatot a szerzők készítették.

A felhasznált ambuláns lapokat a vizsgálat két éve szerint elkülönítve az első szerző megőrizte. A serdülők életkorát az ambuláns lapon szereplő születési dátum és a konzílium időpontja alapján számítottuk ki. Ez az adat egy tizedespontra lett kerekítve. A fogyasztott szerek típusait az ambuláns lapok adatai szerint rögzítettük.

Az eljárás és az adatelemzés

A konzílium helyszíne a HOGYI toxikológiai osztályának különböző helyiségei voltak. A serdülő megkérdezése minden esetben bizalmas körülmények között, négy szemközt, szóban informált beleegyezés után zajlott. A toxikológiai osztály személyzete lehetővé tette, hogy a beszélgetés egy elkülönített helyiségben történjen. Ha ez azonnal nem volt lehetséges, a serdülőnek pár percig, de legfeljebb negyedóráig várni kellett. Az adatok informatikai rögzítése dokumentumelemzéssel, retrospektív módszerrel történt. A mintában szereplő serdülők ambuláns lapjainak kódolása dokumentumelemzés módszerével történt, az ACE

definíciók alapján. Az adatrögzítés után létrehozott táblázat változói a jamovi programmal kerültek elemzésre (The jamovi project, 2023).

A kutatást és az adatkezelést a HOGYI Intézeti Kutatásetikai Bizottsága (IKEB) 2023. szeptember 13-án engedélyezte (Iktatási szám: KUT-28/2023.)

Eredmények

A kedvezőtlen gyermekkori tapasztalatok gyakorisága

Elsőként az interjúk kvalitatív jellegű elemzésének eredményeit mutatjuk be. A kódolás során többnyire előtérbe kerültek a kedvezőtlen gyermekkori tapasztalatok. A konzíliumi jegyzetek tartalmi elemzése után különböző ACE elemek kerültek feltárássra (4. számú táblázat).

4. számú táblázat

A kedvezőtlen gyermekkori tapasztalatok felbukkanása a konzíliumok során keletkezett jegyzetekben

EIF ACE kategóriák	Az interjúk során tapasztalt tartalmi elemek (nem teljes körű, nem gyakorisági felsorolás)
Fizikai bántalmazás	Bántalmazó szülők, nagyszülők és nevelő szülők, intézményes körülmények között elszendvedett bántalmazás.
Szexuális visszaélés	Bántalmazó nevelőapa, nagypapa, passzív anya, intézményi szexuális visszaélés a társak részéről.
Lelki bántalmazás	Megalázó szülő, gondviselő, intézményi bullying (jellemzően túlsúly, kinézet, származás és értelmi fogyatékoság miatt), cyberbullying, megszegyenítés, zsarolás, meghazudtolás.
Fizikai elhanyagolás	Súlyos nélkülözés, csavargás, bandázás, szökés, gyakori költözés, a serdülő gyógyszerhez férhet hozzá, testszag.
Pszichológiai elhanyagolás	Tanulmányi eredmények miatti szorongás és egyéb problémák, megközelíthetetlen szülők.
Családon belüli bántalmazás szemtanúja	Édesanyával és/vagy a testvérekkel szemben agresszív és/vagy erőszakos apa, nevelő apa.
Drogokkal vagy alkohollal visszaélő közeli családtag	Kábítószerrel visszaélő anya és/vagy apa, alkoholista apa, gyógyszerfüggő szülők.
Mentális problémákkal küzdő közeli családtag	Szülők, nagyszülők, barátok pszichiátriai kezelése, szülők öngyilkossági kísérlete.
Börtönben ülő közeli családtagja van	Börtönben lévő apa, anya, nagyszülő.
Szülői különélés vagy válás a párkapcsolat megromlása miatt	A válás bejelentése, aktuális válás, a házastárs megcsalása, problémák a nevelőapával kapcsolatban, az apa, ritkábban az anya elköltözése, elhúzódoó válás, korai válás (hároméves életkor előtt), egyedülálló anya, nem ismert apa, jelentős számú testvér (10 fölött), patchwork család, fiatal szülők (serdülőkorban szülővé vált szülők).

Forrás. A táblázatot a szerzők készítették.

Ártalmas gyermekkori élményekkel igen gyakran találkozhattunk az interjúk során. Azt lehet állítani, hogy ritkaságszámba megy a serdülő, akit nem ért volna valamilyen ártalom kisebb korában, vagy nincs közvetlen ilyen veszélynek kitéve abban a helyzetben, amikor a toxikológiai osztályra kerül. A fentiekből két tényező emelkedik ki. Először, a rövid interjú során nem lehet minden ártalmas gyermekkori élményt feltárni, ez sokkal inkább a pszichodiagnosztika és a szociális munka területe. Gyakorisági sorrendet a speciális interjúhelyzet, és a nem kutatási céllal felvett adatok minősége miatt nem lehet felállítani. Másodsor, a válással kapcsolatos információk jelentős túlsúlyban vannak. Ez is azt jelenti, hogy a serdülők a rövid interjú alatt nem kerülnek és nem is kerülhetnek olyan bizalmi helyzetbe, hogy mindent feltárjanak, azonban az is sejthető, hogy a szülők válása egyszerre mindennek a gyökere és a felszíne. Emiatt a kvantitatív elemzésben a válást tekintettük külön problémacsoportnak, a többi ACE kategóriát pedig megfeleltettük a kriminogén rizikófaktoroknak (3. számú táblázat). A fenti kategóriákon kívül még pár olyan jellemzően felbukkanó ártalom is megjelent, amelyek nem voltak az EIF ACE kategóriákba sorolhatók: külföldi serdülő, menekült serdülő, a szülők szomatikus betegsége, terhesség, abortusz. Egyértelműnek tűnik, hogy a mintában szereplő önmérgező serdülők életében jelen vannak azok az ártalmas gyermekkori tapasztalatok is, amelyeket EIF kategóriái lefednek.

A mintán végzett statisztikai próbák

5. számú táblázat

A kriminogén rizikófaktorok gyakorisági sorrendje a mintában

	Összesen n = 109		
	Igen	Nem	Össz igen %
ACE (válás)	91	18	83,49
Családon belüli erőszakról számol be	62	47	56,88
Bullying áldozat	50	59	45,87
Alkohol	36	73	33,03
Iskolából kimaradás	27	82	24,77
Kábítószer	21	88	19,27
Gyermekotthon	18	91	16,51
Bűncselekmény a serdülő sérelmére	15	94	13,76
Nők elleni erőszak szentanája	10	99	9,17
Szexuális abúzus	10	99	9,17
A serdülő bűncselekménye	2	107	1,83

Forrás. A táblázatot a szerzők készítették.

A minta adatai szerint az esetek 83,49%-ban volt kimutatható az EIF definíciók szerinti ártalmas gyermekkori élmény. Mint a korábbiakban utaltunk rá, az ACE az esetek túlnyomó többségben a szülők válását jelentette, ezért ezt az adatot úgy lehet értelmezni, hogy a serdülőknél igen nagy arányban jelen volt a diszfunkcionális családi háttér. A mintában szereplő serdülők közül nagyon kevesen követtek el bűncselekményt.

Nemek közötti különbségek

Mivel a korábban részletezett szakirodalom és a mindennapi tapasztalat is sugallta, hogy több lány kerül önmérgezés miatt kórházba, a vizsgálati minta is elemzésre került a kockázati tényezők mentén (6. számú táblázat) khi-négyzet-próbákkal (Vargha, 2015).

6. számú táblázat

A mintában szereplő esetek a különböző változók mentén, a nemek szerint

	Fiú n = 21			Lány n = 88			χ^2	p	Összesen n = 109		
	Igen	Nem	Igen %	Igen	Nem	Igen %			Össz igen	Össz nem	Össz igen %
ACE (válasz)	19	2	90,48	72	16	81,82	0,922	0,337	91	18	83,49
Önkárosítás (NSSI)	5	16	23,81	57	31	64,77	11,6	<0,001	62	47	56,88
Családon belüli erőszakról számol be	4	17	19,05	58	30	65,91	1,79	0,181	62	47	56,88
Bullying áldozat	6	15	28,57	44	44	50	3,14	0,077	50	59	45,87
Szuicid intenció	2	19	9,52	37	51	42,05	7,8	0,005	39	70	35,78
Alkohol	5	16	23,81	31	57	35,23	0,999	0,317	36	73	33,03
Iskolából kimaradás	4	17	19,05	23	65	26,14	0,457	0,499	27	82	24,77
Kábítószer	4	17	19,05	17	71	19,32	7,98E-04	0,977	21	88	19,27
Gyermekotthon	13	8	61,9	5	83	5,68	17	<0,001	18	91	16,51
Paracetamol	1	20	4,76	15	73	17,05	2,04	0,153	16	93	14,68
Bűncselekmény a serdülő sérelmére	3	18	14,29	12	76	13,64	0,00602	0,938	15	94	13,76
Fenntartja az öngyilkossági szándékot	0	21	0	14	74	15,91	3,83	0,05	14	95	12,84
Nők elleni erőszak szemtanúja	0	21	0	10	78	11,36	2,63	0,105	10	99	9,17
Szexuális abúzus	1	20	4,76	9	79	10,23	0,608	0,436	10	99	9,17
A serdülő bűncselekménye	2	19	9,52	0	88	0	8,54	0,003	2	107	1,83

Forrás. A táblázatot a szerzők készítették.

A nemek közötti különbség statisztikailag pár változónál értelmezhető. A mintában szereplő önmérgező serdülők közül több lány követett el nem szuicidális önkárosítást, több fiú követett el bűncselekményt, több fiú volt gyermekotthonban, valamint több lány akart öngyilkos lenni, és tartotta is fent a szándékát. Az NSSI magasabb a lányoknál, és az összarányszám (56,88%) nem tér el nemzetközi klinikai mintákban tapasztalt élettartam-prevalencia értéktől (Reinhardt, 2022).

Az öngyilkossági szándék és fenntartása

Khi-négyzet próbákkal került elemzésre, hogy a toxikológiai konzíliumok során végzett interjúkból nyerhető adatok alapján a serdülők öngyilkossági szándéka és annak fenntartása milyen kapcsolatban állt a kriminogén rizikófaktorokkal, valamint a serdülők nemével.

Az öngyilkossági szándék tekintetében a következő eredmény körvonalazódott:

- Az önmérgező lányok sokkal nagyobb részére jellemző az öngyilkossági szándék (khi-négyzet 7,80; p: 0,005).
- Ha az önmérgező serdülő kimarad az iskolából, inkább jellemző rá az öngyilkossági szándék (khi-négyzet 4,03; p: 0,045).
- A családon belüli erőszakot tapasztaló önmérgező serdülőknek nagyobb valószínűséggel volt öngyilkossági szándékuk (khi-négyzet 8,69; p: 0,003).
- A bullying-áldozat önmérgező serdülőknek nagyobb valószínűséggel volt öngyilkossági szándékuk (khi-négyzet: 4,20; p:0,040).

A mintában a szexuális abúzus, az önkárosítás, a nők elleni erőszak, a serdülő sérelmére elkövetett bűncselekmény, a serdülő által elkövetett bűncselekmény, a kábítószer- és alkohol-fogyasztás, a gyermekotthoni háttér és a paracetamolmérgezés nem befolyásolták az öngyilkossági szándékot. A szándék fenntartása szempontjából tapasztalataink az alábbiakban foglalhatók össze:

- Az önmérgező serdülők neme statisztikailag nem befolyásolta az öngyilkossági szándék fenntartását, de lányokra mégis jellemzőbb volt (khi-négyzet 3,83; p: 0,050).
- Ha az önmérgező serdülő bullying áldozati élményről számolt be, akkor sokkal inkább jellemző rá, hogy fenntartja az öngyilkossági szándékát (khi-négyzet 10,3; p: 0,001).

A mintában az öngyilkossági szándék fenntartása és a többi változó (szexuális abúzus, önkárosítás, iskolából való kimaradás, nők elleni erőszak, családon belüli erőszak, a serdülő sérelmére elkövetett bűncselekmény, a serdülő által elkövetett bűncselekmény, a kábítószer- és alkohol-fogyasztás, a gyermekotthon és a paracetamol) között nem találtunk kapcsolatot.

A vizsgálati mintában egyedül az a tény állt együttesen kapcsolatban az öngyilkossági szándékkal és annak fenntartásával, ha a serdülő a konzíliumi interjú során arról számolt be, hogy bullying áldozata volt.

Megvitatás

A mintában szereplő serdülők életében jelen vannak a kriminogén rizikófaktorok, azonban ezeknek nagy része nem mutat összefüggést az öngyilkossági szándékkal vagy annak fenntartásával. Ez arra is utalhat, hogy a serdülők meg tudnak küzdeni a kriminogén rizikófaktorokkal, illetve pszichopatológiai szempontból is képesek reziliensek maradni. Egyedül a bullying szerepelt a mintában öngyilkossági szándékkal összefüggésben lévő tényezőként, amely a szándék fenntartásával is kapcsolatban van. A kriminogén rizikófaktorokkal szemben kialakuló pszichopatológiai reziliencia azt is implicálja, hogy a serdülők esetében – főleg a lányoknál – az externalizáló magatartásminták helyett az internalizáló cselekedetek kerülnek előtérbe, ahogy azt a GST elmélet sugallja (Agnew, 2001; Hay, 2010). Amennyiben az önmérgező serdülő fent is tartja öngyilkossági szándékát, akkor veszélyeztető állapotban van, és pszichiátriai kezelés alá kell vonni.

Kiemelhetjük tehát, hogy a szándékos önmérgezés egy maladaptív, internalizáló megküzdési stratégia, és többnyire nincs összefüggésben a kriminológiai fejlődési útvonallal. A női nem, az iskolából való kimaradás, a családon belüli erőszak és a bullying áldozati szerep észlelése azonban mégis intő jel, mert összefügg az öngyilkossági szándékú önmérgezéssel.

Az eredményeink szerint az önmérgező lányok esetében magasabb volt az öngyilkossági szándék, és annak fenntartása is, valamint a mintánkban eleve több lány szerepelt. Mindez arra utal, hogy a lányok önmérgezésének prevenciójára kifejezett figyelmet kell fordítani. A fiúk esetében a bűncselekmény elkövetése és a gyermekotthoni elhelyezés játszott inkább nagyobb szerepet, mint háttértényező, ami arra utalhat, hogy a fiúk esetében kiemelten figyelni kell az intézményi ártalmak, valamint az esetleges deviáns életmód megelőzésére, és az ezekkel kapcsolatos nehézségek csökkentésére. Mint a bevezetőben kitértünk rá, ha a toxikológia osztályon az orvosok úgy látják, hogy szuicid kockázat áll fent egy serdülőnél, akkor kéri a pszichiátriai konzíliumot. A mintába került 109 esetből a konzílium során 39 (35,8%) esetben jelezték a serdülők, hogy az önmérgezést öngyilkossági szándékkal követték el, ugyanakkor csak 14 (12,8%) esetben tartották fent a szándékukat. Azt látjuk tehát, hogy a szuicid kockázat toxikológus orvos általi észlelése, és a konzílium során a serdülő által

tett nyilatkozat között különbség volt. Ennek több oka lehet. Egyrészt a mentővel beérkezés és a konzílium között legalább 24 órának kell eltennie annak érdekében, hogy ki lehessen zárni, hogy a serdülő a gyógyszer tudtamódosító hatása alatt nyilatkozzon. Másrészt elfordulhat, hogy a serdülő megijed a kórházi elhelyezéstől, megbánja a tettét, szégyelli magát, vagy megretten a pszichiátriai osztályos elhelyezés lehetőségétől. Le kell szögezni, hogy az élet védelmével kapcsolatban mindig óvatosnak kell lenni, és bizonytalan esetekben a pszichiátriai konzíliumot inkább kérni kell. A szuicid szándék észlelése közötti különbségnek tehát több oka lehet, amelyet további kutatás tárhatna fel.

Hipotetikus felvetésünk lehet, hogy néhány serdülő, aki nem öngyilkossági szándékkal mérgezi meg magát, éppen olyan személyiségstruktúrával rendelkezik, amely a nem szuicidiális önsértés zavar tünetei között is szerepel. Az NSSID lényegi eleme, hogy nincsen öngyilkossági szándék, továbbá, hogy a személy intenzív stresszt él át, nem pszichotikus és nem is áll pszichoaktív szer hatása alatt, valamint lehetséges, hogy negatív érzelmet élt át közvetlen a cselekedet előtt (Reinhardt, 2022). Figyelemre méltó, hogy ezek közül a distressz és a negatív érzelem a GST elemeivel metszetet képeznek (Agnew, 2001). Gyakran találkoztunk azzal a kijelentéssel az interjúk során, hogy a serdülő nem akart meghalni, hanem csak a feszültségét akarta levezetni. Ez a GST internalizáló vonulatával rokonítható (Hay, 2010a). Nem szabad ugyanakkor elfelejteni arról, hogy az NSSID komorbiditást mutat a borderline személyiségstruktúrával, a depresszióval és az illegális szerhasználattal (Drubina, Kökönyei & Reinhardt, 2022). A kriminogén kockázati tényezők ilyen szempontból pszichoszociális faktoroknak tekintendők. Az önsértő serdülők narratívájában előfordul pár igen jellemző tartalmi elem: ők nem igazán akartak meghalni, hanem inkább meghallgatást várnak valakitől, és be szeretnének számolni az őket ért stresszről (Sinclair & Green, 2005), ezt a jelenséget a konzíliumi interjúk során is érzékelni lehetett. Az interjúk során kritikusan kell kezelni a serdülőtől kapott információkat, azonban a megélésüket, és az érzelmeiket komolyan kell venni. Gyakori tapasztalat, hogy a serdülők nem bíznak az egészségügyi személyzetben. Ki kell emelni, hogy az impulzivitás is ennek a konstellációnak a része. A családon belüli erőszak, vagy a súlyos szülői bántalmazás kötődési traumát okoz, amelynek az lehet a következménye, hogy sérül a mentalizációs képesség. A narratívumok alapján a toxikológiai osztályon sok olyan serdülőről lehet találkozni, aki olyan szubkultúrából vagy szegregátumból érkezik, ahol az erőszakkal való fenyegetettség jellemző. Ez hierarchikus és merev interperszonális kapcsolati szerveződést, szerfüggőséget és magasabb öngyilkossági arányt vonhat maga után a felnőttkorban (Bateman, Motz & Yakeley, 2020), de nincs közvetlen kapcsolatban a szándékos önmérgezéssel. DSP esetén kevesebb az

utógondozási javaslat, mint a violens módszerek esetén (Hultén et al., 2000), azaz úgy tűnhet, hogy a serdülő önmérgezőkre kevesebb figyelem irányul. Ez a HOGYI toxikológiai, pszichiátriai és szociális munka gyakorlatában nincs így, hiszen a konzíliumi vélemények végén minden esetben megemlítésre kerül az utógondozási javaslat, és szükség esetén a gyermekvédelmi jelzés szükségessége is.

Limitációk

Az ártalmas gyermekkori élmények és a kriminológiai rizikófaktorok felmérése nem kutatás céljából történt, így nem volt lehetséges erre sztenderdizált kérdőíveket használni (például Central Eight criminal risk factors) (Bolaños, Mitchell, Morgan, & Grabowski, 2020; Prins, 2019). Az ACE és a rizikófaktorok átfedése is ebből adódott. A mintában nem voltak kiegyenlítettek az esetszámok, a pszichiátriai konzílium sajátossága, és a korábban említett egészségmagatartási okok miatt több lány került a mintába, mint fiú. Ezen túlmenően alacsony volt a minta elemszáma, nem került sor longitudinális vizsgálatra, csak a serdülő beszámolójából következtethetünk a kriminogén rizikófaktorokra, valamint nem pontosan ugyanazt a protokollt követve alakult az interjú az egyes vizsgálati személyekkel. Az eredmények általánosíthatóságát tovább árnyalja, hogy a vizsgálatba bevont serdülők csak a HOGYI vonzáskörzetéből kerültek ki. Ez azt jelenti, hogy igaz, hogy a toxikológiai ellátás az egész országra vonatkozik, de a legmagasabb szinten, azaz a vizsgálatok legelső köre nem mindig a HOGYI-ban történik meg. A kriminogén rizikófaktorok teljesebb körű hatását kontrollcsoporthoz képest hitelesebb úton lehetne kutatni, azaz egy demográfiailag illeszkedő, nem-önmérgező kohorttal való összemérés korrektebb eredményt adna.

Konklúzió

Eredményeink óvatosságra intenek tehát a serdülőkori deviáns magatartás túl korai címkézésével kapcsolatban. Mint ahogy a bevezetőben is említésre került, rendkívül vigyázni kell azzal, hogy miként címkézzük a serdülők deviáns magatartását. Ezt kiegészítve az is igaz, hogy nem lehet összehasonlítani azokat a serdülőket, akik még csak elindultak a deviálódás útján azokkal, akik bele is kerültek az igazságszolgáltatás rendszerébe, különösen azért, mert a letartóztatás ténye maga is kriminogén kockázati tényező a fiatalok esetében

(Prins, 2019). Tehát a DSP önmagában nem jelenti a deviáns fejlődési úton való elindulást. Kriminálprevenációs szempontból is fontos, hogy a toxikológiai osztályra kerülő, öngyilkossági kísérletet elkövető serdülők pszichiátriai konzílium elé kerüljenek, és esetleg találkozzanak pszichológussal. Pszichiátriai veszélyeztető tünet (például delúzió, hallucináció) fennállása esetén a serdülőt fel kell venni a pszichiátriai osztályra, azonban a konzíliumok során elvéve talákoztunk ilyen esetekkel. Az interjúk során ellenben feltűnt, hogy nagyon sok önmérgező serdülő családjában deviáns magatartás fordult elő, valamint, hogy a serdülők jelentős hányada ártalmas gyermekkori élményekkel szembesült, továbbá, hogy az elemzett nemzetközi szakirodalommal összhangban, a toxikológiai osztályra kerülő önmérgező serdülők számában nemek közötti különbség mutatkozik a lányok javára. A mintánkban szerepelt egy olyan serdülő, aki rövid időn belül több alkalommal mérgezte meg magát, de nem öngyilkossági szándékkal. Az esete azt sugallja, hogy érdemes lenne valamilyen módon a DSP-t is belefoglalni az NSSID definíciójába. Az ACE kategóriák között a szülők válása is kiemelt mértékben szerepelt a mintánkban, és elhalványította a többi komponens szerepét, ezért az ACE kategóriák újragondolása is megfontolandó lehet. Statisztikai szempontból a fenti kutatásban csak a bullying áldozati szerep mutatott kapcsolatot a DSP szuicid tendenciák (szándék és fenntartás) alakulásában. Ki kell emelni, hogy a bullying áldozati és elkövetői szerep között átfedés mutatkozik (Decamp & Newby, 2015; Agnew, 2006), valamint ez a kései serdülőkorban az erőszakos bűnelkövetés és a viktimizáció kapcsolatára is igaz (Fox, Novak, Van Camp & James, 2021; Bailey, Harinam & Ariel, 2020), ezért a kérdés még átfogóbb, módszertanilag kidolgozottabb vizsgálata szükséges.

Felhasznált irodalom

- Agnew, R. (2001). Building on the foundation of general strain theory: Specifying the types of strain most likely to lead to crime and delinquency. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 38(3), 319–361. <https://doi.org/10.1177/0022427801038004001>
- Agnew, R. (2006). *Pressured into crime: An overview of general strain theory*. Roxbury.
- Assmussen, K., Fischer, F., Drayton, E. & McBride, T. (2020). *Adverse childhood experiences: What we know, what we don't know, and what should happen next*. Early Intervention Foundation.
- Ayton, A., Rasool, H. & Cottrell, D. (2003). Deliberate self-harm in children and adolescents: association with social deprivation. *European child & adolescent psychiatry*, 12(6), 303–307. <https://doi.org/10.1007/s00787-003-0344-0>

- Baglivio, M. T., Wolff, K. T., DeLisi, M. & Jackowski, K. (2020). The Role of Adverse Childhood Experiences (ACEs) and Psychopathic Features on Juvenile Offending Criminal Careers to Age 18. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 18(4), 337–364. <https://doi.org/10.1177/1541204020927075>
- Bailey, L., Harinam, V. & Ariel, B. (2020). Victims, offenders and victim-offender overlaps of knife crime: A social network analysis approach using police records. *PLoS one*, 15(12), e0242621. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0242621>
- Bateman, A. W. & Fonagy P. (Szerk.) (2020). *A mentalizáció alapú terápia kézikönyve*. (pp. 1–577). Oriold és Társai.
- Bateman, A. W., Fonagy P. & Campbell, C. (2020). Borderline személyiségzavar (BPD). In Bateman, A. W. & Fonagy P. (Szerk.), *A mentalizáció alapú terápia kézikönyve* (pp. 425–440). Oriold és Társai.
- Bateman, A. W., Motz, A. & Yakeley, J. (2020). Antiszociális személyiségzavar a közösség és a börtön közegében. In Bateman, A. W. & Fonagy P. (Szerk.), *A mentalizáció alapú terápia kézikönyve* (pp. 441–460). Oriold és Társai.
- Bérdi M. (2022). Az öngyilkosság-kutatás harminc éve Magyarországon: Bibliometriai elemzés. *Magyar Tudomány*, 183(8), 1044–1065. <https://doi.org/10.1556/2065.183.2022.8.8>
- Bolaños, A. D., Mitchell, S. M., Morgan, R. D. & Grabowski, K. E. (2020). A comparison of criminogenic risk factors and psychiatric symptomatology between psychiatric inpatients with and without criminal justice involvement. *Law and human behaviour*, 44(4), 336–346. <https://doi.org/10.1037/lhb0000391>
- Campbell, O. L. K., Bann, D. & Patalay, P. (2021). The gender gap in adolescent mental health: A cross-national investigation of 566,829 adolescents across 73 countries. *SSM – population health*, 13, 100742. <https://doi.org/10.1016/j.ssmph.2021.100742>
- Craig, J. M. (2019). The Potential Mediating Impact of Future Orientation on the ACE–Crime Relationship. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 17(2), 111–128. <https://doi.org/10.1177/1541204018756470>
- Craig, J. M., Intravia, J., Wolff, K. T. & Baglivio, M. T. (2019). What Can Help? Examining Levels of Substance (Non)use as a Protective Factor in the Effect of ACEs on Crime. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 17(1), 42–61. <https://doi.org/10.1177/1541204017728998>
- Cipriano, A., Cella, S. & Cotrufo, P. (2017). Nonsuicidal Self-injury: A Systematic Review. *Frontiers in Psychology*, 8, 1946. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01946>
- Council of Europe (2000). *Recommendation Rec(2000)20 of the Committee of Ministers to member states on the role of early psychosocial intervention in the prevention or criminality*. Council of Europe.
- DeCamp, W. & Newby, B. (2015). From Bullied to Deviant: The Victim–Offender Overlap Among Bullying Victims. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 13(1), 3–17. <https://doi.org/10.1177/1541204014521250>
- Drubina B., Kökönyei G. & Reinhardt M. (2022). A nem-szucidális önsértés és az öngyilkos magatartás kapcsolata: független vagy összefüggő jelenségek? *Magyar Pszichológiai Szemle*, 77(1), 99–123. <https://doi.org/10.1556/0016.2022.00005>

- Fox, A. M., Novak, K. J., Van Camp, T. & James, C. (2021). Predicting Violent Victimization Using Social Network Analysis From Police Data. *Violence and victims*, 36(3), 436–454. <https://doi.org/10.1891/VV-D-19-00037>
- Harrington, R., Pickles, A., Aglan, A., Harrington, V., Burroughs, H. & Kerfoot, M. (2006). Early adult outcomes of adolescents who deliberately poisoned themselves. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 45(3), 337–345. <https://doi.org/10.1097/01.chi.0000194564.78536.f2>
- Hawton, K. & Catalan, J. (1987). Attempted suicide. *A practical guide to its nature and management* (2nd Ed). Oxford University Press.
- Hawton, K. & Fagg, J. (1992). Deliberate self-poisoning and self-injury in adolescents. A study of characteristics and trends in Oxford, 1976–89. *The British journal of psychiatry: the journal of mental science*, 161, 816–823. <https://doi.org/10.1192/bjp.161.6.816>
- Hay, C. & Meldrum, R. (2010). Bullying victimization and adolescent self-harm: testing hypotheses from general strain theory. *Journal of youth and adolescence*, 39(5), 446–459. <https://doi.org/10.1007/s10964-009-9502-0>
- Hiremath, M., Craig, S. & Gaudins, A. (2016). Adolescent deliberate self-poisoning in South-East Melbourne. *Emergency medicine Australasia: EMA*, 28(6), 704–710. <https://doi.org/10.1111/1742-6723.12681>
- Hultén, A., Wasserman, D., Hawton, K., Jiang, G. X., Salander-Renberg, E., Schmidtke, A., Bille-Brahe, U., Bjerke, T., Kerkhof, A., Michel, K. & Querejeta, I. (2000). Recommended care for young people (15–19 years) after suicide attempts in certain European countries. *European child & adolescent psychiatry*, 9(2), 100–108. <https://doi.org/10.1007/pl00010707>
- Kara, K., Ozsoy, S., Teke, H., Congologlu, M. A., Turker, T., Renklidag, T. & Karapirli, M. (2015). Non-suicidal self-injurious behavior in forensic child and adolescent populations. Clinical features and relationship with depression. *Neurosciences (Riyadh, Saudi Arabia)*, 20(1), 31–36.
- Kerfoot, M. (1988). Deliberate self-poisoning in childhood and early adolescence. *Journal of child psychology and psychiatry, and allied disciplines*, 29(3), 335–343. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.1988.tb00721.x>
- Klonsky, E. D., Victor, S. E. & Saffer, B. Y. (2014). Nonsuicidal self-injury: what we know, and what we need to know. *Canadian journal of psychiatry. Revue canadienne de psychiatrie*, 59(11), 565–568. <https://doi.org/10.1177/070674371405901101>
- Kokkevi, A., Rotsika, V., Arapaki, A. & Richardson, C. (2012). Adolescents' self-reported suicide attempts, self-harm thoughts and their correlates across 17 European countries. *Journal of child psychology and psychiatry, and allied disciplines*, 53(4), 381–389. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2011.02457.x>
- Lifshitz, M. & Gavrilov, V. (2002). Deliberate self-poisoning in adolescents. *The Israel Medical Association journal: IMAJ*, 4(4), 252–254.
- Ludwig, B. & Dwivedi, Y. (2018). The concept of violent suicide, its underlying trait and neurobiology: A critical perspective. *European neuropsychopharmacology: the journal of the European College of Neuropsychopharmacology*, 28(2), 243–251. <https://doi.org/10.1016/j.euroneuro.2017.12.001>

- Malone, K., McCormack, G. & Malone, J. P. (1992). Non-fatal deliberate self-poisoning in Dublin's north inner city – an overview. *Irish medical journal*, 85(4), 132–135.
- McIsaac, M. A., King, N., Steeves, V., Phillips, S. P., Vafaei, A., Michaelson, V., Davison, C. & Pickett, W. (2023). Mechanisms accounting for gendered differences in mental health status among young Canadians: A novel quantitative analysis. *Preventive medicine*, 169, 107451. <https://doi.org/10.1016/j.ypmed.2023.107451>
- Mészáros G. (2021). *Önsértő viselkedés és rizikótényezők vizsgálata serdülőkorban*. Semmelweis Egyetem. <http://dx.doi.org/https://doi.org/10.14753/SE.2023.2644>
- Németh Á. (2023). Iskoláskorúak Egészségmagatartása – A WHO-val együttműködésben megvalósuló nemzetközi kutatás. Nemzeti jelentés – legújabb adatok és trendek az elmúlt húsz évben. *Egészségfejlesztés*, 57(1), 60–61. <http://dx.doi.org/10.24365/ef.v57i1.17>
- Németh M. K. & Koller É. (2015). *Serdülőkor: normatív krízis vagy deviancia?* ELTE Eötvös Kiadó.
- Quigley, N., Galloway, R. & Kelly, C. (1994). Changes in the pattern of deliberate self-poisoning presenting at Craigavon Area Hospital: 1976, 1986 and 1991. *The Ulster medical journal*, 63(2), 155–161.
- Pawer, S., Rajabali, F., Zheng, A., Smith, J., Pursell, R. & Pike, I. (2021). Analyses of Child and Youth Self-Poisoning Hospitalizations by Substance and Socioeconomic Status. *International journal of environmental research and public health*, 18(13), 7003. <https://doi.org/10.3390/ijerph18137003>
- Prins, S. J. (2019). Criminogenic or criminalized? Testing an assumption for expanding criminogenic risk assessment. *Law and human behavior*, 43(5), 477–490. <https://doi.org/10.1037/lhb0000347>
- Reinhardt M. (2022). A nem öngyilkossági szándékkal történő önsértő viselkedés magyarázó modelljei. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 77(2), 245–270. <https://doi.org/10.1556/0016.2022.00016>
- Sahlín, H., Kuja-Halkola, R., Bjureberg, J., Lichtenstein, P., Molero, Y., Rydell, M., Hedman, E., Runeson, B., Jokinen, J., Ljótsson, B. & Hellner, C. (2017). Association Between Deliberate Self-harm and Violent Criminality. *JAMA psychiatry*, 74(6), 615–621. <https://doi.org/10.1001/jamapsychiatry.2017.0338>
- Sinclair, J. & Green, J. (2005). Understanding resolution of deliberate self harm: qualitative interview study of patients' experiences. *BMJ (Clinical research ed.)*, 330(7500), 1112. <https://doi.org/10.1136/bmj.38441.503333.8F>
- Sharp, C. & Rossouw, T. (2020). Borderline személyiségzavar patológiája serdülőkorban. In Bateman, A. W. & Fonagy P. (Szerk.), *A mentalizáció alapú terápia kézikönyve* (pp. 371–396). Oriold és Társai.
- Szuromi B. (2022). Sürgősségi ellátás a pszichiátriában, szuicid magatartás, kockázatbecslés a pszichiátriai gyakorlatban. In Réthelyi J. (Szerk.), *Pszichiátriai jegyzet orvostanhallgatóknak* (Harmadik, bővített kiadás) (pp. 264–279). Oriold és Társai.
- The jamovi project (2023). *jamovi*. (Version 2.4) [Computer Software]. Retrieved from <https://www.jamovi.org>.

Vargha A. (2015). *Matematikai statisztika pszichológiai, nyelvészeti és biológiai alkalmazásokkal*. Pólya Kiadó.

Young, G. (2015). Causality in Psychiatry: A Hybrid Symptom Network Construct Model. *Frontiers in psychiatry*, 6, 164. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2015.00164>

A cikkben található online hivatkozás

URL1: *Iskoláskorú gyermekek egészségmagatartása 2022*. https://hbsc.ppk.elte.hu/media/a3/fd/8127578da4d410a66e72f58fe74845e0cdfc9b890255362ba0e95ba4ca51/HBSC_2022_Report.pdf

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Fliegeauf G. & Várdai D. E. (2024). Kriminogén rizikófaktorok az önmérgező serdülők szuicid szándékának alakulásában – Hipotézisek felvetése pszichiátriai konzíliumi munka alapján. *Belügyi Szemle*, 72(8), 1471–1493. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2024.v72.i8.pp1471-1493>

Nyilatkozatok

Összeférhetlenség

A szerzők nem jelentettek összeférhetlenséget.

Finanszírozás

A szerzők nem kaptak pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Az adatokat kérésre rendelkezésre bocsátják.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

Jelen cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Fliegeauf Gergely, aki a gergely.fliegeauf@gmail.com e-mail címen érhető el.

Characteristic Features of the Constitution of the United States of America

Gábor Hamza

professor emeritus, DDr h. c., full member of the Hungarian Academy of Sciences
Eötvös Loránd University,
Faculty of Law and Political Science
Ludovika University of Public Service,
Faculty of Law Enforcement
gabor.hamza@ajk.elte.hu

Absztrakt

Aim: The aim of this study is to review the specific features of the Constitution of the United States of America, in view of the historical circumstances of its creation, and its topicality. The author stresses that the US Constitution and its interpretation have changed in the light of changing economic, political and social circumstances.

Methodology: The author of the study has used the historical and comparative method in writing the paper. It has been considered how and to what extent this constitution has been and is being taken into account today outside the United States, particularly in European countries.

Findings: The authors, the ‘Founding Fathers’ of the Constitution of the United States of America agreed that the Constitution should provide the legal basis i.e. the guarantee of the separation and balance of powers. The principle of separation of powers implies the creation of three separate institutions of equal importance in the exercise of power. The checks and balances enshrined in the Constitution ensure balanced exercise of power. In addition to widespread presidential power, the preeminent role of the Supreme Court is according to our view the most distinctive feature of the constitutional system of the United States of America.

Value: In Hungary, this study provides a complex introduction to the Constitution of the United States of America. This includes the sources of the Constitution, the original text of the Constitution and its Amendments.

English-language republication. The Hungarian version of this article was published in *Belügyi Szemle* 2024, issue 8. DOI link: <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2024.v72.i8.pp1335-1354>

Keywords: Constitutional Convention, federal state structure, Declaration of Independence, Supreme Court

Introduction

1. In this paper, we would like to give an overview of the specificities of the Constitution of the United States of America (USA), with a special focus on its historical aspects. The Constitution of the United States of America was adopted and entered into force more than two hundred years ago. Nevertheless, this constitution, although amended and supplemented, has not lost its force in the first half of the 21st century. Continuity, provided that the social, economic and political conditions underpinning the functioning of the State have not changed in substance, is an essential element in the functioning of the State, let us add of the ‘good state’.

In addition to continuity, two other important features of the Constitution of the United States of America should, in our view, be mentioned. On the one hand, it is necessary to emphasise that in preparing the US Constitution, the ‘Founding Fathers’, the framers, built on a centuries-old, and even millennia-old tradition of constitution making in terms of content. On the other hand, it should be stressed that the founding fathers took into account the specificities of British constitutionalism, or more precisely constitutional thinking, notwithstanding the fact that the United Kingdom did not and does not have a written constitution.

In this regard, we believe that the Constitution of the United States of America can be regarded as an organic written constitution, which can be realistically understood primarily in the light of the federal Supreme Court’s interpretation, which changes and changes from era to era, sometimes even decade to decade.

2. We would like to point out that only two written constitutions in Europe,¹ the Norwegian constitution of 1814² and the Luxembourg constitution of 1868,³ still

1 In the case of England, which has no written constitution, Cromwell’s *Instrument of Government* of 1653 can be seen as an attempt to create a written constitution. See G. Jellinek, 1914.

2 The Norwegian constitution (Grunnlov), adopted in 1814 and amended several times since then, proclaimed the independence of the country and provided for the abolition of absolutism, absolute monarchy. A personal union between Norway and Sweden in the same year, which lasted until 1905, maintained the constitution in force. See Herlitz, 1969.

3 The adoption of the Luxembourg constitution was made possible by the Constitution of May 1867. The adoption of the Luxembourg constitution took place in the year following the Treaty of London, signed on 11 June 1867, which confirmed Luxembourg’s independence on 9 June 1815. As in Norway, the constitution was not affected by the termination of the personal union of the Grand Duchy of Luxembourg with the Kingdom of the Netherlands (German Lowlands) on 13 November 1890, and was not amended.

in force today, have a history of well over a hundred years. The Constitution of the United States of America, adopted in 1787, has been in force for more than 200 years in an almost unchanged form, apart from a few amendments that are not considered crucial, such as the direct election of senators.

In 1878, the eminent British statesman of the 19th century, William Ewart Gladstone (1809–1898), not without reason, called the American Constitution, in comparison with the unwritten British constitution, ‘*the most wonderful work that human mind and will ever produced*’.⁴

Gladstone’s oft-quoted assessment, however, gives the mistaken impression that the US Constitution, like Pallas Athena, sprang from the minds of the American people in full-bloodedness. The constitution, like the unwritten British constitution, was the result of slow, thoughtful and often painful development, as James Madison alluded to many years after the constitution was adopted (see Beck, 1924).

The Declaration of Independence is of paramount importance among the predecessors of this still deeply revered piece of legislation. Thomas Jefferson, who played a prominent role in drafting the Declaration of Independence at the Second Continental Congress held in Philadelphia on 4 July 1776, was a masterpiece in both oratory and legal terms.⁵ Containing principles rooted in natural law, such as equality between men, the right to life, the right to liberty, the right to establish a new government, and the right to revolt against a government that does not respect fundamental rights – the preamble uses the term ‘self-evident truth’ – the authors of the Declaration of Independence consider *ius naturale* or *ius naturae* to be higher law, compared to positive law (Corwin, 1928; Morton White, 1978).

Following the 1783 Paris Peace Treaty, which ended the War of Independence and recognised the sovereignty of the United States, and established a solid foundation for an internal state order between England and the United States, and England and France,⁶ which had been allied with the latter since 1778. The

4 William Ewart Gladstone (1809–1898) put it this way when comparing the British Constitution with the American Constitution: ‘*As the British Constitution is the most subtle organism which has proceeded from progressive history so the American Constitution is the most wonderful work ever struck off at a given time by the brain and purpose of man.*’

5 In addition to Jefferson, the committee appointed by the Continental Congress to draft the Declaration of Independence included John Adams, Benjamin Franklin, Roger Sherman, and Robert R. Livingston. As background, Richard Henry Lee, on behalf of the State of Virginia, submitted three resolutions to the Continental Congress on 7 June 1776. The first proposal stated that the Confederate colonies would form ‘free and independent states’. The resolution declaring independence was adopted by the Continental Congress on 2 July. On the basis of this resolution, a commission was set up to prepare the drafting of the Declaration of Independence.

6 Corwin gives a thorough overview of the relationship between the 13 American colonies and France. See Corwin, 1916.

13 former colonies differed in no small measure in their internal systems of government.

As an autonomous colony, Connecticut and Rhode Island could choose their own governor and council under the colonial charter. The colonies of Maryland and Pennsylvania, on the other hand, were endowments of the King of England. Therefore, the governor, the members of the council and the heads of the main administrative offices were elected by the owners.

In the nine royal colonies, the sovereign monarch appointed the governor and the heads of the most important state institutions. A common feature of the colonies' system of state-government was that they had a House of Commons, a legislative body elected on the basis of a different wealth census for each colony.

The Articles of Confederation, adopted on 4 October 1776 and considered the first US Constitution, united the 13 independent states into a loose confederation. This confederation, known as a 'league', was not actually established until 1781, after years of ratification of the Act.

However, the Articles of Confederation did not provide the constitutional basis for a state that could function effectively in the economic, financial and foreign affairs spheres, and that could ensure the unity of the judiciary (judging, adjudication). The Congress, which was essentially a government under the Articles of Confederation, could not in fact legislate.

The Congress voted only on recommendations and had no means of implementing the resolutions adopted. The slightest modification or alteration of the Articles of Confederation was possible only with the consent of all the states. It became an increasingly urgent task to lay the constitutional foundations for a new federal state structure to replace the League of States.

Historical overview

3. After several months, in May 1787, the Constitutional Convention finally met in Philadelphia, with delegates from all the member states except Rhode Island, 55 in number. George Washington presided at the Philadelphia Convention. Although their mandate from Congress was limited to revising the Articles of Confederation, the delegates worked intensively and constructively for four months to draft a new constitution.

Like the Declaration of Independence, which declared the right to life, liberty and the pursuit of happiness⁷ as a fundamental human right under natural law,

7 The pursuit of happiness is closely related to the concept of property. The development of this relationship is analysed by Scott (1977).

enumerated the grievances of the colonies against the British monarchy and declared the secession of the USA from England, the Constitution is not the work of one man but, in the words of James Madison, ‘the work of many heads and hands’.⁸ Among the Founding Fathers, of course, were George Washington, Alexander Hamilton, Benjamin Franklin and especially James Madison, who played a crucial role in the drafting and writing of the Constitution.

The Founding Fathers were well known to the political thinkers and philosophers of state of ancient and modern Europe, such as Plato, Aristotle, Marcus Tullius Cicero, Sallustius, Tacitus, Plutarch, Edward Coke, James Harrington, Algernon Sidney, John Milton, John Locke, Johannes Althusius, Hugo Grotius, Samuel Pufendorf, Christian Wolff, William Blackstone, Jean Jacques Burlamaqui, Emer de Vattel and especially Montesquieu.

The intellectual preparators of the American Revolution also played an important role in the preparation of the Constitution. As early as 1754, Benjamin Franklin proposed that the colonies should have representation in the British Parliament. But James Wilson, author of *Considerations on the Nature and Extent of the Legislative Authority of the British Parliament* (1774), denied that the London Parliament could have even the slightest power in the colonies. By formulating the principle of no taxation without representation, he rejects the possibility of the British Parliament making laws for the colonies. However, Wilson does not deny that there is a public law relationship between the British monarchy and the colonies. Alexander Hamilton, the author of *A Full Vindication of the Measures of Congress* (1774) and *The Farmer Refuted* (1775), shares Wilson’s views, denying Parliament’s right to legislate and advocating absolute loyalty to the king.

John Adams, the first vice-president and second president of the USA, plays a prominent role in the preparation and legal – let’s add, natural law – foundation of the Constitution. We would like to point out that, even in the literature of the 21st century, we believe that the real importance of John Adams in the long process of constitution-making is not sufficiently recognised.

Adams in his articles *Novanglus or a History of the Dispute with America from its Origin, in 1754, to the Present Time*, published in 1775, does not dispute the right of Parliament to legislate for the colonies in the field of trade. In all other areas, however, and especially in the field of finance, the colonial legislatures are competent. John Adams, in *Thoughts on Government*, published in 1776,

8 ‘You give me credit to which I have so claim in calling me ‘the writer of the Constitution of the U.S.’ This was not, like the fabled Goddess of Wisdom, the offspring of a single brain. It ought to be regarded as the work of many heads and many hands.’ Madison put it this way in a letter to W. Cogswell (See Writings of James Madison, 1910.)

even advocated the idea of a British balanced government. It is only later that he replaces the idea of balancing of estates, based on the idea of order, with the theory of balancing of interests (rich vs. poor).

It should be emphasized that John Adams is the author of the first draft of the first constitution of the independent Commonwealth of Massachusetts, which had a great influence on the constitutions of the other colonies. A committed believer in natural law, the politician and theorist ascribed a prominent role to the proposition of *A Government of Laws and not of Men*.

4. Drafting the text of the constitution was no easy task, despite the fact that the Founding Fathers could build on the works of these thinkers. They also had at their disposal the constitutions already adopted and in force in each Member State.

The views of the framers of the constitution, which came into force on 4 March 1789, differed in a number of respects. Alexander Hamilton and his followers favoured a constitutional order in which a ‘political aristocracy’ would be given a privileged position in the government of the state through life tenure. New Jersey delegate Paterson would have been content with some modification of the Articles of Confederation. James Madison, Randolph, and the delegates of Virginia were in favour of a strong federal system with a dominant role for the states and their citizens.

The Union’s founding law, which Madison says is ‘the most outstanding of all commentaries on human nature’, is the result of a compromise. There was no disagreement among the delegates on the issue that the constitution should enshrine popular sovereignty based on the principle of limited power (*imperium limitatum*), as Aristotle had known it since his time, and provide the basis for a separation and balance of powers. The theory of checks and balances, which we believe is still useful today, was developed by Adams in his three-volume *A Defence of the Constitutions of Government of the USA* (1787–1788), published in London, reflecting Turgot’s criticisms of 1778.

5. The Union’s fundamental freedoms are not yet included in the first draft of the Union’s basic law. This seems rightly surprising, since the Virginia *Bill of Rights* of 12 June 1776 called them the ‘*basis & foundation of government*’. The *Bill of Rights*, which regulates, among other things, freedom of religion and speech, the right to trial by jury, the right to bear arms, and the right to prosecute, played an important role in the ratification debates of the states that adopted the Union’s founding law.

But ratification has proved far from easy. Between October 1787 and August 1788, three New York newspapers published essays signed by Publius and

written by Hamilton, Madison and John Jay, with the aim of facilitating the ratification process. These essays were published in two volumes in 1788 under the title *The Federalist*.

The states of New York, Virginia and Massachusetts have made the adoption and ratification of the Union's constitution conditional on the inclusion of birthrights, or principal absolute rights as William Blackstone put it. The first 10 amendments to the Constitution were adopted in 1789 and finally entered into force in 1791, forming a practical whole with the text of the Constitution.

It is worth noting that James Madison was the most committed advocate of the *Bill of Rights*, but he also counted on the support of Thomas Jefferson. In his speech in the House of Representatives on 8 June 1789, he stressed that, despite the ratification of the Constitution, the majority of delegates insisted on the inclusion of the 'great rights of mankind' in the text of the Constitution.

Several delegates, including George Mason, fearing the emergence of a strong central power, suggested that the *Bill of Rights* should be included in the text of the constitution. However, this proposal was rejected. Roger Sherman, a delegate from the State of Connecticut, representing those who opposed the inclusion of the *Bill of Rights* in the text of the Constitution, argued that the *State Declarations of Rights* adopted by each state, which were retained in force by the Union's constitution, provided adequate safeguards and guarantees. In the end, the view of James Madison won out. As this was the first time that the text of the Unions constitution had been amended, the question was how this should be done. Madison proposed nine additions, the text of which would be incorporated into the text of the Constitution.

The nine amendments proposed by James Madison were increased to 17 by the House of Representatives, which the Senate summarised in 12 amendments. Ten were finally ratified on 2 October 1789. On 15 December 1791, the ratified amendments became part of the Constitution, collectively known as the *Bill of Rights*. The legislatures of Massachusetts, Connecticut and Georgia did not ratify the *Bill of Rights* until 1940.

Ratification gave the Bill of Rights normative force, by making it part of the Union's 'super law', the Constitution. The elevation of the *Bill of Rights* to the level of a constitution represents a fundamental departure from the French *Déclaration des Droits de l'Homme et du Citoyen*. The *Declaration of the Rights of Man and of the Citizen* may be a more elegant formulation of rights than the *American Bill of Rights*, but they are political maxims of abstract purity rather than norms binding on all, which have become part of the substantive law. The freedoms enshrined in the *Bill of Rights* have become norms sanctioned by state power, not requiring further specification, but, it should be added, interpretation.

Chief Justice Earl Warren rightly declared that the *Bill of Rights* should become ‘the heart of all constitutions’.

The political significance and weight of the *Bill of Rights* is illustrated by the fact that the First Amendment guaranteeing freedom of speech was the decisive weapon in the fight against the *Sedition Act* passed by the Federalist-majority Congress in 1798. Against the *Sedition Act*, which was used to silence printers critical of the government, including Philadelphia printer and publisher William Duane, outraged citizens appealed to Congress to invoke the First Amendment guaranteeing freedom of speech.

The Supreme Court has not reviewed the unconstitutionality of this law. The law was repealed following the electoral defeat of the Federalist Party in 1800, which sought to increase central power by all means. The interpretation of the fundamental freedoms in the *Bill of Rights* has been the subject of much debate over the last 200 years. The role of the Supreme Court in interpreting the *Bill of Rights* has been slow to develop. The first Supreme Court decision on the *Bill of Rights* dates from 1833.

6. In its preamble, the Union’s founding treaty refers to the people as the Constitution’s authors. According to Article I, the depository of legislative power is the Congress, which consists of the Chamber of Deputies and the Senate. The members of the Assembly are elected by the people every two years. The members of the Senate, two from each state, originally elected by the legislatures of each state, are elected by the people of each state for a term of six years under the XVII Amendment adopted in 1913. The Senate is a federal body of the United States and plays a very important role in the foreign affairs of the federal government and in domestic policy. It should be noted that the Senate bears no resemblance to the English House of Lords.

The vertical structure of the federal state is inextricably linked to the horizontal division of power in terms of the separation and separation of powers. Thus, the principle of balancing the power of government by placing several parts of it in different hands, which goes back to John Locke and Montesquieu, is an integral part of the US system of government. What is often overlooked, in our view, is the fact that the principle of separation of powers, as enshrined in the Constitution, did not imply the creation of three independent branches of state power.

The principle of the separation of powers effectively means that three separate institutions have been created, each with an equal role in the exercise of power. The aim is to prevent the emergence of authoritarianism. As Madison writes so eloquently in his essay in *The Federalist 47*: ‘*The union of power in the same hand, whether it be one, several, or numerous (...) can only mean tyranny itself.*’ The Supreme Court has invalidated several laws enacted by Congress on the

basis of the principle of separation of powers.⁹ The separation of powers continues to serve the same function in the first decades of this century as it did when it was enshrined in the Constitution.

The checks and balances enshrined in the Union's Constitution ensure a balanced exercise of power. However, despite the technique of coordinated powers developed later, the question arises as to whether the traditional US state organisation in the third decade of the 21st century, in which conflict between Congress and the presidency is not uncommon, is an appropriate basis for the governance of a world power (Sunstein, 1995). There is no doubt that the president has considerably broader powers than the text of the Constitution would suggest. At the same time, it cannot be said that the expansion of presidential power over the past two centuries has been carried out in an illegitimate manner, in violation of the Constitution.

Changes in the interpretation of the Constitution

7. In drafting the Constitution, the Founding Fathers were clear about the role and powers of Congress. But they did not have a clear picture of the executive branch, as evidenced by the fact that there was considerable disagreement over the scope of that power. It was only in the final stages of deliberations that agreement was reached on the need to enshrine the principles of a monistic executive in the Union's constitution. This monistic conception is reflected in Article II, Section 1 of the Constitution, which confers executive power on the President of the United States.

The powers of the President are relatively narrowly defined in the Constitution. The President's powers include the management of foreign policy. According to Thomas Jefferson, '*The transaction of business with foreign nations is executive altogether*'. This applies in particular to the conclusion of international treaties (Corwin, 1917), partly subject to the approval of the Senate. The president's powers also include the scrupulous execution of the laws, the appointment of federal officers and judges of the federal courts, and the exercise of the power of pardon. The president is the commander-in-chief of the army. He has veto power over laws passed by Congress, although the veto power may be overridden by Congress by a two-thirds majority. Laws other than the Constitution may give the President certain powers.

9 The decision in *Marbury v. Madison* was a significant step in the recognition of the Supreme Court, or the judicial branch of power, as a branch of equal weight. On the role of John Marshall, see. Friedman, 1988.

Following the Enlightenment ideals, the Founding Fathers did not intend to create a strong executive. There is no doubt, however, that the direction of constitutional development has drifted away from the original intention over time. The interpretation of the text of the constitution, which is fragmentary and not entirely clear in some respects, led to the adoption of the so-called ‘inherent powers’ of the president relatively early on.

Supreme Court

8. Undoubtedly the most original and most European, and even today the most influential component of the US Constitution worldwide, is the judicial power, the third branch of power, which was greatly expanded by the Judiciary Act of 1789 to the benefit of the federal courts, and in particular the Supreme Court.

The idea that there should be some form of legal guarantee of the effective application of the rules contained in the text of the constitution (the basic law) and of monitoring their implementation was raised long before. The Pennsylvania State Constitution of 1776 provides for the establishment of a Council of Censors. Its function is to monitor and supervise the ‘constitutional conduct’ of the representatives of the State. Alongside the broad powers of the President, the prominent role of the Supreme Court is the most intrinsic feature of the US Constitution and constitutional system.

The members of the Supreme Court, who call each other ‘brothers’ (brethren), carry out their duties without age restrictions and enjoy a very special social prestige. William Howard Taft, formerly President of the United States, became Chief Justice of the Supreme Court eight years after his term as President (1921–1930), which illustrates the exceptional stature of the Supreme Court. The Supreme Court has made a significant contribution to preventing the US Constitution from becoming rigid by issuing important rulings. Through its conservative and progressive jurisprudence and decisions, the Supreme Court has played a major role in the creation of a welfare state based on liberty and equality. On more than one occasion, the Supreme Court has been in conflict with Congress and the President. The conflict between the Supreme Court and President Franklin Delano Roosevelt during the *New Deal* years is still well known.

The controversy led to the President’s desire to increase the number of Supreme Court justices in the *Court Packing Plan*, published on 5 February 1937, to remove an obstacle to the implementation of the *New Deal*.¹⁰ But the idea of

10 The number of members of the Supreme Court was set at nine, or restored to that number, by an act passed in 1869.

increasing the number of Supreme Court justices was defeated by public opposition, which did not want to change the structure of the highly prestigious institution. Congress was also opposed to the inevitable increase in the political weight of the judicial branch, which the proposed reform would undoubtedly have led to.¹¹

9. It was not the intention of the Founding Fathers to give the judicial branch of power the role that it has acquired over time as the constitution has evolved and the political situation has changed. Under Article III, Section 2, of the Union's Constitution, the courts are empowered to review merely 'cases and controversies' by the yardstick of law, not by the abstract review of norms. Under Article VI(2), the Constitution is the supreme law of the land.

This clause gives the Supreme Court a prominent role in the US constitutional system. Obviously, a constitution can become the fundamental law of a country only if the legislative and executive branches of government cannot enact rules and provisions that are contrary to the constitution. Hamilton, in his famous essay 78 in *The Federalist Papers*, set out the principles according to which the courts should become the 'guardians' of the spirit of the Constitution. It follows that the courts should have the power to invalidate laws that are contrary to the Constitution.

The idea of constitutional review of laws originated with Edward Coke, who formulated it in England in the early 17th century (Plucknett, 1926; Corwin, 1976; Thorne, 1985). In the aforementioned *Marbury v. Madison*, Chief Justice John Marshall, who presided over the Supreme Court for 34 years between 1801 and 1835, justified the review of laws for constitutionality and the possibility of their annulment in the event of their unconstitutionality as follows (Corwin, 1914). The Constitution, as the highest law rooted in the will of the people, allows the power of the state, the executive, to be exercised only within certain limits. In the event of conflict, a rule or provision contrary to the Constitution cannot be considered law and cannot be applied by the courts, the interpreters and defenders of the law.¹²

11 Jeremy Bentham, who in his famous *Introduction to the Principles of Morals and Legislation*, published in 1789, considered the United States to be one of the most, if not the most, enlightened nations on the globe, described the Senate as a poor imitation of the House of Lords (Hart, 1982). Bentham also criticises the US for not seeking, like England, to codify its legal system (see op. cit.). On the codification of the US legal system, see Földi & Hamza, 2023. and Hamza, 2009.

12 At the time of the decision in *Marbury v. Madison*, 39 of the 55 delegates to the Philadelphia Convention were still alive. Charles Pinckney, South Carolina's delegate, was the only one to object to the decision. See Warren, 1937.

In the US, judicial review is not exclusively the preserve of the Supreme Court.¹³ The highest court of each state also has the power to review the constitutionality of norms passed by the state legislature. In addition to the Union's constitution, the constitutions of the individual states also serve as a yardstick for constitutional review. The supreme courts of the Member States may annul rules or provisions which are contrary to the constitution of the State concerned.

In this context, we would like to point out that the constitutions of individual states are far from being as stable and permanent as the fundamental law of the Union. For example, Louisiana had 11 constitutions, Georgia 10 and South Carolina 7. Of the 50 states, only 18 state legislatures have not adopted more than one constitution. It is worth noting that Massachusetts' constitution, adopted in 1780, is the oldest. However, it has been amended and supplemented very frequently, 116 times so far.

10. Each state's constitution regulates essentially the same issues as the Union's constitution (Friedman, 1988). It first provides for the state's governmental structure, then for fundamental freedoms. Within the system of state constitutions, Part 3 is made up of what is known as 'super-legislation', which is very diverse in terms of the subject matter of the legislation. Super-legislation involves the inclusion in the text of the constitution of provisions that would otherwise be subject to traditional, and therefore non-constitutional, legislation. Their inclusion in the text of the Constitution is motivated by economic or political reasons.

There is no doubt that the Union's basic law also contains provisions that have features in common with superlegislation. One such is the provision in Article I, Section 9, concerning the imposition of various taxes and duties. The now repealed Amendment XVIII on alcohol prohibition can also be considered super-legislation in the view of some US constitutional lawyers. Super-legislation of a detailed regulatory nature, motivated by the particular economic and political situation of a particular era, often leads to the amendment of the constitution of a state or even the adoption of a new constitution.

The supreme courts of the individual states have played an important role in judicial review, which is a pillar of the US constitutional system. In the period 1871–1900, the State Supreme Courts were often more active and more inventive than the federal Supreme Court. The due process principle, based on

13 The relationship between judicial review and policy as exercised by the Supreme Court is analysed in detail by Choper. He points out that judicial review often comes into conflict with the majority principle. See Choper, 1980. The nomination of Supreme Court justices by the US President is very often (also) politically motivated. For example, on the political background to the nomination of Joseph Story, see Dowd, 1965.

the Amendment XIV to the Constitution of 1868, that no state shall make or enforce any law which shall abridge the privileges or immunities of citizens of the United States, nor deprive any person of his liberty or property, without due process of law, is primarily the province of the courts of the states, and has been widely interpreted by extension.

The same applies to the judicial application of the doctrine of freedom of contract, which is also based on Amendment XIV. Judicial review has perhaps played an even greater role in the practice of the courts of the individual states in the twentieth century than it did in the last third of the nineteenth century. This tendency is illustrated by the fact that, for example, in New York State, between 1906 and 1938, the courts considered 451 statutes passed by the state legislature as constitutional and 136 as unconstitutional (Smith, 1952).

Judicial power

11. In the US, the occasional conflict between the judicial power and the other two branches of power does not mean that there has not been a tendency for there to be a harmony between the branches. It should be stressed that prominent Supreme Court justices such as Holmes, Hughes, Stone, Cardozo, Brandeis and Frankfurter, regardless of their ideological orientation, were prominent precisely because they had a keen sense of political events.¹⁴ In their case, it is not too much to speak of a kind of judicial statesmanship. In this sense, judicial law-making is not in contradiction with the political will expressed through a series of referrals in the norms adopted by Congress and the legislatures of the individual states.

In this context, the famous saying of the Chief Justice of the Supreme Court, Charles Evans Hughes – *‘We are under a Constitution, but the Constitution is what the judges say it is’* (Schurman, 1908) – does not refer to the antagonism between the branches of power, but on the contrary, to the unity that tends to emerge between them.¹⁵ According to Chief Justice John Marshall, *‘A constitution is framed for ages to come and is designed to approach immortality as nearly as human institutions can approach it’*.¹⁶

14 Fordham, in a lecture delivered in New York in 1957, points out that one of the most important elements of the constitution’s timelessness is the authoritative interpretation of the courts. See Fordham, 1970.

15 For a good overview of the politically motivated decisions of the Supreme Court, see Koopmans (1988). For an overview of the judicial activism of the Supreme Court, see Belz (1971), Semonche (1978) and Gillman (1993).

16 John Marshall put it this way in the much-debated *Cohens v. Virginia* decision in 1821. Cf. Brennan, 1992.

Summary overview

12. The Constitution of the United States of America, drafted by the Founding Fathers on the basis of the works of both classical antiquity and the eminent philosophers of state of modern Europe, takes as the basis for political legitimacy the social consensus of Marcus Tullius Cicero's *De re publica*, the 'consensus omnium bonorum'. This principle, already formulated by Thomas Jefferson and Alexander Hamilton, is the cornerstone of the US constitutional order, which has provided and continues to provide the state with a unique stability in world history.

The words of Louis Dembitz Brandeis, who shortly afterwards became one of the most liberal judges of the Supreme Court, in 1915, are still valid today.¹⁷

13. The analysis of the Constitution of the United States of America is mostly characterised by a philosophical approach. Historical and legal approaches are often overshadowed in research. There is also often a lack of ethical analysis of the constitution. An analysis of the Constitution on several levels provides an objective picture of the development, evolution and current state of the US constitutional system. This applies in particular to the question of the separation of powers.

In the US constitution, the state is declared to identify itself with the 'res populi', based on the idea of popular sovereignty. The relationship between the people and the state becomes close, even inseparable, at the level of the constitution, and the state must strengthen it by all means through legislation. John Adams, who helped to draft the Constitution of the United States of America, refers explicitly to this. The US Constitution contains many elements that were already known from Plato and Aristotle. The most significant difference between Plato's and Aristotle's philosophy of the state and the US Constitution is that the US Constitution presupposes the fundamental equality of all men and citizens.

The most important element of the theory of equality expressed in the US Constitution, or more precisely in the constitutional order that has evolved over the

¹⁷ *'I see no need to amend our Constitution. It has not lost its capacity for expansion to meet new conditions unless interpreted by rigid minds which have no such capacity. Instead of amending the Constitution, I would amend men's economic and social ideas. Law has always been a narrowing, conservatizing profession. What we must do in America is not to attack our judges, but to educate them.'* See Corwin, 1948. Edward S. Corwin (1878–1963), whose works are often referred to in the preparation of this paper, was not a lawyer. Nevertheless, his work has had a profound influence on the interpretation of the Constitution of the United States of America. Nevertheless, for 32 years, Corwin, who did not study law, was one of the ten authors most often cited and quoted by the Supreme Court and its members in their decisions. See Loss, 1976.

decades and can now be considered stable, is that all people, regardless of their ethnicity and social status, enjoy the same legal status. The US constitution is closely linked to reality and is not characterised by abstract concepts. The state needs harmony between all social strata and groups in order to function. The requirement of public agreement, concordia, consensus, reflects the idea of integrating ideas and social reality, making the state ‘everyone’s business’, a *res populi*, following Marcus Tullius Cicero. It is important to point out that the consensus of the citizens, the *consensus omnium*, also ensures the possibility of amending the constitution.

Thomas Jefferson and James Madison, who were also involved in the drafting of the constitutional system of the United States of America, were in the fullest agreement on the flexibility of the constitution. In the US Constitution, the state is closely linked to society. The protection of property is given a prominent place in the constitution. The framers of the Constitution shared the view of John Locke, who saw the protection of property as one of, if not the most important, functions of the state.

The protection of the Community interest through legal action is also an essential element of the Constitution. At the end of the 18th century, American constitutionalists were mindful of the centuries-old tradition of constitutionalism, whether considered conservative or progressive by their contemporaries. This can be seen in particular in their adherence to tradition and their unconditional rejection of tyranny on the part of the executive.

The constitution of the United States of America and its interpretation, which is an example to be followed and emulated in the constitution-making of the 21st century, both outside Europe and in Europe, expresses republicanism, the acceptance of the idea of liberty, the ideal of the inviolability of private property, and the doctrine and ideal of proportional social and political equality. The constitution, which incorporates economic, political and moral elements, builds a bridge between society and the state, separating the state from government, while providing strong legal guarantees for this separation.

References

- Adams, J. (1775). *Novanglus or a History of the Dispute with America from its Origin, in 1754, to the Present Time*. In Butterfield, L. H. (Ed.), *Diary and Autobiography of John Adams*. Volume 3. (pp. 313–314). Harvard University Press.
- Adams, J. (1776). *Thoughts on Government*. In Taylor, R. J. (Ed.), *Papers of John Adams*. Volume 4. (pp. 86–93). Harvard University Press.

- Adams, J. (1787–1788). A Defense of the Constitutions of Government of the USA. In Lint, G. L., Martin, S., Taylor, C. J., Georgini, S., Woodward, H., Sikes, S. B. & Norton, A. M. (Eds.), *Papers of John Adams*. Volume 18. (pp. 544–550). Harvard University Press.
- Beck, J. M. (1924). *The Constitution of the United States: Yesterday, Today and Tomorrow*. G. H. Doran.
- Belz, H. (1971). The Realist Critique of Constitutionalism in the Era of Reform. *American Journal of Legal History*, 15, 288–306.
- Brennan, W. J. (1992). The Ninth Amendment and Fundamental Rights. In O'Reilly, J. (Ed.), *Human Rights and Constitutional Law: Essays in Honour of Brian Walsh* (pp. 109). Round Hall Press.
- Choper, J. H. (1980). *Judicial Review and the National Political Process: A Functional Reconsideration of the Role of the Supreme Court*. The University of Chicago Press.
- Corwin, E. S. (1914). Marbury vs. Madison and the Doctrine of Judicial Review. *Michigan Law Review*, 12(7), 538–572.
- Corwin, E. S. (1916). *French Policy and the American Alliance of 1778*. Princeton University Press.
- Corwin, E. S. (1917). *The President's Control of Foreign Relations*. Princeton University Press.
- Corwin, E. S. (1928). The „Higher Law” Background of American Constitutional Law. *Harvard Law Review*, 42(2), 149–185.
- Corwin, E. S. (1928). The „Higher Law” Background of American Constitutional Law II. *Harvard Law Review*, 42(3), 365–409.
- Corwin, E. S. (1948). Our Constitutional Revolution and How to Round it Out. *Pennsylvania Bar Association Quarterly*, 19, 261–284.
- Corwin, E. S. (1950). The Natural Law and Constitutional Law. In Cavanaugh, J. J., Pope Pius XII., Barrett, E. F., O'Sullivan, R., Corwin, E. S., Kuttner, S. & Romulo, C. P., *Natural Law Institute Proceedings Volume III* (pp. 47–81). Proceedings of the Natural Law Institute. University of Notre Dame.
- Corwin, E. S. (1976). Presidential Power and the Constitution: Essays by Edward S. Corwin. In Loss, R. (Ed. with an Introduction), *Presidential Power and the Constitution: Essays by Edward S. Corwin*. Cornell University Press.
- Dowd, M. D. (1965). Justice Joseph Story and the Politics of Appointment. *The American Journal of Legal History*, 9(4), 265–285.
- Fordham, J. B. (1970). *The Legal Profession and American Constitutionalism*. Association of the Bar of the City of New York.
- Földi A. & Hamza G. (2023). *A római jog története és intézményei* (27. átdolgozott és bővített kiadás). Novissima Kiadó.
- Friedman, L. M. (1988). State Constitutions in Historical Perspective. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 496(1), 33–42.
- Gillman, H. (1993). *The Constitution Besieged: The Rise and Demise of Lochner Era Police Powers Jurisprudence*. Duke University Press Books.

- Grimm, D. (1970). *Europäisches Naturrecht und Amerikanische Revolution: Die Verwandlung politischer Philosophie in politische Techne*. Vittorio Klostermann.
- Hamilton, A. (1774). A Full Vindication of the Measures of Congress. In Syrett, H. C. (Ed.), *The Papers of Alexander Hamilton*. Volume 1 (pp. 45–78). Columbia University Press.
- Hamilton, A. (1775). The Farmer Refuted. In Syrett, H. C. (Ed.), *The Papers of Alexander Hamilton*. Volume 1 (pp. 81–165). Columbia University Press.
- Hamza, G. (2009). *Entstehung und Entwicklung der modernen Privatrechtsordnungen und die römischrechtliche Tradition*. Eötvös Kiadó.
- Hart, H. L. A. (1982). *Essays on Bentham: Studies in Jurisprudence and Political Theory*. Oxford University Press.
- Hölzle, E. (1931). Naturrecht, Staatsrecht und Historisches Recht im Zeitalter der englischen und amerikanischen Revolution. *Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte*, 24(4), 452–465.
- Hunt, G. (Ed.) (1900). *The Writings of James Madison, comprising his Public Papers and his Private Correspondence, including his numerous letters and documents now for the first time printed*. Volume 9. G. P. Putnam's Sons.
- Jellinek, G. (1922). *Allgemeine Staatslehre*. 4. durchg., Aufl. Neudruck der Ausgabe vom 1914. Springer.
- Herlitz, N. (1969). Elements of Nordic Public Law. *The Institute for Legal Research*, 54, 287.
- Koopmans, T. (1988). The Roots of Judicial Activism. In Matscher, F. & Petzold, H. (Eds.), *Protecting Human Rights: The European Dimension. Studies in Honour of Gérard J. Wiarda* (pp. 317–327). Carl Heymanns Verlag.
- Loss, R. (Ed.) (1976). *Presidential Power and the Constitution: Essays by Edward S. Corwin*. Cornell University Press.
- Morton White, P. (1978). *The Philosophy of the American Revolution*. Oxford University Press.
- Plucknett, T. F. T. (1926). Bonham's Case and Judicial Review. *Harvard Law Review*, 40(30), 70.
- Schurman, J. G. (1908). *Addresses and Papers of Charles Evans Hughes Governor of New York 1906–1908*. G. P. Putnam's Sons.
- Scott, W. B. (1977). *In Pursuit of Happiness: American Conceptions of Property from the Seventeenth to the Twentieth Century*. Indiana University Press.
- Semonche, J. E. (1978). *Charting the Future: The Supreme Court Responds to a Changing Society, 1890–1920*. Bloomsbury Publishing.
- Smith, F. A. (1952). *Judicial Review of Legislation in New York: 1906–1938*. Columbia University Press.
- Sunstein, C. R. (1995). An Eighteenth Century Presidency in a Twenty-First Century World. *Arkansas Law Review*, (48)1, 1.
- Thorne, S. E. (1985). Dr. Bonham's Case. In Thorne, S. E., *Essays in English Legal History* (pp. 269–278). The Hambledon Press.
- Thorne, S. E. (1985). Sir Edward Coke, 1552–1952. In Thorne, S. E., *Essays in English Legal History* (pp. 223–238). The Hambledon Press.

Warren, C. (1935). *Congress, the Constitution and the Supreme Court*. Little, Brown and Company.
Wilson, J. (2007). Considerations on the Nature and Extent of the Legislative Authority of the British Parliament. In Hall, K. L. & Hall, M. D. (Eds.), *Collected Works of James Wilson*. Volume 1. Liberty Fund.

Reference of the article according to APA regulation

Hamza, G. (2024). Characteristic Features of the Constitution of the United States of America. *Belügyi Szemle*, 72(8), 1495–1512. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2024.v72.i8.pp1495-1512>

Statements

Conflict of interest

The author has declared no conflict of interest.

Funding

The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Ethics

No dataset is associated with this article.

Open access

This article is an Open Access publication published under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>), in the sense that it may be freely used, shared and republished in any medium, provided that the original author and the place of publication, as well as a link to the CC License, are credited.

Corresponding author

The corresponding author of this article is Gábor Hamza, who can be contacted at gabor.hamza@ajk.elte.hu.

Artificial Intelligence in Forensic Sciences Revolution or Invasion? Part II

Márton Lontai

general director
Hungarian Institute for Forensic
Sciences
lontaim@nszkk.gov.hu

Horolma Pamjav

Dr DSc, expert in forensic genetics
Hungarian Institute for Forensic
Sciences
pamzsavh@nszkk.gov.hu

Dávid Petréttei

Dr, head of department
Hungarian Institute for Forensic
Sciences,
Department of Dactyloscopy
petreteid@nszkk.gov.hu

Abstract

Aim: The study is on the emerging role of artificial intelligence in the forensic sciences. After clarifying the basic concepts and a brief historical overview, the possibilities of using AI in various forensic fields are discussed: genetics, pattern recognition, chemistry, toxicology, anthropology, forensic medicine, and scene reconstruction.

Methodology: The study synthesises several recently published international papers.

Findings: The penetration of the application of artificial intelligence into some fields of science is undoubtedly an ongoing process. Most of the varied forensic fields also cannot avoid this development. Analysing large databases unmanageable with traditional methods, pattern recognition, and machine learning can all be important tools for forensic science. However, an important conclusion is that AI is a supporter of human expert work, not a substitute.

Value: In the field of forensic sciences, no such detailed summary article has been published in Hungarian so far.

Keywords: artificial intelligence, forensic science, genetics, anthropology

1 The first part of this article was published in *Belügyi Szemle* 2024, issue 4. DOI: <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2024.v72.i4.pp701-715>

English-language republication. The Hungarian version of this article was published in *Belügyi Szemle* 2024, issue 8. DOI link: <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2024.v72.i8.pp1355-1369>

Artificial intelligence and fingerprints

A latent fingerprint is formed on the surface by the residue of material left behind by the friction ridge skin. Researchers used desorption electron spray ionisation mass spectrometry (DESI-MSI) to estimate the chemical pattern and structure of latent fingerprints to determine the composition of the material residue, and evaluated using a ‘Gradient Boosting Tree’ (GDBT) machine learning classification model, which allowed the standard samples tested to be classified by gender, ethnicity and age. This system was able to discriminate and classify uploaded fingerprint samples and determine age, sex and other anthropological characteristics through sweat components. This method may offer significant forensic value in the future, using machine learning of mass spectrometry results to enable the cost-effective identification of certain characteristics of people based on their metabolites left behind at crime scenes. With the development of this method, a futuristic discipline may emerge, namely forensic metabolic fingerprinting (Zhou and Zare, 2017). Note that DESI-MSI is also a method for the develop of latent fingerprints (Ifa, Manicke, Dill & Cooks, 2008; Petrétei, 2023).

Israeli fingerprint expert Ido Hefetz presented his research on 20 September 2023 in Lisbon, at the annual conference of the ENFSI Fingerprint Expert Working Group, in which he attempted to distinguish between male and female fingerprints using an artificial intelligence-based image recognition algorithm. He fed thousands of fingerprints into the machine. The results are not yet conclusive. The same author has also published on the ethical issues of artificial intelligence (AI) in forensic fields (Hefetz, 2023).

AI can also be used to generate a facial image of the donor based on the fingerprint. One study presents a novel approach based on artificial neural networks to generate one biometric feature (the face) from another (fingerprints only) (Ozkaya & Sagirolu, 2010). An automatic and intelligent system has been designed and developed to analyse the relationships between the fingerprint and the face, and to model and improve the relationships. The new system is the first test to produce all parts of the face, including the eyebrows, eyes, nose, mouth, ears and the border of the face, from fingerprints alone. Parameter settings for the system were made using Taguchi’s experimental design technique. The performance and accuracy of the system was evaluated using a ten-fold cross-validation technique, using qualitative evaluation metrics in addition to the extended quantitative evaluation metrics. Consequently, the results are presented using a combination of these objective and subjective metrics to illustrate the qualitative properties of the proposed methods and to quantitatively evaluate their performance. Experimental results showed that one biometric characteristic can be determined from another.

These results show that there is a strong relationship between fingerprints and facial features (Ozkaya & Sagioglu, 2010; Leone, 2021). Consider that identical twins have fingerprints and facial features that show strong similarities.

AI in other forensic sciences

In 2022, a paper on AI and forensic entomology was published (Apasrawirote et al., 2022). An automatic DCNN (Deep Convolutional Neural Network) method was used to identify different species of fly maggots of forensic importance based on images of the posterior spiracles. The same method can also be used for diatom identification (in case of drowning in living water).

AI has also entered the field of firearm comparison. When a bullet is fired, the weapon leaves microscopic traces on the bullet and the cartridge case. These marks are quasi “ballistic fingerprints”. Neural networks guide experts where to look for bullet residue and shell casings, and image processing compares the gunshot wounds and other evidence with the database without manual intervention. Scientists have developed algorithms using a mathematical model (automated ballistics identification system). During experimental firing on a metal plate, these algorithms were able to detect shots, distinguish muzzle blasts from shock waves, determine the timing from shot to shot, determine the number of firearms present, assign specific shots to weapons, and estimate the likely calibre. All of this can assist law enforcement and investigations (Bobbili et al., 2020).

Other researchers have attempted to use deep learning to estimate the range of a shotgun based on the distribution of the shotgun’s firing lesions. This conceptual study has demonstrated potential future forensic uses, albeit with some limitations (Oura et al., 2021).

The SHUTTLE project has been funded by the Council of the EU since 2017. The acronym is *Scientific High-throughput and Unified Toolkit for Trace analysis by forensic Laboratories in Europe*. It is essentially a set of automated motorised microscopes and their image analysis algorithms that can quickly and efficiently identify relevant lesions, such as elementary fibres (URL1), captured by the microscope. Microscope means microscope spectrometers.

Forensic science of the future

What will forensic science look like in the future? Thanks to rapid technological advances, artificial intelligence has emerged in all fields of science, including investigation and forensic science.

Forensic science has a promising future, as new methods, technologies and scientific advances are creating opportunities that were previously undreamed of. The discovery and use of DNA has undoubtedly transformed current forensic science and will continue to do so, but as detection technologies evolve, we need to better understand the transfer of DNA trace, its persistence on a substrate, and its collection potential. New discoveries can bring about incremental or revolutionary changes (evolution or revolution) that together reshape the face of forensic science. We cannot predict what innovations and new technologies will emerge, but we can certainly expect them to materialise, and that AI will create new opportunities for forensic sciences.

Forensic science is often driven by specific problems and scandals, such as miscarriages of justice, and resources are devoted specifically to addressing them (Cole, 2016). This means that forensic science is often simply reactive to emerging ‘symptoms’ (Morgan, 2019; Morgan & Lewin, 2019), rather than a routine practice of ongoing and systematic proactive investigation, research and self-reflection.

Moreover, the fundamental paradigm of forensic science is that ‘every case is different’, which creates a deep-rooted tension between scientific research that seeks to develop generalisable theories and approaches and professional practices that aim to reconstruct the individual crime. Therefore, a longer-term review of the possibilities, potential and desirable outcomes is an important undertaking for the future of forensic science.

One of the fundamental challenges is that many areas of forensic investigation have developed within the practice of investigation (Garfinkel, 2010) rather than first being established through scientific research into its principles and foundations. This has resulted in many forensic disciplines having relatively small amounts of data (Gosch & Courtslow, 2019). One example is the issue of DNA transfer, i.e. the accidental transfer of material trace from one surface to another. (For this to become a real problem, recent technological advances have been needed. In the past, less sensitive methods were unaffected by the very small amount of DNA transferred.)

Looking ahead, one thing is almost certain: the future will see larger data sets, increased opportunities to use technological and laboratory information management systems, and the possibility of more transparent decision-making, transforming approaches based on anecdotal evidence (Dror et al., 2019).

The timescale is critical when it comes to vision, because the further into the future we look, the more unknown and unforeseen factors there will be. It is, however, predictable that forensic science in the future will take advantage of the development and exploitation of emerging technologies that will create

new opportunities to capture, produce, store, search, synthesise, visualise and retrieve data.

It is also clear that with all these new and exciting opportunities come new challenges and vulnerabilities. Utopian fictions highlight the potential of this kind of data-rich world to transform society and human nature, but new technologies and capabilities also create a world that may face very serious challenges in terms of ethics, privacy, and certainly new challenges that are as yet unknown (Dror et al., 2019).

It is not possible to predict the specific details of the technological and scientific discoveries that will shape and advance forensic science in the future, but advances in technology and science will bring them. However, in order to recognise the potential of these new discoveries, it is useful to conduct thought experiments to develop a vision. Enhanced capabilities in data analysis evaluation and simulation that can address the complexity and dynamic nature of criminal reconstructions in individual cases can answer the deep and systemic challenges we face in crime reconstruction and the interpretation of evidence (Morgan, 2019; Morgan & Lewin, 2019).

Therefore, in this thought experiment, we envision a technology platform that will revolutionise the practice of forensic science. Such a platform offers the possibility to use existing forensic tools in new ways. It goes beyond database management: it also includes virtual reality and other immersive technologies to support investigators and courts (Gelder et al., 2019). It offers tools to ensure transparency on the variables taken into account and the decisions made, so that they can be checked later if necessary.

So the future looks bright. However, complex challenges require interdisciplinary, even holistic, solutions based on close cooperation between disciplines, and to achieve such capabilities, a truly interdisciplinary approach across the sciences, arts and social sciences is needed. Collaborating disciplines will combine efforts from computer science, statistics, cognitive sciences and other related fields to implement and exploit emerging technologies.

We must also ensure that we focus on both technological capabilities and the basic research that underpins evaluative interpretation (Morgan, 2019; Morgan & Lewin, 2019).

Systems for reconstructing the crime

When considering the future, it is important to consider how new capabilities arising from technological advances and the ability to capture and process

data could transform forensic science, and how the digital revolution could change and influence it. Regardless of the specific details of the developments, it is foreseeable that future technologies will enable the creation of a platform that manages and integrates forensic activities into a simulator. This system can be called the *Integrative Reconstruction and Prediction Simulator* (IRPS). Such a unified platform allows the integration of findings from a very wide range of physical and digital materials, together with all relevant contextual information, to scientifically reconstruct a crime. And it does so in such a way that forensic science takes a truly holistic, integrative approach (Dror et al., 2019).

In this imaginary forensic science simulator, it will be possible to model different scenarios and outcomes (investigative hypotheses). Such tools are used in aviation and medicine. However, instead of the human body being the object of investigation – as in medical simulations – the IRPS will investigate the crime scene. Multiple simulations will be able to be run, using different forms of forensic evidence and incorporating the context of each piece of investigative data and evidence. In doing so, it will be possible to provide statistical probabilities for different scenarios, which can reconstruct what might have happened, by whom and when, and potentially contribute to crime prevention.

By running a multitude of possible reconstructions of crimes (based on available forensic evidence), this platform would allow the comparison of different scenarios, providing a differentiated diagnosis of the crime. The main question of course remains the well-known what happened, how it happened etc. A very similar approach to differential diagnosis is already being implemented in medicine. It is expected that IRPS will only be able to use information that is relevant to the task. Then, with the help of context management tools such as *Linear Sequential Unmasking* (LSU), IRPS can optimise the sequence of evidence examination and interpretation, ensuring that it is always the existing evidence that guides the crime reconstruction process, rather than a preconceived notion such as an ‘ideal’ targeted suspect (Dror et al., 2018).

In this futuristic vision of forensic science, such a tool will be able to take into account not only the analysis of the crime evidence individually, but also, if scientifically relevant, where it was found at the crime scene, what it was associated with, i.e. a whole range of relevant contextual information. For example, the location of latent fingerprints can be compared to the location and characteristics of splattered bloodstains, thus providing a relevant context for each other. With this in mind, IRPS can run various operations to simulate the likelihood of a variety of different actions or events, create reconstruction scenarios based on the evidence on the ground, using Bayesian and other statistical tools. In the future, an IRPS-like tool will have the potential to support inference

not only at the source level, but also at the activity level (and even at the crime level) (Koeijer et al., 2019; Neumann et al., 2012). By running multiple simulations that consider different scenarios of ‘by whom, when and what happened’, it can distinguish, for example, between primary and secondary transmission of DNA traces, and provide information such as the profile of the most likely offender (Taylor et al., 2017).

However, if the forensic scientific evidence is insufficient or inconclusive, and too many possible scenarios can be imagined, subjective evidence such as witness testimonies can be used to further evaluate the different scenarios. This should be done in such a way that it is always transparent what investigative information and other evidence has been used to support each possible scenario. Such future capabilities will allow for forensic science to not only use IRPS to reconstruct and solve crimes, but also to better communicate and document the decision pathways leading to findings and to determine the weight of evidence provided to fact-finders. For example, it is conceivable that Virtual Reality (VR) approaches to IRPS could allow for a fully transparent presentation of different possible alternative crime reconstructions, their probabilities and causes, including possible uncertainties, limitations, biases and assumptions. Of course, the creation of such a capability would change the role of the police investigator, the use and support of technology, and how roles are shared between humans and machines (Dror & Mnookin, 2010). These will have far-reaching implications for the selection, training, experience and competencies of experts (Dror, 2013). The value of a forensic tool with this capability lies in its ability to generate and use large data sets through simulations of a variety of multivariate scenarios. In doing so, it can take into account the complex ecosystem of forensic science and therefore identify the potential root causes of specific challenges that may arise through the creation of existing and new technological capabilities. It will combine experimental data and expertise and provide tools to document each stage and decision so that cases can be re-evaluated in the future when new information or technologies become available. To ensure the integrity of the IRPS, it will be important to maintain its transparency, so it should be open source and freely available, and allow for the provision of an open forensic service (Chin et al., 2019) with full disclosure (Almazrouei et al., 2019).

Predictive policing

In such a futuristic vision of forensic science, IRPS-like tools will play a role in predicting crime. First, IRPS will be able to contribute to the prevention

of existing crime types through analytical and evaluative work (Ribaux et al., 2014). For example, it does not evaluate crime scenes one by one, but creates a database of all crimes – past and present – which allows to identify the links between crimes, to identify patterns and to plan appropriate preventive policing measures.

Second, as society and technological capabilities change, new forensic tools will be needed to combat changing crime (Smolianitsky et al., 2014). For example, we are already seeing paper money being converted into polymer to leave fingerprints on the new plastic banknotes. As it becomes possible to capture, store, retain and search larger amounts of data, a system like IRPS can store and use a range of data, such as the chemicals used to make paint and ink, various tire marks, and digital signatures from various devices to improve data evaluation and interpretation. The IRPS may also be able to capture and use artificially modified elements in the production of certain goods, such as firearms, so that they can be easily traced and identified if used in a crime.

Third, future IRPS-like tools will have the additional capability to identify and predict new forms of crime enabled by emerging technologies. These could include the use of new digital capabilities, AI, machine learning, remote sensing, robotics, electronic remote controls for crime, or the new challenges that self-driving vehicles and drones will bring. These will inevitably and undoubtedly benefit society, but they will also offer criminals new criminal opportunities.

Through such predictive policing (Mátyás et al., 2020; Kisfonai, 2023; Herék, 2021) it will be possible to design systems that increase the chances of catching criminals, thus contributing to crime prevention (Clarke, 2004). AI-enabled forensics will not only focus on reconstruction and interpreting crime evidence from the crime scene but will also be able to create a more proactive ‘think about crime’ type of policing.

Concerns about AI-based predictive policing should also be mentioned, which is primarily a belief in the objectivity and infallibility of machine systems, complemented by a lack of transparency and accountability in AI system decisions (Leese, 2022). The need for accountability has led to the *AP4AI* project (Accountability Principles for Artificial Intelligence), which aims to promote transparency and accountability in the use of AI for homeland security worldwide (Akhgar et al, 2022). The modus operandi of an offender or group of offenders can also be extracted and organised from unstructured data sets, such as court judgments, police reports, etc, AI will also be needed to achieve true interoperability when it is necessary to quickly search and compare large numbers of name variants, face images, telephone numbers, etc.; think of an Arabic or Pashto name transcribed in Greek or Cyrillic letters, a Latin letter transcribed in

Hungarian pronunciation or English transcription, etc., and reviewing and comparing name variants would be a man-trying task when researching databases in several countries (Rahwan, 2022).

The future?

AI is rapidly becoming the most important applied science in all walks of life. Likewise, the forensic sector will benefit until our system becomes totally dependent on it. More and more people are recognising the importance of AI in their lives and are working to better understand it. Forensic science is the domain of professionals and AI will never reach that level, it will only serve as a complementary tool, we hope. Technology can facilitate expert work, but it will never be able to replace it.

Despite the overwhelming success of machine learning, the hardware that runs the system bears little resemblance to the human brain it imitates. The human brain weighs roughly a kilo and a half, and can tell you ‘what, where, how many metres’ with enough energy to power a light bulb. Today’s AIs require weeks of training, several megawatt-hours of power and special processors to achieve anything approaching this level of detail.

In order to bring AI a little closer to the extreme size and energy efficiency of the human brain, ‘neuromorphic’ chips that mimic the structure of the brain are already being developed. Researchers at the Massachusetts Institute of Technology (MIT) have taken a step in this direction by producing an artificial synapse that can withstand strong electricity and thus outperform biological synapses in terms of speed. Electric fields in the brain are relatively weak, otherwise above 1.23 V the water in the cells would start to break down into hydrogen and oxygen. The speed of the human nervous system is therefore measured in milliseconds. The device developed at MIT operates at 10 volts with pulses of 5 nanoseconds, 10,000 times faster than its biological counterpart. However, its size is very small, a few nanometres - synapses in the human brain are thousands of times larger (Onen et al., 2022).

The tool currently faces several limitations. One is that the artificial synapse has three connectors: an output, an input and a regulator that determines the position of the proton, but this makes it difficult to build certain neural nets. Moreover, the incorporation of a hydrogen ion moving in the nanochannel makes mass production very difficult. The point is, however, that with further development, components can be produced that can easily be used to build hardware that matches or exceeds the capabilities of the human brain (Onen et al., 2022).

But let's hope that because the artificial brain is developed by the biological brain, it will never be like the human brain. Let's hope that machine learning in AI will eliminate cognitive bias but will never replace the role of the thinking human. What will happen to humanity if the singularity of AI occurs, i.e. the artificial mind is brought to the level of the human mind?

Raymond Kurzweil, renowned futurist, inventor and AI researcher, author of *The Threshold of the Singularity*, predicts the technological singularity will be reached by 2045. The date seems relatively close, but Kurzweil says this is due to the illusion of a linear pace of perceived progress, whereas real progress is exponential.

Summary

In our country, the authors have begun a thorough examination of the AI from a law enforcement or enforcement perspective. Csongor Herke's article (Herke, 2021) already cited in the context of predictive policing, describes the construction of offender profiles, social media profile analysis, recidivism risk estimation or facial image identification. The study by the authors Judit Dobó and Réka Gyarakı (Dobó & Gyarakı 2021) also focuses on the AI-based digitisation of facial recognition. István Fazekas presents first of all the danger of using AI as a weapon of the perpetrators (Fazekas, 2018), although he also mentions the ability of 'segregation', i.e. the fact that AI is particularly suitable for extracting the few relevant pieces of information from the sea of data. (Herke also presents the same in the context of the machine filtering of pornographic content about children.) Anna Zámportı touches on the possible role of AI in her paper on the digitisation of civil procedure (Zámportı, 2021), and András Czebe draws attention to the importance of the accessibility and transparency of algorithms in criminal law (Czebe, 2021).

Our two-part study aims to highlight the opportunities brought by AI infiltrating forensic science. In the natural sciences, the use of neural networks for data analysis and pattern recognition may be self-evident, but in forensic science we cannot forget that they are tools for fact-finding for law enforcement purposes. As such, they have legal, ethical and economic limitations and frameworks.

Nevertheless, the future is likely to be AI-assisted (but not triggered!) forensic expert work in fact-finding for law enforcement purposes. Thus, not only for forensic scientists, but also practicing forensic experts, and indeed law enforcement and all actors in the justice system, need to acquire some basic literacy in AI, machine learning and neural networks.

References

- Akhgar, B., Bayerl, P., Mounier, G., Linden, R. & Waites, B. (2022). AP4AI. *European Law Enforcement Research Bulletin*, (6), 47–56.
- Apasrawirote, D., Boonchai, P., Muneesawang, P., Nakhonkam, W. & Bunchu, N. (2022). Assessment of deep convolutional neural network models for species identification of forensically-important fly maggots based on images of posterior spiracles. *Scientific Reports*, (12), 4753. <https://doi.org/10.1038/s41598-022-08823-8>
- Almazrouci, M. A., Dror, I. E. & Morgan, R. M. (2019). The forensic disclosure model: what should be disclosed to, and by, forensic experts? *International Journal of Law, Crime and Justice*, (59), 100330. <https://doi.org/10.1016/j.ijlcj.2019.05.003>
- Barros, A. I., van der Zwet, K., Westerveld, J. & Schreurs, W. (2022). AI Potential to Uncover Criminal Modus Operandi Features. *European Law Enforcement Research Bulletin*, (6), 255–263.
- Bobbili, R., Ramakrishna, B. & Madhu, V. (2020). An artificial intelligence model for ballistic performance of thin plates. *Mechanics Based Design of Structure and Machines*, 51(1), 327–338. <http://dx.doi.org/10.1080/15397734.2020.1843487>
- Clarke, R. V. (2004). Technology, criminology and crime science. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 10(1), 55–63. <http://dx.doi.org/10.1023/B:CRIM.0000037557.42894.f7>
- Chin, J. M., Ribeiro, G. & Rairden, A. (2019). Open forensic science. *Journal of Law and the Biosciences*, 6(1), 255–288. <https://doi.org/10.1093/jlb/lz009>
- Cole, S. A. (2016). Scandal, fraud, and the reform of forensic science: the case of fingerprint analysis. *West Virginia University*, 119(2), 524–548.
- Czebe A. (2021). A mesterséges intelligencia alkalmazásának elméleti keretei a büntetőeljárásban [The theoretical framework of the application of artificial intelligence in criminal procedure]. *Küriai Döntések*, 16(7), 1111–1119.
- Dobó J. & Gyaraki R. (2021). A mesterséges intelligencia egyes felhasználási lehetőségei a rendvédelmi területeken [Some Uses of Artificial Intelligence in Law Enforcement]. *Magyar Rendészet*, 21(4), 67–81. <https://doi.org/10.32577/mr.2021.4.3>
- Dror, I. E. & Morgan, R. M. (2019). A Futuristic Vision of Forensic Science. *Journal of Forensic Sciences*, 65(1), 239–242. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.14240>
- Dror, I. E. (2018). Biases in forensic experts. *Science*, 360(6386), 243–253. <https://doi.org/10.1126/science.aat8443>
- Dror, I. E. (2013). What is (or will be) happening to the cognitive abilities of forensic experts in the new technological age. *Journal of Forensic Sciences*, 58(2), 563–572. <http://dx.doi.org/10.1111/1556-4029.12079>
- Dror, I. E. & Mnookin, J. (2010). The use of technology in human expert domains: challenges and risks arising from the use of automated fingerprint identification systems in forensics. *Law Probability Risk*, 9(1), 47–67. <http://dx.doi.org/10.1093/lpr/mgp031>
- el Rahwan, A. (2022). Artificial Intelligence and Interoperability for Solving Challenges of OSINT and Cross-Border Investigations. *European Law Enforcement Research Bulletin*, (6), 179–197.

- Fazekas I. (2018). A mesterségesintelligencia-kutatás eredményei a kriminalisztika néhány vonatkozásában [The results of artificial intelligence research in some aspects of criminology]. *Belügyi Szemle*, 66(7-8), 55–65. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2018.7-8.4>
- Garfinkel, S. L. (2010). Digital forensics research: the next 10 years. *Digital Investigation*, 7(Suppl), 64–73. <http://dx.doi.org/10.1016/j.diin.2010.05.009>
- Gelder, J., Vries, R. E., Demetriou, A., Sintemaartensdijk, I. & Donker, T. (2019). The virtual reality scenario method: moving from imagination to immersion in criminal decision-making research. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 56(3), 451–480. <https://doi.org/10.1177/0022427818819696>
- Gosch, A. & Courtslow, C. (2019). On DNA transfer: the lack and difficulty of systematic research and how to do it better. *Forensic Science International Genetics*, 40, 24–36. <http://dx.doi.org/10.1016/j.fsigen.2019.01.012>
- Hefetz, I. (2023). Mapping AI-ethics' dilemmas in forensic case work: To trust AI or not? *Forensic Science International*, 350, 111807. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2023.111807>
- Herke Cs. (2021). A mesterséges intelligencia kriminalisztikai aspektusai [The forensic Aspects of Artificial Intelligence]. *Belügyi Szemle*, 69(10), 1709–1724. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.10.2>
- Ifa, D. R., Manicke, N. E., Dill, L. A. & Cooks, R. G. (2008). Latent fingerprint chemical imaging by mass spectrometry. *Science*, 321(805), 805–811. <https://doi.org/10.1126/science.1157199>
- Kisfonai B. (2023). A bűnügyek jövőbeli megelőzése, avagy a prediktív rendészet új arca [Preventing crime in the future, or the new face of predictive policing]. *Rendőrségi Tanulmányok*, 3, 58–73. <https://doi.org/10.53304/RT.2023.3.02>
- Koeijer, J., Sjerps, M., Vergeer, P. & Berger, C. (2019). Combining evidence in complex cases – a practical approach to interdisciplinary casework. *Science & Justice*, 60(1), 20–29. <https://doi.org/10.1016/j.scijus.2019.09.001>
- Leese, M. (2022). Digital Data and Algorithms in Law Enforcement. *European Law Enforcement Research Bulletin*, (6), 39–46.
- Leone, M. (2021). From Fingers to Faces: Visual Semiotics and Digital Forensics. *International Journal of Semiotics Law*, 34, 579–599. <https://doi.org/10.1007/s11196-020-09766-x>
- Mátyás Sz., Mészáros B. & Szabó I. (2020). Prediktív rendészet [Predictive policing]. In Ruzsonyi P. (Szerk.), *Közbiztonság: Fenntartható biztonság és társadalmi környezet tanulmányok III.* (pp. 1895–2064). Nemzeti Közzolgálati Egyetem.
- Morgan, R. M. (2019). Forensic science. The importance of identity in theory and practice. *Forensic Science International: Synergy*, 1, 239–242. <https://doi.org/10.1016/j.fsisyn.2019.09.001>
- Morgan, R. M. & Levin, E. (2019). A crisis for the future of forensic science: lesson from the UK for the importance of epistemology for funding research and development. *Forensic Science International: Synergy*, 1, 243–252. <https://doi.org/10.1016/j.fsisyn.2019.09.002>
- Neumann, C., Evett, I. W. & Skerrett, J. (2012). Quantifying the weight of evidence from a forensic fingerprint comparison: a new paradigm. *Journal of the Royal Statistical Society: Series A (Statistics in Society)*, 175(2), 1–26. <https://doi.org/10.1111/j.1467-985X.2011.01027.x>

- Onen, M., Emond, N., Wang, B., Zhang, D., Ross, F. M., Li, J., Yildiz, B. & del Alamo, J. A. (2022). Nanosecond protonic programmable resistors for analog deep learning. *Science*, 377(6605), 539–543. <https://doi:10.1126/science.abp8064>
- Oura, P., Junno, A. & Junno, J. A. (2021). Deep learning in forensic gunshot wound interpretation—a proof-of-concept study. *International Journal of Legal Medicine*, 135(5), 2101–2106. <https://doi:10.1007/s00414-021-02566-3>
- Ozkaya, N. & Sagiroglu, S. (2010). Generating One Biometric Feature from Another: Faces from Fingerprints. *Sensors*, 10(5), 4206–4237. <https://doi:10.3390/s100504206>
- Petrétei D. (2023). A daktiloszkópiai nyomkutatás modern módszerei I. – A fizikai módszerek [modern Methods of Latent Print Development I – Physical Methods]. *Belügyi Szemle*, 71(4), 585–601. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.4.2>
- Ribaux, O. & Talbot, W. B. (2014). Expanding forensic science through forensic intelligence. *Science & Justice*, 54(6), 494–501. <http://dx.doi.org/10.1016/j.scijus.2014.05.001>
- Smolianitsky, E., Wolf, E. & Almog, J. (2014). Proactive forensic science: a novel class of cathinone precursors. *Forensic Science International*, 242, 219–227. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2014.06.020>
- Taylor, D., Biedermann, A., Samic, L., Pun, K. M., Hicks, T. & Champod, C. (2017). Helping to distinguish primary from secondary transfer events for trace DNA. *Forensic Science International: Genetics*, 28, 155–177. <https://doi.org/10.1016/j.fsigen.2017.02.008>
- Zámpori A. (2021) A digitalizáció fejlődésének hatása a polgári perbeli bizonyításra [The impact of the development of digitalisation on evidence in civil proceedings]. *Multidiszciplináris Tudományok*, 11(5), 344–352. <https://doi.org/10.35925/j.multi.2021.5.38>
- Zhou, Z. & Zare, R. N. (2017). Personal information from latent fingerprints using desorption electrospray ionization mass spectrometry and machine learning. *Analytical Chemistry*, 89(2), 1369–1372. <https://doi.org/10.1021/acs.analchem.6b04498>

Online link in the article

URL1: *SHUTTLE general introduction*. <https://www.shuttle-pcp.eu/wp-content/uploads/SHUTTLE-General-introduction.pdf>

Reference of the article according to APA regulation

- Lontai, M., Pamjav, H. & Petrétei, D. (2024). Artificial Intelligence in Forensic Sciences. Revolution or Invasion? Part II. *Belügyi Szemle*, 72(8), 1513–1526. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2024.v72.i8.pp1513-1526>

Statements

Conflict of interest

The authors have declared no conflict of interest.

Funding

The authors received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Ethics

No dataset is associated with this article.

Open access

This article is an Open Access publication published under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>), in the sense that it may be freely used, shared and republished in any medium, provided that the original author and the place of publication, as well as a link to the CC License, are credited.

Corresponding author

The corresponding author of this article is Dávid Petrétei, who can be contacted at petreid@nszkk.gov.hu.

K Ö N Y V I S M E R T E T Ő

A Módszertani kézikönyv a kreatív tanuláshoz című szakkönyv könyvismertetője

Book review of the Methodological manual for creative learning

Korpics Márta

Dr. PhD, egyetemi docens
Nemzeti Közszerológati Egyetem,
Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar
Korpics.Marta.Katalin@uni-nke.hu

Paksi-Petró Csilla

Dr. PhD, egyetemi docens
Nemzeti Közszerológati Egyetem,
Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar
Petro.Csilla@uni-nke.hu

Absztrakt

Cél: A Nemzeti Közszerológati Egyetem oktatói és munkatársai által a Kreatív Tanulás Program keretében született *Módszertani kézikönyv a kreatív tanuláshoz* című kiadvány átfogó útmutatás a felsőoktatás oktatásmódszertani paradigmaváltásához. Gyakorlati kézikönyvként inspiráló és praktikus módszereket, azonnal alkalmazható megoldásokat kínál a kreatív tanuláshoz/oktatáshoz.

Módszertan: A mű a tudományterület fontos kutatási eredményeire alapoz, ugyanakkor a hangsúlyt arra helyezi, hogy a mindennapokban, a tanítás során lehessen belőle ötleteket, javaslatokat meríteni. A kézikönyv fejezetei azonos módon építkeznek. Rövid bevezetés után ismertetik a várható tanulási kimenetet, majd a fejezet tartalmához kötődő legfontosabb kutatási eredményeket. Végül a mindennapi oktatásban is jól használható gyakorlatokat írja le, amelyek tudományterülettől függetlenül alkalmazhatók.

Megállapítások: A kézikönyv világosan és érthetően mutatja be a felsőoktatás-pedagógia különböző területeit. Sok gyakorlattal, módszertannal, valamint különböző tanulásszervezési módok bemutatásával ad segítséget a napi felsőoktatási munkához.

Érték: Az olvasó a könyv végére közel teljes képet alkothat arról, hogyan valósul meg a kreatív tanulás/oktatás a felsőoktatásban. A kézikönyv felkészíti

A szerzők a kéziratot magyar nyelven nyújtották be. Benyújtás: 2024. 02. 05. Átdolgozás: 2024. 02. 16. Elfogadás: 2024. 02. 20.

az olvasókat az oktatói munka új oldalára, a hallgató centrikus, élményszerű, innovatív tanulás technikáinak magabiztos használatára.

Kulcsszavak: felnőttképzés, oktatásmódszertan, kreatív tanulás, innováció

Abstract

Aim: The book titled *Módszertani kézikönyv a kreatív tanulóshoz* produced by the teachers and staff of the Ludovika University of Public Service within the framework of the Creative Learning Programme, is a comprehensive guide to the paradigm shift in the teaching methodology of higher education. As a practical handbook, it offers inspiring and practical methods and immediately applicable solutions for creative learning/teaching.

Methodology: The work draws on important research in the field, with an emphasis on drawing ideas and suggestions from it for everyday teaching. The chapters of the handbook are structured in the same way. After a brief introduction, the expected learning outcomes are described, followed by the main research findings related to the content of the chapter. Finally, it describes practices that can be used in everyday teaching and that can be applied irrespective of the discipline.

Findings: The handbook presents the different areas of higher education pedagogy in a clear and understandable way. It provides many exercises, methodologies and different ways of organising learning to help with day-to-day work in higher education.

Value: By the end of the book, the reader will have a near-complete picture of how creative learning/teaching is implemented in higher education. The handbook prepares readers for a new way of teaching, confidently using student-centred, experiential, innovative learning techniques.

Keywords: higher education, teaching methodology, creative learning, innovation

„A tanulás egy passzív, befogadó vagy aktív, alkotó folyamat? Élmény, vagy inkább egy szükséges rossz? Elsajátítható készség, vagy inkább egy attitűd, amelyet kialakítunk? Egyéni folyamat, vagy lehet csoportos? A technológiák javítják vagy rontják az oktatást? A motiváció a hallgatótól vagy az oktatótól függ? Megannyi kérdés, amelyre minden oktató keresi a választ. A Módszertani kézikönyv a kreatív tanulóshoz c. könyv gyakorlati támpontokkal és konkrét, kipróbált példákkal segíti az olvasót a válaszadásában. Aki belevág a könyv

vagy egy-egy kiszemelt fejezet olvasásába, egy élményben gazdag utazásra indul, ahol meggyőződhet a hallgatóközpontú oktatás fontosságáról. Az olvasó az egyes fejezetekkel közel teljes képet alkothat arról, hogyan valósul meg a kreatív tanulás/oktatás a felsőoktatásban.” Ezekkel a sorokkal ragadja meg a könyv esszenciáját Christián László r. dandártábornok, a könyv egyik szerzője.

Az innovációs elvárások és a globális, digitalizált világ kihívásai közepette minden felsőoktatási intézmény keresi a hatékony felnőtt tanítás és tanulás módszereit. A Nemzeti Közszerződési Egyetem (NKE) Kreatív Tanulás Programja keretében született *Módszertani kézikönyv a kreatív tanuláshoz* című kiadvány átfogó útmutatás a felsőoktatás oktatásmódszertani paradigmaváltásához. Gyakorlati kézikönyvként inspiráló és praktikus módszereket kínál a kreatív tanuláshoz.

A hagyományos felsőoktatási tanulási modellt kikezdte és próbára teszi a digitalizáció, a munkaerőpiac változásai, a nagy fokú diverzitás, a felsőoktatásban fokozódó verseny és a generációs szakadékok. Az oktatóknak ma már a szakmai tudás mellett a környezeti, technológiai és generációs változások miatt szükség van pedagógiai és módszertani készségeik és képességeik bővítésére, olyan új és újszerű módszertanok megismerésére és alkalmazására, amelyek használatával maga az oktatás hallgatóközpontúvá, kreatívva és innovatívva válik.

A mű a tudományterület szempontjából fontos kutatási eredményekre alapoz, ugyanakkor a hangsúlyt arra helyezi, hogy a mindennapokban, a tanítás során lehessen belőle ötleteket, javaslatokat meríteni.

A kézikönyv fejezetei azonos módon építkeznek. Rövid bevezetés után minden fejezet ismerteti a várható tanulási eredményeket, majd ezt követően a fejezet tartalmához kötődő legfontosabb kutatási eredményeket mutatja be. Végezetül a mindennapi oktatásban is jól használható gyakorlatokat írja le, és ezekhez olyan leírásokat ad, amelyek segítségével a gyakorlatok tudományterülettől függetlenül alkalmazhatók.

A kézikönyv támogatja az NKE-n folyamatban lévő pedagógiai/oktatásmódszertani reformprogramot. A kötet első fejezetében az olvasók jó gyakorlatként betekintést kapnak ennek folyamatába és eredményeibe, megismerve az úgynevezett Kreatív Tanulási Programot (KTP). A fejezet az NKE pedagógiai, oktatási, oktatásmódszertani paradigmaváltását mutatja be, amelyben az oktatás lényegének a hallgató képességeinek hatékony fejlesztését és értékelését, az egyéni tanulási utak mentorálását, és a személyességen alapuló, aktív alkotó szakmai közösségek működtetését tekintik.

A második fejezet a módszertani alapozást szolgálja. A kreativitás kutatástörténetéről rövid áttekintést kapunk, amely egyben választ ad arra is, hogy miért a kreativitás lett a változtatás fő irányvonala. A kreativitást sokan, sokféleképpen

definiálták, de a legtöbb témát kutató szerző egyetért azzal, hogy a kreativitásnak fontos jellemzője, hogy amennyiben egy tevékenység során jelen van, akkor új gondolatokon alapuló termék jön létre a folyamat végére. Magát a produktumot az eredetiség, az újszerűség és az értékesség jellemzi. A fejezet ezeket a fontos didaktikai alapfogalmakat tekinti át. Bemutatja a kreatív tanulás és az oktatásmódszertani felkészültség kapcsolatát, kihangsúlyozva azt, hogy bár az egyetemen oktatás nincs pedagógiai végzettséghez kötve, mégis egyre inkább előtérbe kerül az oktatók oktatásmódszertani kultúrájának fejlesztése. Ezt követően a tanulási környezetről kapunk áttekintést, amely ma már a felsőoktatásban is fontos mutatója az oktatás minőségének. A szerzők rövid értelmezését adják az oktatási stratégiáknak és módszereknek, amelyben a stratégiákat összevetik a módszerekkel és az oktatói tevékenységekkel, ezzel is segítve az értelmezést és az alkalmazást. Áttekintést kapunk a tanári kompetenciákról is, mégpedig azok felsőoktatásbéli értelmezéséről, gyakorlati tanácsokkal kiegészítve.

A kötet harmadik fejezete újabb fontos didaktikai témával, az óratervezéssel foglalkozik. A fejezet a tervezési folyamat kontextusában tekinti át a tanuláselméleti megközelítéseket. Ezt követi a tanulásközpontú tervezés és a tanulási eredmények kapcsolódásának bemutatása. A fejezet felvázolja a pedagógiai tervezés rendszerét és nagyon sok praktikus információt és segítséget tartalmaz az óratervezéshez. Rövid áttekintést kapunk a felnőttkori tanulásról és a Z generációról is. Ezt követően – az előző fejezethez hasonlóan – a szerzők ismét a tananyag elsajátításának mérését segítő feladatokat fogalmazzák meg.

A kézikönyv negyedik didaktikai fejezete a tudásmérés és -értékelés fontos tudnivalóit dolgozza fel. A szerző célja az értékelés elméleti kérdéseinek bemutatásán túl segítséget adni az oktatóknak ahhoz, hogy fejleszteni tudják tudásmérési és -értékelési kompetenciáikat, amivel hozzájárulhatnak a hallgatók fejlődéséhez, tanulmányi és személyiségfejlődésének elemző értékeléséhez. A szerző kitér az értékelés tanulási folyamatban történő szerepének bemutatására, áttekinti azt, hogy a tanulási tevékenységek, a tanulási eredmények és az értékelési stratégiák hogyan hozhatók összhangba, és végső soron ez milyen hatást gyakorol a hallgatók fejlődésére. A tanulási eredményekkel való tervezés hatással van az értékelési forma kiválasztására is, erről is olvashatunk a fejezetben. Az értékelés hard és soft eszközeiről is jó áttekintést kapunk, amely nemcsak felsorolás, hanem alkalmazási területeket is megjelenít, továbbá tippeket is ad a megfelelő választáshoz.

Az ötödik fejezetben áttekintést kapunk a felnőttoktatás sajátosságairól, és arról, hogy a felnőttoktatásban hogyan lehet elhelyezni a tréning módszert. A fejezet fontos részét képezi a tréner kompetenciáit bemutató alfejezet, amelyben a tréneri szerepekről, a résztvevő- és folyamatközpontúságról, a csoportfacilitációról

és egyéb módszertani képességekről kapunk összefoglalót. Ha valaki szeretné használni a tréningmódszertant, akkor ismernie kell a tréningcsoport jellegzetességeit és a csoportdinamika tréningeken megjelenő sajátosságait is, hogy ezeket megfelelően kezelni tudja. Ehhez is segítséget ad a fejezet. Nagyon jó használati útmutatót kapunk a felsőoktatásban használható tréningtervezésről is, ehhez a tervezés lépéseit mutatják be, illetve forgatókönyvre és óratervre is láthatunk egy-egy mintát. Többek között a fejezet kitér még az online tréning sajátosságaira is.

A felsőoktatásban kevés példát látunk a kooperatív tanulásszervezés alkalmazására, bár az erről szóló tanulmányok mind jó hasznosíthatóságról számolnak be. A hatodik fejezetben a szerző rövid áttekintést ad a szervezési mód történetéről és lényegéről, illetve azokról a dilemmákról is, amelyek jellemzően a hazai pedagógiai közvéleményben jelentek meg ezzel kapcsolatban. Ezt követően bemutatja a kooperatív tanulásszervezés alapelveit, a mikrocsoportok jellemzőit, a csoportalakítás eszközeit és a kooperatív szerepeket. A fejezethez hasznos áttekintés tartozik, a kooperatív tanulásszervezést segítő eszközöket ugyanis a szerző az óratervezéshez kapcsolódó struktúrába rendezve ismerteti, ezzel is segítve az óratervezést és az órák lebonyolítását.

A hetedik fejezet az esettanulmány-alapú módszertant mutatja be sok példával. A fejezet az esettanulmány-módszer történeti áttekintésével kezdődik, ezt követően a szerzők bemutatják, hogy maga a módszer az NKE továbbképzési rendszerében hogyan jelent meg, és hogyan hasznosult. Az esettanulmánynak többféle típusa van, ezeket is áttekintik a szerzők. A különböző típusokat a 4K-modell alapján értékeli, valamint bemutatják, hogy ezen kulcskompetenciák mentén (kritikai gondolkodás, kooperativitás, kommunikáció, kreativitás) hogyan hasznosul az esettanulmány-alapú oktatás. A fejezet második részében a szerzők a módszer gyakorlati alkalmazhatóságához nyújtanak támpontokat és útmutatót.

A nyolcadik fejezet a kreativitás és az innováció kapcsolatát mutatja be. A korábbi fejezetekhez hasonlóan először történeti áttekintést és meghatározást kapunk. Majd ezt követően a szerző kitér a kreatív és innovatív tanulásszervezés alkalmazási nehézségeinek felvázolására, és arra is, hogy időigényessége ellenére miért érdemes mégis belevágni a meglévő óraterv kreatív és innovatív átalakításába. A fejezetből megismerhetjük a tanulásszervezés alapelveit, a tanulási folyamat résztvevőinek jellemzőit, a módszereket és az alkalmazási lehetőségeket. A fejezet végén gyakorlatgyűjteménnyel is gazdagítja a szerző a leírást, amellyel nagy segítséget ad az oktatók számára mind a tervezési, mind az oktatási feladatokhoz.

A kézikönyv kilencedik, egyben utolsó fejezete a tanítás-tanulás folyamatának IKT-eszközökkel történő támogatását ismerteti. A fejezet első részében az IKT-eszközök meghatározását kapjuk, illetve arról is írnak, hogy miért fontos

ezek használata az oktatásban. Kapunk áttekintést a módszerekről és az ötletekről is, amelyeket a szerzők is a tervezési folyamatba illesztve ismertetnek. A fejezet jól hasznosítható áttekintést ad még a prezentáció különböző formáiról, a játékosításról és az aktív tanulás kollaboratív formáiról. Az olvasók QR-kódok alkalmazásával a fejezetben helyet kapó alkalmazásgyűjteményt láthatnak, amelyet a szerzők szándékaik szerint tovább is szeretnének majd bővíteni.

Domokos Klaudia, a könyv egyik szerzője így fogalmaz: „*A könyvet jó szívvel ajánlom mindazon kollégáknak, akik szeretnék megismerni az oktatói munka új oldalát; színesíteni, kiegészíteni eddigi oktatási rutinjukat. Reményeim szerint azok is haszonnal forgatják majd e kézikönyvet, akik (még) idegenkednek az innovatív módszerektől és technikáktól – hiszen a kreatív tanítás és tanulás oktatói, illetve hallgatói oldalon egyaránt sok sikerélményt rejt magában.*”

A *Módszertani kézikönyv a kreatív tanuláshoz* című kiadvány szerzői a Nemzeti Közzolgálati Egyetem több karának elismert oktatói és munkatársai: Barnucz Nóra, Belényesi Emese, Berta Judit, Botos Andrea, Botos Virág, Christian László, Domokos Klaudia, Hegedűs Judit, Korpics Márta, Kriskó Edina, Méhes Tamás, Paksi-Petró Csilla, Seres-Busi Etelka.

Felhasznált irodalom

Domokos K., Korpics M. & Méhes T. (Szerk.) (2023). *A Módszertani kézikönyv a kreatív tanuláshoz*. Ludovika Egyetemi Kiadó.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Korpics J. & Paksi-Petró Cs. (2024). A Módszertani kézikönyv a kreatív tanuláshoz című szakkönyv könyvismertetője. *Belügyi Szemle*, 72(8), <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2024.v72.i8.pp1527-1533>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerzők nem jelentettek összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerzők nem kaptak pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

Jelen cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Dr. Paksi-Petró Csilla, aki a petro.csilla@uni-nke.hu e-mail címen érhető el.

INTERJÚ

„Történelmi időszak részese lehettem” Interjú Túrós András ny. rendőr altábornaggyal

‘I had the opportunity to be part of a historic period’ Interview with ret. lieutenant general András Túrós

Fazekas-Pátyodi Szandra

mb. felelős szerkesztő, doktorandusz
Belügyminisztérium,
Belügyi Szemle Szerkesztősége
Széchenyi István Egyetem,
Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola
szandra.patyodi@bm.gov.hu

Magyar
Belügyminis-
térium

Absztrakt

Túrós András ny. rendőr altábornagy nevét a szakmabeliek és a negyvenes korosztály felettiek mind ismerik. Elévülhetetlen szakmai érdemeket szerzett a rendőrség rendszerváltozás folyamán tanúsított magatartásának kialakítása során, valamint a demokratikus Magyarország rendőri működésének kimunkálásában. 1997-től az Országos Polgárőr Szövetség elnökeként napjainkig aktívan hozzájárult a szervezet megszilárdulásához, fejlődéséhez, meghatározó közbiztonsági szereplővé válásához.

Kulcsszavak: közbiztonság, rendszerváltozás, Országos Polgárőr Szövetség, életút

Abstract

The name of Lieutenant General András Túrós is known to professionals and everyone over the age of forty. His professional achievements were unparalleled in the development of police behaviour during the regime change and in the elaboration of the police in the democratic Hungary. From 1997 to the present day, as President of the Nationwide Civil Self-Defense Organisations, he has actively contributed to the consolidation and development of the organisation, and to its becoming a major player in public safety.

Keywords: public safety, regime change, Nationwide Civil Self-Defense Organisations, life story

Tábornok úr ebben a hónapban ünnepli nyolcvanadik születésnapját. Isten éltesse! Ezzel együtt vagy ennek ellenére jelenleg is aktívan dolgozik: betölti az Országos Polgárőr Szövetség elnöki tisztségét, illetve egyéb szakmai és tudományos felkéréseknek tesz eleget. Honnan merít erőt e sok teendőhöz?

Nem vagyok benne biztos, hogy ez a külsőn látszik, de rendkívül erős a belső meggyőződésem, az akaratom és a felelősségérzetem – eközben a kudarctűrő képességem zéró. Minden beosztásban, legyen az rendészeti, állami, gazdasági, civil, a legjobb eredmények elérésére törekszem. Nem tűröm el a szürkeséget, a lezserséget, a léhaságot. Szerencsém van, hosszú vezetői tapasztalatomnak köszönhetően „látok a pályán”, így az általam vezetett szervezetek elé célokat, feladatokat tűzök ki, amelyek megvalósításához kell a kollektív bölcsesség és a humánus vezetés.

Sok szervezetet vezettem, s eddig mindegyik élen járt, ami természetesen elsősorban a munkatársaimnak köszönhető.

2006-ban Tátrai Miklósnak adott egy hosszabb interjút, amelyben részletesen elmeséli szakmai életútját 1990 nyaráig. Az interjú óta lassan húsz év telt el, ez hosszú idő a változásra és életünk újragondolására. Ha most megismételjük azt a kérdést, hogy mely fontos történések, szakmai lépések vezettek el az országos rendőrfőkapitányi kinevezéséig, látja-e bármiben másképpen a dolgok alakulását, súlyát?

Fiatalon lettem kapitányságvezető, úgy is mondhatnánk, hogy „szemtelenül fiatalon”, mindössze 28 évesen. Az osztályvezetőink ötven év felettiek voltak alezredesi rendfokozatban, én pedig kapitányként százados. Változatlanul úgy tudom értékelni, hogy furcsa helyzet volt. Nem beszélve a rendőri állomány széttesett fegyelmi helyzetéről, az italozásról, a rengeteg betegszabadságról, ahol sokszor az orvosok kiírták a kollégákat, akik a betegállomány alatt a magán-gazdaságban dolgoztak, szőlőt műveltek. Szövetségre léptem a tiszthelyettesi állománnyal – körzeti megbízottakkal, járőrökkel –, egy éven belül a kapitányság a legjobbak között szerepelt. A szerencsi siker elindította vezetői karrieremet, mivel – tiltakozásom ellenére – áthelyeztek az ózdi kapitányságra, amely nem csak a megye, de az ország egyik legnehezebb, legfertőzöttebb régiója és kapitánysága volt. Az itt elért eredményeimet követően már nem volt megállás: 37 évesen Borsod-Abaúj-Zemplén megyei rendőrfőkapitány, 43 évesen belügyminiszter-helyettes, országos rendőrfőkapitány lettem. Ezt az időszakot a rendszerváltozás, tüntetések, sajtónyilvánosság és rendőrségellenes közhangulat jellemezte.

Úgy vélem, hogy életem, pályafutásom csúcspontját a rendszerváltozáskor értem el, amikor sikerült „vérvettség nélkül” levezényelni az átmenetet. Együtt maradt a rendőrség, s a miniszterelnök úr, Antall József rám bízta a rendőrséget, egyúttal szakmaiságot és kormány iránti lojalitást kért tőlem. Bízott bennem. Viszont azt mondta, hogy egy civil főkapitányt ki fog nevezni, mert a társadalom felé és az MDF felé fel kell mutatni a személyi változásokat. Vállaltam és tudomásul vettem, mert a mai napig elkötelezett, sőt megszállottan közbiztonságpárti vagyok.

Nagyon büszke vagyok arra, hogy a rendszerváltozáskor a magyar rendőrséget vezethettem. Megalakítottuk az önálló ORFK-t, a rendőrséget „kicsempesztük” a BM-ből, új szolgálati szabályzat készült. Képesek voltunk rá, hogy egy éjszaka alatt, 1989. október 22-ről 23-ra virradóan, a civilek követelésére lecseréljük a vörös csillagot a sapkákon. A pártbizottságokból, állambiztonsági szervektől érkezett rendőrfőkapitányokat felmentettük, klasszikus rendőrökre bíztuk a rendőrség vezetését.

Számomra nem kérdés, hogy történelmi időszak részese lehettem.

1991-től öt évig volt az országos rendőrfőkapitány szakmai helyettese. Mi volt a pozíció kihívása akkor, amikor civil, és akkor, amikor egyenruhás főkapitány mellett látta el a feladatot? Az egyes időszakokban milyen szakmai koncepció megvalósítására törekedett?

A civil országos főkapitány, Szabó Győző kitűnően felkészült jogász volt, aki korábban a Vas megyei bíróságot vezette. Szabó úrral eleinte kitűnő emberi kapcsolatot áptunk, viszonyunkra azonban gyorsan árnyékot vetett a ránk szakadt bűnözés. A feladatmegosztás értelmében a szakmai munkáért, a közbiztonságért én feleltem, de a humán terület, a pénzügy, a gazdaság, a kommunikáció, a belügyi, kormányzati kapcsolatok a főkapitány úré voltak. Ebben az időszakban a rendőrség meggyengült, a kettős irányítás veszélyei fennálltak, hátulütői érezhetővé kezdtek válni. Ezen időszakban a bűnözés nem kímélt minket, amely a taxisblokádnál tetőzött. Irányítási anomáliák miatt tarthatatlan volt a helyzet, láttuk, hogy az már a mindennapi feladatvégzés rovására ment. Mindezen körülmények közepette törvényszerű volt a személyi változás iránti igény: megszületett a döntés, miszerint újra rendőri vezetőt volt szükséges a rendőrség élére állítani: az új rendőrfőkapitányt meg is találták Pintér Sándor személyében, aki akkor már budapesti rendőrfőkapitány volt.

A kiválasztás során Boross Péter belügyminiszter megkérdezte tőlem: „Tudtok-e együtt dolgozni? Mind a kettőtökre szükség van!” Erre a kérdésre Pintér úr és én is igent mondtunk. Kinevezésével a rendőrség visszakapta az identitását, a rendőrség újra rendőrség lett. Pintér úr már ekkor a bűnügyi terület kiváló ismerője volt, én pedig a csapattevékenységet, közrendvédelmet, közlekedést, terrorelhárítást ismertem jobban, így ezek felügyeletét bízta rám.

Ebben a tandemben önállóságot kaptam: míg a közlekedésbiztonság területén csodákat érhattünk el, addig a közterületi bűnözés, a maffiaszerű leszámolások sajnos virágkorukat élték. Néhány évtized távlatából most úgy látom, hogy az akkori politika és a szervezett bűnözés játékszere lett a rendőrség, mivel mindkét területnek érdekében állt a rendőrség vezetésének lefejezése – ezt végük meg is tették 1996. november 30-án. A helyzet súlyosságát azonban jól jelzi, hogy később a súlyosbodó közbiztonsági válságba a kormány bele is bukott. Ebből az időből származik Horn Gyula miniszterelnök elhíresült kijelentése, miszerint „ami az országban van, az nem közbiztonság”.

Korábbi interjúi során hangsúlyozta, hogy a szakmai eredmények és célkitűzések megvalósítását megelőző elengedhetetlen lépés a csapatépítés és a közösségépítés az állomány körében. Ezen gondolat szellemében milyen intézkedéseket sikerült szakmai tanácsadóként, közbiztonsági helyettesként megvalósítania?

Változatlanul az az alapelvem, hogy minden olyan szervezetet, ami hivatalosan működik, közösséggé, csapattá kell formálni, ahol érvényesülhet az egység, a szolidaritás, a küzdés, illetve a siker óhajta.

Álszentség lenne nem beismerni, hogy alacsonyabb vezetői beosztásban ezeket könnyű volt elérni, de országos főkapitány-helyettesként is lehetőségeimhez mértén törekedtem rá. Úgy hallottam, hogy a közösségi összetartás, összetartozás szempontjából a bűnügyesek irigyelték az ORFK Közbiztonsági Főigazgatóságát. Ez kérem elismerés!

Miért is jöhetett ez létre? Mert a megyei főkapitány-helyettesekből sikerült közösséget építenünk. Ez több tényezőben is megnyilvánult: a havonta megtartott helyettesi eligazításokban, a külföldre szervezett szakmai kirándulásokban, a folyamatos kapcsolatokban, a névnapok és születésnapok közös ünneplésében, a szakmai célkitűzések közös kijelölésében, a gondoskodásban, a nagybetűs emberi megnyilatkozásokban. Elmondhatom, hogy kitűnő közbiztonsági helyettesi csapattal dolgozhattam együtt.

A megyei főkapitány-helyettesekkel közös munkában egységesítettük a közterületi szolgálati követelményeket, illetve általánossá tettük osztrák mintára a járőrök túlóralehetőségét. Megalakítottuk az Országos Balesetmegelőzési Bizottságot, létrehoztuk a Terrorelhárítási Koordinációs Bizottságot. A Balaton biztonságának szezonális jellegére és kiemelt fontosságára tekintettel a nyári üdülőszezonban működtettük a Balatoni Koordinációs Bizottságot.

Az ORFK közbiztonsági szervezete az európai tapasztalatokat kreatívan adaptálta a hazai viszonyokhoz. Élve a nemzetközi tanulmányutak és tapasztalatcserek lehetőségeivel, azok eredményeiként szívtuk magunkba a nyugat-európai szakmaiságot – különösen a közlekedésbiztonság területén jeleskedtünk. A hétvégi kamionstop, a nappali fényszóróhasználat bevezetése jelentősen javította az ország közlekedésbiztonságának helyzetét; ezen rendelkezések bevezetésének eredményeképpen igazolhatóan felére csökkent a balesetek száma.

Nem kérdés, hogy a rendszerváltozást követő években szakmai szempontból forradalmi változások történtek, és ami külön öröm számomra, hogy a múlt század kilencvenes éveinek elején létrehozott szervezetek, intézmények napjainkban is működnek. Mindez számomra azt jelenti, hogy akkor, mintegy három évtizeddel ezelőtt, jó és alapos döntéseket hoztunk.

1997 óta tölti be az Országos Polgárőr Szövetség elnöki pozícióját, ez szintén hosszú periódus a karrierjéből. E közel három évtizednek az eredménye, hogy a megalakulásakor még némileg formátlan testület és szervezet az irányítása alatt igen elismert, a bűnmegelőzés és a lakossági közbiztonságérzet meghatározó szereplőjévé vált. Milyen mérföldkövei voltak ennek az építkezésnek?

A polgárórség a rendszerváltozás sikertörténete. Rendőri vezetőként az 1990-es években én sem gondoltam még, hogy a polgárórség ekkora karriert fog befutni. A polgárórség hazánkban forradalmi népmozgalommá vált, településeken vezető civil szervezetekké lettek. Habár maga a szervezet szinte a rendszerváltozást követően azonnal létrejött, a polgárórség robbanásszerű fejlődése mégis a 2010–2012-es években kezdődött. Az OPSZ „fejlődéstörténetében” tulajdonképpen három jól elkülöníthető szakaszt különböztetünk meg.

Az első időszakot az 1991–1997 közötti évek képezik, amikor maga a szervezet lakossági kezdeményezésre, nem titkoltan a közbiztonság kritikájaként létrejött. Úgy vélem ennyi év távlatából már nyugodtan mondhatom azt, hogy ezek az évek a keresésről, az építkezésről, a tévelygésről és a hatáskörök miatti lobbizásról, politikai pártokhoz való közeledésről szóltak. Mindezek megmutatták, hogy az OPSZ-nek mint szervezetnek még kialakulatlanok a céljai, kialakulatlanok a feladatai. Az ORFK Pintér Sándor főkapitány vezetésével szakmailag segítette, támogatta a polgárórséget, de a kormány inkább csak megtúrte, nem pedig támogatta a szervezet építkezését. Mindennek a forrása az volt, hogy féltek a szervezet és a tagság politikai szerepvállalásától.

A második szakaszt az 1998-tól 2011-ig terjedő évek alkotják. Ekkor merőben új stratégia és új elképzelések alakultak ki, amelyek gyökeres személyi változásokat hoztak magukkal. Ilyen volt például az, hogy az 1956-os forradalom hőseinek fluktuáció kapcsán megszűnt a polgárórtagságuk, valamint vezetői megbízásuk. Eldöntöttük, hogy nagybetűs civil szervezetet működtetünk, amely erősen kötődik a rendőrséghez, és amely civil eszközökkel végzi a bűnözés megelőzését. Ezek célkitűzéssel összhangban, arra reagálva e második szakaszban létrejöttek a tagozatok, és megkezdődött a polgárórség aleggységeinek szakosodása. Évente szakmai programokat indítottunk, magasabb szintre emeltük a polgárórok-tatást, illetve megteremtettük a belső rendet, a szervezettséget, a vezetési formákat.

A harmadik szakasz, amelyet 2011-től napjainkig számolhatunk, a polgárórség „aranykora” – szövetségben Magyarország Kormányával, a Belügyminisztériummal, a rendőrséggel, a rendészeti szervekkel.

A korszak kezdetén új polgárórtörvényt, új miniszteri rendeleteket, új szabályzatokat fogadtak el, jelentősen megnövelték a költségvetési támogatást, amelyből a technikai megújulást is lehetőségünk nyílt finanszírozni. Fantasztikus fejlődést érthettünk meg ebben az időszakban.

A virágzó bűnmegelőzési munka évente tízmillió közterületi szolgálati órát, rendezvénybiztosításokat, kiteljesedő határvédelmet foglalt magába. Egyedüli civil szervezetként részt vettünk az illegális migráció elleni küzdelemben is. Feladataink között idővel megjelent a környezetvédelem: zászlónkra tűztük az illegális hulladéklerakó helyek elleni küzdelmet. Sikerült egyre mélyülő

önkormányzati és lakossági kapcsolatokat kiépíteni, a szervezet szakmai és lakossági elfogadása nagy örömeinkre a maximálisra növekedett. A belügyminiszter úr mondta egyszer, hogy: „A polgárőrség egy nemzeti kincs.” Milyen szép!

Nyugállományba vonulása után a magánbiztonsági szektorban is helyt állt mint a Magyar Posta, majd később a Magyar Villamos Művek vagyonszolgálatáért felelős igazgatója. Milyen olyan piaci szellemű, a közszolgálati vagy hivatásrendi gondolkodástól eltérő tapasztalatai voltak, amelyeket később az Országos Polgárőr Szövetségnél is hasznosítani tudott?

Összességében 16 évig dolgoztam a versenyszférában, amely idő alatt négy nagy állami cég biztonsági vezetője voltam. Óriási tapasztalatokat szereztem a gazdálkodás, az üzleti tervezés, a leányvállalatok és igazgatóságok működési logikája, a felügyelőbizottságoknak való megfelelés területén. Nagyon más világ, mint az általam addig látott állami és rendészeti szféra.

Úgy tapasztaltam, hogy az én rendészeti, katonás, tervszerű, kiszámítható vezetési tapasztalataimra valamennyi cég menedzsmentje igényt tartott. Ezzel az üzleti életbe egy újfajta vezetési stílust sikerült becsempészni, amelyet elfogadtak, sőt más szakterületek is átvettek.

Természetesen nekem személy szerint is nagyon sok új tapasztalatot adott ez a bő másfél évtized. Civilekkel, munkavállalókkal, alkalmazottakkal más hangot kellett alkalmazni. Nincs „érttettem”, nincs „kérek engedélyt”, nincs „jelentkezem”. Pontosság van, tisztelet és megbecsülés. Láttam, hogy milyen erőfeszítéseket kellett tenni a veszteséges gazdálkodás elkerülése érdekében. Középről láttam a közbeszerzésekre leselkedő veszélyeket. Mindezeket túl a MÁV-nál megismerkedtem a szakszervezetek működésével, befolyásukkal, az igen erős érdekérvényesítő képességükkel.

A civil gondolkodásra való átállás, civilekkel való törődés, foglalkozás, az érdekképviselés, a fegyelmezett költségvetés, a gazdálkodás, a mozgalmi munka sokat, nagyon sokat segített a polgárőrség szervezésében, vezetésében. Jó iskola volt az a 16 év, amelyet a versenyszférában eltöltöttem. Megálltuk a helyünket, kiderült, a rendőrségen kívül is van élet!

Egy születésnap – legyen az akár kerek, akár szögletes – az ünnepelés napja, de a következő nap már a cselekvésé. Milyen szakmai és magánéleti tervei vannak a jövőre nézve?

Tisztában vagyok a természet törvényeivel, kifutó modell vagyok, nagy terveket, álmokat nem kergetek. 2025 végén lejár az OPSZ elnöki mandátumom.

Legfontosabb feladatnak tartom a polgárőrség egységének, szakmaiságának megőrzését, a polgárőrség aktív működésének fenntartását. Jelenleg folyamatban van egy nagy projektünk: a kormány felkérésére az ezer egyesületünk rész vesz az *Illegális hulladéklerakó helyek felderítése* projekt megvalósításában, amely folyó év végén fejeződik be.

A következő évben indítunk egy szép és nemes küldetést felvállaló projektet, a *Polgárőrség gyermek- és ifjúságvédelmi programját*, amely 2025-ben egyik legfontosabb feladatként jelentkezik a polgárőrségnél.

Ugyancsak 2025-ben fel kell készülnie a szervezetnek a tisztújításra, az új vezetők kiválasztására. Az új vezetők felkészítése a polgárőrség folyamatos működése érdekében elengedhetetlen.

Magánéletemben több kultúrát, még több könyvet, színházat szeretnék. Hozzákezek *A rendszerváltozás rendőrsége* című visszaemlékezéseim megírásához. Sokan, nagyon sokan várják tőlem. Sőt, külön felkérésem van ennek megírására. Több tucat érdekes, emlékezetes, igaz történetet fog tartalmazni a mű.

Az aktív életvitel mellett milyen szabadidős tevékenységekkel, hobbiakkal töltődik fel? Ezen időtöltéseken tud-e osztozni családtagjaival?

Rendkívül aktív életet élek, talán túlzottan is aktívat. Már igyekszem mérsékelni és az életkoromhoz igazítani a mindennapjaimat: naponta kocogok 5 km-t, nyaranként pedig a Velencei-tóban, ha lehet, plusz feladatként úszok is, persze naponta. Ezek mellett megszállottan szurkolok a magyar labdarúgó-válogatottnak, általában a helyszínen. Két favorit klubcsapatom is van: szülőföldi örökség a diósgyőri csapat, amely miatt sokat bosszankodom, de az FTC sikerei azért kárpótolnak mindenért.

Természetesen gyakoriak a közös családi rendezvények, ebédek, üdülések, de a vezetői feladatokból fakadóan majdnem minden nap, minden órája foglalt. Ezzel együtt nem fordulhat elő, hogy nem marad idő minőségi családi időtöltésre. Ezt akadályozandó, a közéleti és a polgárőrséggel kapcsolatos rendezvényeken, a polgárőrnapiakon, közgyűléseken, családi napokon való részvétel évente legalább 120–150 vidéki utazást is igényel – mindez nagyjából az összes meghívás nagyjából felét jelenti, amelyet reálisan teljesíteni lehet.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Fazekas-Pátyodi Sz. (2024). „Történelmi időszak részese lehettem.” Interjú Túrós András ny. rendőr altábornaggyal. *Belügyi Szemle*, 72(8), 1535–1542 <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2024.v72.i8.pp1535-1542>

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

A Belügyi Szemle/Academic Journal of Internal Affairs (AJIA), (nyomtatott ISSN 2062-9494 és online ISSN 2677-1632) havonta megjelenő, lektorált, magyarországi és nemzetközi jogtudománnyal, közigazgatással, államtudományokkal, kriminológiával, valamint biztonsági és rendészeti tudományos kutatásokkal foglalkozó tudományos folyóirat.

A Belügyi Szemle a <https://belugyiszemlejournal.org/> folyóirat-szerkesztő rendszer alkalmazáson keresztül fogadja a szerzőktől a kéziratokat.

A beküldött közlemény visszaigazolása során a Szerkesztőség tájékoztatja a szerzőket a beküldött kézirat befogadásáról és várható megjelentetéséről. A Szerkesztőség a beérkezett kéziratokat szakmai és tudományos szempontokból lektoráltatja, és fenntartja a jogot a kéziratok stilizálására, korrigálására, tipografizálására.

Részletes szerzői útmutató az alábbi URL linken olvasható: <https://belugyiszemlejournal.org/index.php/belugyiszemle/libraryFiles/downloadPublic/2>

A Szerkesztőség másodközlést nem vállal.

A Belügyi Szemle/Academic Journal of Internal Affairs (AJIA) kiadványban megjelent cikkek nem tükrözik a Szerkesztőség álláspontját, azok tartalmáért való felelősség minden esetben a szerzőket terheli.

Az etikai nyilatkozat, valamint a közzétételi visszaélésekre vonatkozó nyilatkozat az alábbi URL linken olvasható: <https://belugyiszemlejournal.org/index.php/belugyiszemle/libraryFiles/downloadPublic/10>

A cikkek a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY-NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemények, melynek szellemében a cikkek bármilyen médiumban szabadon felhasználhatók, megoszthatók és újraközölhetők, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

A nyílt hozzáférésről szóló nyilatkozat az alábbi URL linken olvasható: <https://belugyiszemlejournal.org/index.php/belugyiszemle/libraryFiles/downloadPublic/7>

Telefonszám: +36 (26) 795-922; BM: 24-626

Email: szerkesztoseg@belugyiszemle.hu

Web: <https://belugyiszemlejournal.org/>

A borítóképet tervezte és szerkesztette: Dr. Szabó Csaba

